
Euskaltzainak Bilduma

Argitaratuak:

1. *Gratien Adema*. Zaldubi
Saindu batzuen biziaz. 2007

Euskaltzaindia
Real academia de la lengua vasca
Académie de la langue basque

SENPEREKO HERRIKO ETXEA

EUSKARA ERAKUNDE
PUBLICOAK
Office public de
la langue basque

EUSKALTZALEEN BILTZARRA

Laguntzaileak:

Euskaltzainak izeneko bilduma berrian euskaltzain izan direnen eta direnen obrak eta euren buruzko azterketak argitaratuko dira, Akademiaren historiarako esanguratsu gertatu diren egileetatik hainbaten lanak ere alboratu gabe.

**GRATIEN
ADEMA
ZALDUBI**

SAINDU BATZUEN BIZIAZ

1

**GRATIEN ADEMA
ZALDUBI**

SAINDU BATZUEN BIZIAZ

Argitalpenaren paratzailea: Henri Duhau

**EUSKALTZAINAK BILDUMA
EUSKALTZAINDIA**

HENRI DUHAU
Beskoitzen sortua 1942an. 22 urtetan, lur berri egiten Donapaleutik, teknikari gisa. 1968an Senpererat ezkondurik merkataritzan erretretarat heldu arte. Lehen artikulua euskaraz, 1961eko urtarrilean *Gazte* kazetan. Beti jarraitu du idazten: *Herria* astekarian, *Otoizlari*, *Dantzariak*, *Ekaina*, *Denak Argian*, eta bereziki *Enbatan*. Liburuak: lehen *Hasian-basi* (1993, sorterriko euskara); *Euskal aditz batua* (1996); *Aupa batasuna!* (2000); *Hasian-basi* (bigarrena, 2002); *Hortzak izerdi* (artikulu bilduma, 2005); *Dufau bi anaiak* (2006).

GRATIEN ADEMA JAUN KALONJEA
"ZALDUBI" (1828-1907)

PREDIKUAK
SAINDU BATZUEN BIZIAZ

© EUSKALTZAINDIA / R.A.L.V. / A.L.B.

Eskubide guztiak jabedunak dira. Ez da zilegi liburuki hau osorik edo zatika kopiatzea, ez sistema informatikoekin beronen edukia biltzea, ez inongo sistema elektronikoa edo mekanikoa, fotokimikoa, magnetikoa, elektrooptikoa, fotokopiaz, erregistratuz edo beste bitartekoz beraz transmititzea, aipamenetarako izan ezik, argitaratzailearen edo *copyright*aren jabearen alde aurreko eta idatzizko baimenik gabe.

Aurreinprimatzea: Ikur, S.A.

Diseinua: Ikeder, S.L.

Inprimatzea: Baster, S.L.L.

ISBN: 978-84-95438-32-4

Lege-gordailua: BI-3795-07

GRATIEN ADEMA JAUN KALONJEA
"ZALDUBI" (1828-1907)

PREDIKUAK
SAINDU BATZUEN BIZIAZ

Argitalpenaren paratzailea: Henri Duhau

EUSKALTZAINDIA

BILBO
2007

AURKIBIDEA

(I)

Adituek zer dioten Gratien ADEMAz eta haren lanez

Andres Urrutia euskaltzainburuaren aurkezpena	XIII
Jean Hiriart-Urruty (1859-1915) 1907. « Gratien Adéma apeza »	1
Jean Etchepare (1877-1935) 1910. « Zalduby Aldudan »	5
Piarres Lafitte (1901-1985) 1933. « Les compositeurs de cantiques basques »	9
« M. le Chanoine Adéma »	12
Piarres Charritton 1985. « Gratien Adéma Zalduby-ren bizia eta lanak »	31
Bildumagilearen bizpahiru oharpen	39

(II)

**Gratien ADEMAren predikuak
saindu batzuen biziaz**

Jondoni Bixintxo	47
Jondoni Joanes Batista (Hazparnen)	79
Jondoni Petri (Senperen)	109
Jondoni Juliano (Ortzaizen)	139
Andredena Mariaren zeruratzea	153
Jondoni Zipriano (Lekornen)	185
Jondoni Martine	213
« <i>Que soy era Immaculada Counceptiou</i> »	239
Santa Luzia (Atharratzen)	255
Jondoni Eztebe	269

Gratien ADEMA Jaun Kalonje senpertarra

(1828 – 1907)

Eskerrak laguntzaile eta aholkulariei :

Pierrette Dourisboure, artxiboen begiralea ;
Arnaud Dourisboure,
Jean Dourisboure,
Bernadette Mazet Dourisboure,
laurak Gratien Ademaren ilobaren arra-haurrak.

Eta :

Andres Urrutia, Euskaltzainburua ;
Beñat Oihartzabal, Euskaltzainburuordea ;
Jean Haritschelhar, Euskaltzaina ;
Piarres Charritton, Euskaltzaina ;
Piarres Andiazabal, Kalonjea ;
Piarres Aintziart, Euskaltzaleen Biltzarreko elkarteburua ;
Elena Touyarou-Phagaburu, euskara irakaslea ;
Ales Bengoetxea, 1990ean egin zuen lanarentzat ;
Peio Jorajuria, Herria astekarikoa ;
Senpereko Erretora.
Senpereko Auzapeza.

Diruztatzailleak aiantzi gabe :

Euskaltzaleen Biltzarra ;
Euskararen Erakunde Publikoa ;
Euskaltzaindia.

Jarririk eskuinetarik : Gratien ADEMA Jaun Kalonjea.
Xutik ezkerretarik haren iloba : Blaise ADEMA Jaun Apeza

AURKEZPENA

Zabarrak berri esango du, ezbairik gabe, irakurle ohartuak, Zaldubi zenaren liburu hau esku artean hartzen duenean. Merezi al zuen?, gehituko dio beste norbaitek, adi-adi, aspaldikoaren sunda orrialde horietan atzematen duenean.

Egia esan, bata eta bestea aintzat hartu beharko ditugu, Gratien Adema kalonjearen lana berriro argitaratzen den honetan. Izan ere, aspaldikotasunaren doinuak ez dakartza, nahitaez, zahartasunaren ajeak eta ahuleziak. Bestela esanik, aspaldiko horrek, Zaldubiren kasuan, klasikotasuna jartzen digu agerian.

Modernotasuna! Horra hor askoren aldarria egunotan. Modernotasuna, hala ere, modu askotara uler daiteke. Ez maltzurrena, esan gabe doa, sustraiak eta erroak sendo ezarri eta gibelera behatu gabe, aitzina doanarena.

Halakoetan datorkigu Zaldubi senperrara. Hain zuzen ere, beste behin erakustera belaunaldi baten maisutasuna, euskara dela eta. Nork baztertuko ote ditu euskal letretatik, egun ere, Jean Etxepare eta Hiriart-Urruty? Nork utziko du aldamenean Zaldubiren egina, euskarak ordurik beharrenak ditue-

nean, euskarak berak diskurtso bilbatzaile eta duin baten jabe izan behar duenean?

Horra hor galdera. Erantzuna, aldiz, aspalditik eman zigun 1909. urteko Almanaka berriak, Zaldubi hilberriaz ari zela: *Ikbugarri da zein ongi zakien Jaun Apez horrek, Fedezko gauza ukigarrienen bertsu ederrenetan ematen, eta bori bain garbiki eta bain choraçarriki, non fededunek adit baitzetzaketen eta atchik ere den gutieneko nekberik eta uzkurtaşunik gabe.*

Bertso eta kantikak nagusi, zergatik orain *Saindu batzuen bizitzaz* jardutea, hau da, eliz hitzaldiak abiaburu hartzea, gure egungo euskaldunei ostera ere Zaldubiren lana eskaintzean? Bi-bitakoa izan daiteke arrazoia, bi norabide gurutzatzen baitira haren eginahaletan: lehena, pulpitutik edo jendaurrean hitz egiteko molde eta manera euskalduna; bigarrena, idazteko orduan eliza-erretorika prosa egiten duena, prosa horretan euskaldunaren ispilu argia datorkigula.

Egia esan, erlijioaren egiek ez dute egun Zaldubiren garaikoan zuten hots eta arrabotsik. Hizkuntza eta esamoldeak, aldiz, bete-betean datozkigu, horien premian baikaude euskaldunok. Prosa-molde indartsuak osatu behar ditugu, euskara izan dadin, erlijioaren eramaile ez ezik, literatura, zientzia, lege, ekonomia... hots, giza bizitzari dagokion ooren eramaile. Horretan lagungarri eta erakusgarri da Zaldubiren egitekoa, horretan ere ohargarri gaurko euskaldunentzat.

Aspaldikoa izateak berarekin dakar, bestalde, egunotako irakurketa-ohituretara alderatu beharra. Hala egin du, artez eta trebe, ohi duenez, Henri Duhau senpertarrak Zaldubi herrikidearen lanekin. Adi egon bekio irakurlea berak esandakoari eta adierazitakoari. Horregatik, Duhauren bidelagun izan gara, ibilbide horretan, Euskaltzaindia eta Euskaltzaleen Biltzarra, uste baitugu Euskal Herri euskaldun honetan, idazle klasikoak euskal kultura beregain baten zimentarri irmoak direla. Izan dadila, beraz, oraingo hau geroko batean elkarrekin egin daitekeen lanaren seinale, Euskaltzaindiak behar duelako Euskal Herriaren lurralde bakoitzari berea ematea.

Hitzño bat ere gorde dezadan esateko, liburu hau Zaldubiren azkena ez dela izango Euskaltzaindiaren argitalpenetan behinik behin, segida ederra izan dezakeelako honek gerogarrenean etor daitezkeen beste batzuen aldetik. Hainbatez, *Euskaltzainak* izeneko bildumak, liburu honekin hasiera duenak, bere baitara bideratuko ditu Akademiaren historiaren barruan jokabide esanguratsua eta pisuzkoa izan duten kideen obrak nahiz ikerke-

tak, eta, orobat, euri buruzko azterketak, hizkuntzaren historia ere alboratu gabe.

Gratien Adema senperrak euskal lanaren aitzindaritzaz eraman zuen, eta halaxe jokatzeko erakutsi zigun. Geurea da orain txanda. *Atxik dezagun eskuara!*

Andres Urrutia
euskaltzainburua
2007.urteko abendua

Jarririk Gratien ADEMA.
Xutik ezkerretarik : Blaise ADEMA Gratien-en iloba.

GRATIEN ADÉMA APEZA

Eskualdun bat hil da. Balinbazen eta izan bada egundaino egiazko eskualdunik, hura zen. Eztut erran nahi eskualdunaren on-gaitz guziak oro bazituela ; bainan haren gogoia, bihotza, lana, hots, haren izaite guzia, solas eta urrats, Eskual Herriari, eskualduntasunari zatxikizkola, ba.

Eskuararen eta eskualdunen aipamena, zoin eder, zoin handi, zoin zahar, leihorrez leihor, menderen mende, hel ahala urrun oro zauzkala, loria zen haren aditzea.

Etzitzaioken beti jarraik, ez baitzuen gizagaixoak hasiz geroz baratzerik. Bainan hain zen solas-egile maitagarria, haur ona : bere zaharreen ere haur bat bere aita amez espantuka bezala mintzo beti Eskual Herriaz, eskuaraz, Eskualdunaz, non onerat baizik ez baitzitazken har haren ateraldiak.

Koplarria zen lehenetarik ; bainan egun zortzi mintzatuko gira hemen *Adéma* zenaren kopla ederrez.

Egun bakarrik Eskualdunaz gira mintzo, eta apezaz. Apeztasuna eta Eskualduntasuna, biak elgarrekin, zerbeit badira. Hitz dautzuet bazazkola zerbeit *Adéma* zenari.

Eliza gizona zen : predikaria, kantaria ; gustu handia zuen elizaren apaintzen, ba eta hortako jakitatea ere. Egon den herrietan bada harek eginikako asko lan ; bera langile.

Bikari egon zen sei urte Hazparnen ; erretor Bidarrain hamar urte ; gero Atharratzen hemezortzi. Azkenik Baionan kalonje. Han hil da eta Senperen ehortzi, elizako ohoreak Baionako katedralean izanik.

Ehorzte horrek orhoit-arazten gITU Hazparnen bikari zelarik, 1858-an izan baitzen izigarriko eritasun bat, sukar ustela, etxe bakarretik hiru, lau jendetaraino ereman zituena (ez kolera denboran ; hura lau urtez lehenago zen); orhoitzen gira entzunik batzuen eta bertzen ahotik, eriz eri zabilalarik, kuraia handia erakutsi zuela.

Omen zion : sekulan egitekotz, orduan zitakela behar pilota partida eder bat egin, jenden gogoaren arintzeko. Hura behar zen izan, uraren gainean

pilotariei beha egonen zena, uste izaiteko *Kaskoina* deitu pilotari handiaren eta haren lagunen pilotan ari ikusteak haizatuko zuela gaitza.

Omen zion eritasunak baino jende gehiago zeremala beldurrak, izialdurak, edo bederen askori eritasuna izialdurak lotarazten ziotela.

Hain xuxen, bertze anitz bezala, orduan hil zen, sukarra bildurik, *Kaskoin* pilotari famatu hura. Nolazpeit beti pilota partida handi bat segurik egin zen. Ezen hiltzerako bezperan, *Kaskoinak* ohera ekarrarazten omen zituen, berak galdaturik, partidaren berriak, ponduz pondu, ari zirelarik pilotariak plazan.

Ordu berean sukar usteletik hil zen Hazparne Hazketan neskato gazte bat ; izialdurarekin oro ihes ; hilketariak ere ez nahi kutxan sartu hila, *Adéma* apeza hilaren beha han. Ikusiz auzoen beldur-ikara, bi hitz erran zazkoten ez behin ahanztekoak ; hartu berak hila besoetan eta sartu kutxan.

Orhoitzapen lazgarri hortaz bertzerik izanen dugu aipatzeko, Eskualdun apezaren ondotik mintzatuko girelarik egun zortzi koplariak.

Adéma Senpertar kalonje zena, orai duela berrogoi-ta hamar bat urte, Hazparnerat bikari joan berria zen. Beti ere guti edo aski, bainan guziz denbora hetan, baziren Hazparnen koplari eta ditxolari, gizon bitxi jostakin anitz ; batzu jaun, bertzeak deus gabe, baina omore onez eta irri eginarazteko ateraldiz oro bardin aberats.

Adéma zenak lehen ezkontza benedikatu zuelarik Hazparneko herrian, jaun *Gose*, eta andere *Egarri* zituen elgarretaratu.

Hainbertzenarekin eliza aitzinean gaindi zoan, jaun-anderen berri zakien gizon bat, nahiz ez duen batek ez bertzeak egundaino nehor hil Hazparnen. Moltsa bezen arin zuen gogoia erran den gizonak. Izena, *Manex Turla*. Eskuak sakelan eleketa zauden batzuek hor galdatzen diote : zer den berri. « Orizue, zera : bikari berri bat dugula gaitza predikaria.»

—Ba ote ?

—Ba, ba ; leher egin dezadala baietz.

—Eta nondik dakizu hori, zuk, *Manex* ?

—Eztuta nihaurek aditu ?

—Noiz ? Non ?

—Oixtian, elizan. Ala eztakizue nor zen espos egun ?

—To, eta halere !... Eta zer erran deie ?

—Etsorta bat erran zeiek, gizona, itsuski ederra.

—Baia, *Manex* ?

—Ba, poxi bat ba ! Labur nahi baduzue, bainan sarkor eta zinez !

—Ikasi duka ?

—Zer bada ?

—Hitzez hitz.

—Eta ikus ?

—Huna : « Jaun andere espos maiteak, egun hemen enekin duzue egitekoa. Bihar goizetik harat, ukanen duzue eiherezainarekin ! »

Batek irri, bertzeak irri. Ez gutienik Jaun bikarioak, jakin zuenean Manexen ateraldia. Hortarik has, holako zer nahi bazuen Hazparnen entzunik batzuetarik eta bertzetarik *Adéma* zenak. Xahartu ondoan ere, pesta zitzaion hetaz orhoitzea. Holako bitxi guziekilakoa bazaukan, are gehiago koplarietilakoa, bera ere ditzolaria baitzen. Artzen ziren koplan, batek bota, bertzeak errefera. Bazuen segurki nori ihardok bikarioak, Hazparnen. Bainan handik lekora ere, beti orotan, Bidarrain, Atharratzen, Baionan, bere jitea jarraiki zaio. Xoilki, hastean josteta, gero zinez, arta handirekin apainduz, leunduz, hunki eta hunki, bere koplak ederrak, ari izan da beti ontsa baino hobeki nahiz eskubilaturik utzi gazte denboratik zahartzerainoko lanak : koplari lanak. Ez gire hemen mintzo apezarenez. Koplak hetarik ezagutuenak dira : hemezortzi, ala eztakit hogoi *alegia* (fables !). Bertzalde hogoieta hamar bat koplak andana, hau eta hura solas. Hoik ez erlisioneaz batere. Zer nahitaz. *Alegia* hetarik luzeena, ederrena da : *Abereak izurritearekin* (les animaux durant la peste). *Alegiaz* bertzalde direnetan, nork ez ditu ezagutzen *Xuriko*, *Pilotariak*, *Betirisants* ? koplak hoik oro kasik pollitak dira biziki.

Erlisioneari doazkon koplak ez dira gutiago ederrak : badire zazpi, katiximako irakaspenei datxikotela : *Jainkoa*, *Kreazionea*, *Inkarnazionea*, *Aingeruak* eta holako. Hamabortz, hogoi arte hori koplak andana, Andredena Mariak eta bertze saindu batzuez mintzo. Azken hauk ez dira oraino agertuak, bertze guziak ba. Orotako ederrena da : « *Ubolde baten pare* ». Orhoitzen niz *Adéma* zena bera ikusirik nihaurek, eta entzunik, orai duela hogoieta zortzi edo bederatzi urte, hantxet, *Lurden*, Eskualdun beilari andana batekin aldizkatuz emaiten kantika eder hori. Zoin gogotik eta zer karrarekin !..

Kantaria ere zen biziki gaztean. Zahartzeari, boza galduz geroz, ezin aditua zen, eta halere beti azken egunetaraino kantatzen zuen *gizagaixoak*... *alegia* !

Aurtengo gure Almanakan irakurtu dituzketzuen koplaldietarik bat (ala ez ote biga ?) bat segurik ba, harena zen « *Okerrak okertzailari* ». Agertzen zituen koplak azpian ez zuen bere izena emaiten, bainan alegiazko izen bat, beti bera : *Zalduby*. Ez baitago izen hori behin eta behin ahantzirik Eskualherrian.

Jean Hiriart-Urruty
Eskualdun Ona 1907-XII-20

ZALDUBY ALDUDAN

Gutiak dira, orobat, dakitenak gure Harpeko urari eskerrik gehiena eman dakotenetarik bat izan dela Zalduby koblakaria¹.

Ahuskin ibili ondoan zenbeit urtez, ohartua zen handik jaustearekin berarekin galtzen zuela, aldi bakotx, hango ur hautek egina zakoten ongia. Mendi gora hartarik mando bizkarrez beheiti jiteak akiturik bazagon aste bat osoa, gerruntzeak minberaturik, gogor juntak, gogoa hits.

Azkenekotz arrunt jarria zen Aldudarat igaiteari. Bizi izan den ondar bortzasei urtetarik bat ez du huts egin hunat bere ager aldiñoa egin gabe. Ur mota berak izanez geroztik han eta hemen –hala direla aitor dute zerbeit dakiten guziek– nolaz ez zuken gutartean laketago, harat-hunat ibiltzeko errestasun guziak bai eta egoitza goxoagoa eskupean emaiten ginaizkon ordutik ? Laster maitatu ere, harek, Alduda. Etzuen aspaldi bazabilala eskualde hotan, Harpeko uraz izkiriatu zuelarik orok ezagutua den liburu ttipi pollita, zointan ez bakarrik delako iturria, bainan oraino hemengo azinda beltzak berak hain amultsuki goersten baititu.

Guti dugu ikusi adin hartako xahar hain lirain xut gorarik, ile xuri nasai batzuek bere behitarte arrai xuhaila eztiagotzen zakotelarik oraino eta iduri gaztetzen. Jauntzitik hiritar emaiten zuen, edo bederen etxeko seme handi. Ibilgunean² bazuen Eskualdun menditarrek bakarrik daukaten halako zalu arinkeriarik gabeko zerbeit. Eskuak hain eder eta gurbil zauzkan non berehala ezagun baitzen zer tresna zerabilaten eta nola. Azken bizpahiru urtetarat bizkitartean adinak hurritua³ zakon urratsa, burua lurrerat ukurtu gabe hargatik. Gaitz zerbeit zintzurari loturik, erlastua ere zen, haren entzutea orozbat goxo eta bitxi baitzitzeien orori. Udako goizetan bederatziak artino hozpil⁴ baitago oraino, gauaz bezala, gain hotako airea, Harperat bazoan bizpahiru adixkiderekin, plazako gazte andana bat ondolik jarraikitzen zitzaizkola.

Ezagutzen zituen hok denak ; denentzat bazuen ele on edo behako ezti bat. Lañoa zelakotz eta xehea ezin gehiago, maite zuten orok.

Harpeko ur hotx mehe garbitik edan eta, jartzen ohi zen erregebidearen bazterrean dagon kotor ttipi baten gainean. Inguratzen ginuen. Orduan

bazuten haren ezpainek zerbeit, zerbeit erraiteko ! Batzuetan ezin atertua, xaharra baitzen eta xaharra baino gehiago... koblakaria. Zer nahi bazakien Eskual Herriaz, Eskual Herriko ohitzez, sinesteez, jaidurez, Eskual Herriko xokoetan aditzen diren hizkuntza bereziez. Ez dut uste nehork maitatu duen Eskual Herria bihotz kartsuago batekin eta ukan fede gehiago gure etorkizuneari.

Arratsaldetan haren atseginik handiena Aldudako plazan batzu eta bertzeekin eleketa artzea. Hemengo jendea argitua zaukan, ikusia, idekia, ohartua izpirituko gauzer. Gogotik entzuten ere zuten orok, ez baita deus jakintsun batentzat goxoagorik.

Artetan bazoan plazatik urruntxago. Begiak behar zituen ase hemengo mendiek erakusten dituzten itxura pollitez, beharriak ibaiaren xurrungaz, bularrak aire garbiz. Bazterraren ederrak osagarria emaiten zakon bai eta liburuek hain ardura kentzen duten bihotzeko bakea.

Zer erranen dugu harek utzi koblez ? Eskualdunak bat bertzearen ondotik ezartzera doatza, eskerrak baitiozkagu. Ja ezagun da zer ofiziale fina zen, xuhurra, garbia. Orratza bezain xuxen lerrokatzen dauzkitzu behar diren hitzak, iraziz, izartuz. Badaki zer erran, zer ez. Gogoeta bakotxari bere lekua eratzikitzen dako, lumatik erortzera utzi baino lehen. Labur aireño bat ote duenez bizkitartean ? Haria mehetto ? Idorxko ez ote duen orhatzen ? Aitortu behar dugu beharria ez daukula hain gozoki hatzemaiten nola Elissanburuk edo Dibarrartek.

Etzen norbeit kantuz adiaraztekoa itsasoaren ur uriak, zeruen eder handi izigarria, lur gainaren itxura aldakorrak, gizonaren bihotzean ihalozkatzen diren azturen orroa. Baditeke ere gure eskuara zaharrak hoinbertzeren erraita ez dezaken jasan, ez duelakotz hortako aski hitz, aski itzulika. Baditeke eskualdun koblek ez dezaketean ukan, hurbilik ere, gauzek manatzen lioketen hedadura edo indarra ; xume eta pollit baizik ez diren izanen beti, Eskual Herriko bazterrak bezala...

Zenbeitetik miretsi dukete, bertzalde, Zalduby ixur zadien, izkiriartzen zuen aldi bakotx, erlisionekeo gauzetarat. Bainan etzuden hortako behar apez. Edozoin aipa dezan, apeza bere hartarat laster lerratzen ohi da. Onets dezagun hargatik elizako zerez mintzatu denean dituela apaindu bere koblarik hoberenak, zoin nahi izan dadien erlisioneaz bezenbatean gutarik bakotxak bere barnean daukan sinestea. Irakurtzekoa da eta elizetan kantatzekoa, bertze hanitzen artean, aldareko ostia sakratuak atera dakon bertsu andana.

Aldudan zabilaneko utzixea zuen bizkitartean hitz neurtzeak galdegiten duen eta doi-doi aipatu dugun lan nekea. Jarraikitzen zen bakarrik egunean eguneko ikusi edo aditu zituen larrienen paperean ezartzerat. Berrogoi urtez holaxet izkiriatu ukan ditu arrats guziez, bat hutsegin gabe, bere berriak,

izkirio xehe doi-doia ikus ditaken batez. Erraiteko baizik ez da, baina gogoazkar bezain bixta xorrotx zuen oraino lauretan hogoi urtetan.

Eta bakanago gertatzen dena, haxe : bere bizi guziko gora-behera ttipienez oroit baitzen, ordu berekoez bezala, Crespoeneko etxe ederrean, harat biltzen baitzen, badauzka hogoita bortz xoraturik hortaz, eta orobat harriturik !

Eskualdunek, guziz Aldudan, ez dezakete ahantz Zalduby.

Jean Etchepare

« Buruxkak » Elkar 1980, 149-152.

---

¹ koplakaria : bertsolaria

² ibilgune : démarche, façon de marcher

³ hurri : lent.

⁴ hozpil : frais.

LES COMPOSITEURS DE CANTIQUES BASQUES

« Les Basques sont un petit peuple qui chante et qui danse aux pieds des Pyrénées » a dit Voltaire. On serait tenté de retourner cette définition pittoresque et de dire : « Un petit peuple qui danse et qui chante aux pieds de l'Éternel ». Et l'on évoquerait les celtibères de Strabon, nos ancêtres présumés, esquissant en robe blanche, au clair de lune, des pas guerriers accompagnés de cantiques éclatants en l'honneur de leur Dieu unique. Il y aurait dans cette vision comme une figure lointaine des danses religieuses d'Oñate ou de Tolosa, un schème préhistorique des chœurs puissants dont retentissent toutes nos églises euskariennes...

Quoi qu'il en soit de ce rapprochement, nous devons constater que notre peuple aime à chanter sa prière ou à clamer sa foi dans la belle langue de ses aïeux et un rapide coup d'œil jeté sur la littérature basque montre la grande place qu'y a tenu le cantique. À cette lumière, MM. Adéma et Barbier n'apparaissent plus comme des isolés, mais comme deux chefs d'orchestre remarquables parmi beaucoup d'autres.

L'ouvrage basque le plus ancien que nous connaissions est de 1545. Il est intitulé *Linguae Vasconum. Primitiæ*. On y trouve des poèmes religieux, parmi lesquels certains ont pu être chantés.

Signalons entre autres une pièce curieuse sur le « Jugement dernier », où l'Ange de la résurrection s'écrie comme Jacques Péricart : Debout, les morts !...

Après Bernard Dechepare, nous pouvons citer les quatre chantres eucharistiques Ezcurra, Aldaz, Eliçaldé et Portal, qui, en 1609 et 1610, furent lauréats au concours organisé par Mgr Antonio Venegas de Figueroa, archevêque de Pampelune.

Le XVIIe siècle nous donne encore Joanes Etcheberri, auteur de plusieurs ouvrages en vers et d'une quantité considérable de cantiques publiés sous le titre de *Noelac* (1631); Pierre d'Argaignaratz, qui a écrit les siens dans *Devoten Brevarioa* (1665); l'illustre historien et avocat mauléonais Arnaud Oihénart (1657); Harizmendi, dans son *Ama Birjinaren ofizioa* ;

Gazteluçar, père de la Compagnie de Jésus, l'un des plus habiles poètes basques de tous les temps, dont il faudra bien rééditer un jour les sublimes *Eguia Catholicac* (1686).

Au XVIIIe siècle, on a publié plus de vingt éditions de *Cantico izpiritualac*, recueil de cantiques continuellement remanié ; mais les auteurs gardent généralement l'anonymat. Cependant, citons une poétesse qui, en 1762, publia *Gabon-sariac*. Elle s'appelait Sœur Louise de la Miséricorde. Elle avoue dans la préface qu'elle a été aidée par un certain Martin Beltz et que la musique est des maîtres Melon et Dancharia. Vers la même époque Bernard Larreguy, curé de Bassussarry et traducteur de Royaumont, écrivit des cantiques fort goûtés. On peut en dire autant du Père jésuite Cardaveraz, que l'on verra peut-être un jour sur les autels.

Chevauchant le XVIIIe et le XIXe siècle nous saluons les abbés Robin et Monho ; leurs œuvres sont en grande partie inédites. Nous avons retrouvé les poésies et les cantiques de Salvat Monho ; nous nous ferons un devoir de les publier sous peu avec quelques commentaires : la satire des mœurs politiques d'Ascain et des suffragettes de Bardos présentera, peut-être, quelque intérêt.

Enfin, le XIXe siècle a produit une floraison encore plus belle de poètes religieux. On peut citer Hiribarren, curé de Bardos, le fabuliste Goyetche, le gracieux Lerchundi, Mgr Diharassarry, le douanier Otxalde, Soroa, Manterola, Becas, Larroulet, Elgart, Bidegain, Bidart et probablement beaucoup d'autres. D'ailleurs les muses n'ont pas fui notre pays et nous pourrions dresser une belle liste de prêtres ou de séminaristes *koblakaris* en pleine forme.

Mais il n'est pas sage de parler des vivants.

C'est même pour cela que j'appréhende de parler ce soir de deux hommes, morts sans doute pour nous qui ne les avons guère connus qu'à travers leurs œuvres ou leurs légendes, mais bien vivants pour ceux qui ont vécu dans leur entourage, voire dans leur affection. Les amis et les admirateurs des deux poètes voudront me pardonner si je n'arrive pas à les peindre tels qu'ils les revoient dans leurs cœurs fidèles. M. le chanoine Adéma surtout et M. l'abbé Barbier excuseront les maladresses d'une main un peu novice dans le maniement des vieux papiers. Qu'ils reçoivent tous deux ici l'expression de ma vive reconnaissance pour la générosité avec laquelle ils ont complété ma documentation.

NDLR. Dans ces pages, nous reproduisons un extrait de la conférence donnée au grand séminaire de Bayonne le 2 mars 1933, par Monsieur l'Abbé Pierre Lafitte, sous la présidence de Monseigneur Lasserre, protonotaire apostolique, vicaire général du diocèse de Bayonne

Le préambule ci-dessus concernait les compositeurs de cantiques basques en général dont MM. Adéma et Barbier sont des représentants éminents. (Tout les deux, soit dit en passant, ont un lien particulier avec le village de Saint-Pée-sur-Nivelle : le premier y était né et le second en a été le curé que beaucoup de senpertar ont encore en mémoire.)

Mais le présent ouvrage ne concernant que M. le Chanoine Adéma, ce qui est reproduit ci-après ne concernera donc que celui-ci. H.D.

M. LE CHANOINE ADÉMA

Sa vie

Beaucoup d'auteurs basques portent des noms étrangers au pays. C'était le cas de M. Adéma, dont le père vint de la Haute-Garonne à St-Pée-sur-Nivelle à la chute du Premier Empire. Gratien naquit dans ce charmant village le 14 avril 1828. Il apprit le basque avec sa mère et fit ses études secondaires à Larressore.

Il eut comme condisciple Elissamburu, le futur Piarres Adame, avec qui il s'amusait en récréation à imiter les improvisateurs ; un jour, les deux jeunes gens décidèrent de raconter en vers burlesques la vie au collègue. Le poème commençait ainsi :

Zoin dobatsu gu hemen, jeunesse fortunée !

Bortz orenak artean la grasse matinée.

Jaiki orduko, lana, plus tard le déjeuner...

Hobeki ditakeia commencer la journée ?...

De cette collaboration sortit également la fameuse chanson *Boltijurrak* : on y raconte la triste aventure de deux faux malades que la faim délogea de l'infirmerie.

Plus tard, dit-on, Elissamburu se permit dans ses vers des licences que l'autorité ne trouva pas assez poétiques : il ne put suivre son ami au Grand Séminaire. L'abbé Adéma fit à Bayonne d'excellentes études, sans négliger d'ailleurs les muses basques : *Martin eta Katalin* date de 1851.

Ordonné prêtre le 17 décembre 1853, il débuta aussitôt comme professeur au Petit Séminaire de Larressore, où l'on remarqua son goût pour le travail ordonné et méthodique. Il prit part au concours de poésie, organisé pour la première fois à Urrugne par Antoine d'Abbadie (1854). *Ameriketarako bidean*, du « Zalduby, artzain beltcha » — c'était son pseudonyme — ne fut pas primé.

Après un an de professorat, le jeune prêtre fut nommé vicaire à Hasparren. La paroisse n'était pas pour lui déplaire : on y aimait alors comme aujourd'hui les improvisations, les sobriquets, les plaisanteries et les jeux de mots.

Le premier mariage que bénit le nouveau vicaire avait joint pour l'éternité M. Gose et Mme Égarri, un homme surnommé Famine et une femme surnommée La soif. Un certain Manech Tturla, qui connaissait bien ce couple — rien de rare ! — revenait de l'église. On l'arrêta en chemin :

— Qu'y a-t-il de neuf, Manech ?

— Tenez, répond-il, on peut dire au moins qu'on nous a envoyé comme vicaire un fameux prédicateur !

— Vous croyez ?

— Je vous jure !

— D'où le savez-vous, Manech ?

— Ne l'ai-je pas entendu moi-même ?

— Où ? Quand ?

— Tout à l'heure, à l'église. Vous ne savez donc pas qui se marie aujourd'hui ?

— Ah ! c'est vrai ! Et alors ?...

— Eh ! bien, il leur a fait un discours superbe, ...un peu court, mais bien senti.

— Ah ! Et qu'est-ce qu'il leur a dit ?

— Voici, je le sais mot à mot :

« *Jaun andere espos maiteak, egun hemen enekin duzue egitekoa. Bihar goizetik barat, ukanen duzue eiberazainarekin.* »

(Chers époux, aujourd'hui c'est à moi que vous avez affaire. À partir de demain matin, il faudra vous arranger avec le meunier.)

La plaisanterie de Manech fit le tour de la paroisse et le vicaire ne fut pas le dernier à en rire. Il adorait ce genre. Il se plaisait parmi les koblakari et ditcholari, avec qui il n'hésitait pas à se mesurer. Il trouvait, dit-on, dans le peuple et même la bourgeoisie de spirituels adversaires. Ces joutes semi-poétiques ont certainement assoupli l'art du versificateur. C'est à cette époque que remontent certaines chansons comme *Hitzuntzi* ou encore *Pilotariak* (1857)¹.

En 1858 la fièvre typhoïde² se déclara à Hasparren-Elle fut terrible : certaines familles perdirent jusqu'à trois ou quatre de leurs membres. L'abbé Adéma fit preuve d'un très grand courage durant l'épidémie, courant d'un malade à l'autre, consolant les grandes douleurs, essayant de remonter le moral de la population. Il préconisait même un remède assez inattendu. À son avis, la peur faisait plus de victimes que le mal et si quelques personnes mouraient de la fièvre, c'est que la peur la leur avait donnée. Aussi demandait-il qu'on organisât de belles parties de pelote : ce serait rendre au public joie et santé. *Mens sana in corpore sano*. De fait on en joua au moins une. En effet, *Gascoïna* mourut durant ces jours pénibles et l'on raconte que le vieux joueur,

mourant, se faisait rendre compte point par point du match qui se déroulait sur la place pendant son agonie...

À cette époque, une jeune fille de Hasquette succomba aussi au typhus ; épouvantés, tous les proches prirent la fuite ; le jour des obsèques les porteurs eux-mêmes ne voulaient pas toucher le cadavre pour le mettre en bière. L'abbé Adéma arrive pour la levée du corps. Voyant le désarroi qui règne autour de lui, il adresse aux assistants une exhortation pathétique, prend la morte dans ses bras et la couche pieusement dans le cercueil.

Ce fait et bien d'autres rendirent le jeune prêtre tout à fait populaire, sinon légendaire.

Le 26 mai 1860, Mgr Lacroix le nommait curé de Bidarray. Bidarray est un village pittoresque, joyeusement posé sur le roc sauvage dans un encadrement de hautes montagnes toutes proches. À l'étage supérieur du rocher de base, place, auberge et presbytères voisinent ; plus bas, comme enfoncée dans une dépression du sol granitique, l'église se dresse solitaire. Sur la pente, une armée irrégulière de maisons blanches semble monter à l'assaut du vieux clocher. *« S'il y avait eu en Grèce, voici deux mille ans, un pareil site, écrit M. le Dr Etchepare, on y aurait élevé, en marbre, un temple de la Poésie. Feu Zalduby se contenta d'y faire une maison curiale, de restaurer l'antique église, et, habile menuisier, de la doter de beaux meubles. Mais qui sait si ce n'est pas là que la Poésie fit naître dans son cœur les étincelles d'or qui devaient plus tard jaillir de ses vers ? »*³

Nous savons en tout cas qu'il y connut l'improvisateur *Otchalde*, avec qui il composa, en 1867, la truculente chanson *Churiko*, histoire lamentable d'un pauvre chien qui vécut de misère et mourut pour avoir une seule fois bien mangé. Mais il serait assez invraisemblable de faire du vieux douanier le maître de Zalduby ou bien il faudrait affirmer que le disciple était hardiment au-dessus du maître.

En 1872, M. Adéma fut nommé curé-doyen de Tardets. La nouvelle église venait d'être construite. Restait à la décorer ; il le fit avec le meilleur goût. Son sens artistique se déploya largement dans le choix ou même la confection du mobilier, de la lingerie et du vestiaire liturgique, ainsi que dans l'organisation des cérémonies religieuses qu'il voulait émouvantes et solennelles.

Parmi les Souletins, race joyeuse, souple et ardente, Zalduby se sentait fort à l'aise : la musique sautillante de leur dialecte dérouta peut-être au début une oreille habituée à la lente majesté de la syntaxe labourdine ; mais il est probable que cela ne dura guère et qu'il fut heureux d'entendre la pensée basque modulée dans cette langue de rossignol.

Chanoine honoraire depuis 1875, M. Adéma fut nommé, le 10 juillet 1890, chanoine titulaire de la Cathédrale. Bien des Bayonnais se souviennent encore du beau vieillard, à la tête argentée, toujours svelte, toujours souriant,

armé de sa fine ombrelle, prêt à former autour de lui un cercle d'auditeurs et à raconter mille anecdotes se rapportant à sa petite patrie. D'autres l'imaginent aussi en délicate mission chez un jeune homme ou une demoiselle : car il aimait beaucoup s'occuper de mariages. Enfin, les séminaristes de cette époque n'ont pas oublié ses antennes au chœur : en général le bon chanoine, dont la voix, jadis excellente, s'était étrangement voilée, n'en chantait pas ; mais de temps à autre, sentant sa gorge un peu moins prise, il tentait de donner la réplique au chapier sous les espèces d'un petit cri enroué quasi imperceptible. Il se tournait alors vers son voisin pour lui dire : « *Ce n'est pas trop mal !* » et l'office continuait. On sait encore son goût pour le cirque et les marionnettes, et les chanoines ses confrères ne comprenaient pas tous qu'il osât compromettre la dignité du chapitre en assistant à des séances aussi populaires. Mais cela lui était égal.

M. Adéma ne quittait guère la ville que pour aller faire sa saison aux Aldudes Il avait une très haute idée des vertus curatives des eaux de ce charmant village. Il écrivit une brochure en leur honneur. Le cher poète y voit tout en rose, à la manière de Richepin. Voici comment il raconte⁴ son arrivée à l'hôtel *Bailia* : « *Cinq jeunes jolis cochons très propres et à pelage rosé, sortant de la rivière, marchaient de front lentement devant moi, et semblaient saluer ma venue par le frémissement de leurs jolies queues recoquillées en tire-bouchon : enfin, ils s'écartèrent pour me laisser passer...* » Mais si M. Adéma tenait en grande estime l'eau de *Harpea*, il disait surtout beaucoup de bien des Aldudars, dont il aimait le caractère chrétien, indépendant, travailleur et enjoué. Ceux-ci le lui rendaient : il suffit de lire les belles pages⁵ que M. le D^f Etchepare lui a consacrées pour s'en rendre compte.

Aussi le bon chanoine revenait-il des Aldudes tout ragailardi pour retrouver sa stalle canoniale.

Mais le 10 décembre 1907 le Seigneur le rappela à Lui. Son corps repose au cimetière de Saint-Pée-sur-Nivelle, dans cette terre basque qu'il aimait tant, et qu'il aime certainement encore du haut du Ciel.

L'œuvre

La caractéristique du bon chanoine, c'était en effet un amour infini de tout ce qui est basque et, comme la bouche parle de l'abondance du cœur, il eût passé des heures entières à célébrer son pays, avec la candide assurance d'un enfant qui vante son père ou sa maison.

Rien d'étonnant, dès lors, qu'il ait voulu confier au papier — *scripta manent* — le meilleur de ses pensées et de ses souvenirs.

M. Adéma a laissé un manuscrit extrêmement curieux intitulé *Livre de raison*. M. le chanoine Daranatz en parle en ces termes dans un article remarquable paru en février 1908 à la *Revue internationale*⁶: « Il le tenait à jour depuis plus de trente ans avec le soin le plus scrupuleux. Il y notait la température, la direction du vent, l'état général de l'atmosphère. Il y consignait, non sans une pointe d'originalité, les visites qu'il avait faites ou reçues, les événements auxquels il avait été mêlé, les faits saillants de la journée. Il y a là nombre d'anecdotes, d'incidents curieux, de descriptions pittoresques, d'observations originales que l'on ne pourra sans doute publier qu'avec une sage réserve. » De fait le *Livre de raison* n'a pas été publié.

Espérons qu'un jour les historiens pourront le consulter pour y étudier l'époque si difficile qui va de 1875 à 1907.

Un autre travail manuscrit de 26 pages, écrites en lettres minuscules, presque illisibles, est intitulé *Gauden gu Eskualdun*, Restons basques⁷. C'est une étude sur les origines basques, où les hardiesses d'un étymologiste ingénieux remplacent les documents historiques. Mais ne jetons pas trop vite la pierre : l'auteur suivait dans son exposé la thèse japhétique traditionnelle, admise il y a cinquante ans par des esprits hors ligne, comme le chanoine Inchauspé. Qui sait si les constructions prétendues scientifiques actuelles ne prêteront pas à sourire avant vingt-cinq ans ?

Histoire et tradition ont entre elles les liens les plus étroits. M. le chanoine Adéma était le chantre et l'apôtre des traditions euskariennes : on possède le magnifique discours qu'il prononça en leur faveur en 1887 au collège de Mauléon : il y dénonce le servilisme, l'abjecte platitude et le modernisme, qui font les renégats de la petite patrie. « *Descendants des Cantabres indomptés, conclut-il, regardons qui nous sommes, et relevons la tête...* » Parmi les trésors légués par les ancêtres, il compte la langue basque, « *vie et palladium de notre nationalité* », Aussi l'a-t-il étudiée de près. Il a même publié dans la *Semaine de Bayonne* un travail curieux où il a relevé les ressemblances phonétiques du Basque et du Japonais. Il ne proclame pas la parenté des deux langages et cela est plus que prudent⁸.

Les jeux aussi font partie de nos traditions. Notre auteur en a disserté en basque dans son *Eskual-Herriko Eliza-bestak*⁹. Il s'y montre un ardent de la pelote. Il a d'autre part écrit en vers euskariens l'histoire des « pilotaris » de

Perkain à Otarre, suivie d'une description poétique du jeu de rebot. En français, il a composé une plaquette sur le même sujet. La technique y est très clairement analysée et les pages éloquentes n'y manquent pas. Que l'on nous permette une citation :

« Parfois l'étendue de la Place et la foule qui bruit ou clame comme la mer, rendent nécessaires deux crieurs, qui se renvoient au loin le même mot. Il y a des moments cependant, où cette foule devient muette et haletante d'attention et d'admiration.

C'est quand un quinze se trouve longuement disputé, c'est pendant les nombreux va-et-vient d'une balle qui vole d'une extrémité de la place à l'autre, tantôt en superbes paraboles, tantôt sifflant en ligne droite et basse, comme un boulet, alors surtout qu'après un coup fourré qui l'a fait bondir par terre et qu'elle semble ne pouvoir plus être relevée, on la revoit dans les airs roulant avec une force renouvelée. Quand un pareil quinze enfin est terminé, c'est dans toute la foule des hourras, des applaudissements, un délire d'enthousiasme dont il est difficile de se faire une idée.

Mais voici que du haut du clocher paroissial sonne l'Angélus de midi. Le jeu est immédiatement interrompu : joueurs, juges, spectateurs ne font qu'un cœur et qu'une âme pour prier la Mère de Dieu, et manifester publiquement leur foi. Nous avons vu des dissidents, émus d'un pareil spectacle, se lever, tête découverte et rester ainsi respectueux et immobiles jusqu'à la fin de la prière...

Le cardinal Lavigerie qui a tant illustré notre pays, aimait naguère à honorer, à encourager par sa présence sur le jeu de paume de Cambo notre grand jeu national et cet intermède de la prière d'un peuple vaillant et fort, au milieu d'un si beau spectacle, l'émouvait toujours profondément¹⁰.

Il y aurait beaucoup à dire sur le rôle qu'a joué M. Adéma dans la restauration du jeu de pelote. Mais il est peut-être temps de parler du poète.

Zalduby avait une technique du vers dont il a exposé les principes dans *Eskualduna*¹¹. Sa prosodie est fondée sur cette idée que le vers est fait pour être chanté ; le texte est la base intellectuelle de la musique ; il doit s'inspirer de la mélodie, il peut même l'inspirer, mais une fois constituée, celle-ci doit être respectée scrupuleusement. Point de ces élisions forcées imitées du latin, qui brisent le rythme et gênent le chanteur. Point de bouleversements syntaxiques dans le genre des auteurs du XVIIe siècle :

*« Bisita zatzu botzak
Otoi gure bihotzak...»*

Par contre, recherche de la rime rare et plénitude de la pensée avec le minimum d'inversion... Certes de telles règles mènent à une puissante simplicité, mais qui coûte infiniment d'efforts. L'art de faire difficilement des vers faciles paraît dans les manuscrits de M. Adéma : il ne cessait de refaire ses poèmes, au point que certains se présentent sous trois ou même quatre rédactions différentes.

Son œuvre profane comprend d'abord 18 fables imitées de La Fontaine. Il les publia dans la *Revue des Basses-Pyrénées et des Landes* à partir de 1884. D'autre part on ne saurait trop admirer 14 pièces qui furent la plupart présentées aux concours avec des fortunes diverses. Deux d'entre elles parurent trop révolutionnaires et furent mises sous le boisseau : *Bettirisants* en 1875 et l'année suivante *Biba Errepublikak* ! Voici ce qu'on pouvait lire dans le *Courrier de Bayonne* le 13 septembre 1876 :

« Il s'est produit cette année dans le concours de poésie basque un incident que nous croyons devoir signaler. Une dizaine de concurrents seulement ont pris part à ce concours. Le jury chargé de distribuer les prix ne trouvait qu'une pièce digne d'être couronnée. Elle portait pour titre *Biba Errepublikak* !

Grand était l'embarras des membres du jury ; les mérites de l'œuvre étaient d'une supériorité incontestable (*sic*), et la palme allait lui être décernée à l'unanimité. Mais une difficulté se présenta : la chanson était une satire (*sic*) vive et mordante du gouvernement républicain. Le cas devenait difficile. Le jury s'en remit à la décision des fondateurs des prix, qui, juges souverains, déclarèrent qu'il n'y avait pas à lui décerner de récompense. Voilà pourquoi il n'y aura pas de lauréat dans le concours de poésie basque de cette année. »

Cette histoire ne peut que rappeler le couplet suivant de la chanson incriminée :

*Biba, biba « Liberté » erran eta gero
Hoi en nabirik baizen guk deusik ez libro !¹².*

À côté de ces satires politiques il se trouve des pièces d'un lyrisme discret et plein de fraîcheur. Telle son *Amaxo* (1879) dont vous allez entendre la musique inédite¹³.

Amaxo

Andante

E-makume chahar-bat bu-ruko churi-tan O-putarda beltche-eta zai i-le gor-ri-tan. Ne-gu-ko e-gun ba-tez za-gon-iguzki-tan Al-lzo-an a-la-ba-ren haur-ra harturi-kan

1. Emakume xahar bat buruko xuritan,
Altzorat alabaren haurra harturikan,
Opularda beltz eta zai ile gorritan,
Neguko egun batez zagon iguzkitan.
2. Aña ttikiak dio bere amaxori :
Nolaz duzu, amaxo, ilea hoin xuri ?
— Ikusazu mendian, haurra, elur hori :
Ene adinak ere negua dirudi.
3. — Aurpegi pollit hori zertako, amaxo,
Ez duzu amak bezen legun eta goxo ?
— Haurra, urak maldari erreka doatzo.
Nigarrek naute egin ni ere hoin atxo.
4. — Zertako egin nigar, amaxo maitea ?
Zure kontsolatzeko ez niza zurea ?
— Bertze asko neureez, ai, ene umea,
Ikusi dut denboraz etxe hau betea.
5. — Amaxo, zein baraxe zu zaren ibiltzen ?
Zalukiago naiz ni ttikitik higitzen
— Haurra, ni ere lehen, zu bezala nintzen...
Urte soberek naute orai dorpegitzen.

6. — Bizitzen balin banaiz zu bezenbat urte,
Amaxo, zu bezala, izanen naiz ote ?
— Haurra, zenbat munduan luzez bizi uste,
Menturazko agintza baizik ez baitute...
7. — Jainko maiteak beti, amaxo, zertako
Ez gaitu elgarrekin bizi araziko ?
— Bizi huntaz bertzerik, haurra, guretako,
Badagoka hoberik, eta sekulako.
8. — Ai, amaxo, biak gu bagine zeruan !
Ai... zer du nik ? Eri naiz... Ai min dut buruan !
— Haurra, goazen barnera ; hobeko dugu han :
Xakurra pleinuz dago gure inguruan
9. Handik bi aste gabe bi gorputz elizan
Etxe hartarik ziren ekarririk izan
Eta bien arimak zeruan zabiltzan
Lurreko gaitzetarik betikotz gerizan.

Grand'mère

1. Une vieille femme à mouchoir de tête blanc,
Casaque noire et robe de laine rouge,
Un soir d'hiver se tenait au soleil,
Ayant sur ses genoux l'enfant de sa fille.
2. La petite Anna dit à sa grand'mère :
Pourquoi, grand'mère, vos cheveux sont-ils si blancs ?
— Enfant, voyez la neige dans la montagne :
Mon âge aussi ressemble à l'hiver.
3. — Et ce joli visage, pourquoi, grand'mère,
Est-il moins lisse et moins doux que celui de maman ?
— Enfant, l'eau qui descend ravine les pentes.
Les larmes aussi ont fait de moi une vieille.
4. — Pourquoi pleurer, grand'mère chérie ?
Pour vous consoler, ne suis-je pas toute à vous ?
— Ah ! ma petite, j'ai vu autrefois
Cette maison pleine de gens qui étaient miens.

5. — Grand'mère, comme vous marchez lentement !
Moi, si petite, je suis beaucoup plus leste.
— Enfant, moi aussi j'étais comme vous autrefois.
C'est le nombre des ans qui maintenant me pèse.
6. — Si je vis autant d'années que vous,
Grand'mère, serai-je donc comme vous ?
— Enfant, combien ici-bas se promettent longue vie,
Mais ne se bercent que d'une vaine espérance.
7. — Pourquoi, grand'mère, le bon Dieu
Ne nous ferait-il pas vivre toujours ensemble ?
— Enfant, hors de cette triste vie,
Il nous en réserve une meilleure à jamais.
8. — Ah ! grand'mère, si nous étions toutes deux au Ciel
Mais, qu'ai-je donc ? Je souffre de la tête...
— Enfant, rentrons ; nous serons mieux dedans.
Le chien gémit à nos côtés.
9. Deux semaines plus tard deux corps
Furent portés de cette maison à l'église...
Leurs deux âmes volaient dans le ciel
À l'abri pour toujours des maux de cette terre...

Les chansons patriotiques de M. Adéma ont certainement moins de grâce, mais plus de majesté. Le morceau intitulé *Eskualdunak*¹⁴ devrait être dans toutes les mémoires. Il commence ainsi :

« Basques, n'oublions jamais qui nous sommes et ce que nous sommes. Nous descendons des plus vieux peuples d'Orient. C'est en Ibérie que nous avons commencé à vivre de notre indépendance, et parmi les Ibères les Basques se sont fait une place à part. Ils ont vécu dans ce pays sous leurs propres lois sans admettre de joug étranger. »

Mais voici l'*hymne national*¹⁵ qu'il composa en 1893 pour les réunions générales où basques continentaux et péninsulaires se rencontrent fraternellement. Messieurs les séminaristes vont vous le chanter.

Gauden gu Euskaldun

Refrain

Zaz-pi Eskual Her-ri-ek bat e-gin, deza-gun
Guzi-ak bethi be - thi Gau-dengu Eskual-dun

Couplet

Haritz e-der bat ba-da gu-re mendi-e-tan; Zaz-
pi a-der nau-siz da he-datzen aire-tan Fran-
tzi-an Espai - ni - en bi alder - dietan he -
men hiru'ta han lau bat da zaz-pi-e-tan he -
men hiru'ta han lau bat da zaz-pi-e-tan.

ERREPIKA.

Zazpi Eskual-herriek bat egin dezagun
Guziak beti, beti, gauden gu Eskualdun

1. Agur eta ohore Eskual Herriari :
Lapurdi, Basa Nabar, Zibero gainari ;
Bizkai, Nabar, Gipuzko eta Alabari.
Zazpiak, bat besarka lot beitetz elgarri.
2. Haritz eder bat bada gure mendietan,
Zazpi adarrez dena zabaltzen airetan.
Frantzian, Espainian, bi alderdietan :
Hemen hiru'ta han lau bat da zazpitan.

3. Ekalde-Iberrian noiz ote sortua ?
Lau mila urte huntan hunat aldatua ;
Hain handi eta azkar lehen izatua,
Orai gure haritza zein den murriztua !
4. Gure haritz hau azken mende hautaraino
Zaharturik ere zen eder bezain sano.
Bere lur hoin garbian oso zagoeno
Gainetik zoakona behar zen arrano.
5. Hi haiz, Eskual Herria, haritz hori bera,
Arrotza nausiturik moztua sobera.
Oi ! gure arbasoak, ez otoi begira
Zein goratik, garen gu jautsiak, behera.
6. Gureak ziren lehen bazter hauk guziak,
Arbasoek utziak hek irabaziak.
Guri esker Frantziak eta Espainiak
Dauzkatela dituzten eremu handiak.
7. Mairu beltza zelarik Espainian nausi,
Nabasen Eskualdunek egin zuten jauzi.
Hek ekarri gateak han gintuen hautsi
Eta hilez bertzeak igorri ihesi.
8. Orduan gure alde oihuz zauden oro ;
« Bere lurretan nausi Eskualduna bego,
Frantziak, Espainiak, bai orai, bai gero,
Deus kendu gabe dute gerizatu gogo.»
9. Gureez gure lehen hain libro ginenak,
Ezin ahantziz gaude orduko zuzenak.
Zer ametsak ditugun, zer orhoitzapenak !
Jaungoikoak bakarrik badakizka denak.
10. Ez bahaiz, Eskualduna, lehen bezain handi,
Apaldu gabe xutik bederen egoadi¹,
Odolez eta fedez beti berdin garbi,
Beti tink atxikia hire Eskuarari.

11. Zuri gaude otoitzez, Jaungoiko maitea,
Lagun zazu zerutik Eskualdun jendea.
Begira dezan beti lehengo fedea,
Zor zaizkun zuzenekin ardiets bakea.

¹ egon hadi

Restons Basques

REFRAIN

Que les sept Provinces s'unissent !
Restons tous Basques pour toujours.

1. Salut et gloire au Pays Basque !
Salut, Labourd, Basse-Navarre, Soule,
Biscaye, Navarre, Guipuzcoa et Alava !
Que les sept provinces s'embrassent.
2. Il y a un beau chêne dans nos montagnes,
Il pousse sept branches dans le Ciel,
Les unes vers la France, les autres vers l'Espagne
Ici trois, là-bas quatre: mais les sept ne font qu'un.
3. Qui sait quand il naquit en Orient ?
Il y a quatre mille ans qu'on l'a transplanté ici,
Lui qui jadis a été grand et fort,
Comme le voici rabougri, notre chêne !
4. Oui, jusqu'à ces tout derniers siècles,
Quoique vieux, il était beau, il était sain.
Tant qu'il vécut maître de sa terre si pure,
Pour le survoler, il fallait être un aigle.
5. C'est toi, Pays Basque, qui es cet arbre !
L'étranger survenant a coupé trop de tes branches !
Fiers aïeux, ne regardez pas, je vous prie,
Comme de si haut nous sommes descendus bas !
6. Héritage de nos pères, qui l'avaient conquise,
Jadis toute la région nous appartenait,

C'est à nous que la France et l'Espagne
Doivent leurs immenses domaines.

7. Quand le Maure était maître en Espagne,
Ce furent les Basques qui l'attaquèrent à Navas ;
C'est nous qui avons brisé ses chaînes,
Nous qui l'avons condamné à fuir ou à mourir.
8. Alors tout le monde était pour nous :
« Laissons le Basque maître chez lui,
Criait-on, la France et l'Espagne
Respecteront à jamais tous ses droits. »
9. Nous qui jadis avions une si grande indépendance,
Nous ne pouvons pas oublier nos vieux droits.
Quels rêves ! quels souvenirs que les nôtres !
Dieu seul est capable de les deviner !
10. Basque, si tu n'es pas aussi grand qu'autrefois,
Du moins reste debout, ne baisse pas la tête !
Garde ton sang et ta foi dans leur antique pureté.
Attache-toi étroitement à ton eskuara.
11. Seigneur, nous vous en supplions
Secourez du haut ciel le peuple basque !
Qu'il garde toujours son antique foi
Et recouvre la paix avec ses droits.

C'est sur des rythmes à la fois puissants et populaires de ce genre que Zalduby composa ses cantiques. On peut les classer en trois catégories :

1°) Les cantiques en l'honneur des Saints. Il chanta ainsi Saint Pierre, patron de sa paroisse natale ; Sainte Lucie, patronne de Tardets ; Sainte Engrace, si célèbre en Soule, Saint Joseph, Saint Jean-Baptiste de la Salle, Saint François d'Assise, Saint Bernard¹⁶. On sait d'ailleurs que le poète avait le goût de l'hagiographie : il avait commencé une *Vie des Saints* qu'il abandonna quand il sut les projets du P. Basile Joannateguy. Il avait déjà rédigé en basque les vies de Sainte Elisabeth de Hongrie, de Sainte Marie-Madeleine, de Sainte Françoise Romaine et de Saint Erasme. Il préparait une étude sur les origines basques de Saint Vincent et de Saint Laurent. Mais revenons aux cantiques.

2°) La seconde catégorie comprendrait ceux qui ont paru à la fin de son Guide du pèlerin basque (*Eskualdun peleginaren bidaltzailea*, 1877). C'est un manuel où l'on étudie les pèlerinages à N.-D. del Pilar, Saint-Jacques de Compostelle, la Palestine, Rome, Bétharram, Buglose, La Salette et Lourdes. Les cantiques de ce livre sont presque tous consacrés à la Sainte Vierge. C'est là que se trouve *Ubolde baten pare*.

3°) La troisième catégorie englobe le reste : ce sont surtout des poèmes didactiques, à la fois chargés de doctrine très exacte et de profonde piété ; ils devaient constituer une somme harmonieuse, où aurait été coulée en vers amis de la mémoire toute la substance du catéchisme. La mort surprit l'ouvrier en plein travail. Son explication du *Credo* s'arrête à la Passion du Christ. Le cantique du Jeudi Saint est le fameux *Adora dezagun* que la foule chante si volontiers en l'honneur de l'Eucharistie. L'hymne *Öi Gurutzea*¹⁷ aurait probablement conclu le poème du Vendredi Saint : il me paraît caractéristique de la manière à la fois simple, condensée et pieuse de Zalduby. Vous allez l'entendre, et vous admirerez son art musical, si habile à épouser les moindres nuances des sentiments exprimés par les paroles.

Gurutze Sainduari

Zure bo-so-tan oi Guru-tze-a hil zaiku Je-sus
maite-a : Haren gu-ru-tze-fikat-zai-lea,
ni naizni beka-to-re-a ! Haren gu-ru-tze-
fi-katzai-le-a ni naizni beka-to-re-a !
Oi Gu-ru-tze-a, oi Gu-ru-tze-a Gurutze
saindu maite-a ! Oi Gu-ru-tze-a,
oi Guru-tze-a, Gurutze saindu maite-a !

Zure besotan, Oi Gurutzea,
 Hil zaiku Jesus maitea :
 Haren gurutzefikatzailea
 Ni naiz ni bekatorea

Jesukristoren odolak zaitu
 Galbarioan gorritu :
 Deusek geroztik munduan ez du
 Zuk bezenbat dirdiratu...

Bertz'orduz hemen etsai gaixtoa
 Zutaz izan zen ehoa :
 Zure indarra da Jainkozkoa,
 Deusek ezin hautsizkoa.

Etsaiarekin beti guduan
 Hemen gabilta munduan :
 Paratzen bazaizkigu buruan,
 Oi gu nork bentzu orduan !

Jesukristori zurekin baizen
 Ez da nihor jarraitzen :
 Zure bidetik da beti zuzen
 Kristaua zerurat heltzen.

La Croix

Dans vos bras, ô sainte Croix,
 Jésus est mort pour nous.
 Mais celui qui l'a crucifié,
 C'est moi, moi pauvre pécheur.

Le sang de Jésus-Christ
 Vous a rougie sur le Calvaire :
 Depuis rien dans le monde
 N'a connu votre éclat.

Un jour l'ennemi pervers
 Fut écrasé par vous :
 Votre puissance est divine.
 Rien ne peut la briser.

Notre ennemi nous fait la guerre
Continuellement ici-bas :
Mais si vous êtes à notre tête,
Qui donc pourra nous vaincre ?

Ce n'est qu'avec vous
Que l'on peut suivre Jésus-Christ.
En prenant votre chemin
Le chrétien est sûr d'arriver au Ciel.

Messieurs, voilà achevé l'inventaire¹⁸ un peu froid de l'immense labeur accompli par M. le Chanoine Adéma. Il nous été donné d'apercevoir à travers la poussière des documents un magnifique vieillard : sa belle stature, son port noble, son geste aristocratique, son regard loyal et perçant, son sourire distingué lui valaient parmi ses contemporains une notoriété incomparable. Mais ce n'était là que l'écorce d'une grande âme. Son esprit curieux, servi par une mémoire impeccable, aimait à tout simplifier, afin d'y voir plus clair. La rançon de cette simplicité, c'était d'une part une amusante candeur et une extrême facilité d'affirmation ; c'était d'autre part une sorte de brièveté dans son souffle poétique : brièveté abondante et copieuse, d'où la longueur n'était pas toujours absente ; brièveté proche de la concision, qu'elle n'atteignait pas tout à fait, faute d'imagination créatrice. Car notre poète n'était pas un imaginaire, ni un artiste audacieux : ces seules audaces furent politiques. Par contre, quel goût de la mesure, de l'ordre, du fini ! Ses cahiers sont des chefs-d'œuvre de calligraphie, d'ornementation et de reliure. Et ce soin ne reste pas extérieur : il pénètre dans ses vers où les termes sont pesés, mesurés, polis avant de prendre place ; il pénètre dans sa prose qui est l'une des plus savantes du siècle dernier. Mais c'est le cœur qui animait cet art méticuleux : cœur large, qui savait les petits sentiers de la délicatesse aussi bien que les voies royales du dévouement ; cœur capable de comprendre une âme d'enfant à peine éclos aussi bien que la vieille âme indépendante de tout un peuple ; cœur sensible à la beauté d'une plainte naïve comme à la grandeur de nos paysages pyrénéens ; cœur profond et sacerdotal, qui voyait caché derrière tout ce qu'il aimait un plus digne objet de son amour, le bon Dieu, principe et terme de la nature, des hommes et des événements.

Piarres Lafitte

¹ *Pilotariak* a été retouché : la dernière rédaction est de 1890.

² Il ne faut pas confondre cette épidémie avec le choléra, qui sévit quatre ans plus tôt (Cf. *Eskualduna*, 20 déc. 1907, 10 janv. 1908).

³ Jean Etchepare, *Beribitez*, p. 9, Bayonne 1931.

⁴ Gratien Adéma. *Aux Aldudes*, p. 5, Bayonne 1904.

⁵ Jean Etchepare, *Buruxkak*, p. 156 Bayonne 1910.

⁶ Voir aussi *Eskualduna* 14-2-1908.

⁷ Manuscrit *Zalduby artzain beltxaren neurtitzak*, p. 163. C'est en réalité un commentaire historique de la chanson qui porte le même titre.

⁸ Le bon chanoine avait recueilli les articles : il les colla soigneusement sur des feuillets qui, reliés, présentent un joli volume de 40 pages, intitulé : « Curiosités de synonymie basque-japonaise ». *Synonyme* veut dire ici « homonyme ».

⁹ *Revue internationale des Etudes Basques*. 1908, p. 83. Voir aussi *Eskualduna* N°1107 -1109.

¹⁰ « Notice sur le jeu de Paume au Rebot », Bayonne 1894, p. 12.

¹¹ Nous n'avons pas retrouvé cette étude, mais nous avons essayé de la reconstituer par induction.

¹² Vive la Liberté, disent-ils mais ensuite ils ne nous laissent libres que de faire leur volonté.

¹³ Manuscrit « *Zalduby artzain beltxaren neurtitzak* » p. 21.

¹⁴ Ms. p. 143. Cet hymne fut chanté pour la première fois le 21 août 1882 aux fêtes basques de Saint-Jean-de-Luz.

¹⁵ Ms. p. 154.

¹⁶ *Misionestako» eta erretretako* Kantikak, « La Presse », Bayonne 1932, consacre ses dernières pages aux cantiques de Zalduby (p. 145 à 182).

¹⁷ *Eskualdun peleginaren*, p. 164.

¹⁸ L'œuvre poétique de M. le chanoine Gratien Adéma a presque toute paru dans *Eskualduna* (1908-1909), à savoir dans les numéros : 1085, 1091, 1092, 1094, 1096, 1098, 1105, 1107, 1114, 1119, 1112, 1125, 1130, 1133, 1135, 1137, 1147, 1159, 1164, 1175, 1177, 1178.

Voir également la *Revue internationale des Etudes Basques* (1908-1909) Quelques dates qui n'ont pu trouver place dans notre étude pourraient intéresser certains chercheurs. Nous les avons prises dans le manuscrit intitulé « *Zalduby artzain Beltxaren neurtitzak* ». Les voici :

- Astoa errelekiekin (1864)
- Aita biltzaileari seme barriari (1865)
- Bildotxa eta otsoa (1873)
- Hartz bat eta bi ihizlari (1876)
- Burdina eta Baxera (1879)
- Pattin dirudun ez fededun (1880)
- Mende jende mendre (1882)
- Hartz pereka latz (1882)
- Beharraren indarra (1882)
- Erleak ela lixtorrak (1887)
- Otsoa eta amiamokoa (1887)
- Elhez ez, nahiz biz (1888)
- Pello ikazkina (1889).

Argazkia : Lucien Laurencena.

« Zuharreta », Jean-Blaise GOYENECHÉ famatuaren etxea (1778-1842) ; haren arreba Gratien ADEMAREN ama zen. Aspaldian bertze familia baten eskuetan da eta, 1988 inguruan, berrantolaketa handiak egin zitzaizkion eta beraz argazki hau gelditzen da lehen izan zenaren lekuko bikaina.

Senpereko etxe historikoa ! Josepe Bonaparte, Napoleon I.aren anaia zaharrenak, Espainiako erregetza utzi behar ukan zuelarik, 1813an, etxe horretan izan zuen aterbe eta eskerronez bere azpiko zaldia utzi omen zion Goyeneche-ri. Ikus : « P. Haristoy, *Recherches historiques sur le Pays Basque, II, 273-282.*»

Egundainokotan, 1839an, Don Carlos errege gaiari hortik iragan beharra gertatu zitzaion eta hark ere, eskerronez, bi pistolet eder utzi omen zizkion etxeko nagusiari. Ikus : « P. Haristoy, *Recherches historiques sur le Pays Basque, II, 292.*»

GRATIEN ADÉMA ZALDUBY-REN BIZIA ETA LANAK (1828-1907)

1907ko abenduaren 10ean hil zen Baionan Gratien Adéma katedraleko kalonjea, Utsalegi, Hergarai, Artzain Beltxa eta beste izengoiti batzuen artetik, « *Zalduby* » bere Senpereko landa baten izena Euskaldunen artean ezagutarazi zuena¹.

1828ko apirilaren 14ean sortua zen Senperen Gratien Adéma. Haute-Garonne-tik etorri Bertrand Adéma delako bat zuen aita. Catherine Goyeneche, Zuharretako alaba berriz ama. Aitaren aldetik gaskoina bazen beraz gure haurra, amaren aldetik osoki euskalduna genuen eta ere Euskal Herri guzian ordu haietan ezaguna zen familiakoa : Jean Blaise Goyeneche (1778-1842), Catherine horren anaia sartzen digu alabainan P. Haristoy historialariak XIX. mendeko Euskaldun ospetsuenen lerroan. Aintzindari kementsu agertu ondoan Napoléon-en gerletan, bere etxen aterbe eskaini zion Josepe Bonaparte errege ondoari Espainiatik ihesi Senperera etorri zelarik 1814eko ekainean.

Eta berriz berdin aterbe eman zion 1839ko karlistada bururatzean Don Carlos errege beharrari. Josepek, eskerronez, bere zaldia utzi omen zuen Zuharretan eta Carlos-ek berriz bi pistolet eder². Dena dela, amaren euskaraz eta Senpereko eskolako frantsesaz jabetu ondoan, Larresoroko seminariorat joan zen Gratien Adéma handitzearekin. Geroago apezteko gogoa zukeen haurrak, nahiz apezgai ez ziren ikasleak ere hartzen zituen egundainotik Larresoroko ikastegi famatuak. Dakiguna da adiskide onak egin zituela Adémak Larresoron bere gazte denboran. Hauetarik zen Jean Baptiste Elissamburu Saratarra (1828-1891), Lapurdiko idazle hoberenetarik izan beharra. Elgarrekin hasi ziren euskarazko pertsu ederren ontzen. Batean La Fontaine-ren frantses alegiak zituzten zeinek hobeki euskarara itzultzen, hala nola « *Kuia eta ezkurra* » Adémak, « *Otsoa eta bildotxa* » Elissamburuk. Bestean bakoitzak bere hoberenetik emaiten zuen, Adémak « *Primadera* » kantatzen

zuela eta Elissamburuk « *Infirmeria* »; hau soldagogoiko ixtorio balitz bezala « Boltixurrak » gaizki izendatua. Gertatzen zitzaien ere bi lagunei biek batean lan egitea. Horrela egin zuten beharbada « *Zumalakarregi* »-ri kantua eta dudarik gabe biek elgarrekin sinatu zuten 1846eko « *Betiri Sants* », honela bururatzen dena, 24. pertsuarekin :

« *Pertsutan hasi gare aurten bi koplari,
Ezagutarazteko mundu guziari
Zer plantetakoa den Santse de Betiri,
Huntan finitzen dugu zuen zerbitzari* ».

Artetik erraiteko « *Betiri Sants* » pertsuek aipu duten 1846eko gosetea zinez ikaragarria izan zela jakin behar da. Menturaz Mendebalean ezagutu izan diren gosete ziklikoetarik azkena izan zen. Hasteko gure eskualdetan oihartzunik izan zuen bestalde ere, hala nola Hazparnen, Garat herritar apez sailduaren prediku samin bati esker bihiaren prezioa apalarazi baitzen³ eta Maulen, Jondoni Joani-ko merkatuan bihiaren prezioa goititzearekin herria asaldatu eta jazarri baitzen⁴.

Bainan Larresoroko beste oroitzapenik bazuen bere bizian Gratien Adéma ikasle ohiak : 50 bat urteren buruan kondatzen zuen nola jai egun batez Haramboure orduko buruzagiak deitu zuen, ikastetxean kantuz artzera, Yparraguirre euskaldun kantari ospetsua, Baiona aldean gerlaren ondorioz ihesliar zegoena. « *Ikusten dut oraino, zioen adixkide bati, urratsa erne, aurpegia argi, gapelua buruan, gitarra eskuan, begia sutan, bizarra apain, gerriko gorria tinko eta espartin arinak oinetan teatroko taulagainera igaiten. Haren botz ozen ikara entzuten dut, gitarrak lagundurik xarmentki ari : « *Gitarra zartxo bat det...* »⁵*

Larresorotik Baionako seminario nagusira iragan zen gero senpenter apezgaia, eta aitzineko euskal urratsei jarraiki zitzaien gure iduriko, ezen etxeok oraino begiratzen dituzten haren paperetan aurkitzen dugu lekukotasun adierazgarri bat : « *Ene loreak* », berak idatzi eskuizkribua. Ikustekoa da liburuxka hori : izkirioak berak —orai aurki ez genezaken bezalako kaligrafia baita— olerkien aurkezpen txukunak eta inguruan dauzkaten marrazki apain margodunek erakusten dute zinezko langile fin eta trebea izan dela horien egilea.

Biltzen diren testuen azterketa azaleko batek adierazten digu berriz zein ziren Ademak gogoko zauzkan eta eredu bezala hartzen zituen pertsuak. Hor daude eta Camousarri-ren olerki gehienak ; « *Virgilio* » latinezko olerkariaren itzulpen bat, Zumalakarregi-ri olerkia, « *Eri baten gogoetak* », « *Eri baten liraren aubenak* », « *Hiltzeko menean den gizon gazte baten gogoetak* » eta holako beste ezezagun batzuen kantu bi. Liburuxka berean aurkitzen ditugu azkenekotz Adema-ren beraren lehen pertsu lanak, batzu jadanik aipatu ditugunak :

—« *Primadera* », —« *Zumalakarregi-ri* », —« *Betiri Sants* ».

Edo lehen zazpi alegiak :

- « *Belea eta Axeria* »,   —« *Kuia eta Ezkurra* »,
 —« *Akerra eta Axeria* »,   —« *Abreak izurritearekin* »,
 —« *Otsoa eta Bildotsa* »,   —« *Axeria, Otsoa eta Zaldia* »,
 —« *Tupina eta Eltzea* ».

Besteak aipatu gabeak :

—« *Denboraz Moro Sarrasinaren eta Euskaldunaren artean gertaturiko gudu baten gainean* ».

Berrogei pertsu Nafarroako harmarriaz eta koroaz argiturik :

- « *Eskualdunaren omere oneko kanta* »,
 —« *Euskaldunen omere txarreko kanta* »
 —« *Andredena Mariari* » bi kantika.

Orotara Adema gaztearen 15 bat olerki, egileak berak 1850 irian bildu zituenak. Sail berari jarraiki zitzaion Senpertar pertsularia 1851an ontzen zituela « *Martin eta Kattalin* » izeneko pertsuak eta 1854ean berriz Abbadia-ren Euskal Festetara bidaltzen zituela « *Ameriketarako bidean* » deituak.

Anartean 1853ko abenduaren 17an Baionan apezturik, Larresororat irakle zetorren Gratien Adema apez gaztea. Ondoko urtean berean ordea, 1854ean Hazparneko apezlagun izendatu beharra zen.

Iparraldeko Hiri Nausia bezala zen ordu haietan Hazparne herria. Bazen hor gaindi orai bezenbat bizilagun, hots bost milako bat, nekazari, ilagin, ehule, larru-apaintzale, zapatain, hargin, zurgin eta beste arotz. Horien guzieren artetik ditxolari, pertsulari ala pilotari asko, ororekin gogotik kurutzatzen baitzen bikario berria. Adema Hazparnen zelarik, han sortua baitzen Manex Hiriart-Urruty idazle aipatua (1859-1915), entzun omen zuen hurrean kondatzen nola Ademak Hazparnen benedikatu zuen lehen ezkontza, jaun « *Gose* » eta andere « *Egarri* »-rena izan zela eta Manex Tturla delako baten arabera, ezkont-gaiei egin zien etsorta labur eta sarkorra honela izan omen zen : « *Jaun andere espos maiteak, egun hemen enekin duzue egitekoa. Bihar goizetik barat ukanen duzue eiberazainarekin !*»⁶

Tturla iduriko beste gizon edo emazte mihi luze xorrotx zenbaiti zien nik uste bikariak bota bere gisako errefera, « *Hitzuntziak* » izeneko kopia atera zielarik, « *Ikazketako mandoaren* » airean :

« *Gure herri xumetan zenbat hitzuntzi !
 Zinez edo jostetan oro erasi,
 Trebes, nahasi.
 Beha daude zertan hobendun kausi,
 Nori pitz auzi,
 Deus ez nabiz bertzetan onik ikusi* ». (berriz)

Hazpandar pertsulariak asko hilak edo herritik urrundua ziren Hazparnerat etorri zelarik senpertar apez gaztea, hala nola Katxo-Etcheto edo Larralde-Bordaxuri-tarrak, beste batzu ez oraino hasiak edo ez sortuak, hala nola José Mendiague (1845), Xuberri Durruty (1848) edo Aña Etchegaray Debrusa (1877). Hor gaindi zabilan bizkitartean ordukotz Joanes Iribarnegaray, Xetre famatua (1831). Ademarekin adintsu baitziren badukete zenbait pertsu elgarrekin onturik.

Bainan baziren orduan oroz gaintetik Hazpandar pilotariak eta 1857an bikariak osatu zituen pertsuei esker aurkitzen ditugu hiruzpalau ezezagun genituenak :

*« Franchisteguy, Rumeba, botari biziak,
Puttiko, Onddore, pik-lari hobiak... »*

Beste bat ere bazen ordea Hazparne herrian eta herritik urrun, bazter orotan aspaldian, eta bereziki 1847 an Irunen irabazi partidaz geroz, guziz aipatua :

*« Hoi ondotik laster Gaskoina horra hor,
Hogoi urtez nebori ez dik eman amor ;
Kaskoz, begiz bereziz ez zuan ez nihor
Hark bezala pilota zezakenik igor... ».*

Zorigaitzez ondoko urtean, 1858ko sukar ustel izurrite ikaragarri batek ereman behar zuen, bikariak lagundurik azkeneraino, gure pilotari famatua.

Izurrite horrek erakutsi zien orduan hazpandarrei beren bikari gaztea ez zela bakarrik pilotako edo misionetako kantuak⁷ egiten bazakien gizona, bainan bai buru argi bezain bihotz handiko gizona. Ez ote zuen berak bere eskuz hil kutsudun baten gorpua kutxan ezarri, auzo guziak kutsa beldurrez ihes zihoazelarik...

Zilegi izan bekit oraino erraitea Piarres Broussain (1859-1920) Hazparneko auzapez eta Euskaltzaindiaren sortzaiterik izan beharra zen bataio papera bilatzen nuelarik Gratien Adema apez bataiatzailearen sinadura dutala aurkitu Hazparneko elizan.

Ondoko urtean, 1860an Mgr Lacroix Baionako apezpikuak izendatzen zuen Hazparneko bikari gaztea, bere 32 urteekin, Bidarraiko erretor. Hamabi urte hor egoitekoa zen.

70 urte geroago Bidarraiko errekan iraganen delarik Jean Etchepare medikuari gogoratuko zaizkio Adema erretor zenak gain hartan egin lanak : « Ertor etxea, eliza pareta bat eta zurgin jainua baitzuen, muble batzu ez nola nabikoak »⁸. Horrelako lanen artetik badirudi menturaz epeldu zitzaiola jaun erretorari pertsutarako karra. Ez dugu bederen haren paperetan aurkitu saio berri handirik. Egilearen liburuxka batean heldu zaizkigu halere « Xuriko » xakur famatuaren koplak, honelako ohar honekin :

« Xuriko »-ren kantu *bauk* 1867an neurtitz-gudukotzat paratuak izan ziren, Otxalde Bidarraitarrak lehenik murruskaturik eta Zalduby Senpertarrak berregindurik. Ez zuten garait-saririk irabazi. Geroztik oraino Artzain Beltzak eman diote zenbait eskukaldi⁹».

Ohar interesgarri honi esker ikusten dugu alde batetik Adema apezak aski izpiritu idekia zuela Otxalde bezalako parropiant bihurriekin harreman onetan gelditzeko —oroit beste Bidarraiko erretor batek ez zuela elizan sartzera utzi Otxalde hilaren gorpua— eta bestaldetik Senpertar pertsularia jarraituzen zitzaiola beti bere pertsulari lanari eta lan-moldeari¹⁰.

1872an, 44 urtetan, Atharratzeko erretor-nausi izendatu zuen apezpikuak Gratien Adema Bidarraiko erretora. Bazuen hor ere zer egin erretor berriak bere parropia lanaz bestalde, eliza berri-berria oraino mublez eta apainduraz ere beztitzekoa baitzen. Ahal bezain ongi egin zuen Ademak, baina iduri luke bestalde Basaburuko haizeak hats berri bat emaiten diola « Manex »-etik etorri pertsulariari.

Alde batetik kantika berriak argitaratzen ditu Atharratzeko apezak, Lurde-ko, Betharram-eko edo Sarrance-ko beilarientzat paratu liburuxka batzuetan, hala nola 1875ean :

—« *Jubilau urte sainduan Lourdes eta Betharram-en Eskual Herriatik pelegin zirenen orboitzapena* », Baiona, 1875.

—« *Eskualdun pelegina-ren bidaltzailea* », Baiona, 1877.

Geroxago agertuko dira « *San Josepe* »-ri, « *Santa Luzia* »-ri, « *Santa Grazia* »-ri kantikak eta Beloke-ko komentu estrenatzeko edo Aita Sainduaren jubilaueko —hau « *Gernikako Arbola* »-ren airean (sic)— egin zituenak eta zenbat holako ! Gaurko egunean oraino gure elizetan kantatzen diren kantu ezagunenetak dira Adémaren « *Adora dezagun* », Sakramendu sainduari eskainia, « *Uholde baten pare* », Ama Birjina-ri buruzkoa eta « *Oi Gurutzea !* ». Bestalde Abbadia-ren lore jokoetara agertzen zaigu berriz Senpertar pertsularia, Hergarai izenordearekin aurkezten dituela bi alegia : « *Bildotxa eta Otsoa* », « *Belea eta Axeria* », lehen saria 1873an irabaziko dutenak. Alegia horiek eta beste asko agertuko dira « *Revue des Basses-Pyrénées et des Landes* » deitu aldizkarian 1883tik 1887rako tartean.

1875ean aldiz, Utsalegi izenpeturik, Betiri Sants izeneko pertsu saio bortitza aurkezten du Ademak eta lehen saria irabazten, nahiz gero, berak dioen bezala « *gobernamenduaren eta framazonen beldurrez* » ez dioten saria emaiten (eskuizkribuan Adema-ren paperetan). Bazakien egileak, lehen aspaldi, « *Betiri Sants* »-en ohoretan pertsuak eman zituela, Larresoron, Elissamburu ikaskidearekin. Bazakieen ere bera eta adixkidea politika-bide desberdinetan zebiltzala geroztik. Dena dela bere saioaren izenburuan hitz hauek jarri zituen Ademak : « *Betiri Sants, Lehen miseria, Orai beltzeria* ». Ukan zuen erantzuna, Elissamburuk emanik : « *Lehen eta Orai* » izenburuko olerkiarekin hain zuzen¹¹.

Horrengatik ondoko urtean, 1876an, zuzenean oldartzen zitzaion Adema Errepublikari, honela zioela :

« *Errege, Enperadore et'Errepublika,*
Xuxen, makur, nabaste, zenbat itzulika !
Ai, ai, ai mutilak ! zenbat itzulika ! »

Garaile atera zen berriz ere gure Zalduby, bainan ez ziren menturatu oraikoan ere sariaren agertzera. Handik hara ez da gehiago Zalduby hurbiltzen pertsu primaketetara eta bestalde frantses « xurien » eta « gorrien » arteko gudukari pertsu bat edo beste eskaintzen badio ere oraino —hala nola 1891eko urriaren 13an Euskal Herriko jauneria « xuri » guzia bildu zelarik Hazparneko Barrandegian— gazteago batzuei, Diharassarry eta Hiriart-Urruty apezzei, Innocentius Elissamburu anaiari eta bestei uzten die sail hori. Bere hiruretan hogeita bi urteak betetzearekin Gratien Adéma apezak kalonje alxia ukaiten du Baionako katedralean, 1890eko uztailearen 10ean.

Kalonje berria Baionara etorri-eta ondoko urtean, hil-zorian gertatzen da, bere Sarako sorterrian, Jean Baptiste Elissamburu, euskaldun olerkari eta frantses errepublikazale famatua.

Berehala badoakio laguntzera Gratien apeza bere adiskide xaharra. Eta bagaude gure buruari galdeka ez ote den aspaldiko kalonje erregezalea karia horretara Elissambururen lagun errepublika-zalekin haurrindu edo berdin adiskidetu. Orduz geroz alabaina maiz ikusten dugu Zalduby-ren izena Martin Guilbeau Donibaneko mediku errepublika-zalearenarekin non nahi agertzen. Zer nahi den badirudi Euskal Herriaren aldeko politika dela hemendik hara Zalduby-ren politika bakarra. 1892an Donibane Lohitzuneko euskal-festen kariara Antonio Abbadia, « *Frantziako jakilegoaren aintzindari, euskararen irosleri (sic), sosten eta Zuberno Abadiako jaunari* », goreskaintzen (sic) dio « *Eskualdunak* » izeneko kantu berria. Eta ondoko urtean berriz « euskaldun besta eta biltzarretako » ontzen digu « *Gauden gu Eskualdun* » himno famatua :

« *Zazpi Euskal Herriek bat egin dezagun !*
Guziak beti beti gauden gu Eskualdun ! »

Bere lanartetan Gratien Adéma kalonjeak bere eskuz biltzen ditu liburuxka ttipi apain ikusgarri batean « *Zalduby artzain beltzaren neurtitzak* », beren apaindura eta musika propioarekin argitaratu nahi zituen bere obra profanoak. 1894an amets zeukan xede hori, 1896an oraino amets dago, zorigaitzez.

Eta geldituko ere autorea bera hil arte : orduan agertuko dira obra gehienak, bai profanoak, bai elizakoak, ala R.I.E.B.-en ala « *ESKUALDUNA* » astekarian bainan musikarik gabe. Zehaztasun horiek biltzen ditugu autoreak Azkue-ri idatzitako gutunetan¹².

Azkue-ri aipatutako azken gutunak salatzen digu ere Zalduby-ren beste amets garrantzitsu bat oraino : hau da Euskal Akademia baten ametsa. Usteko

ere zuen Anton Abadiak hil aintzin utziko zuela horretarako behar zen dirua. Bainan jakitearekin Zuberanoako jaunak zituen guzietz ondoko egin zuela Frantziako Akademia edo Instituta, « *gure etsaia* » (sic) Baionako kalonjeak etsitu zuen alde horretatik delako Akademia euskara izatea¹³. Horra beraz nola zitezken Adéma eta Guilbeau, XX. mende honetara heltzearekin, bide berri bati lotu, euskal ortografia bakar baten xedea betetzeari. 1901eko irailaren 16an Hendaiko Herriko-Etxean bildu ziren asmu horrekin Iparraldeko eta Hegoaldeko euskaltzale eta euskal idazle ezagunenak. Zorigaitzez laster hasi ziren sekulako gataskak eta ondoko urtean Hondarribiako herriko etxean, irailaren 11an Zalduby eta Guilbeau-rekin gelditzen ziren lagun bakarrek sortu bazuten ere gure aspaldiko « Euskaltzaleen Biltzarra » zenbait hamarkada urte igurikatu behar zuten oraino bai euskal ortografiaren batasunak, bai euskal akademiak.

Hamar urte geroago Jean Etchepare medikuak eman zizkigun Hondarribiako bilkura famatuaren oroitzapenak eta erakutsi nola « *Mahai-purua, Zalduby xabar oboragarria, arrunt erlastua, eritua, beti bere xilintxa eskuan, bura ezin aski inarrosiz* » ari izan zen debaldetan¹⁴.

1902ko bilkuratik landa, adixkideak oro urrundu zitzaizkola ohartzearekin Euskaltzaleen Biltzarraren buruzagigoa utzi zion Zalduby-k Arturo Campion Nafartarrari eta bera Baionako katedraleko kalostrazpietara itzuli.

Azken urtetan bazihoan halere urtero Aldudeko herrira uretara eta han dirudienez ordu luzeak eramaiten zituen solasean herriko jendearekin eta bereziki herriko mediku gaztearekin. Hau baitzen hain zuzen, 1905ez geroz, Jean Etchepare euskal idazle bikaina. Honen lekukotasunari esker Adéma xaharraren itxura badaukagu « *Buruxkak* » liburuan¹⁵. Daranatz historialariak eskaini digun argazki pausatuak ez digu hobeki ezagutarazten Etcheparen lumak baino¹⁶ honela baitio :

« *Guti dugu ikusi adin hartako xabar hain lirain xut gorarik, ile xuri nasai batzuek bere begitarte arrai xubaila eztiagotzen zakotelarik oraino eta iduri gaztetzen. Jauntzitik hiritar emaiten zuen edo bederen etxeko seme handi. Ibilgunean bazuen menditarrek bakarrik daukaten halako zalu arinkeriarik gabeko zerbait. Eskuak hain eder eta gurbil zauzkan non berehala ezagun baitzen zer tresna zerabilaten eta nola. Azken bizpabiru urtetara bizkitartean adinak burritua zakon urratsa, burua lurrerat ukurtu gabe haatik. Gaitz zerbait zintzurri loturik erlastua ere zen, haren entzutea orozbat goxo eta bitxi baitzitzeien orori... ».*

« *Zer nabi bazakien —dio oraino Etcheparek— Euskal Herriaz, Euskal Herriko obitzez, sinesteez, jaidurez. Euskal Herriko xokoetan aditzen diren hizkuntza bereziez. Ez dut uste neork maitatu duen Euskal Herria bihotz kartsuago batekin eta ukan fede gebiago gure etorkizunean...¹⁷ »*

Hastetik erran dugun bezala Gratien Adema jaun kalonjea hil zelarik 1907ko abenduaren 10ean, Baionako katedralean egin zituzten elizkizunak

eta gero bere Senpereko hilerrian ehortzi zuten. Ondotik Jean Baptiste Daranatz apezpikute giko idazkari euskaltzaleak « *Revue Internationale des Etudes Basques* » delako aldizkarian argitaratu zuen gure autorearen euskal obrari aintzin solas bezala frantsesezko artikulu bat bibliografiako xehetasun beharrenekin. Ohartzen gara frantsesez ere bazuela Ademak zerbaitxka idatzirik eta argitaraturik, hala nola « *Erreboteko jokoaz* » eta « *Aldudeko berriaz* » bi liburuxka. Bainan oroz gainetik bazuen egunkari bat hogoita hamar urtez bederen bere eskuz idatzia zuena eta etxekoek eskutan daukatena. Ez dirudi zorigaitzez eskuzkribu hori argitaratzeko menturarik badugun behin bederen.

Beste guziak hor dauzkagu ordea eta, gure ustez, berrargitalpen bat hartze lukete beren osotasunean, erran nahi dugu beren bertsio desberdinekin eta beren musikarekin ere, ezen nehork baino hobeki Zalduby ezagutu zuen Manex Hiriart-Urruty bezalako behari argi batek, haren alde hoberenak eta ere ahultxagoak aipatu ondoan, adiarazi zigun zer langile mota izana zen gure gizona : « *Hastean josteta, gero zinez, arta handirekin apainduz, legunduz, bunki eta bunki, bere koplá ederrak, ari izan da beti, ontsa baino hobeki nabiz eskubilaturik utzi, gazte denboratik zabartzerainoko lanak* »¹⁸

Agian noizbait norbaitek ezarriko ditu lan horiek oro gure ikerle gazteen menean ! Hiriart-Urruty-k, Etchepare-k eta Lafitte-k lehen bezala mirets ditzagun gaur ere.

Piarres Charritton Euskaltzaina

Baionan 1985-04-10 (Mundaiz separata N°29 zb)

¹ Euskera, Bilbao, 1957, 338.

² P. Haristoy, « Recherches Historiques sur le Pays Basque », II, 273-282.

³ P. Haristoy, op. cit. 292.

⁴ Ariel, Bayonne, 10-8-1945.

⁵ Ch. Bernadou, « Azpeitia », « Les Fêtes Basques de 1893 », Bayonne, 1894, 72-73.

⁶ J. Hiriart-Urruty, « Mintzaira, Aurpegia, Gizon », Jakin Oñati, 1971, 163.

⁷ J. Hiriart-Urruty, « Euskaltzain sartzeko mintzaldia », Euskera, 1977-2, 340.

⁸ J. Etchepare « Beribilez », Baiona, 1931, 9.

⁹ « Zalduby Artzain Beltxaren neurtitzak », eskuizkribua, 3.

¹⁰ G. Lacombe-k horretaz egiten duen komentarioa : « Vasconiana, Quelques variantes du Xuriko de G. Adéma », Eskualduna, n.º 1147 & 1172, 2-IV-1909 & 24-IX-1909.

¹¹ A. M. Labayen, « Elizanburu, bere bizitza ta lanak », Auñamendi, Donostia, 1978, 215.

¹² Euskera, 1957, Azkue-ren gutundegian 78. gutuna, 1-IV-1894 eta 79., 22-VIII-1896 ; R.I.E.B. eta Eskualduna, 1908-1909.

¹³ Euskera 1957, 336-337.

¹⁴ P. Charritton « Jean Etchepare medikuaren idazlanak » I, Elkar Donostia, 1984, 33.

¹⁵ J. Etchepare, « Buruxkak », 3. argitalpena, Elkar, 1980, 149-152.

¹⁶ J.-B. Daranatz « Curiosités du Pays Basque » I, Bayonne, 1927, 168-172.

¹⁷ op. cit. 150.

¹⁸ J. Hiriart-Urruty, op. cit., 164.

BILDUMAGILEAREN BIZPAHIRU OHARPEN

Bai, kasik ezin sinetsia da : 2006ko udan, atsegin ezin erranezkoa izan genuen, Dominique Dufau Senpereko notario ohiaren idazkietan kontratu harrigarri batzuk aurkitzearekin : alabaina, notario lan ofizialak frantsesez eta euskaraz paratuak zituen, bi hizkuntzeri emanik toki eta garrantzia ber-bera ! Dokumentu horiek, adituek historikotzat dauzkate...

Eta hona non, urte bereko udazkenean, doi-doia gure notarioaren lan baliosak inprimeriarat igorriak genituela, Gratien Adema Zaldubiren eskuizkribuak altzorat erortzen zaizkigun Pierrette Dourisboure adiskidearen eskutik ! Ez baitira lan hauek bertze harenak baino gutiagokoak ! Alabaina, 19. mendeko idazle eta kantugile hoberenatarik izana da gure kalonje senpertia !

« G. Adema » izenpetzen ditu elizako kantikak ; bertze gisakoak aldiz gehienki « Zaldubi » berak hautatu izenordeaz. Haren kantu herrikoietan hor dugu, bertzeak bertze, hain ezaguna den **Zazpi Euskal-herriek bat egin dezagun**. Elizakoetan berriz, **Oi Gurutzea, Amodio Ohore, Adora dezagun**, oraino ere elizkizunetan ematen ditugunak...

Senpertia handienarentzat daukagun honen bizia eta obra larrienak aipatzen dizkigute adituek liburuaren lehen orrialdeetan. Hemen publikatzen ditugun prediku hauek ordea, ez dira nehoiz jendarterat zabalduak izan eta beraz Ademaren mintzaldietarako jeinua ezagutzeko parada bikaina dukezu, irakurle, « **Saindu batzuen bizia** » eskuartean duzun liburu honekin.

Zer gehitu jadanik idatzien gainerat ? Deus guti : errepikatu bakarrik !

Predikari handia, boz ederra, musika ezagutzen, hots, fede eta kultura handiko apeza zela eta hortik abiatzen dela haren obra guzia. Haren (eta Elizaren orduko) irizpide batzuk aldatu dira, eiki, geroztik, bertze edozein alorretan gertatu den bezalaxe. Dena den, guziek miresten ahal ditugu Ademaren izkirionea eta kaligrafia. Baina ikusten ahal bazenituzte eskuizkribu haiek hain ederki berak josiak : prediku bezainbat liburuxka !

Miatu ditugu haren **mila orrialdez goiti** eta denak berdin onak ! Zinez, holako euskarazko eskuizkriburik ez da maiz aurkitzen : hainbertze orrialde

eta denak hain garbiki ezarriak ! Euskarazko lan horiei eman artak erakusten digu gure hizkuntzaren alderako estimu eta maitasun bat neurrigabea : deus ez zaio sobera euskarari emateko eginahalako distira eta indarra ! Bai zinez holako dokumentuen eskuratzea eta haietaz goza-gozatzea, bizian behin bakarrik gertatzen dena dateke. Oroit, bertzalde, ohituren eta bereziki pilotaren sustengatzaile sutsua ere izan dela bidenabar.

Ezin gehiago goresgarria zaigu beraz herritar hau, berdin trebe delarik elizako lanetan nola elizatik kanpokoetan. Orain, lan horiek guziak publikatu nahi genituzke, zazpi liburukitan. Hona zein liratekeen, ordena eta izenburu behin-behinekoetan :

1/7 : **Saindu batzuen biziaz** (eskuartean duzuna) ;

2/7 : **Zaldubi artzain beltzaren neurtitzak** ;

3/7 : **Kantikak** ;

4/7 : **Prediku zenbait** ;

5/7 : **Prediku zenbait** ;

6/7 : **Alegiak eta bertze neurtitzak** ;

7/7 : **Gaineratikoak**.

Lan hau ez da edizio arakatzaille edo aztertzaile bat. Xehetasun labur batzuk ematen ditugu bakarrik, han-hemenka, nor edo nor lagun dezaketelakoan.

Hizkuntzari dagokionez erran dezagun « lapurtera » deitzen den euskalkiari atxikitzen zaiola hemen Adema, nahiz hitz batzuk hartzen dituen bertzerenetan, Hegoaldeko zenbait barne. Guk ez dugu deusik asmatu, ohargabekeria ez bada ; erantsi ditugunak makoen [...] artean daude. Hots, lan hauetan barna —eta orhoit zazpi liburuki izanen direla orotarar— aurkitu dugularik hitz bat hobeagotzat daukagun forma batean (batasunari buruz doalakotz) hura hautatu dugu eta liburu osoan jarri. Ikerleak, jatorrizko formak ikasi nahi izanez gero, hor ditu faksimileak, denak begi hutsez irakurgarriak... Forma desberdin batzuk, haatik, hala-hala utzi ditugu, adibidez : **zein** eta **zoin**, haien berdintzeak, lana itxuralda zezaketelakoan...

Ademak, hitz batzuk beti berdin erabiltzen ditu, behin ere hutsegin gabe ; haietan : **gare**, **zarezte**, **dire**, eta holako anitz ; ez dugu-eta aurkitu, ez **gira**, **zirezte**, **dira** bezalako formarik. Ohargarria dena ere **natzaitzue** (izan, indikatiboa), **nazazu** (ezan, inperatiboa), bezalako formak zein ederki darabiltzan.

Horiek hola, aitortu beharrean gaude haatik, **izaiten** atzeman dugula beti, Senperen **izaten** erraten dugularik ; ikusiz Ademak forma hori zer erregulartasunarekin erabili duen, ikusiz bertzalde badaudela gisa bereko hauek ere :

—**eremaiten** (Bixintxo [17]),

—**juaiten** (Batista [5]),

—**jasaiten** (Zipriano [19]), izaiten-ek erakutsi bideari jarraiki gatzazkio.

Bertze hitz batzuk berriz desberdinki erabiltzen ditu (**gaiten** nola **gaitezen**) gure ustez adiera ñabardurarik sentiarazteko gogorik gabe eta, lan honetan literario alor zabalean sartu beharrez ari izan garenaz gero, hautu batzuk, keinu batzuk, egin dira batuari buruz. Subjuntiboetan gaudelarik :

—**diezon** (Adredena Maria [23]),

—**diezagutela** (Zipriano [15]),

—**dietzagun** (Zipriano [2]) aurkitu ditugu ; ondorioz *dezoten* bihurtu dugu **diezoten**, euskara batuko **dieza-** erroari hurbiltzeko, doi bat bederen.

Bide beretik joan gara bertze hitz hauekin ere :

—**daiteke**, *diteke*-ren orde (Bixintxo [20], Batista [6] [19]);

—**gaitezen**, *gaiten*-en orde (Batista [19]);

—**erakusten**, *irakusten*-en orde (Batista [15]);

—**nehork**, *nihork*-en orde (Bixintxo [16]);

—**dautzut**, anitz bada Ademaren lanetan eta hortakotz, *darotzut* eta *derautzut* delakoak forma horrekin ordaindu ditugu ; **dau-** aditz erro hori euskara batuan **di-** dela oroitarazten dugularik.

—**ke** artizkia : **-keen** eta **-keela** bihurtu dugu, *-ken* eta *-kela*-ren orde ; ikus **zezokeena**, Adredena Maria [14]; **zukeela**, Petri [6] [11], Batista [10]. Hor ere, bistan dena, batasunari buruz joateagatik.

—**ra(t)** atzizkiarekin lanak izan ditugu ezin hautatuz, bi formak erabiltzen baitzituen, iduriz hiztegietao ñabardurarik adierazi gabe : BaionaRA doa (joan-etorria) eta BaionaRAT doa (han egoteko).

Azkenean **-rat** ezarri dugu denetan, gure aitzinean mintzatu diren Iparraldeko adituak ere hala baitabiltza, gehienki. Erran dezakegu naski forma hori mugaz honaindiko ezaugarri bat dela, Euskaltzaindiko hiztegian ere aurkitzen duguna haatik (**nehoRAT**, 671.orr.) euskara baturako ere onartua.

Grafia kontuetan kontsonante ondoko *H* gehienak kendu ditugu ; *R* batzuen ondotikako zenbait utzi ditugu haatik Iparraldeko ahoskeraren lekuko eta *CH*-ren orde **X** ezarri dugu.

—**P** eta **B**-ren aitzinean **N** : *dembora* > **denbora...**

—**TS**-ren soinua *X*-rekin adierazten baitzuen gaurkotu dugu : *eXaia*-ren orde **etsaia** emanez.

Bertzalde, aditz barneko : *-agoka-* bihurtu dugu **-auka-** hola agertzen baitzaigu batzuetan :

—**naukala** (Bixintxo [18]);

—**daukatenak** (Petri [1]);

—**daukana** (Petri [15]); geroxeago argitaratuko diren lanetan (**Alegiak eta bertze neurritzak**) ikusiko duzue berak ezarririk « dauka » andana bat.

Bertze bi hauen artean ere zaila izan da hautu baten egitea : **baizik** eta **baizen**, biak agertzen baitzaizkigu eta ez baitu iduri erran-nahiaren aldetik ñabardurarik badagoela. Lehena jarri dugu gaurkoagoa delakotz. Horiek guziak errotik sakondu nahi dituenak jo beza faksimileetarat.

Erran dena, hitz batzuentzat, ohar bat ematen dugu, euskararen ikasten ari direnen lagungarri ; adibidez, **ilki**-ren indar bertsukoak direla **jalgi** edo **atera(tu)** jakinarazteko.

Berdin egin dugu izenorde batzuekin (**zeroni, zeronek...**) eta bertze hitz andana batekin ere. Oro har, uste dugu, haatik, guzien gozamenerako hizkuntza zabala erabili duela Ademak, bere bihotzaren arabera, Euskal Herri guzia besarkatzen baitzuen...

Ohore handia da senpertarrentzat, holako langileak (Dufau, Adema...) Euskal Herriari eman izana. Bata bertzearen ondotik, indartsu azaltzen zaizkigu aurten, iduri bailuke elkar aditu dutela bazterren hobeki inarrosteko ! Egoitzak elkarren ondoan baitituzte orain, bizian ere auzo zirelarik funtsean... Biak, Zazpi Lurraldean geroaz kezkatuak eta halere baikor geroari buruz ! Jakinen ote dugu gizon horien lan ederren eta gogoaren behar den bezala ospatzen, haien oroitzapenetik probetxu bat ateratzen gure mintzaira aberatsaren alde ?

Euskara eskoletan eta gau-eskoletan gero eta gehiago irakasten da baina euskara batu horrek badu, Iparraldean behintzat, lekuan lekukotzearen beharra eta Ademaren lanek lagun gaitzake eginkizun horretan. Hots, lehengoek utzi dizkiguten lekukotasun goresgarri horiek pitz diezagutela fede eta borondate, Lurraldeetako ahal desberdinak kontutan hartuz, eta beraz urrats desberdinez, gelditzen zaigun bide luzean, indarrak elkartuz joateko, euskara hizkuntza ezagutua eta mintzatua izan dadin Euskal Herri osoan !

2007-09-29. **Henri Duhau**

Zein herritako patroinak diren, Iparraldean	Besta eguna noiz	Eskuizkribuko orrialdearen neurria (zm)
Jondoni Bixintxo : Beskoitze, Hendaia, Uztaritze, Ziburu... ¹	01-22	14 x 9
Jondoni (Joanes) Batista : Arrangoitze, Domintxaine, Donibane Garazi, Donibane Lohizune, Hazparne, Iholdi, Irisarri, Larrañe, Maule...	06-24	19 x 13
Jondoni Petri : Aiherra, Donazaharre, Hiriburu, Senpere.	06-29	18 x 12
Jondoni Juliano : Ortzaize...	08-02	12 x 8,7
Andredena Maria : Ainhoa, Aldude, Ahurti, Armendaritze, Arnegi, Azkaine, Bardoze, Baiona (Katedrala), Bidarte, Heleta, Urepele...	08-15	18 x 12
Jondoni Zipriano : Lekorne...	09-16	17 x 11
Jondoni Martine : Ahetze, Akamarre, Arrosa, Biriatu, Donamartiri, Miaritze (St-Martin), Sara...	11-11	17 x 12
« <i>Que soy era Immaculada Counceptiou</i> »	12-08	17 x 11
Santa Luzia : Atharratze...	12-13	13 x 8,5
Jondoni Eztebe : Baigorri, Donoztiri, Ezpeleta, Makea, Urketa, Zalgize...	12-26	14 x 10

¹ Urruñan ere Bixintxo ohoratzen dute baina ez hau Landesetako Saint-Vincent de Paul baizik.

Aspaldiko ohitura : « Jondoni » deitzen ditugu Iparraldean saindu « handienak » eta « zaharrenak », naski (?). Bertzeri « San » : San Frantses Xabierekoa, San Iñazio Loiolakoa, San Mixel Garikoitz...

II

Gratien ADEMA « Zaldubi »ren
predikuak
saindu
batzuen
biziaz

Jondoni Bichintxo,
diacre martirax.

Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.
Non tabitoria mundiua gachaitien' suena, que fideca.
(Jm2 Jondoni Ep. 1° 5 m. Cap. 11.)

Domborac hair goibel, baslunachain hie
eta cer? hemun ora' bitoria aihua!... Non ea
olha d'ausio eccaruo bat? Et sequor. Baiman
hon. Guirichlinoac, bichole euri hautien nova
pait altcharastleu; hon' mundus desolacionari
hobeti cha'bolitico; hon' mundu huntax ho
bechagoric uo vadeta quideat orhoitico; hon
berax oraino' cerbeit bagarela gogoni orna
conaitico, on da bai, harat, goiti, goiti beha
Daxaguri; on dugu hemengo lex amerduen
criste' cerulicaco haica alti bat. Fide' caron
oihu bat... Fideca! fideca! cer yuna a itera!
cer argua, cer sua! eta cer itarra!

Bai equor cer xait. Jondoni Bichintxo,
caompletrat karlue, zuri asphaltua fide
horien balentia eta bitoria hariti bat....
Et da oraisoa. Equor hui' chuehen equiten' bi
tu, mila bote chun eta hiruhoita zargi ulthu

Bichintcho: astrarac, bere fidiaz eta bere hereticeuz, asart equinaraci cisla muntu huentaco uchantoia iugari baten urgulu mi. B. sa zassu kunal, Dembarac noibeit oro t. aton, ahantzagten eta exaltaciondita, eto nuni deus et dio thendu. Dembara bera eta Jondoni Bichintchoren bitoriac, eta haren faonac, etergailu eta berite aile. Egun, Sainthu horen laudoricac, et dio choitli hemon. Elexa catolicis quera, mon du quieran kedatua vera, suon patrisin lo ricorac laudacion eta choracione da egun Jan Agustin handia et con nasti do xoin. Xura con hura aditacoa, Bichintcho martiracac harenac barracale citicensan berac bere thalendu miragariac etin, munduco baxter quiclara.

Citican, Dio S. Agustin haco berac, martiracac bestacac conca, celebraciona da haren bethu leen imitacione. Celebracione sollemnitate martiracac imitacione debet esse virtutum. Ex Sagalle martiracac baten choracione besta equileca, handi da ordian haren fidiacac eta paciacordac unarac imitacione. Facile est honorem Martyris celebrare, magnum est fidem atque patientiam imitari. Xorra nio er egun, Sainthlorac corlara nabi, xaludacione lehiaraci. Hoc sic agamus ut illud optemus. Hoc martyron eriguma laqun gaitracac.

I.

Jondoni Bichintcho sorthu con Espainia
 Uhescaer. Hori horren uon esuara hortari
 erran vitske loki hura Tromborax Esualherri
 ican Dela. . . Jondoni Bichintchoron Tromboron
 puzesti Espainia aldeidico Lecalherria orai
 baino urrunago hedatcon eiran. eta egungo
 egunian orai Uhesca hauru Tutu.

Bichintchoron aita Erromaco Consul baton
 sora con: ama berite. Tioleorax esorbitea,
 Jondoni Laurentioron ariaba. anaiia martir
 hil zioleorax nastki Espainiarat ihu ethorria.

Bichintcho haurrelio quirichlino bide con
 Escolen harteco urhetario sequiri eman euten
 Balorio Saragozaco aphepiciu saintuaron
 guttaren aspian. Aphepiciu horreo lastor
 eman eion Bichintchori bere begui estrea,
 Minac emaiten eion baino guchiagocueon
 bethule eta antea suntu guize. . . Balorio
 saintuano, bere oitumotez ihahartea eta casis
 eintua izanoe. lehen bai lehen. ebangelioa
 ordenatu eueon, eta hondic goiti aphepiciua.
 ren partea bethi Bichintcho Tuarrean euen
 predicatcon. . . Bichintcho gaatrac bai bere
 exemplua bai bere hita sulbagarise, utuen
 arguicent/sustatcon/consolatcon/hango ari-
 ma guicia. Ille erat lumen auctore et lumen.

Saintu eta Saindu: Saindu eta bertan
 Saindutezaila!... Hori da hori der: hori
 da miragarri: hori da lehen berata orni
 ere chogarri. Bai orai ere herri batan
 ere zaitua deragarri; eta que ur huts-
 tate arkaic, que equin ahalein gainera,
 que ucin equinaren laguntza ere du hagu
 Jaincoaren grasiaren ondorio, gata saintu
 hutsen esempua beratare?

Castiluzona, lurreko tohaina! Berthuden
 eruko tohaina! Eta horie bice betan, bice
 elgurekin ere equiten bantate? Singueri
 bat inuana balate. Sic d. Augustini, ca. ca.
 Laitela hoinbete! O Gasteac bacinabile
 quere ere ten, prestu, garbi, saintu reate!
 Ah! nahi bacinute! Ah! balia bacinute
 reuten dituzten gracia Jondoni Richincha
 berata!

Ordean, uranon Taulasac, aia con sain-
 du iaitea Jondoni Richinchoron demboran.
 Hala hala orai condeace lanac bice
 munduco lausengueri eta usiari ihadoti-
 taca...! Eta nio berite ihadesten Taulasac
 o gasteac, o zaharra, o tucan prestu et
 tucala lanac, quiritino iaiteac berac!
 Con mintre sarete orai munduaren lau-
 senguca, usiari, enganice? Con tice horie
 o tucac loqueon eta cigareterien aldean? -

Cor demborac! Jondoni Bichintehoron
 demborac! Craccoc badugu erraitico?
 Oduan con ortuan jende quirichtinon cinez
 urricallaco!

Bichinic behin, pagarotasuna con eruinor
 musitu huntan nausi. Erromaco honuarin
 gainetia haco maratcon zuan musitu guci
 ari. Oro haren monaco, oro haren esclabo:
 Baator guciac haco ittharon atchititcon
 eta chaitua nambetit alheratcon ari zaitia
 partida bat, gutien ustean, bichinic ustean bada
 gachentcera tohacona, olo jatin partida
 hori quirichtinon una tuala, eta ustean
 quirichtino legue horren tiaba sueto gu
 cion arletic baator guciac buclion ari tituala.
 Thenna borac pagarotasun balthaxiti hori
 con haquincon pagon quirichtinon trat...

Hala hala, bai leguac, bai imperatoren,
 luta bator musitu huntan conbit idar ito
 potore susten guciac, quirichtinon contra
 ciron, nuntic heien arraza heien iena
 bora, khasalico eta aruont castalico susten
 Quirichtinon entasunac baltuac, borac
 hilloca condonatic ciron.

Tironi ibiti nais, oro aditrite mastrac,
 hee buruan equinac, celtusten gorda letihu
 jamatu hitan. Dorat hilloca ciron beron
 michtirico celebratcera han preparatcon.

ciren buen fedearon tribunaletan halloki
 aguerdecrat, eta cer nahi tormenton edian
 guero beren biziaren emaiterat; han chos-
 ten, ido hobeki erraitico altchaleon setiaten
 buen helac. Dami cirtatela bacinatiti
 cer lokiac tiron luyra haec.

Beltrator craino neromac iusi ditut,
 lahen mende helaco quirichtinoac preso
 atchikiteon setiaten cepho itiharagarri
 haec. Iusi ditut plaza batan guero erob-
 len mancranaucaac quirichtinoon otolaron
 ichuntion iustico equinae. Bihu egoitaco
 jar lekhuac asontur equinae maila mailon
 Doaci hamiteco ta cion gora. Jar lekhu he.
 Nion aspion tura chela batra asontur bai-
 tragoacaten bertutan alcomanicaco neco
 base abre suete. lahoim, tigre, haite, oca
 eta holaco horietan. Beltrator batheua,
 bertutan chunca, quirichtinoac bitucicic
 preso pharaton setiaten edico pluzaren
 barnan. Jonte guica jar lekhuetan oi-
 hua abiaten con: «Dico, idco, basubren
 gelaico.» «Christiani ad bestias! Christiani
 ad bestias!» «Dicoen basubren lachaton
 setiaten quirichtinoacrat, eta bicio hun
 janarueton roracaten ido usac balinbacion
 presatun bedere emanarueton. Quirichtino-
 on goitac holacoac cion paganoen jostac.

Er? eta halere Guirichtinoas iraitki?
 Bai, bai, eta guerongo eta guetungo iraitki.
 Zeien dol ikhuri hura cen, eraguler tugu
 hazi baten pare. Bizi bat lurrera bata eta
 ahur hazi berac ethar. Sanguis martyrum
 semon christianorum... Ori; hura helaric
 baten behin cor eraten cion emperadoreari
 « Gu guirichtinoas, hain abiatu beriac gares
 « eta ja behelcen bitugu zuen hiriac, huiac
 « plaxac, caniac, etheac, zura harmatac
 « berac. Ea Taus Kitauogu urten zuen joinec
 « aleguacoen templac baicic. Gu bichtatic
 « neraprit gan baguinte, oituan ici sinteate
 « cenri iusic sein hui eta murite gutti
 « litetun bustonac »

Hori zait bada hori Er, hainberce trabat
 hainberce Tobacou hainberce masacren
 artelic fidetun heien ementate hori.. Kala
 halac gu, oraic guirichtino hanc flacatus
 guttiter quate hau, hau ce zait chore
 Tugula. Gu, oraino seguris, zues traba hant
 Tuis gabi libro guionac gure elisionac
 praticatouat, galdetcon daroluet, cor ori
 gare? Combat erachtasun, lausingu, maina
 eta phereca ce dugu behar gure guirichtino
 lasun hantan chutic bidere nolaprit cogtuo?

Auritu huntan cer nahiren hastapenac
meotze izateor dire. Otuon presetti nahi
luteke, gaxxa gucece, lantucha areraino
segurice, ahalic guticena minhartu.

Arren beha sarue huntat. Subaricoo
heriotateo hasinice, eta seguitan hiru ehuu
urthea, quiriticinas unari, alda quiriticis
purus tan sola dario. Schun ce Tule ulci
nahi fimatceat, nekun ce tu harente at
tebaric buicen. Bere aalra bere jitea,
jentearen naturalerarente atki late eta
atki lozagari ce balite bezala, cer nahi
asmatice eta equiten diote saigari bilha.
caratice, berari, possible balite, ultho
equinaratice. Gaicho arthaltica? Pusillu
qua. Beras nola charitoli dire? Sola irauu
zarate? Cer indar equin diote biltor gai-
cho horice horibertice oxori burue? . . . Syni
utor luyos! . . . Kagorta, sagorta! Kara han
Jonis. Lichtibe bat Jerusalemen. Kona hori
Jonis. Laurenti bat leroman. Kona hemer
berite gure Jonioni Bichintche. . . . Bihera
bete holaco, eta nic unanor tautreut nere
eman behar ce duen amor. Horice ce segurice.

Ununago gan gaba, iduricean xait, galde
bat equin nahi tautarucla hemer. . . .

Cor? Guirichitimon legues quisonaon
 chuchon gahonara astero, jonda jondaration
 hatraon, amotison/bicorastero. legue bat hain
 pare gabra izaiti. Cor? lehen mende hataso
 guirichitirona beraiti, hain sarrituoa hain
 perfeta izaiti. eta coltas buda nagandee er
 rituetan itusi nahi? Ahone ditza ale moitea?
 Jesutrestoron legue horae hainbat ce erai igai
 tea, nisi equio quacitam ten naturalena erit,
 sanguticaz quora munduaron naturalera...

Uste teuxue nagane tonbera hatara cicla/
 batharic quie talioneari quola: equiteca
 arroxinae? Badiuna Ta orai ere: eoen orai
 ere munduara naturalera bera tu. Guisonaon
 isperitua orai ere equiare nekhes behutcon ta
 Gura bihotzaz orai ere racione eto jamaa berai
 tite, badiun orai ere, malheurant, quistinat
 eta bicorat ekharra ta.

Aren quichitino legue hori ce ta gophuz.
 Bion; ce gaitu equor ite alde, nherccat cen...
 Kats raicu, garrate raicu, bithi eta bethi
 gure naturaleraron gostuari ulho equiteca.
 si quis vult venire post me, abneget semetipsum

Combat ohoir orai ere munduara? combat
 lohi, combat urguluxu, combat gormant eta
 hoitô, combat aller eta barro; combat bihotz

gogor eta gaizto, combat iquiritu mathur;
arin doro eta egual?... Horie gucira, Je-
suthistoren legua marke sal liohenan, eta
ahal balute yozati eta hite khasa liohenan!
Lehen ere equin ahalat equin, eta oraino ni
ce caiteon?... Bicio suete gucira lehen usata.
ac nauzi, eta orai ere hala nahi!. Desafio
equiten Tarstaut, orai ere gure Erlesionac
Titien caiteon, bat ca Tuarula atamaten,
erradlu gabecorio... Urecari haut mundua
berita ce halacoen monerat mortcen bahairi
Quarta emac. Jamac hanti Tituboz tenclan!
Casu. Quirishlinoac, casu qac ere, gure
fiteari equinac caiccon auskiri. Jatanis
gure hite daintua preso Tugu, paganoren
Tumberan usia ce berula... Cantat othe
geaci?... Ah Vidia! fitea! Ah! Europaco
populuar, Ah! muntu gucico populuar!
berbulaco gostuan sintertate orais eta que-
roso, Tetea nauzi bacinula, fitea oso bacinula,
fiteari behalcon bacinata. Oi cin itro
litelen, muntu human bicicui guinas har
bulaca, gure Videmcon bitoria! Et hac est
victoria qua vincit mundum, fides nostra.

II.

Orduan ez ciren populua ez irrisuonac
 orai bezala berachi, bahiatcha bere gain, eta
 bere gobernuo. Auntonaron baster gucia/
 Eromaco gobernu nausi baharranon agrico
 ciren. Hortan jeja xaxxi/er indarren eta
 puchantziaren jaba ahal con gobernu gaitz
 hosen buruzagui: Eromaco Emperadorea!

Jondoni Bichintuhoren hondar ustetan
 bi emperadore ciren parteur, ez chuchinago
 mintzatzen, ha ministro, bino jende odoler ciren
 aserai, eta zuten ciren: bal Diocleciano eta
 burtza Maximiano.

Guichitoren bori aise zaiten, eta heien
 odola garbiago, er nahi baino nahiago bide
 zuten ichurari. Utez nasqui lehenago
 ere heien aintzincaco ez ciren asti boma-
 tu, bino elgar aditueric, abiatu ciren behar
 zutela quiritilino arraa gucia arunt
 eta behin behinola bere obolan ilho.

Jaiten bula Espiniano er Jesuistoren
 loquoa, nehun baino guchiago lincatcon ori
 dela, beraz han ere heien erabiaz badiula
 nori jaror eta nori lotu. Entzun bula bada-
 la Varagoran, jona hartien quison gaitz

quirichtino bat, bere barthutze, beru gehiari hartorea, eta bere miticuse aldi di hoc quicac arguitcon ita, quirichtinolas uncan sarrasten ari Tituma. . . P. ora. Pichintcho vaivituva, laster zura aldi da, salatu raro!

Daciano teitcon bon quison iigari bat emperadorez, boren frater, prefet carquan igortcon tute Lepaincaral. Bai sequitki. Daciano hori para gabua hautatu dute quirichtinoren masakrean hartice. Ez du munamendu beharrie, bora utz beate, sen bera hartaca da.

Daciano sartcon da Saragoran. Oihu equinaruatentur unquatoron legua. Tutea haren aintzinean ukhatcon ex tute qui-richtinoc cor nahi tormentetan hit bhar tutea.

Zainbortcon arotin, soldaduar etchae, ethe, abiatcon tite, atchiman ahalicaco quirichtino quicac preso hartcon tutea eta Saragoran cephona laster bethelcon tite. Tuhor gaste, haur, quicac melaca han dante baltholcha bice hiltcon aldi- con beha, haragui saltzate baton heian aratcheac eta bitonac atchikitcon tiron bezala.

Aethiopiaco Daciauori berr tribunalerat
 ethartren Viscate, Balerio aphezpicua eta
 Bichintcho haren Diacrea. Horico biaz bere
 artapanretan icusirua ez du guli aragun
 hartean quison odol gosi horico. Gausa bat
 hargalis hua equin du. Aethiopiaino hanc
 ulthetico pluzan, hautaric hanc balita,
 montura combit quirichlino isanen cen
 horien horitorac icurico, et horien hitz
 sustagurric uscas equinic, fideca ulthetico
 autoric. Daciauo ethartren da ez duela
 quethigo Saragoran seguric horien helleste
 probetihu hambatic. Bero horietlin batoha
 Balentiarat, horien exomplua Balentiaa
 rac behar Titula ihharan oroni.

Bi saintu horico elyari galtee amarra.
 tuas, oiras jarratit behar Daciauorac.
 Diari, goeric, joca, pusagacosa, uramula a.
 ten soldadu batuauc. Balentiaa cir emean
 fesso oroni ciltatun hirico ethhintequi ba-
 lean, guardianoari Tebecatua hitheri denc
 jalerat emaita. Ethhintequi hartarat
 oritan, ceulic ethartren uolen ainguric
 behar auten hancuric. Combit equin baxen
 hanc hucac eta abandonatuauc. Lau decala
 Daciauo galdehucituaucan bere aistitinerat

Thonastorren zuzen ingotieric, lekhu quisa/
hartar hala egonae, asti flacaturic bida/
circla, eta asti lonatuac, nun haren ustoz
ex bntentelton calapuric ex bicolric beron/
fidean formu egotico:

Aor harritu, hura harritu, icusi utueman
bica beron clichea quisan noraput ex ider/
luac eta un cartuac. Jarartcon da furian/
guardianuari. « Cor equin' duc' nore erranc? »
Eor castac, que imperatorcor enai hatac/
pessontogutic hola quison turic altharicac »
« Quo' dicitur de laric Baluric eta Bichin/
tehoric buric » For' bichala' adora raturic/
emperatorcor jaincorac. »

Apha jicu chahara beron mintza debacu-
antun, abiatcon da chardeai beharac; ex
deatle beron buric adicorac. Bichinle hoc/
equitondio: « Jila, othai uti nararu, ni
mintza nadin biantat. » Bichinleho situar/
hastcon da. » Luentrat. Dacianc, nun jainco
quaruric coac, nun jainco ex deusac. Ex tugu
ex que' ex gutcor quisonen esur obratu
jaincoric. Qui adoratcon tugu jaincora da
corua, terra, quironi, ex deustaric equin gal/
tuora, eta quicac beron nobidenciac gover/
natcon dicitura. Jura' da jainco bakhara

zure sinhestea zuzenar, hazi eta ere haron dome
 JesuKristo, quizon eguin eta quetnat hel dena.
 Eta orai que ne nahi quimute haur amotiaz
 ichuri que otola eta oron que biciaz. »

Guirichtinosac, cer nahi zuzen erroretza
 iterragoric. Xote, balhar horietan hona
 nun Bichisthoc bere jufeari zabalzabala
 iracusten diou ez chertki bere fedea bainun
 orain que Erlesioniaron sustantzia.

Holmeac othe die. Guirichtinosac, mundu
 aren urean, asco compraditan, asco fitegabe
 ison aintziran; que Fedarcon su phinturan?
 » Cer ari hazi hor, quirichtino haraba? eutan
 hago hor hoin hia, hoin ichil, hoin belueti?
 » For due hor hola icitcon haueric? Daciano
 beralaco puchant eta itharaguri combat?...
 » Can zuan gan habacon dembera. Eia, ius?
 » Cer? mundatar elhuntei due ez datien hori?
 » Cer? quirichtino arneguti herbael lelutu hori?
 » Bahitu ere holaco hamar... Xoa, leucaltona,
 » allcha eia copeta hori, Guirichtino bahais
 » ez due hiri isoneta honon aphallcoa, bainun
 » bui botezu aphalaractea. Errote: » Si,
 » quirichtino nait, eta zuai behatuz, orduan
 » arce nahingo. » Eia ordian, i. Escualtona, ez
 » hazi cete orai libingo hura. » Kuitua curi
 » luz, ithasi due lekhuon lekhuo quis arneguti
 » Xoa munduar ahulke izan hazi fedidun

arrazali; hiru eta irakustoa... En huen
mentura hortaco hamondic hambat ur un
alharatcaan beharic. Co: hucileco hui
hortan; to: muthatu hortan; to: horico
ostatu hortan... Jorotz baten iustea asti.
Fidagabekin, fidagabe, jutuekin jutu,
burcoekin burco... Darratu zai hui hui.
ichino odolat... Ulkhaten hui Escual-
hucic.

Bichintchoren hilcalan exagutu zuec
laster Dacianoc haren jeta zuec acin
bontatua eta. Balen aphezpica hui
cinua setata jadanic bere adin hucicac
beraz manatu zuec desterratu izan zedin
Bichintcho guero estelatan ^{zute} chibatit ito
Nhindacha batzuec. Hori lau xango besac
soca batzuec metiac, thornman indarra.
retin estelatan bixcata, juntu guicac
xutalacaino coan. Umbra beruorbutin
bihate zorrota batzuec satihaitatcon bix-
cata membro guicac. Dacian berite irris
uldelic beha ita guticac tagoco, eta hata
bere gostuan den ita. Bichintcho uris ita:
"Co, usti ez batuec ere, nehero ez zaretac e-
"guntaicac eguin, hucico aragunic. Hox!
"burrogoac emazue yogolic, nic) eta baino
"indur guttiago tuzuec."

Erratiaz eta Espitza Dacianori su turis
 bequistari; arrapisa aholic. Khentachelic
 atheraraten du Bichintcho, eta etanic
 emanaraten burdin gielada butin gainean
 su brasa gorri bat pitzaracia azpitic. Suu
 heltzen ez saion aldelticaz arretsen tiorate
 burdin lama gorria, eta sauri batholchera
 gataca butalcan tiota; urea samintziago
 minhar bezar... Xalere Bichintcho bici,
 eta chi gocho butin gainetie becin gosteg
 oraino mintzo Dacianori eta burragori;
 eca or tuten etz bada carbaic guchiago
 phenatzen ahal haren tormontalero...

Dacianoc ez jaltin guchiago ez equin,
 manaten du Bichintchoron presontegua
 bertura bezaten dona baoharaki ruscaz,
 eta heien gainean ihans etrulea erabiliic
 han eta bezaten. Gau mincan guntiano.
 quinc ostuota lothartuac, erbutec ca-
 brantcan tiliu. Behatzen tute presontegua
 presontegua argui miraculux co batea argui
 tea dai; usain on eta gocho bat atheratcan
 da haren barnetic; eta Jondoni Bichintcho
 bera hantchi tabila chutic harat eta hant
 gorphuta, quica oso eta ber. Deus equitai
 no isan ez bali bezala.

Berhala berri hori emanaten tiota Da-
 cianori. Luciano manaten du alhar

martira bere aintzinerat. Erako aldi
 huntan hasten zaitzela, eta cer-
 nahi placet escaisix, iusticia hola bere
 bentea txakleen. Emanarasten tu etra-
 che guri balcan: oidean gure martira
 huan pharali tutenico, oihua hasten zaitz
 Jaincoari: O Juana soproit cele que dicit co-
 cota va naitz nahi egon guretiago bicitiz.
 Xainbert con xaitin suspira bat... Xua-
 cer haron astion haxa.

Dicitur vaintuarum gorenhura bola-
 matin du lare batua, ihiere huan jaon
 txatzen. Xonabote egunen buruan gor-
 phuta huan oraino oso con. ihicac eguten
 huntatu nahi. « O Bichintcho, zio oihua
 tucicue, ur hila gueroa ere hie ni behar
 naucala garhate!... » Kalkue balcan bar-
 nuan jositic orduan burite bolaxaten
 tu inaso zabalarat. Xor oidean oraino
 urac berekin etihartzen tu gorphuta hie
 leihorrea. Xurichtinoi atcomaten tute
 ita altchate con yabaz beren goide lekhu
 balcan.

Xurichtino maiteac ihchelasun horec
 eta guretiago coac, aspaldi bacinatitkaton
 guicic... Xuinan egungo egun huntan
 nola nindagotzen, horien ohoitea grena
 laburuz bitorre erreberitue gabe?

Hontan atibolera noha... Jusi
 Tugu Jondoni Bichintcha cain gogotia eta
 cor asequinetin jasan cituen tormentaric
 itiharagarrionac, iusi Tugu nola zagoen
 loristan hillesari. Cor exemplua gaiturat!
 Exemplu bat casic lonatcen gaiturna: bal-
 din orraten baraicu exemplu hori gaiturat
 Tala. Nahi Tut heinbutcitaraicn coric gabe
 ere salbu gaitetela... Bai bainan butia
 gutatzen hainitrac, Deus funaie equinga-
 bi, Deus solite gabe, penitent ere hambat
 minhartu gabe cerua sarrat nahi luke.
 tenac: hiltzerat uincinetis preparatuga-
 bi heriotec urus bat pntonitcen Tulonac.
 Nusi Tibinoari jarraiti gabe, haren Tici-
 pulu izan ditela uste Tulonac. Beres
 legue equinex, gocho gochoa, eta lacholache
 quiritino aleguicaco bidere Tironac....
 Soldadu bai, bainan secular quirlaric
 ca crustecotan! Combat holaco ee gure?
 Martiren tormentac! Tutichugocoric aie
 astic dai guri ulho equinarastec: hain
 nola cofesioa umalitec eta cor nahiren
 aithortec hori: hala nola barur equite
 eta mehe egun horic: hala nola placer
 leginetaric biratce hori: hala nola oca-
 sione balantiaric ihes equite hori: hala
 nola cracic bartholice hori.

Ea Tule bada horiac egundaino nihar
 hit. Ea da bada horietan hainbatero tor-
 montaric. Eta hala ere gu lona, hala ere
 gu utrihoan egotei? Cor qui richlinosac gu?
 -Ati Saraguroa cor Dion Jesu Kristo gura
 Jaunac. Qui non baptizat cruce suam, et ve-
 nit nos me non potest meus esse discipulus. Qui
 quinquaginta gogotis letum ea Tona, eta nera
 ondotis ea Tabilana, nichuntis ea Taitela
 ia non nera discipulus. Eta hola oimbut ea Tancu
 unitor gura utrihoan cor qui richlinosac iantra
 ea Tala ea guero jostata bat. ea Tala ea guero
 aieruaco gura bat. lehen ea con sequit
 hala, orai ere ea, eta hermentis mentina
 arec eta gutiango.

Guaitia gura huri?... Ea gura oraino
 cono susc ea ni beharta gura otola ichue-
 leoraino cono. Tondum usque ad sanguinem
 restititae, atque us peccatum repugnantes...
 Baianan hermentis gote ea fita. Qui richlinosac
 Tondum Richintehoren Tondoras gan Tere
 hainan, hec beatus batue per ire batitista
 Tancu eta sunale eta nahitacia hantiac
 Tere bastaritan hantaco. Gura Tiliuicari
 guela equitaco, lehenico arrocin boberac
 Tere munduac. lehen paganosac iren gura
 Terecon omnia: orai paganosac baian arec
 goroac. Tancu Tere aliter orai Tere non nabi.

Oitxari beren equin ahala equinic ere, sov
equinen Tute Jesukristoren Elizari. Combeit
itar ito altaria eri ito ustel khenturo...
eta berac on exorico: Elizachutic utaric,
berac herauin bilhasaturo. Bethi halagan
ta, eta bethi hala izanen ta.

JONDONI BIXINTXO¹ diakre martiraz

Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.
Hau da bitoria mundua garhaitzen duena : gure fedea.
(Jondoni Joaniren 1. Epistola, 5. kapitulua)

[Girixtinoak]

Denborak hain goibel, bazterrak hain hits eta zer ? Hemen orai bitoria aipu ! Hau ez ote da kasik eskarnio² bat ? Ez segur. Bainan hots, girixtinoak, bihotz erori hauen norapait altxarazteko ; hots, munduko desolazioneri hobeki ihardokitzeko ; hots, mundu huntaz hobexagorik ere badela guretzat orhoitzeko ; hots, beraz oraino zerbait bagarela gogoari ontsa emaitako, on da bai, harat goiti, goiti beha dezagun ; on dugu hemengo lotsamenduen³ erdirat zerutikako haika aldi bat, fedearen oihu bat... Fedea ! Fedea ! Zer gauza ederra ! Zer argia ! Zer sua ! Eta zer indarra !

Bai egun eder zait, Jondoni Bixintxo etsenplutzat hartuz, zueri aipatzea fede horren balentria eta bitoria handi bat... Ez da oraikoa. Egun hain xuxen egiten ditu mila bortz ehun eta hirurogoita zazpi urte¹

Bixintxo martirak, bere fedearaz eta bere heriotzeaz zapart eginarazi ziola mundu huntako puxantzia izigarri baten urgulari. Beha zazue hunat, denborak noizbait oro histen, ahantzarazten eta ezeztatzen ditu eta huni deus ez dio kendu. Denbora bera du eta Jondoni Bixintxoren bitoriak eta haren famak edergailu eta berritzaile.

Egun Saindu horren laudorioak ez dire xoilki hemen : Eliza katoliko guzia, mundu guzian hedatua dena, zuen patroin loriosaren laudatzen eta ohoratzen ari da egun. San Agustin handia ez zen naski edozoin. Hura zen hura aditzekoa, Bixintxo martiraren berriak barreiatu⁴ zituenean berak bere talendu miragarriarekin munduko bazter guzietarat.

Ordean, dio San Agustin hark berak, martiren bestaren zinez zelebraztea da heien bertuteen imitatzea. *Celebratio solemnitate martirum imitatio debet esse virtutum.* Ez da gaitz martir baten ohoretan besta egitea, handi da ordean haren fedearen eta pairakortasunaren⁵ imitatzea ! *Facile est honorem martyris celebrare, magnum est fidem atque patientiam imitari.* Horra nik ere egun girixtinoak zertarat nahi zaituztedan lehiarazi. *Hoc sic agamus ut illud optemus.* Zuk martiren erregina lagun gaitzatzu.

I.

Jondoni Bixintxo sortu zen Espainia Hueska-n. Hiri horren izen eskuara hortarik erran daiteke toki hura denboraz Eskual herri izan dela... Jondoni Bixintxoren denboran preseski Espainia alderdiko Eskual herriak orai baino urrunago hedatzen ziren, eta egungo egunean ere Hueska auzo dute.

Bixintxoren aita Erromako Kontsul baten seme zen ; ama berriz, diotenaz zenbaitek, Jondoni Laurendiren arreba, anaia martir hil ziotenean naski, Espainiarat ihes etorria.

Bixintxo haurretik girixtino bide zen. Eskolen hartzeko urtetarik segurik eman zuten Balerio Saragozako apezpiku sailduaren gidaren azpian. Apezpiku horrek laster eman zion Bixintxori bere begi kolpea ; adinak emaiten zion baino gehiagokoa zen, bertute eta antze suerte guziez... Balerio sailduak, bera ordukotz xahartua eta kasik ezindua izanez, lehenbailehen Ebanjelioaz ordenatu zuen⁶ eta, handik goiti, apezpikuaren partez beti Bixintxo diakreak zuen predikatzen. Bixintxo gazteak, bai bere etsenpluz bai bere hitz salbagarriez, zituen argitzen, sustatzen, kontsolatzen hango arima guziak. *Ille erat lucerna ardens et lucens.*

Gazte eta saildu ; saildu eta bertzeen saildutaile ! Hori da hori eder ! Hori da miragarri ! Hori da lehen bezala orai ere ohoragarri. Bai orai ere herri batean zer zaitzue ederragorik ? Eta, guk ere, herrietako artzainek, gure egin ahalen gainerat gure ezin eginaren laguntzeko zer dukegu Jainkoaren graziaren ondotik, gazte saildu batzuen etsenplua bezalakorik ?

Gaztetasuna lurreko dohaina ! Bertutea zeruko dohaina ! Eta horiek biek betan, biek elgarrekin zer egiten daukute ? Aingeru bat inkarna baladi, dio San Agustinek, ez ez liteke hoinbertze ! O gazteak bazinakite guziek zer den, prestu, garbi, saildu izaita ! Ah ! nahi bazinute ! Ah ! balia bazintezte izaiten dituzuen graziez Jondoni Bixintxo bezala !

Ordean erranen dautazue, aise zen saildu izaita Jondoni Bixintxoren denboran. Hala hala⁷ oraiko mendeak lanak ditu munduko lausengueri eta usaieri ihardokitzea ! Eta nik berriz ihardesten dautzuet : o gazteak, o

zaharrak, orduan preseski zituela lanak, girixtino izaiteak berak ! Zer mintzo zarezte oraiko munduaren lausenguez, usaiez, enganioez ? Zer dire horiek orduko legeen eta izigarrikerien aldean ?

Zer denborak ! Jondoni Bixintxoren denbora heiek! Oraikoez badugu erraiteko ? Oduan zen orduan jende girixtinoa zinez urrikaltzeko !

Behinik behin paganotasuna zen oraino mundu huntan nausi. Erromako tronuaren gainetik, hark manatzen zuen mundu guziari. Oro haren meneko, oro haren esklabo ; bazter guziak hark ikaran atxikitzen ; eta ohartua nunbaitik ateratzen ari zaiola partida⁸ bat, gutien ustean, bizirik uzten badu gaihentzerat⁹ dohakona ; eta jakin partida hori girixtinotasuna duela ; eta ikusten girixtino lege horrek, traba suerte guzien artetik, bazter guziak beretzen ari dituela. Pentsa beraz paganotasun bekaizti hori zer haginean¹⁰ dagoen girixtinoentzat...

Hala hala¹¹, bai legeak, bai enperadoreak, hitz batez mundu huntan zerbait indar edo podere zuten guziak, girixtinoen kontra ziren, nundik heien arraza, heien izena bera kasatuko eta arrunt ezeztatuko zuten. Girixtinoen ontasanak bahituak, berak hiltzerat kondenatuak ziren.

Neroni¹² ibili naiz, ene aditzaile maiteak, heiek lurpean eginak zituzten gorde leku famatu hetan. Harat biltzen ziren beren mixterioen zelebrazterat ; han preparatzen ziren beren fedearen tribunaletan haltoki¹³ agertzerat eta zernahi tormenten erdian gero beren biziaren emaiterat ; han ehorzten edo hobeki erraiteko altxatzen zituzten beren hilak. Harri zintezkete bazinakite zer tokiak diren lurpe heiek!

Bertzalde oraino neronek¹⁴ ikusi ditut lehen mende hetako girixtinoak preso atxikitzen zituzten zepo ikaragarri hek. Ikusi ditut plaza batzu gure erreboten maneratsukoak girixtinoen odolaren ixurtzen ikusteko eginak. Beha egoiteko jar-lekuak asentuz¹⁵ eginak, mailka mailka dohazi harritzeko da zein gora. Jar-leku heien azpian dire etxola batzu zointan baitzauzkaten bortuetan atzemanikako asko basabere suerte, lehoin, tigre, hartz, otso, eta holako horietarik. Batzuetan bakarka, bertzetan ehunka, girixtinoak biluzirik preso paratzen zituzten erdiko plazaren barnean. Jende guzia jar-lekuetarik oihuz abiatzen zen : « Idek, idek basabereen ateak ! ». « *Christiani ad bestias ! Christiani ad bestias !* » Orduan basabereak laxatzen zituzten girixtinoetarat eta bizirik han janarazten ziozkaten edo aseak balin baziren pusketan bederen emanarazten. Girixtinoen gostuz¹⁶ holakoak ziren paganoen jostetak.

Zer ? eta halere girixtinoak izanki ! Bai, bai eta geroago eta gehiago izanki. Heien odol ixuri hura zen ereiten dugun hazi baten pare. Bihi bat lurrerat bota eta ehun hark berak ekar. *Sanguis martyrum semen christianorum...* Ori, huna hetarik batek behin zer erraiten zion enperadoreari :

« Gu, girixtinoak, hain abiatu berriak gare, eta ja betetzen ditugu zuen hiriak, herriak, plazak, karririkak, etxeak, zure armadak berak. Ez dauzkitzuegu uzten zuen jaingo alegiazkoen tenploak baizik. Gu bixtatik norapait joan baginte, orduan izi zintezke zeroni¹⁷ ikusiz zein huts eta murrizt geldilitezkeen bazterrak.»

Hori zait bada hori eder, hainbertze traba, hainbertze debeku, hainbertze masakreren artetik fededun heien emendatze hori... Hala hala¹⁸ gu oraiko girixtino hauk flakatur, guttituz joaite hau, hau ez zait ohore dugula. Gu, oraino segurik, deus traba handirik gabe libro garenak gure erlisionearen pratikatzerat, galdetzen dautzuet, zer ari gare ? Zenbat errextasun, lausengu, maina eta pereka ez dugu behar girixtinotasun huntan xutik bederen nolazpait egoiteko ?

Mundu huntan zernahiren hastapenak mendre izaiten dire. Orduan preseski nahi lukete gauza guziek, larrituxe arteraino segurik, ahalik gutiena min hartu.

Arren¹⁹ beha zazue hunat. Galbarioko heriotzetik hasirik eta segidan hiru ehun urtez girixtinotasunari alde guzietarik purrustan odola dario. Nehun ez dute utzi nahi finkatzerat, nehun ez da harentzat trabarik baizik. Bere izaitez, bere jitez, jendearen naturalezarentzat aski latz edo aski lotsagarri²⁰ ez balitz bezala, zernahi asmatzen eta egiten diote etsigarri bilakarazteko, berari posible balitz, uko eginarazteko. Gaixo artaldea ! *Pusillus grex*. Beraz nola ihardok diro²¹? Nola iraun dezake ? Zer indar egin dirote²¹ bildots gaixo horiek hoinbertze otsori buruz ? *Agni inter lupos* !... Zagozte²³, zagozte ! Hara han Jondoni Eztebe bat Jerusalemen. Horra hor Jondoni Laurendi bat Erroman. Huna hemen berriz gure Jondoni Bixintxo... Atera bedi holako, eta nik erranen dautzuet nork eman beharko duen amor. Horiek ez segurik !

Urrunago joan gabe, iduritzen zait, galde bat egin nahi dautazuela hemen...

Zer ? Girixtinoen legea gizonaren xuxen gobernatzeko, jendea jendearekin bakean, amodioan biziarazteko, lege bat hain paregabea izanki... Zer ? lehen mende hetako girixtinoak bereziki hain sainduak, hain perfetak izanki eta zertako bada paganoek ez zituzten ikusi nahi ? A, ene aditzaile maiteak ! Jesukristoren lege horrek hainbertze etsai izaitea niri segurik gauzetan den naturalena zait, ezagutzeraz geroz²⁴ munduaren naturaleza...

Uste duzue pagano denbora hetan zirela bakarrik gure erlisioneari gerla egiteko arrazoinak ? Berdintsu da orai ere : ezen orai ere munduak naturaleza bera du. Gizonaren izpirituak orai ere egiari nekez behatzen du. Gure bihotzak orai ere pasione edo janiza²⁵ berak ditu ; berdin orain ere makurrerat, gaizkirat eta biziorat ekarria da.

Arren²⁶, girixtino lege hori ez da gorpuzkin ; ez gaitu segur ile alde perekatzen... Latz zaiku, garratz zaiku, beti eta beti gure naturalezaren gostueri uko egitea. *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum.*

Zenbat ohoin orai ere munduan ? Zenbat lohi, zenbat urgulutsu, zenbat gormant eta hordi, zenbat alfer eta bano, zenbat bihotz gogor eta gaixto, zenbat izpiritu makur, arin, xoro eta ergel ? Horiek guziak Jesukristoren legea merke sal lirotenak²⁷ eta ahal balute gogotik eta fite kasa²⁸ lirotenak !

Lehen ere egin ahalak egin eta oraino ere ez etsitzen ! Bizio suerte guziak lehen usatuak nausi eta orai ere hala nahi ! Desafio egiten dautzuet orai ere gure erlisioneak dituen etsaietan bat ez duzuela atxemaiten errezelu²⁹ gabekorik... Urrikari haut mundua berriz ere holakoen menerat erortzen bahaiz ! Guardia emak, famak handi dituk bazterretan ! Kasu, girixtinoak, kasu guk ere, gure fedeari eginak zaizkon ausikieri ! Jadanik gure Aita Saindua preso dugu, paganoen denboran usaia zen bezala. Zertarat ote gohazi ? A fedea ! Fedea ! A Europako populuak ! A mundu guziko populuak ! Bertzelako gostuan zintezkete oraiko eta geroko fedea nausi bazinute, fedea oso bazinute ; fedeari behatzen bazinezte. Oi zein eder litekeen mundu hunen bizioeri gaina har baleza, gure fedearen bitoriak ! *Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.*

II.

Orduan ez ziren populuak edo erresumak orai bezala berex, bakotxa bere gain eta bere gobernuko. Munduaren bazter guziak Erromako gobernu nausi bakarraren azpiko ziren. Hortarik juja zazue zer indarren eta puxantziaren jabe ahal zen gobernu gaitz horren buruzagia : Erromako enperadorea !

Jondoni Bixintxoren hondar urteetan bi enperadore ziren partzuer, edo xuxenago mintzatzeko, bi munstro, biak jende odolez ezin aseak eta deitzen ziren : bat, Diokleziano eta bertzea Maximiano.

Girixtinoen berri aise zakiten eta heien odola, garbiagoz³⁰, zernahi baino nahiago bide³¹ zuten ixurarazi. Ustez naski lehenago ere heien aintzinekoak ez ziren aski bermatu, biek elgar aditurik, abiatu ziren behar zutela girixtino arraza guzia arrunt eta behin betikotz bere odolean ito.

Jakiten dute Espainian ere Jesukristoren legea nehun baino gehiago finkatzen ari dela ; beraz han ere heien errabiak baduela nori jazar eta nori lot. Entzun dute badela Saragozan fama handiko gizon gazte girixtino bat, bere bertuteez, bere dohain handiez eta bere predikuez alderdi heiek guziak argitzen eta girixtinotasunean sarrarazten ari dituen. Beraz Bixintxo saindua, laster zure aldi da, salatua zare !

Daziano deitzen den gizon izigarri bat enperadoreek, beren partez, prefet karguan igortzen dute Espainiarat. Bai segurki Daziano hori paregabea hautatu dute girixtinoen masakrean aritzeko. Ez du manamendu beharrik ; bera utz bezate, ezen bera hartakoa³² da.

Daziano sartzten da Saragozan. Oihu eginarazten du enperadoreen legea : fedea haren aintzinean ukatzen ez duten girixtinoek zernahi tormentetan³³ hil behar dutela.

Hainbertzenarekin, soldaduak etxez etxe abiatzen dire, atxeman ahalikako girixtino guziak preso hartzen dituzte eta Saragozako zepoak laster betetzen dire. Zahar, gazte, haur, guziak metaka han daude bakotxa bere hiltzeko aldiaren beha, haragi saltzaile baten heian³⁴ aratxeak eta bildotsak atxikitzen diren bezala.

Azkenekotz Dazianori bere tribunalerat ekartzen diozkate³⁵, Balerio apezpikua eta Bixintxo haren diakrea. Horiek biak bere aztaparretan ikusteaz ez du guti atsegin hartzen gizon odol gose horrek. Gauza bat, hargatik, huts egin du. Azkeneraino hauk atxikitzeko plazan hautarik hasi balitz menturaz zenbait girixtino izanen zen horien heriotzeak iziturik eta horien hitz sustagarriek eskas eginik fedea ukatuko zutenik. Daziano ohartzen da ez duela gehiago Saragozan segurik horien hiltzetik probetxu hanbatik. Bere horiekin badoha Valentziarat, horien etsenpluaz valentziarrak behar dituela ikaran ezarri.

Bi saindu horiek elgarri gategz amarratuak³⁶ oinez jarraiki behar Dazianoren zaldiari, gosarik, joka, pusagakoka³⁷ zeramatzaten soldadu batzuek. Valentziarat zirenean³⁸ preso ezarri zituzten hiriko zikintegi batean, guardianoari debekatuz heieri deus jaterat emaita. Zikintegi hartarat ordean zerutik ekartzen zioten aingeruek behar zuten hazkurria. Zenbait egun bazuen han hetsiak eta abandonatuak zaudezela³⁹ Dazianok galdetu zituenean bere aintzinerat.

Pentsatzen zuen engoitirik leku gisa hartan hala egonez, aski flakatuak bide zirela⁴⁰ eta aski lotsatuak nun haren ustez ez baitzuketen kalipurik⁴¹, ez bihotzik, beren fedean fermu egoiteko.

Nor harritu, hura harritu, ikusi zituenean biak beren itxura guzian norapait ere edertuak eta azkartuak. Jazartzen da furian guardianoari : « Zer egin duk nere erranez ? Eder zaitak⁴² gure enperadoreen etsai batzu presondegitik hola gizendurik ateratzea » Gero itzultzen delarik Baleriori eta Bixintxori buruz : « Hots berehala adora zatzue enperadoreen jainkoak »

Apezpiku xaharra bere mintzo-debekuarekin⁴³ abiatzen da ihardetsi beharrez ; ez dezake bere burua adiaraz. Bixintxok egiten dio : « Aita, otoi utz nazazu ni mintza nadin bientzat. » Bixintxo orduan hasten da : « Zuentzat⁴⁴, Daziano, zuen jainko gezurrezkoak, zuen jainko ezdeusak. Ez dugu ez guk

ezagutzen gizonen eskuz obratu jainkorik. Guk adorutzen dugun Jainkoa da zerua, lurra, geroni, ez deusetarik egin gaituena eta guziak bere probidentziaz gobernatzen dituena. Hura da Jainko bakarra gure sinestea duena, bai eta ere haren seme Jesukristo gizon egin eta guretzat hil dena. Eta orai guk ere nahi ginuke haren amodioz ixuri gure odola eta eman gure bizia.»

Girixtinoak, zer nahi duzue erreputa ederragorik ? Hitz bakar horietan horra nun Bixintxok bere jujeari zabal-zabala erakusten dion ez xoilki bere fedea bainan oraino gure erlisionearen sustantzia.

Holakoak ote dire, girixtinoak, munduaren artean, asko konpainietan, asko fedegabekoen aintzinean, gure fedearen su pindarrak ? Zer ari haiz hor, girixtino herabea⁴⁵? Zertan hago hor, hoin hits, hoin ixil, hoin beldurti ? Nor duk hor hola izitzen hauenik ? Daziano bezalako puxant eta ikaragarri zenbait ? Joan zuan⁴⁶ joan halakoen denbora. Eia ikus ! Zer ? Mundutar elhe-untzi⁴⁷ deus ez dakien hori ? Bahitu ere holako hamar... Hots, eskualduna altxa, eia, kopeta hori. Girixtino bahaiz ez duk hiri kopeta horren apaltzea, bainan bai bertzeri apalaraztea. Errotek⁴⁸ : « Ni girixtino naiz eta zueri behatuz, orduan are nahiago.» Ez ordean, o eskualduna, ez haiz, eiki, orai lehengo hura. Mundua kurrutuz ikasi duk lekuan lekuko gisa egiten. Han menturaz ahalke izan haiz fededun arrazatik hintzela erakustez. Ez huen menturaz, hortako hemendik hanbat urrun ateratzearen beharrik. To, hurbileko hiri hortan ; to, merkatu horietan ; to, herriko ostatu hortan... Arrotz baten ikustea aski, fedegabeekin, fedegabe ; juduekin judu, turkoekin turko. Harritu zaik hire girixtino odola. Ukatzen hau Eskual Herriak.

Bixintxoren hitzetarik ezagutu zuen laster Dazianok haren fedea deusek ezin bentzutua zela. Balerio apezpikua, hain ezindua zelakotz, jadanik bere adin handiaz beraz, manatu zuen desterratua izan zadin. Bixintxo gero estekatzen dute xibalet edo gindaxa⁴⁹ batzueri. Han lau zango-besoak soka batzuen medioz, tornuaren indarrarekin estiratzen diozkate junta guziak zartatzerainokoa. Denbora berean burdin behatz xorrotx batzuez sakailatzen⁵⁰ diozkate menbro guziak. Daziano berriz irriz aldetik beha eta galdez dagoko, eia hala bere gostuan denetz. Bixintxok erreputa : « To, uste ez baduk ere, nehork ez zautak egundaino egin holako atseginik. Hots, burregoak emazue gogotik ; nik uste baino indar guttiago duzue.»

Errabiaz eta despitez Dazianori su dario begietarik, arrapoa⁵¹ ahotik. Gindaxetik ateratzen du Bixintxo eta etzanik emanarazten burdin grilada baten gainean su brasa gorri bat pitzaraziz azpitik. Sua heltzen ez zaion alderdiak erretzen diozkate burdin lama gorritz eta zauri bakotxerat gatza botatzen diote are saminkiago min har dezan... Halere Bixintxo bizi, eta ohe goxo baten gainetik bezain gostuz oraino mintzo Dazianori eta burregoeri : eia ez dutenetz bada zerbait gehiago pentsatzen ahal haren tormentatzeko⁵².

Dazianok ez jakin gehiago zer egin, manatzen du Bixintxoren presondegia berdura dezaten dena baxeraki puskaz eta heien gainean ihaus itzulka erabilirik han utz dezaten. Gau minean⁵³ guardiano guziak ordukotz lokartuak, zerbaitek iratzartzen ditu. Behatzen dute presondegirat. Presondegia argi mirakuluzko batez argitua da ; usain on eta goxo bat ateratzen da haren barnetik eta Jondoni Bixintxo bera hantxe dabila xutik harat eta hunat gorputz guzia oso eta eder, deus egundaino izan ez balu bezala.

Berehala berri hori eremaiten diote Dazianori. Dazianok manatzen du ekar [dezaten] martira bere aintzinerat. Oraiko aldi huntan hasten zaio eztitasunez eta zernahi plazer eskainiz, ikusteko hola bederen, bentzu⁵⁴ dezakeen. Emanarazten du etzanik ohe guri⁵⁵ batean ; ordean gure martira han paratu⁵⁶ duteneko, oihuz hasten zaio Jainkoari : « O Jauna sofrizetik gelditzekotz ez naiz nahi egon gehiago bizirik.» Hainbertzenarekin suspira bat... Hura zen haren azken hatsa.

Prefetak sainduaren gorputza botarazten du larre batera, ihiziek han jan dezaten. Hamabortz egunen buruan gorputz hura oraino oso zen ; ihiziek ez zuten hunkitu nahi. « O Bixintxo ! dio oihuka, Dazianok, zer, hilez geroz ere hik ni behar naukala garhaitu !» Zaku baten barnean josirik orduan berriz botarazten du itsaso zabalerat. Hor ordean oraino urak berekin ekartzen du gorputz hori leihorreat⁵⁷. Girixtinoek atzemaiten dute eta altxatzen⁵⁸ gauaz beren gorde leku batean.

Girixtino maiteak xehetasun horiek eta gehiagokoak aspaldi bazinakizkaten⁵⁹ guziek... Bainan egungo egun hunekin nola nindagokeen horien orhoitzapena laburtuz bederen erreberitu gabe ?

Huntan akabatzerat⁶⁰ noha... Ikusi dugu Jondoni Bixintxok zein gogotik eta zer atseginekin jasan zituen tormentarik ikaragarrienak, ikusi dugu nola zagoen lorietan hiltzeari. Zer etsenplua guretzat ! Etsenplu bat kasik lotsatzen gaituena, baldin erraiten bazaiku etsenplu hori guretzat dela. Nahi dut hoinbertzetarainokorik gabe ere salba gaitzkeela... Bai bainan baitire gutartean ainitzak deus funtsik egin gabe, deus sofritu gabe, penitentziaz hanbat min hartu gabe, zerua saritzat nahi luketenak ; hiltzerat aintzinetik preparatu gabe heriotze urus bat pretenitzen dutenak. Nausi dibinoari jarraiki gabe haren dizipulu izan daitekeela uste dutenak. Berek lege eginez, goxogoxoa, eta laxo-laxoa, girixtino alegiazko bederen direnak... Soldadu bai, bainan sekulan gerlarik ez ikustekotan ! Zenbat holako ez gare ? Martiren tormentak ? Gutixagokorik ere aski da guri uko eginarazteko : hala nola kofesioko umiliatze eta zernahiren aitortze hori ; hala nola barur egite eta mehe egun horiek ; hala nola plazer lizunetarik begiratze hori ; hala nola okasione batzuetarik ihes egite hori ; hala nola etsaieri barkatze hori.

Ez dute, bada⁶¹, horiek egundaino nehor hil. Ez da bada horietan hanbateko tormentarik. Eta hala ere gu lotsa ; hala ere gu ukoan⁶² egoki ! Zer girixtinoak gu ! Adi dezagun eia zer dion Jesukristo gure Jaunak : *Qui non bajulat crucem suam et venit post me non potest meus esse discipulus*. Bere gurutzeari gogotik lotzen ez dena eta nere ondotik ez dabilana nehundik ez daiteke izan nere dizipulu ! Eta hola zenbat ez dauku erraiten guri adiarazteko girixtino izaitza ez dela ez gero josteta bat ; ez dela ez gero aiseriazko gauza bat ; lehen ez zen segurik hala, orai ere ez eta hemendik aintzina are eta gutiago.

Guardia⁶³ gauza huni ! Ez gare orainokoa zuek ez ni behartu gure odola ixurtzerainokoa. *Nondum usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes...* Bainan hemendik goiti ez fida. Girixtinoak, Jondoni Bixintxoren denborak joan dire bainan, hek bezalako batzu jin ere badaitezke. Manera eta seinale eta nahikaria handiak dire bazterretan hartako. Gure erlisioneari gerla egiteko lehengo arrazoin ber-berak ditu munduak. Lehen paganoak ziren gure fedearen etsaiak ; orai paganoak baino areagokoak. Hauen aldia orai dateke noiznahi.

Ordean beren egin ahala eginik ere, zer eginen dute Jesukristoren Elizari ? Zenbait adar edo aldaska eri edo ustel kenduko, eta berak ere eroriko ; Eliza xutik utzirik berak herrauts bilakatuko. Beti hala izan da eta beti hala izanen da.

---

¹ 315ean hil zuten Bixintxo ; hemen aipatzen zaizkigun 1567 urte horiek gehituz, 1882koa dateke prediku hau.

² trufatze bat

³ indargabetzeen, ahalgabetzeen...

⁴ hedatu, zabaldu

⁵ jasankortasunaren

⁶ Zer erran nahi ote da ? Dakienak argi gaitzala.

⁷ aldiz (Hola da Senperen bai eta Beskoitzen ere)

⁸ arerio

⁹ nausitzerat

¹⁰ ≈ herrarekin, maleziarekin, gorrotoarekin

¹¹ halaber

¹² nihaur

¹³ goraki, ozenki

¹⁴ nihaurk

¹⁵ hargintzaz (?)

¹⁶ giristinoen bizkar

¹⁷ zuhaur (zu-ren indargarria)

¹⁸ aldiz (Senperen hola da eta Beskoitzen ere bai)

- 19 ≈ alta (bada)
 20 nekagarri
 21 dezake
 22 dezakete
 23 zaudete, zaudete, batuaz, hots, begira, begira...
 24 ≈ ezagutzen bada
 25 gose handia, gutizia, irrika, tirria
 26 ≈ beraz
 27 lezaketenak
 28 haiza, uxa
 29 ahulezia, akats
 30 garbiagoa zelakotz
 31 nahiago zuketen
 32 lan hortan zaletasun handikoa
 33 torturetan
 34 barrukian, ikuiluan
 35 dizkie, batuaz
 36 lotuak
 37 pusakoka (?), bultzaka (?)
 38 Valentziarat heldu zirenean
 39 zeudela, batuaz
 40 ahulduak ziratekeela
 41 kemenik
 42 *antiphrase*
 43 motela, totelka mintzatzea
 44 begotz, eliptikoa dateke hor (beude zuentzat, batuaz)
 45 uzkurra, lotsatia
 46 zen, to-ka
 47 kalakari bazter nahaslea
 48 erran iezaiek, batuaz
 49 *Espèce de treuil avec cliquet anti-retour*
 50 *taillader, inciser*
 51 haguna, eldarra
 52 torturatzeke
 53 gauaren erdi-erdian
 54 garaitu
 55 ohe goxo, eroso
 56 ezarri
 57 uretik lurrerat
 58 leku segurean eman, gorde
 59 bazenikizkiten, batuaz
 60 bukatzerat
 61 ≈ alta bada
 62 uko eginez
 63 ≈ kasu emazue

Et multi in nativitate ejus gaudebunt.
 Eta hainitzac haren sorticoan bozcariatueo dize.
 Hitz hanc hartune ditut san Luc ebangelistara
 lehenbico capituluan.

Ez daquit. Guirichtinoac, nor ez
 laiteguen/ bihetcaran solaraino hunguita
 ican, eliza hunc orai beguin auticinan
 ezartzen dautan icustapen. Ez huntas.
 Cere huncela iharrosi dita herri handi
 huntas boztorac eta junde epre haugucia
 behu berri huncara bilaraci? Cer quor.
 thalu zaiu bada populu huri: eon ahan
 teirio dosteru huntas nigurac ez daut
 egun adiarazten bozcarioz ce eta ateguntia
 azce canticari baicen. Lurico erresuma
 eta aberastasun gucien jabe liteguin puica
 bat. bere usuaac bere besoac bere bihetza
 zabalic hetice balitcautzue/ cuen artera.
 bere bothocaren sunale gucieguin, cer
 equin cinicqueti quahiagocici? . . . . .
 Guirichtinoric egundaino icasi ez duen

pagano bat questha batadi usle gabetan
 homen sartzerat, soratus; questha baitegu
 ez laquique cer erran, ez laquique cer
 phontsa.

Bainan; huna nur sedaren arguiac
 oracusten dauz quidan; quizonaz etalurrea
 pucharicia; quiez haintz gorago diren
 igaitz miragarri batzu, hunc ore quen
 artora jauriac, egun; quingun; ballan
 aundhitea bertee con bat balitzaiote
 bezala; eon huna nur quen; bez cariac
 aingumen; bez cariac; quingun; bat eguiten duen
 huna nur quen; alegranteia; caustean dudan
 rohatsuen; alegranteian; idonico.

Et dut bezaz con lur hunen gainean
 bithatu, egun hainbortee; behiarquin; quiez
 chorateon ducuma. Badaguit ere quon
 deheulan badirila; pucharicia; idegaitz
 da aisia; quion; idian; igueri; bici; direnac.
 Ecco qui mellibus vestiuntur in domibus regum
 sunt. Begotz; ordean; begotz; orai; bere; quisa
 handitasun; iragan; cor; horie; allcha; allcha
 quie; beguiac; allcha; quie; bichocac; mundu
 hunetarie; da; mundu; hunen; inganico; daci
 gorago. Sar; quiten; igirituz; rohatsuen

egiteca distiant hartan; han han die
 equiaz co handitasuac equiaz co aequinac
 Han Jainco batic berac oracustor darocu
 beroganic eta Coruco erequinaron ganico,
 beroco saindu guciac baino herbitago jania
 heri huntaco patoiv loriosa, ecom Jesu
 Christo gure jaunaron erranaron arabera
 ez da egundaino quizonen artian aguntia
 Jondoni Balichla baino handiagoric...
 Non surrexit inter natos mulierum major Joanne
 Baptistâ.

Ois, Guirichlino maitiac. Saindu
 guisa guciy handi eta miragari aguntia
 den heriaz behar natcaitque beraz mint
 sati. Herthortion dut onan behar mintuz
 guinac ore ahaloz goragococac dicitla. . . .
 eta onan ahal natcaiz guinon gainon ore
 ez naiz nahi nuguon beccion tiebe. Beraz
 ore ganic, lehenbiceo aldicoz Jaincoaren
 minichico guisa mintzo den baten ganic
 iguriquitan ahat duquena orai gausa
 gutia eta ez duusa da. Jaincoac iustendu
 combalelaxaino coan naicen heren lagun
 tearen beharotan, uuc aldiz, aditcaile
 maitiac, aguan enhelsico de bederen

berkhaluco ahal darotaque, euen bihotz
onaron eta guero sagore urricala munduauara
gairan dudan fidantzia!

Bairan hasi baino lehor, ahusprez
aldare horren gairan, adora deçagun,
Jondoni Balichtac bere domboraci jenduri
çagularaci ciotana, ciolaric. « Huna
Jaincoaren bildoa, huna munduaren
berkhaluc garbitcon eta eoz talcondituen »
Guc beritç egunge egun hureguin erran
deçaguegu « Huna Jansen bihotça,
huna gu hamberte mai'atu eta hambete
maito gaituena. »

Other Bihotç sacratua, çure amedicoaren
suaz bere çatçu çure bihotçac eta arqui çure
adimenduac. Eta çue besta hau lehenbicic
celebrato ciuena, Bizjina Maria, bene-
dica çaitçatçu Zakharias eta Elizabeth
beron haur arçuin benedictu cintuen
bezala. Bai bihotçaren orditio eta goragui
erranen dorautçu çue ore Jondoni
Balichtaren amac çaiten corautçuna: ..
Benedictua çare emazte çuon artean eta
benedictua çare sablate fruitua.
Ave Maria.

Badaguzue). Guirichtineaci, bertze
 eoin nahi sainduron) buta eguna haron
 hil eguneco ultha bethoteari, caicela
 eratehiquiteon, eta behatu baton horietoz
 orokitaraz ton gaitien eguna / boz carioz co
 egun bat iñaiton dela. Bai hala behas or:
 eon guirichtino on baton lur huntario
 juantea ez da baitoz bada / eguiaz co horietez
 bat. eta ez dakharque bereguinaz / eluriz
 ez nigari. bainan hora da nabigabeta
 nekhe / quicin / akhobantza, bethierozozona
 baton hastapena. hura da hily batoz,
 eguiaz co soilte lorien bat.

Bizquitartean, heri huntaco patricin
 haridiaz denaz becombatean, Eliza ama
 sainduari iduritu caie. haron hiltzeo
 ulthe mugaz bertalde: bertze egun bat
 badola oraino idragoica, eta hura da
 Jondoni Batichtaron sor eguna. Certaco
 bada heri? Ceron eta Jondoni Batichta
 bertze nichor ez bezala / orthua izana baita,
 ceron eta Jondoni Batichta bertze nichor ez
 bezala / bere amaron sabalean / berean / xian
 baiton garbitua behaluaron arrasto
 utsu eta ondorio quistaric: halaco

guiaz nun, mundu hunkarat agurtu
concan, ceruco ainguru bat beccin garbi
eta saindu aurkhitu baitcon, Jainaren
baguistan.

Ez izuq beraz, coren Jondoni balichtag
mintatu guison choit batiz, eta prophe-
talan handionaz beraz mintza quinto gvan
boçala, eon guison tasunari eta prophe-
tan handionari ochazson ochain antce
eta berhute gucioz berzalde, bertec asco
eta asco gauça, craino queldi litcaicugue
crastico. Etiam dico vobis et plus quam prophetam

Cirbut galic Ebangelic Saindua, haron
bricaz, baicari bricagui haron sortceaz hain
bertec chehelasuneguen mintze baltraicu. . .
Casic iduri baitu Jainco guison equin baton
gaircan rous ez baitoguela aipha, Jondoni
Balichtagone cirbut ayphatu gabi. Hala
hala Saindu handi horren gaircan daguz-
cagunac Jainco aren beraren ahotic daguz-
cagu. Eta horra cortaco. Guichlinoac,
iduriteen çautan, quon patreim berio aren
sortceaz mintatecco casua dudanaç gueroç
Hoberena dudala Ebangelio aren hitceri
urhateç urhaç janaiguitcea, hitz heico.

ahal becuin lanogui eta seguidan eroc ha-
rechquenic entean desaquequen quizarat
ituztez, eta nolteoz baietia compreni ez dituzque
gauza bat har batzuek temorat utoz.

Horietan Judeaco erreguearen domboran,
die Ebanjelistic, lacon Abiastar' ophoz bat
Zakharías dutien cona. Karen omaztia bere
elhorquiz Arondarretari con eta uen icona
Elizabeth. Diac justuac ciron Jaincoaren
beguistan, eta hain prestogui eta hain
eucogui, zabillean Jaincoaren ligu saindu-
aren bitan, nun behinere nihore ez batzuen
izan haion gairian erencuratic.

Ez uten haunice, con Elizabeth' egundai
notie agorra izana con eta bata nota bertea
jadanic adin handitarat helduac ciron.

Kalaco aldi batuz, Zakharías ophoz
hori funtione handi batuz bere aldiari
cargatua celaric, chortiaz hautatua izan
cín temploaren barnexic sacratuonean
sartu eta han isentuaran oroteco.

Cargu hori handionetaricor con, con
nihore suulan ez utzian, esthegui templo-
aren pharte berei hartan sartzea, saltu

urthian behin, chorthac quisa hortem
hautatzen euen' aphetz betharrari.

Zakharías beraz sarthuc conean, popula
guica casmpotic elhoitecan sagon isonaua
erretzen hari con demboran.

Bainan horra nuri isontsuco aldaen
aren esuineco aldelic aquetcon saion
ainguere bat Zakharíasi eta chutic ain-
teincan pharalcon. Zakharías hartzen
da eta ikharolan emaiten.

« Ez guticelario Zakharías, erracton
dio aingueruac, sure elhoiteac intsurac
vine eta Elizabeth sure emagteac emanon
Zautzu some bat eta some hona Teitico
Zuzen Joannes. Haur horrec bozcarioz
eta alegantiaz bethoco castic, eta hai-
nitoc onqui aequin hartuco ditelharon
sorteaz; eon handia izanen da Jainco-
aren ainturac, ez dio bice dino bere
gorphutçaci emanon den mendromece
mainaric eta Spiritu Sainduaz bethoc
izanen da bere amaron enacilan dages-
laric. Israelen hainitz haur bethatua-
ren ihumrectan enebilatuaç dabilganac
etcularacico Tulu Jainco Jaunaron ganat

da bira erabilio da Jainco harron aintei-
nean. Elias prophetari bertee of duz
omana içan eitç aion bertute eta indar.
rareguin. eta Jaunari lur hunon gainuar
elhortoen deneco romanen die ainteinorat
populu bat cor çaron bezalacoa.

a Zakhariasec aguintça horon gainuan
sinteste hambatic içan of balu bezala
galesteon die aingueruari. a lre can certa-
sic of agutuco ahal dut cure erran a guer-
thatico dela, ecan ni eta onco omaz loa
biac jadañic çahartuac çare. s

Aingueruac çharçeston die: a Cor
Zakharias. cor.º one erran cheila of çaitçu
asqui sintestece. Jaquin çasu bada ni
naicola Gabriel. Jainco aron aintein can
egeton den aingueru hura, eta gauça hoi-
quion çoni erraterat igorria naicola bai-
nan of nauçulacotç bezalacoan sintesi,
orai bertic omulubea quetçituco çare eta
of çare mintçaturon ahal nic aguintu
çauçquitçidanac çuethatu areraino. s

Biçquitçatçan populu çueia çampoco
aldean Zakhariason bira çageton, eta of
çaguiton cor hari of the con hainbertee

Dombora bane hartan. Ez quonecotz noiz
 bit illhitcon da, eta abiatcon da propulsiari
 behar saicela mintzatu; bainan hiz bat
 ez cecaguan erran. Oduan scagutu suten
 oroc corbeit icusi bide sugueicela; con
 kheinuiz baicon nichola ore ez caitaguan
 cplior, eta horra nola aingueruac erran
 becala mututeric con quoldite.

Bere cargua bethe ondoan Jatharias
 badcha bere elcherat. Xandic quere combit
 egunon buruan Elizabeth haren emazten
 contcobitu suon), eta lehonbiico bertz
 ethabetheston ahalquey gordoric sagcon
 ciclaric. «Kauche da bada noiz a teraire
 Jaincoac utci nauon une agortasunaz ahal
 catua, eta quere cor adinetan Darotan
 contcobiaraci.»

Elizabeth bere seigueron ethabetheon
 alaric. Gabriel ainguerua badcha Jainco
 ac egortieric Nazarethico herria; Maria
 veitcon con Sujina baton gana.

Bide daquique. Guirichtinac, oduan
 quethatu con michteric sprantagarriac on
 beri; banchaboz aintoinat Jondoni Batich
 tari behatcon caiz con gaucon hobegui

eta laburguingo saguitza galici. . . . .
 Jaincoaren semea bere orai sacratuotan
 contocbitu eta berehala Berjina Maria betha
 orisacan, Zakhariason herriat, sartzen da
 haren etxean eta salutatzen du Elizabetz
 bere cusina). Maria agur oraitoan hiri
 horra nun Elizabetzi bere haurra saltatzen
 zaien sabolean, eta bere orai hainbert cona-
 quin aurkitzen den Spiritu Sainduaz
 betha: viduan oraiten dio Mariari: bene-
 dicalua care emagla guien artean eta
 benedicalua da guie saboleco fruitua. . . . .
 Odean mundic hildu zait erion hau?
 one Jaincoaren ama, one ecustera honela
 ethortea: 'een care beca aditu dudanean
 one sabolean dakharguedan haurra salto
 equin voraut boz conoz.
 Teuton duque, Turichtinoac, noiz eta
 cor guiaz Jondoni Batichtarian con sorthue
 baina lehinago saindutasunichandionaz
 zohatua. Spiritu Sainduaren bethutez
 bethitua eta graciari berecienoz gainditua.
 Teuton duque, nota bere amaren sabolean
 zagoelari, eçagutu guen Ama birjinac bere
 oraiten caltharguon jaje dibinoac).

Hortaz berde aguru da Jonon
 Baticlar orduek bide zuzenela ez choitqui
 quison adunco baten adonendu eta ezagutza
 osoa bainan oraino bertan aingueru bator
 berac izan dezaguen jaquitate gucia.

Ber dumberan beraz Elicabethic eman
 zuen hau hori mundurat. Ber hori jakin
 zutenan hauso ahaide eta ezagun guciac
 juan citeaizon beren aitegunaren ora-
 custerat. ceron Jaincoa bere ontasuna
 haron gainean zuen hain handiz qui
 agueraraci.

Guro handic cortigaren eguncan
 beritz badohayco. legue zaharac hau
 sorthu berri batholchar entzat manaton
 zuen coremonia baten egiterat: . . . .
 Coremonia hori legue zaharcan, bere
 quisco bathaic bat bezalatu zagoaten.

Beraz quisc nahi cieron hau hori
 eman Zacharias bere aitaron icona. . .
 Bainan amac oraiton diote. Ez dut nahi
 icon hori emana izan daquion. Bainan
 dictua izanon da Joannes. Oroc betan
 haideson diote. Ez ducu eta nichor zue abai-
 digui quiscan icon hori dakharguerie.

Eta Dumbora borean Nheinu equiton diti
 aitari. cia bada harc nola nabi duon hau
 hori ican dadi noitua. Zakharias
 galde cen du thaulatto bat eta haron
 gaincan iscribat cen diti hitz hau. Haur
 horon icona da Joannes « Oiduan oro
 haritunic ichillcon dire. Nainbert cona.
 requin Zakharias mihia librat con saio
 eta hasten da mintzat con egundaino
 becin trebiqui. Jaincon Foularic hitz
 batholchican laudat con eta bonedica cen.

In gura helaco jenda gucia espanti
 tuac zagecun; eta judia gucia or con
 botec elheric. eta oro elgari haru ciren
 erranca « Que ustoz or alheraco othe da
 hau hortoric » eon sorthudinean aguri
 quen jaincoaren bothoia berequin; eta la.
 Dumbora hastan borean Zakharias Jzji
 rilu saindua; bothia ican con eta oiduan
 quen eraquin Elicac bere otheitz handitan
 egun oloz oraiton duon isgur onerco eta
 amodioz co canta ider eta Jamatu hura.

Nora. Quirichtinoac, combat chehe
 lasunquin mintzo caicun Ebanjelis saindua

Jondoni Balichtaren sortez; horra
 combat arthar equin / biguion aintcincan
 daroz quiqun / ecartcon sortce miragari
 horri eractchiquitcon / zaiz con harat hunat
 quiciac.

Bai domboraz icusi dire quiconac.
 beron icena; beron nausitasuna eta beron
 puchantcia; eresumaz eresuma. nora
 nahi hidatu eta banaiatu viteztonac;
 erana. ne bada; hietari baltuenaint.
 cincan / lerra ichil ichila; it haraton pha-
 ratcon cela. Bai nasqui herrelaco
 quiconac; mundu hunen / araboras eguric;
 handiac eta handiac / cieren). Bañan huna
 bertoz quicon bat; cer diot. Guirichlinone;
 huna haus bat; huc becambat haco eta
 ispanta oraguin gabi; heic becala mundu
 hau quiciant / pulica / mabili gabi / eroit / callcon
 oro histon / dituena / bere handitasun pare
 gabiaz. Non surrexit inter natos mulierum
 major Joanne Baptistâ.

Cor ditic bada mundua hie araboras
 handitasunac? Iracult diot / zaguc / beron /
 ideronean. Bai nasqui, iracultico / derauz
 quizuc / pima / dera / sorho / balt / bere / belhar

pherdia eta guiconaracuston deracuston
 becala... Eta quoro?... Eta quoro?... Jaktin
 fac belharra laster chartien dela, eta hira
 loria hira handitasunac belhararen pare
 direla. Beraz ez ditue hira araberaco ontasunac,
 bizen icaitz eta funxera juan eta ez
 daisgueriaric eta ilhaingueriaric bizen!
 Car balio du beraz Guirichtinoac mun
 duaren erranari casu eguitca? Bainan
 Jaincoac mintze carcumrean, borchaluaac
 gare beguiaac itxuturic haron erran aron
 sinhestora; non nore dagui Jaincoac becala
 mundu huntaco gaucon eta guiconombalioa?
 Beraz goragui eta orgario den gutienaren
 belduaric gabe erran dezaguzgu eguia bera
 rinac erran izan duona. Aitor ez dela
 guisonen arlean egundaino aguerle Jondoni
 Batichla becalacoric. Non surrexit internatos
 mulinum major Joanne Baptistâ! Bizquitar
 tean bada ez nalcateue hemon mintze
 Jaindu handi horrec oracic oroncan cosuan
 duen handitasunaz, bainan choilgui,
 bere amaron sabelian sagoclaric eta bere
 sorthu bevi bevi hartan Jaincoaren
 beguetan bostan zuen handitasunaz.

Tungo haurraren sortzean egundaino
 icusi othe da hoinbertze gauza spantagari.
 A lde quietario ez gaur agueri miraculicis
 bairon. eta cernahi quetha radin, orotan
 ezagun da Jaincoaren buthulo miragarria,
 orotan sanale da bothere eta amodio
 mugari gabeco baten arrastoa.

Tungo haurraren sortzean egundaino
 icusi othe da holaco bozarioic?... Bai
 badaquit haur baten sortzean berraz ere
 azguin equiten duen gauza bat dela...
 Bainer azguin honce badiu behi bere
 mugariac eta ez da hidalcon ahaidoac eta
 ezagunac dagocin lekhuic hambat uruna
 go, butconaz ere jendeac casuguti equiten
 ohi du bere intresa eta bere amodioa hui-
 quiten ez dion quethacari bati.

Zakharías eta Elizabeth, Jordeni
 Batichtaron aita amac ez uien bada baitoz-
 bada nihor ez bezalaco jende aiphatu eta
 ezagutu balzu. Huen egoitca mordi balzun
 aitean goidea bezala, çagon, Baguetan eta
 ichillasunean uien elgarreguin beci eta
 nihor ez con huetaz casio bairon oty ere
 mintzo.

Bezquitartean horra nundion aingue-
ruac, hion hauraren sorteeaz hainitzac
eta hainitac bozcariatuco dñela, Et multi
in natiuitate eius gaudebunt. Cor gatic bada
bozcariis haridi heri seina hedatcon baita
ichtant batez orusuma bazter batetic
bertcera?

Coron eta haur horren mundu huntarat
aguertcea baitcon salbamenduzco seinale bat
narc nahic egutia eta azequinquin
icusi behar suena. Coron eta dumbera
helaco quiconori aguertu ut caiotenan
argui alba idor heri, phontiatu baitzuten
quicec aspaldi aguindua ut caioten egutia
distirant hura ez bidecela urum. Coron
eta Jondoni Batichtaron biciapanta-
garric eta saintulason pare gabecocac
hainbertce arima galtora gohateinac,
eguiayco biciaren biderat, Jesus Jainco
quicon eguinaron biderat behar baitci-
tuen itzularaci.

Bai sortee miragaria, ez baltharic
quiconen arabera, bainan oraino ain-
quoruen beren arabera. Sortee miracui-
luzcoa eta bozcariagarria, ez baltharic

guzenon bequietan bainan orains ceruce
miraculu eta bozaricoen edian bizi
dizenon bequietan.

Arokoinequin beraz Elica ama sainduan
egun hau bertea egun gucien artean bizi
izan du. Salbatcastearen eta Andre dona
Mariaren sorteco eguna e bizi izan dituen
beçala. Singueuaren orana e bidac eta
bidac egun ditu, eon duela, hermetzi ehan
ertho inguru Judaco colho batolic
altheraricaco bozario hura bera, hainbertce
mende huntan egundaino beçin bari eta
egundaino beçin ider munduaren baztor
guçietarat hedatua dago.

Bai guçie Guirichtino maitea, egun
lehia saindu batequin bilduçarezte Jondoni
Batichtaron choratceat. ' Oi eon ider don
aldare hau gucien eintan çuen icustea, çuen
ontçutca, Saindu handi horron medioz
Jaincoac guçenon çainorat ichuri dituen
fagore eta gracia guçieç esgueren behurteen'.
Bai egun hau Guirichtino guçientcat izan
behar da alegantiaçee egun bat, bainan
borocigui herri ider huntaco arima çainco-
lantçat, eon Jondoni Batichla çuen

patxintzat haultatu duque naz quere, manna
 berri batoz erharria uori ongi suetaguion
 equitua, eta haron amēricas euentzat batu
 bertea quirichtino quicintzat baino verbūt
 guchiago. Ez da euentzat batharria adichūe
 bat. Bainan oraino anaia bat, aita bat onta-
 suna bera dena, itsutugui maite sailuzten
 aita bat. Beraz uin zogotie, uin khartugui,
 eta cer fidantziareguin, ez diezue galdetcon
 ahal, can diecan cūctaz aita on batec bere
 umiez uin behar duen artha. Berteanaz ore
 cūcten diezue, coronec, coribatetar ainecca
 daitaguen, Jaincaron aintcinean haron
 aion alderaco arastecotasunaron botheria.
 Bainan orhoit gaitcon, alferuetan galdiegui
 nen diegula, laquentca, eta fagore, baldin haron
 saindutasunari ucarneic equitōn badiogu eta
 haron gure ganaco amēdior, hotcaraz ten
 badugu bathaluzco bledetan jaunaren legue-
 ari ihes erabiliz.

Ez da gure artean nichor. Quirichtinoac,
 ifernico su lameri, escapotecco eta dochalsan
 egoitca idor hartara heltecco quica ez duone.
 Oidean maiz eta maiz muntū huntaco ez-
 duisquerion eta enganico on ordian, coratias

eta erubelatuac gabillça. Jonðoni Batichta
 har Decagun lagun eta guidari, ibel gaitcon
 hura erabili don bida beretic. haron urrassii
 jaraiguiz ez da guretzat ez hirisunic ez
 ez elhumponic ez coramonduric ez galteoric.

Bai laster gure mundu huntaco harat
 hurnat guciac icanon Dute akhabantzia bat,
 eta homendic lekthora agueritu beharic gure
 Jaincoaren aintcinean. Oi Othei Saindu
 handi, oron lagarri hartan çate gure lagun
 eta berce viduz Judeaco populua Jainson
 aintcinerat bidaltu cinuen beçala, puzente
 gaitzatzu coronac juje soberano hari eta
 mintza çatze gure alde, amorra gatic eta
 curcquin batean goçagaitcon curuco
 çorionaz, eta curcquin batean etornitate
 viraunt, lauda maita eta adora Decagun
 Aita, Jemca, eta Espiritu Saindua.

Kalabiz.

ad. majeram
 dei. Sicutam.

[JONDONI JOANES BATISTA]
 (Hazparnen egin lehen predikua, 1854an)

Et multi in nativitate ejus gaudebunt.

Eta aintzak haren sortzeaz bozkariatuko dire...

(Hitz hauk hartuak ditut San Luk ebanjelistaren lehenbiziko kap.)

Ez dakit, girixtinoak, nor ez litekeen bihotzaren zolaraino hunkitua izan eliza hunek orai begien aintzinean ezartzen dautan ikustapen eder huntaz.

Zerk hunela inarrosi ditu herri handi huntako bazterrak eta jende oste hau guzia leku berezi huntarat bilarazi ? Zer gertatu zaio bada populu huni ; ezen ahantzirik desterru huntako nigarrak ez daut egun adiarazten bozkariozko eta alegantziakozko kantikarik baizik. Lurreko erresuma eta aberastasun guzien jabe litekeen printze bat, bere eskuak, bere besoak, bere bihotza zabalik heldu balitzaitzue zuen arterat, bere boterearen seinale guziekin, zer egin zinirokete¹ gehiagokorik ?

Girixtinorik egundaino ikusi ez duen pagano bat gerta baladi uste gabetan hemen sartzerat, zoratua geldi liteke, ez lakike zer erran, ez lakike zer pentsa.

Bainan huna nun fedearen argiak erakusten dauzkidan gizonaz eta lurreko puxantzia guziez aintz gorago diren izaite miragarri batzu, heiek ere zuen arterat jautsiak, egun zuekin baltsan² aurkitzea bertze zeru bat balitzaiote bezala ; ezen huna nun zuen bozkarioak aingeruen bozkarioarekin bat egiten duen, huna nun zuen alegantzia kausitzen dudan dohatsuen alegantziaren iduriko.

Ez dut beraz zeren lur hunen gainean bilatu egun hainbertze lehiarekin guziek ohoratzen duzuen. Badakit erregeen etxeetan badirela puxantzia, edergailu eta aisia guzien erdian igeri bizi direnak. *Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt...* Begotz³ ordean, begotz orai beren gisa handitasun iragankor horiek. Altxa, altxa gure begiak, altxa gure bihotzak mundu hunetarik eta mundu hunen enganioetarik gorago. Sar gaitezen, izpirituz, dohatsuen egoitza distirant hartan : han han dire egiazko handitasunak,

egiazko atseginak. Han Jainko batek berak erakusten dauku bereganik eta zeruko erreginarenganik, bertze saindu guziak baino hurbilago jarria herri huntako patroin loriosa ; ezen Jesukristo gure Jaunaren erranaren arabera ez da egundaino gizonen artean agertu Jondoni [Joanes] Batista : baino handiagorik. *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista.*

Bai, girixtino maiteak, Saindu gisa guziz handi eta miragarri agertu den hortaz behar natzaitzue beraz mintzatu. Aitortzen dut erran behar nituzkeenak ene ahalez goragokoak direla... eta erran netzazkeenen gainean ere ez naiz nahi nukeen bezain trebe. Beraz eneganik, lehenbiziko aldikotz Jainkoaren minixtro gisa mintzo den batenganik igurikitzen ahal duzuenara arras gauza gutia eta ezdeusa da. Jainkoak ikusten du zenbatetarainokoa naizen haren laguntzaren beharretan ; zuek aldiz, aditzaile maiteak, agian⁴ onetsiko edo bederen barkatuko ahal dautazue zuen bihotz onaren eta zuen fagore urrikalmendutsuaren gainean dudan fidantzia !

Bainan hasi baino lehen, ahuspez⁵ aldare horren gainean adora dezagun Jondoni Batistak bere denborako jendeeri ezagutarazi ziotena, zioelarik : « Huna Jainkoaren Bildotsa, huna munduaren bekatuak garbitzen dituen.» Guk berriz egungo egun hunekin erran dezakegu : « Huna Jesusen Bihotza, huna gu hainbertze maitatu eta hainbertze maite gaituen.»

Otoi, Bihotz Sakratua, zure amodioaren suaz berri zatzu gure bihotzak eta argi gure adimenduak. Eta zuk, besta hau lehenbizikorik zelebratu zinuena, Birjina Maria, benedika gaitzatzu Zakarias eta Elixabet beren haurrarekin benedikatu zinituen bezala... Bai bihotzaren erditik eta goraki erranen dautzugu guk ere Jondoni Batistaren amak erraiten zautzuna : Benedikatua zare amazte guzien artean eta benedikatua da zure sabeleko fruitua.

Ave Maria...

Badakizue, girixtinoak, bertze zein-nahi⁶ sailduren besta eguna, haren hil eguneko urte betetzeari zaiola eratxikitzen ; eta dohatsu baten heriotzeaz orhoitarazten gaituen eguna bozkariozko egun bat izaiten dela. Bai hala behar ere ; ezen girixtino on baten lur huntarik joaitea ez da baitezpada egiazko heriotze bat eta ez dakarke berekin ez dolurik ez nigarririk ; bainan hura da nahigabe eta neke guzien akabantza, betiereko zorion baten hastapena ; hura da, hitz batez egiazko sortze lorios bat.

Bizkitartean, herri huntako patroin handiaz denaz bezainbatean, Eliza ama sainduari iduritu zaio, haren hiltzeko urte mugaz bertzalde bertze egun bat badela oraino ederragokoa eta hura da Jondoni Batistaren sor eguna... Zertako bada⁷ hori ? Zeren eta Jondoni Batista, bertze nehor ez bezala, sortua izana baita ; zeren eta Jondoni Batista, bertze nehor ez bezala, bere amaren sabelean berean izan baitzen garbitua bekatuaren arrasto kutsu eta ondorio

guzietarik ; halako gisaz nun mundu huntarat agertu zenean, zeruko aingeru bat bezain garbi eta saindu aurkitu baitzen Jaunaren begietan.

Ez dugu beraz zeren Jondoni Batistaz mintzatu gizon xoil batez eta profetetan handienaz beraz mintza gintezkeen bezala ; ezen gizontasunari eta profetetan handienari dohazkon⁸ dohain, antze eta bertute guziez bertzalde, bertze asko eta asko gauza oraino geldi litzaikuke⁹ erraiteko... *Etiam dico vobis et plus quam prophetam.*

Zerbaitgatik Ebanjelio Saindua haren biziaz bainan bereziki haren sortzeaz hainbertze xeheatasunekin mintzo baitzaiku... Kasik iduri baitu Jainko gizon egin baten gainean deus ez daitekeela aipa Jondoni Batistaz ere zerbait aipatu gabe. Hala hala, saindu handi horren gainean dakizkagunak¹⁰ Jainkoaren beraren ahotik dakizkagu. Eta horra zertako, girixtinoak, iduritzen zautan, zuen patroin loriosaren sortzeaz mintzatzeko kasua dudana geroz, hoberena dudala Ebanjelioaren hitzeri urratsez urrats jarraitzea, hitz hek ahal bezain lañoki eta segidan orok errexkienik entzun dezakezen gisarat itzuliz, eta nekez baizik konpreni ez daitezkeen gauza bakar batzu bazterrerat utziz.

Herodes Judeako erregearen denboran, dio Ebanjelioak, bazen Abiastar apez bat Zakarias deitzen zena. Haren emaztea bere etorkiz Aarontarretarik zen eta izena zuen Elixabet... Biak justuak ziren Jainkoaren begietan eta hain prestuki eta hain zuzenki zabiltzan Jaunaren lege sainduaren bidean nun behin ere nehork ez baitzuen izan heien gainean errenkurarik¹¹.

Ez zuten haurrik, ezen Elixabet egundainotik agorra¹² izana zen eta, bata nola bertzea, jadanik adin handitarat helduak ziren.

Halako aldi batez, Zakarias apez hori bere funtzioe handi batzuez bere aldian kargatua zelarik, xortez¹³ hautatua izan zen tenploaren barnerik sakratuenean sartu eta han isentsuaren erretzeko.

Kargu hori handienetarik zen, ezen nehoi sekulan ez zitzaion zilegi tenploaren parte berezi hartan sartzea, salbu urtean behin xortek gisa hortan hautatzen zuen apez bakarrari.

Zakarias, beraz, sartu zenean, populu guzia kanpotik zagon¹⁴ isentsua erretzen ari zen denboran.

Bainan horra nun isentsuko aldarearen eskuineko aldetik ateratzen zaion aingeru bat Zakarias eta xutik aintzinean paratzen. Zakarias harritzen da eta ikaretan emaiten.

« Ez zaitezela izi, Zakarias, erraiten dio aingeruak : zure otoitzak entzunak dire, eta Elixabet zure emazteak emanen dautzu seme bat, eta hura deituko duzu Joanes. Haur horrek bozkarioz eta alegantziaz beteko zaitu eta ainitzek ongi atsegina hartuko dute haren sortzeaz ; ezen handia izanen da Jainkoaren aintzinean, ez dio bizi deno, bere gorputzari emanen den men-

dreneko¹⁵ mainarik¹⁶ eta Izpiritu Sainduaz betea izanen da bere amaren erraietan dagoelarik. Israelen ainitz haur, bekatuaren ilunpeetan errebelatuak dabiltzanak itzularaziko ditu Jainko Jaunarenganat eta bera ibiliko da Jainko haren aintzinean, Elias profetari bertze orduz emana izan zitzaion bertute eta indarrarekin, eta Jaunari, lur hunen gainerat etortzen deneko, eremanen dio aintzinerat populu bat zor zaion bezalakoia.»

Zakariasek, agintza horren gainean sineste hanbatik izan ez balu bezala, galdetzen dio aingeruari : « Ordean, zertarik ezagutuko ahal dut zure errana gertatuko dela, ezen ni eta ene emaztea biak jadanik zahartuak gare. »

Aingeruak ihardesten dio : « Zer, Zakarias, zer, ene erran xola ez zaitzu aski sinesteko ? Jakin zazu, bada, ni naizela Gabriel Jainkoaren aintzinean egoiten den aingeru hura eta gauza horien zuri erraiterat igorria naizela : bainan ez nauzulakotz berehalakoan sinetsi orai beretik mututua geldituko zare eta ez zare mintzatzen ahalko nik agindu¹⁷ daukitzudanak gertatu arteraino.»

Bizkitartean populu guzia kanpoko atean Zakariasen begira¹⁸ zagoen eta ez zakien zer ari ote zen hainbertze denbora barne hartan. Azkenekotz noizbait ilkitzen¹⁹ da eta abiatzen populuari behar zaiola mintzatu, bainan hitz bat ez zezakeen erran. Orduan ezagutu zuten orok zerbait ikusi bide zukeela, ezen keinuz baizik nehola ere ez zitekeen esplika eta horra nola aingeruak erran bezala mututurik zen gelditu.

Bere kargua bete ondoan, Zakarias badoha bere etxerat. Handik gero zenbait egunen buruan Elixabet haren emazteak kontzebitu zuen, eta lehenbiziko borts hilabeteetan, ahalkez, gorderik zagoen zioelarik : « Hauxe da bada, noiz arteraino Jainkoak utzi nauen ene agortasunaz ahalkatua eta gero zer adinetan dautan kontzebiarazi.»

Elixabet bere seigarren hilabetean zelarik, Gabriel aingerua badoha Jainkoak igorriarik Nazareteko herrirat Maria deitzen zen Birjina batenganat.

Bide dakizue²⁰, girixtinoak, orduan gertatu zen mixterio espantagarriaren berri ; banoha beraz aintzina, Jondoni Batistari behatzen zaizkon gauzen hobeki eta laburkiago segitzeagatik...

Jainkoaren semea bere errai sakratuetan kontzebitu eta berehala Birjina Maria badoha erresakan²¹ Zakariasen herrirat, sartzan da haren etxean eta salutatzan du Elixabet bere kusina. Mariak agur erraiterekin horra nun Elixabeti bere haurra saltatzen zaion sabelean, eta bera ere hainbertzenarekin aurkitzen den Izpiritu Sainduaz betea ; orduan erraiten dio Mariari : « Benedikatua zare emazte guzien artean eta benedikatua da zure sabeleko fruitua... Ordean, nundik heldu zait zorion hau ? Ene Jainkoaren ama ene ikusterat horrela etortzea ! Ezen zure boza aditu dudanean, ene sabelean dakarkedan haurrak salto egin daut bozkarioz !»

Ikusten duzue, girixtinoak, noiz eta zer gisaz Jondoni Batista izan zen sortu baino lehenago saindutasunik handienaz dohatua, Izpiritu Sainduaren bertutez beztitua eta graziarik berezienez gainditua... Ikusten duzue nola bere amaren sabelean zagoelarik, ezagutu zuen Ama Birjinak bere erraitan zakarkeen jai²² dibinoa.

Hortarik beretik ageri da Jondoni Batistak ordukotz bide zukeela ez xoilki gizon adineko baten adimendu eta ezagutza osoa, bainan oraino bertzalde aingeru batek berak izan dezakeen jakitate guzia.

Bere denboran beraz Elixabetek eman zuen haur hori mundurat. Berri hori jakin zutenean auzo, ahaide eta ezagun guziak joan zitzaizkon beren atseginarean erakusterat, zeren Jainkoak bere ontasuna haren gainean zuen hain handizki agerrarazi.

Gero handik zortzigarren egunean berriz badohazko Lege Zaharrak haur sortu berri baxotxarentzat manatzen zuen zeremonia baten egiterat. Zeremonia hori Lege Zaharrea bere gisako bataio bat bezalatsu zaukaten.

Beraz guziek nahi zioten haur horri eman Zakarias bere aitaren izena. Bainan amak erraiten diote : « Ez dut nahi izen hori emana izan dakion, bainan deitua izanen da : Joanes.» Orok betan ihardesten diote : « Ez duzu eta nehor zure ahaideki guzian izen hori dakarkeenik »²³.

Eta denbora berean keinu egiten diote aitari, eia bada, hark nola nahi duen haur hori izan dadin deitua. Zakariasek galdetzen du taulatto bat eta haren gainean iskribatzen ditu hitz hauk : « Haur horren izena da Joanes.» Orduan oro harriturik ixiltzen dire. Hainbertzenarekin Zakariasi mihia libratzen zaio eta hasten da mintzatzen egundaino bezain trebeki, Jainkoa duelarik hitz baxotxean laudatzen eta benedikatzten.

Inguru hetako jende guziak espantituak²⁴ zagozin²⁵ eta Judea guzian ez zen bertze elherik eta oro elgarri ari ziren erranka : « Zure ustez, zer aterako ote da haur hortarik ? Ezen sortu denean ageri zuen Jainkoaren boterea berekin zuela.» Denbora hartan berean Zakarias Izpiritu Sainduaz betea izan zen eta orduan zuen eragin Elizak bere otoitz handietan egun oroz erraiten duen esker onezko eta amodiozko kanta eder eta famatu hura.

Horra, girixtinoak, zenbat xehetasunekin mintzo zaikun Ebanjelio saindua Jondoni Batistaren sortzeaz ; horra zenbat artarekin begien aintzinean dauzkgun ezartzen sortze miragarri horri eratxikitzen zaizkon harat hunat guziak.

Bai denboraz ikusi dire gizonak, beren izena, beren nausitasuna, beren puxantzia erresumaz erresuma noranahi hedatu eta barreiatu dituztenak, errana ere bada heietarik batzuen aintzinean, lurra ixil-ixila ikaretan paratzen zela. Bai naski horrelako gizonak, mundu hunen arabera segurik handiak eta handiak ziren. Bainan huna bertze gizon bat, zer diot, girixtinoak ?, huna haur

bat, heiek bezainbat haro²⁶ eta espantu eragin gabe, heiek bezala mundu hau guzia itzulika erabili gabe, oro itzaltzen, oro histen dituen bere handitasun paregabeaz. *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista.*

Zer dituk bada mundua, hire araberako handitasunak ? Erakuts dietzaguk²⁷ beren ederrenean. Bai naski, erakutsiko dauzkiguk primaderan sorho batek bere belar perde eta gizena erakusten daukun bezala. Eta gero ? Eta gero ? Jakin zak belarra laster ihartzen dela eta hire loria, hire handitasunak belarraren pare direla. Beraz ez dituk hire araberako ontasunak, beren izaitez eta funtserat joan eta, ezdeuskeriarik eta ilaunkeriarik baizik !

Zer balio du beraz, girixtinoak, munduaren erranari kasu egitea ? Bainan Jainkoa mintzo zaikunean, bortxatuak gare begiak itsuturik haren erranaren sinesterat ; ezen nork daki, Jainkoak bezala, mundu huntako gauzen eta gizonen balioa ?

Beraz goraki, eta enganio²⁸ den gutienaren beldurrik gabe, erran dezakegu egia bera denak erran izan duena : nehor ez dela gizonen artean egundaino agertu Jondoni Batista bezalakorik. *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista.* Bizkitartean, bada, ez natzaitzue hemen mintzo saindu handi horrek oraiko orenean zeruan duen handitasunaz, bainan xoilki bere amaren sabelean²⁹ zagoelarik eta bere sortu berri-berri hartan Jainkoaren begietan beretan zuen handitasunaz.

Nungo haurraren sortzean egundaino ikusi ote da hoinbertze gauza espantagarri ? Alde guzietarik ez zaiku ageri mirakuilurik baizik eta zernahi gerta dadin, orotan ezagun da Jainkoaren bertute miragarria, orotan seinale da botere eta amodio mugarik gabeko baten arrastoa.

Nungo haurraren sortzean egundaino ikusi ote da holako bozkariarik ? Bai badakit haur baten sortzea berenaz ere atsegin egiten duen gauza bat dela. Bainan atsegin horrek baditu beti bere mugarriak³⁰, eta ez da hedatzen ahaide eta ezagunak dagozin lekutik hanbat urrunago ; bertzenaz ere jendeak kasu guti egiten ohi du bere intresa eta bere amodioa hunkitzen ez dion gertakari bati.

Zakarias eta Elixabet, Jondoni Batistaren aita amak, ez ziren bada baitezpada nehor ez bezalako jende aipatu eta ezagutu batzu. Heien egoitza mendi batzuen artean gordea bezala zagon. Bakean eta ixiltasunean ziren elgarrekin bizi eta nehor ez zen heietaz kasik bazirenetz ere mintzo.

Bizkitartean horra nun dioen aingeruak, heien haurraren sortzeaz aintzak eta aintzak bozkariatuko direla. *Et multi in nativitate ejus gaudebunt.* Zergatik, bada, bozkario handi hori zoina hedatzen baita ixtant batez erresuma bazter batetik bertzerat ?

Zeren eta haur horren mundu huntarat agertzea baitzen salbamenduzko seinale bat, nornahik ezagutu eta atseginekin ikusi behar zuena ; zeren eta

denbora hetako gizoneri agertu zitzaizotenean argi alba eder hori, pentsatzen baitzuten guziek aspaldi agindua³¹ zitzaioten iguzki distirant hura ez bide zela³² urrun. Zeren Jondoni Batistaren bizi espantagarriak eta saindutasun paregabekoak, hainbertze arima galtzerat zohazinak, egiazko biziaren biderat, Jesus Jainko gizon eginaren biderat behar baitzituen itzularazi.

Bai sortze miragarria ! Ez bakarrik gizonen arabera bainan oraino aingeruen beren arabera ! Sortze mirakuiluzkoa eta bozkariagarria ! Ez bakarrik gizonen begietan bainan oraino zeruko mirakuilu eta bozkarioen erdian bizi direnen begietan.

Arrazoinekin beraz Eliza ama sainduak egun hau bertze egun guzien artean berexi izan du, Salbatzailearen eta Andredena Mariaren sortzeko egunak berexi izan dituen bezala. Aingeruaren erranak bideak eta bideak egin ditu ezen duela hemeretzi ehun urte inguru Judeako zoko batetik aterarikako bozkario hura bera hainbertze mende huntan egundaino bezain berri eta egundaino bezain eder munduaren bazter guzietarat hedatua dago.

Bai zuek ere, girixtino maiteak, egun lehia³³ saindu batekin bildu zarezte Jondoni Batistaren ohoratzerat ! Oi zein eder den aldare hauen oinetan³⁴ zuen ikustea, zuen entzutea, saindu handi horren medioz Jainkoak gizonen gainerat ixuri dituen fagore eta grazia guzietz eskerren bihurtzen ! Bai egun hau girixtino guzientzat izan behar da alegrantziako egun bat, bainan bereziki herri eder huntako arima Jainkotiarrentzat, ezen Jondoni Batista zuen patrointzat hautatu duzuenaz geroz, manera berezi batez ekarria da zueri ongi suerte guzien egiterat, eta haren amodioak zuentzat badu bertze girixtino guzientzat baino zerbait gehiago. Ez da zuentzat bakarrik adixkide bat, bainan oraino anaia bat, aita bat, ontasuna bera dena ; itsutuki maite zaituzten aita bat. Beraz zein gogotik, zein kartsuki eta zer fidantziarekin ez diozue galdetzen ahal, izan dezan zuetaz aita on batek bere umeez izan behar duen arta. Bertzenaz ere ikusten duzue zeronek³⁵ zenbatetarainokoa daitekeen Jainkoaren aintzinean haren alderako arartekotasunaren boterea. Bainan orhoit gaitezen alferretan galdeginen diogula laguntza eta fagore, baldin haren saindutasunari eskarnio³⁶ egiten badiogu eta haren gureganako amodioa hotzarazten badugu bekatuzko bideetan Jainkoaren legeari ihes ibiliz.

Ez da gure artean nehor, girixtinoak, ifernuko su lameri eskapatzeko eta dohatsuen egoitza eder hartarat heltzeko gutizia ez duenik. Ordean maiz eta maiz mundu huntako ezdeuskerien eta enganioen erdian zoratuak eta errebelatuak³⁷ gabiltza. Jondoni Batista har dezagun lagun eta gidari ; ibil gaitezen hura ibili den bidetik ; haren urratseri jarraikiz ez da guretzat hirriskurik ez ilunperik, ez zoramendurik, ez galtzerik.

Bai laster gure mundu huntako harat hunat guziek izanen dute akabantza bat, eta hemendik lekora³⁸ agertu beharko gare Jainkoaren aintzinean. Oi

otoi, Saindu handia, oren lazgarri hartan zato gure lagun, eta bertze orduz Judeako populua Jesusen aintzinerat bidaldu zinuen bezala, presenta gaitzatzu zeronek³⁹ Juje soberano hari, eta mintza zakizko⁴⁰ gure alde, amoreagatik eta⁴¹ zurekin batean goza gaitezen zeruko zorionaz eta zurekin batean eternitateak dirauno, lauda, maita eta adora dezagun, Aita, Semea, eta Izpiritu Saindua.

Halabiz.

*Ad. majorem
Dei gloriam.*⁴²

-
- 1 ≈ zenezakete, batuaz
 2 batean, elgarrekin, pozez
 3 begozi (beude, batuaz)
 4 nahikari bat adierazten du Iparraldean
 5 «ahoz behera», ukurturik, errespetuz
 6 edozein
 7 ordea
 8 doazkion, batuaz (dagozkion, Hegoaldean)
 9 litzaiguke, batuaz
 10 dakizkigunak, batuaz
 11 arrangurarik
 12 haurrik ukan ezina (*stérile*)
 13 zotzetan, xotxak tiratuz
 14 zegoen, batuaz
 15 den gutieneko
 16 artarik, goxotasunik
 17 erran eta hitzeman
 18 zain, goait
 19 jalgitzen/ ateratzen
 20 badakikezue
 21 presaka
 22 ekartzen zuen haur dibinoa (?)
 23 dakarrenik (?)
 24 harrituak mirespenez
 25 zeuden, batuaz
 26 harrabots espantutsu
 27 iezazkiguk, batuaz
 28 ≈ enganatua izatearen
 29 *dans le ventre de sa mère*
 30 mugak
 31 hitzimana
 32 ez zatekeela
 33 borondate

- ³⁴ *aux pieds des autels (pour supplier...)*
³⁵ zuihaurk (zuek-en indargarria)
³⁶ trufa, muzin
³⁷ bidean galduak
³⁸ hemendik landa
³⁹ zuhaurk (zuk-en indargarria)
⁴⁰ zakizkio, batuaz
⁴¹ helburuaren adierazteko lokailua
⁴² ≈ Jainkoaren aintza handienarentzat

Las etilla sunt mundi elegit Deus ut confundat
 sapientes et insipiam mundi elegit Deus ut confundat fortia.
 Forre hactia manduaron bogu etan pucharia gutia
 nancatona. Ita hoc viti juncos hantata pucharia
 guchena Tolonari nauitasa; Ita vero ore hactia
 intara gutiona. Ita hoc viti hantata idar
 guchena Tolonari pucharia.
 Kitz hanc multitudine Judo. Seder Caritiorari
 Archatonicos libentius quilibet.

Guichlinca.

Ducla homocortia eum uthe mordia hanc
 icus et orai ius; non eman lis mandu hanc
 beca dela? Et natcatque horum minto pro
 usque remboratio remborat quora de orulo
 lucioni batquei ordolis darracipolan hiquitona
 de quombiamenduz. Guithacari horca equi
 zneri aiphatico ex caizquit asthi spantagarrico.
 Batquei balortia caiole, thalendu
 puchantica harmonia et terna haintoguin
 hactio quicor itgulicalca et busen nauitasa
 suna norat nahi hidalca. Et bizguitarcon
 hico dutonahal et indar bararoguin nor
 nahi equor lis hainbutca. Alamon bada

elgarrin nassite nahi dirionon artean, bethi
 beharrenez amor omniaque gaudetam den
 naturalera fait. Begele beraz busez guisa
 mundu hau noiz nahi horrela itzulica
 dabilcaton quonthacariac.

Sei orai quiri bequizaraci gogo dautzuden
 balentria, fida nazi segurqui biteric iduriteco
 faitzuela.

Huna quizon bat bere bicia orrumesiar
 darimana, bere familiaron hazteco gabaz eta
 egunaz sare behar batzueguzen arantzan
 dabilana: quizon bat oficio ahul hortan
 salbu dabilan ere aitoroz ez zaira, bere
 horitico campo carbitero itxastan, mundua
 cortsu den jaquiteco dina bidere nihin ez
 orabilen, quizon bat jadanis bere adiric
 dirona azaganis itxantzen eta herbaillen
 hasia, bihotz eta izpiritez egund airo te
 ahul eta herabetzat azagutua. Eta quizon
 heri halaco aldi batz, biteric quizon batan
 erranari fidatez, hona bet betan nor
 abiatzen den, bai eta behar duela mundu
 hau quiza azpicoz goiti itzulicatu. Bai eta
 behar dicitela jonde suete quizoni cor nahi
 horonca thalendu eta cargutacori, leque
 berri bat, quizon gogaron contraco leque bat
 azagutaraci eta amedioroguzi busarcaraci.

Beraz baiñe orhoro oraino sinhesten ez
dituen gauza batzu behar diraz gaitela izpiritu
hoz gaitenire sinhestarari.

Erhen ahat da quizon heri, orainon
Zaulaque quise. - Eta bizquitartean.
Luirichtone maiteak, quec oro heron iena
eta, gogean erabillean badut certaria, zaroyta
hunat elhorriak, eta no ren choretan dituenon
adiazaten alegantziagoe cantu ider herico,
dei deia aiphatei dudan quizon hura, sait bada
presugui heldu bequien bichlarat.

Bai, ene aditzaile eta herretar maiteak,
badaguit eta egagutcon dut hura eta beradela
aldare heron edian itchuraz bidere iensten
Zuguna. Alroyce jauntoi eta distiru herree
ez nau tratatcon galileaco arrantzari munes
hartaz orhoiteclic. Eta cor^o quizon ez deus
haron gatic hunumbertece Zerguelu^o harri
buruz urthu oroz hainbortee lehiarequin
celebratcon oho duguen besta hau. Aichtian
oraino ez zaroyte orhoit quizon oho batentzat
quinagocata? Eta cor^o quizon oho batentzat
hunumbertece chore. Bai nasqui, eta behar
ore: oron eta heron delaco orhogueria hura
nauitu baitzais munda hueritaco inhuertia
aiphationari. - G, ez, Jempertar maiteak,
ez gare organatuac izan gusa hortaco quizon

bat. erogue eta printze quicac baino
 quechiago choracion hazi garonean. Eta ez
 gara bathanac. Galde cocue via Erromaco
 hucian, hiri quicac errequinari cor Dagocan
 egunge egun hurequin hain lerios. hain
 icuigari, hain coragari. Non orhoitzapuru
 duen hura ere inthe eroz sarraztan, cein
 eman di taquen alegrancia hartan! . . .
 Erromaron cihuac, eta uion cihuac, oro
 bardin, oro hitz berico ditut causetan, orac
 ion bera daretlet adiarazan.

Boraz ni ne Zondoni Patriz behar
 natzaitcua mintzatu. Jadanio ene chidea
 cezaratu cohan egaitu bide duque. . .
 Baianan orai prediu luce bati lotceac
 loxateen nan, eta burconaz erizantizketet
 nahi quec ere don gutiona loxarai, sobra
 ausaitcia hartuz puon, borondate eta alentei
 one puresaren gaincan.

Laburzqui boraz behar dautzuet hiquin
 bichtan eparr, quizon flaco orruos eta
 orresurtario gabeco baton balentia, indar
 eta orresurtu suerte quicac burquin utien
 can edo partida bati buruz.

Ave Maria.

Duala mila, gortei ehan eta combit
 urthe certan con murtu hau, eta dombora
 hec urteu olhe ciron? Eia eman deotagun
 begui colpra bat.

Aditaca baduque nasqui hainitrec,
 leheneco Enoma cahar eta famatu hartaz.
 Enoma hura eta hango emperad oreat egun-
 daino ez ciron halaco indarcan/halaco puchan-
 tican aurkhitu nola orai aiphatu dugun
 dombora hortan. Ecu egundaino ez da cusi
 eta ez nasqui quehiago cusiis ore/eresumari
 ala eromuz ala harmadaz ala quison sabentz
 hain aberaltic. Egundaino ez da cusi ez
 icusio ore oduan becala, eresuma bat
 lussu baxtar quison jabe, eta emperadore
 bakhar bat turco populu quison nausi.
 Turc Francisca hau, Espania hori, orai
 gurequin querlan hari den Ausia hura
 eta bertic combat holaco, ez ciron/eromari
 puchantia haron pharte do aldasca batze
 bairic.

Oduan oduan, gabilzan/ucu quison
 thalendu handitacoac, ezpirituric unsonaz
 jaguitaleric hedatunenaz berequinduae.
 Oraino egungo eguncan ore quison/jakintza
 quiac harrituac dagoci dombora helaco
 quisonon/jaguitatu eta antceupantagariaci.

Quiçonaren mihia ez da egundaino oduan
beçalaco linguaia baino Euzagoz mintzatu
Oduo mintzatzailer zeragarriari eta isri-
batzailer famatuari, queroz ez caiola nichor
orainic nauitü.

Bertalde oraino, munduaren bazter
gucciaa, aberastasun idergaitu eta aicra
surtu quiccon erdian igueri çagocin. Ez
zuten jonde quicconac, asmuric beren plazer
eta aacquinçz baiccon. Ez zuten esaguticcon
bertea jaincoric ez eta amesten ere beren
naturalaçaren guticcon eta biicconaldicoric
baiccon.

Horra er monde con monde hura.
Puchantiaçeo, jaguitate eta thalenduz co
aacquin eta biicçz er monde bat: Cer nahi
alhegi citçaçiona Emperadoreari Ditchocai
pagatur queroz.

Bichtan da monde aiphatu hartaco puchan
ticari nauitü nahico conac behar jaguitate
berac ere, bidere indar berico puchantia bat.
Bichtan da monde hartaco jonde argitü eta
quiçon thalendudicconic aurticconic çeroz qui
aguitü nahico quicconac, behar jaguitate arauic
eroc baino thalendu, çpiritü, jaguitate eta alhegi
quicçz. — Bichtan da mundu bere aacquin
eta biic çarreri jesia çagocin hura, bere

undelic abiaraci nahico guoraci, behar gubhele
 usaini eta jastaraci aequiv placer eta gozomna
 franco.

Eta guero? Eta guero... Contie huni ene
 aditzaile maiteac.

Huna orai guison bat puchantzia cein
 garrailuzes horri nauvitit nahi caiona; huna
 guison bat, guison jaguintsun eta thalendudan
 heien duns ene of daguilela/aitonaraci gozo
 distera: huna guison bat, mundu aequivoz
 cein ase horri, aequivac eta bicisic maite-
 tuerac hiquinaraci eta oticacaci behar ditzean.

Dioque menturaz of dela guisonic helaco
 lanic equiv decaquenic. Aterradon dautzuet
 bunitz bunitz, badela bat. Gagozte biguira cia
 guison hura idmitcon caitzuen becalaco
 ethe doretz.

Atunduren bazter guicac zeragarri co-
 estatu hortan circularic. Judaco probintziaren
 ethe baltan hor sortean da haur bat neque
 gaur mironcan hura tchar batan lehoraren
 azpian. Guerozte hogei eta hamar urte
 iragaiten die, eta mhor of da casic guhego
 orheitcon, mandic pobre hartan egundamo-
 hauric sortiu doretz ere. Hogei eta hamar
 urte heien buruan Jesus ilkhitecon da
 sasarethetio, eta ndraperit zohan Salibaco

itas batzuen gaindi. Itase hartara beira
 sagolarie iustien ditu bi arrantzari, sare
 lehar batzuek uran hedatzen hari dirala.
 Bi arrantzari huc bi anaia izen: Antae quon
 icona Andreas, berlocas Simon) quoztita
 icon gortia Petrus. — Jesus quoditicon da
 eta iraiten ditte. « Calozte nerequin, nic
 equinan castuztat quison arrantzari. . . . .

Ey bat, ez bi, hor uzten tuzte bere quis a
 sare untechea eta dituzten, curuburu quicic
 eta abiatzen dira Jesusen ondote, eta hirur
 unthoz congutuen dute beren nauitizat.

Jesuse hela holaca biltzen ditte combit
 dicipulu, ore casic heronca hortacaco. Huc
 artean berechten ditte hamabi hobereac
 bere apostoluztat, eta nor uste duque ditela
 aintzindarizat iraiten? Nor uste duque
 diela hautatzen bere quizonizat?

Petrus. Bai Petrus arrantzari erromes
 hura. Petrus Russelan ore aitren ez zaicen
 quison ilhaur hura!

Kulac egun batez Jesuse iraiten dio
 Petrusi: certaco hautatu duen apostoluen
 buruzagutzat, eta bere Elicaren hamocaz
 cimendutzat.

« Bai, bai Petrus: Era burua erequetzat
 mundu quicaz eta erequetz berez ore behar

Dicit enique nauisitat exagularaci: eta hic
 bai hic behar darotac ene eresuma lussaren
 boxtor quistarat hedatu. - Ahore oraino
 bizgarantear ez naiz exagutear. Biqui dicit
 munduaren bichtan aguertear, nihore ez
 iussi nahi igaiter. Guise hiquin ditac
 nic quisoneri besacacaci nahi nigustan
 loquea. Teroni ere hainbertularainocean
 naitac hiquinducc eta hastiatoren, nun
 hilaracacico bainaitac, gaichtaquin, choir
 junde inganacacile eta quison hiltacile bat
 bozala. Horio quina aintuetic daizkiat
 oracac, jaguin decacac, niri jarraiquitac
 hic ere beharac ducala erbat pairatu. Eta
 orai galdetien daiat: badue bichotac hainbata
 nahigaba eta nektheren enequin jasaitico?

Bai eta kausa: quiquin hiltaco ere.

Piarac, hi haiz ene Eligoren rimondustac
 lehembicac harria. Jaguin cac bada ni mundu
 huntacac jua eta, hic beharac ducala ene loquea
 da ene Ebanjelioa jundia suete quicari
 besacacaci: hic beharac ditucala abalcaraci
 mundu hunc jaguintacacac dagoz canquico.
 Hic beharac biotac bekhoz bekho eta hiltaki
 oran printce enique imperidore handicacaci
 ez ditac haulti eta horrauti phore bat baican,
 ni naicala hion nauis, hion enoque, hion.

emperadorea. Hic beharce diotec mundu hant
 lan aequinoy aequin cabillzannari ukho
 equinacaci heien gortea gushicario pheracatun
 diotec bicuseri, quere amodiorquin har
 begata ene quulceca eta dathortula ene
 ondotei sofificarioyco botea gaudi. Eta batten
 galdequiton baidantez nor nairen ni, horrela
 ororen nausi jorteco; shardexico diotec, ni
 naicela presesqui quutea bator quinson
 ohoibat begala halaraci ceteri hura, eta
 ene phartey hatzai otela mintzo. — E hante
 adite or nahico. Pese hartico hante, Co
 nahi paratu beharce due nor nahmenyonic;
 E due alde quicelan eteico buisen cauntico
 Rainon halaric ee oha bethi nintzina; co
 nahi trabaren gatic heda, cai heda bayter
 quicelarat ene orresuma.

Co lana. Quisictino maiteac, eta co
 hitz behote, allshagarricac. Eta quere holaco
 lan bati Piarres behar caicela Colhu' Piarres
 duela combeit dombora oraino Galileaco colho
 balcan orantcatic dei deia bici coor qui pon
 sunt gabeco hura.

Bai ordean; menteraz oranen daut
 norbeitce; hiru rathey bici relaric Jesusen
 compainian cerbit bidere ithasi bide quon
 E yadidario, hain nausi on ete amonitagaricun

azpian, harregulaco batzesun herri hartan
 ez da dudario, Piarres arras bertea bat lathacate
 bide eta; ez nahitaco onena, zuzunen ez
 nihoren beldur quchiago ez ena. Guizon
 bat hitz bater Jesusco bere lan handiaren gait
 behar zuen becalacoa. Edo berteanaz Piarres
 onoa bihotz eta buru gogoracoa behar an.
 Odoan bihotz eta buru gogoracoa quethate
 ican balitz Jesusco nise eoguticoo zuen
 aintzintic, eta ez cion secular emanen
 quisa hortaco carguic.

Dugun bada ius hirur urthe heien
 buruan Piarres, bere bihotzeco eta izpiritico
 midarra quchiacis eracustat eman behar
 caguen casuan. Guirona ar devocionea
 behar du eman eoguticorac.

Saichlaguinezco epe cithin batce
 herrestan cabilean Jesus tribunalez tribu-
 nal, ehuca eta erroaz galdequiten quelacis
 haren hitaraztea. Piarres urror dancis bura
 caguen bere nausiaris aguenicatz cor behar
 ethe citraion bada quethate. Jarrachitan
 onis Caiphasen etcheraino; eta Caiphas
 lathuco quicusti batcuan entuston hari
 delaric; Non Dagoila urte Dague Piarres.
 Kantela tribunaleco ozcaraz batian jarric
 eta aleguic duns ez supoztorean Dago

berotzen zombait guardia soldadarequin
 Caiphasen nescato bat charcken guio, eta
 idunturic quizon hori lehen ere Jesus equin
 cabalala cusi quon hura bera dela; orriton
 dio. a. Arit caqui quizon en era one utez
 Jesus Sasathesaren laguntaric care. . .
 Piarres icitcon da, ikharatan dardaran dago
 unacume ez deus horren aintzians eta hor
 ukharren dio ceo nabi juramentu dario laic,
 bai eta ez duela egundaino quicon hura
 oragutu, ez dagueela nortaz ez bertaz ere
 mintzo gaiten).

Hona gaur Piarres. Egundaino
 Piarres, nescato balez icitia bera nautsi
 maitea ukharu artoraino wara). Ceo gaitze
 Suro dhtinoc?

Hori doa bada. Mundu hartaco pukan
 tua quicon aintzians eseta halleric aguer
 teis quizon), hore doa bada hainbertea
 melion gtae bontzute behar ditona)? . . .

Inacin behi aintzinat. - Caiphasen
 nescatoe halaco icitara eman icenstic
 indar quicaz goragco lan hari tohu artorain,
 combat dombora utte duque iragan behar
 caicela Piarres). Hama urte? Hoge? .
 Guardia emayue quere jadanio zahartzen
 abiatua ere dela.

Guichilinoac, qz da qz hogo utheric
 qz eta hamaric ore. Oro Nkonda bere
 preparaste quicim equitico qz qaid quetitem
 burrogi eta hamabi equin caicor. Nonna
 iqacticoz era non behar den quison flau
 eta herabe hori lehoiv baten pare belharatu
 mundu quicia belan haren contra allchaturic
 ere vuisse ithara qz lisera. Vagovin beira.
 Burrogi eta bi equinon bieruan Luce
 Salbatilla viduolcat helen artetic pistoric
 duquizon bezala lehenec lekhu berton
 galilana, iqaiten ta Ol belaco mendiaron
 gainerat Parresequin eta bertic apostolu
 eta dicipulu quiciquin. Hara muntzateon
 qaidic az quon alticic erraiten diolalaric:
 Bother quicim imanaic iqan caizquit bai
 ceuon bai lurrean, eta orai quec qozte nec
 emaiten dautquedan bothersequin, barraia
 quitote nacione quicim edian, iracuti otjuste
 nec iracuti dautquitedan quicim, bathai-
 ation ditutuelaric. Pitaren eta Jemsaron
 eta Izpirtu sainduaren iccoran. Emaque
 mundu quicia ore lequearon y tarricaron
 azpian. Bizquitartaan oraino combeit equin
 equon behar duque Jerusalemic urrudugabe
 aquindan dautquedan Izpirtu Sainduaric
 mon gainera jausi artarnio.

Itzi horico emaitzariquin Jesus
 igaiten da Amelari gora eta emagui emagui
 suntuatzen bere diszipuluen beguistari.

Tun çare orai Paves. Tausiac ulci
 çaitu balhar balharic lorreran çare
 Apostolu lagunen aintandari, sequi deçaquen
 berac hasieraco lana. Eui es detrus. Orai
 orai haste çare lana. Orhoit çaitu Tausiac
 çare gain ulci çautçula bere erromaren
 mundico bazter quiclarat hedatça. Orhoit
 çaitu er eman çautçun equitaco. Eui detrus
 et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam.

Eta Paves badoha Olibetaco mendiar
 behara, goçoa Nheçunio, bihotça ilhuniç.
 Badoha Jusuce Eran beçala Jerusalemico
 hirirat, han behar duela iguriqui Tyritu
 laquintçaitu orulicaco hura. Apostolu eta
 Diszipulu quicac jarraiquitren çaççe eta
 ero elgar ganat bituric badagoci orhoitçean
 ethe balen barnic gorençan.

Diritçen çait, Ene Obitçaitu emaitçac
 icusten dudala Paves equen eroç amañatçat
 balharic çaiten Olibetaco mendic haran
 gainrat. Handic beçui çelpe çorotç bat
 emaiten diçte çus ahaticaco bazter quicic;
 Kundi hunçac çembat çroma çuan neçuntç
 nahic balu beçala.

Piarres : cusi caude bequira? Nahi
 congue nasqui cusi nun gaudica ibiti
 beharra çaren, eta que Ausiaron chanjelica
 nun gaudica behar duque/pudicatu?
 Bai beharçu mundu hunen hedaturari.
 Beha çagu iguzqui atherateas alterat, beha
 çagu iguzqui sartues alterat, beha çagu
 ipharra, beha çagu hegorat. Deus afe
 nacione quicac hora hor, hara hani
 quicac hericaren ustaturaz gorphutz hel
 balçon Durico belhasatuac, quicac hericam
 etalaz etaliac, eta haren uronaz usairuac.
 Nots orai Piarres. Vatinare Petre, insulla
 super interfectos istos et reviviscant. Nots Piarres,
 mirtza haquiste gorphutz hel herico, igor
 çac hie hatta herion gaurora, et pitz baitetz.
 Vatinare Petre. Mirtza hadi Jaincoaren
 partez mundu galdu heri, egagularaz çac
 ber-nausi eguzçac, et khicaz çac ber-ethunçac
 toti hoistaris. Cero icitcon hanc? Eguin çac
 leuzoronic hie bequira dagonac erran
 dauca.

Eta heria hamargarren eguncan çac
 alterat nun aditcon ber harrabets hanti bat
 haice borthetz balçquin. Dinçulnac dagon
 etheca ber imonçustaraine dardaraten da.
 Çuzco mihi balçu jawlon dero çerutic eta

eta Apetolu batkhotchari bat gutaiton
caio bere buruaren gaineko aldean. Horra
horra Ipiritu Saindua. Horra orai nun
agustocara dotin haron dohainac eta haron
kathutaac. Hastaco hor abiaton dire
languaiac suarte quicioz trabegui mintocan
sortitac ikhassiac nian balituyte boçata. . .
Ikhaton dire buinbolkhuretaac lekhu
hartaric, eta badotui batkhotcha bere alde
Jerusalimesa carricaz carrica, jenderic
qushina: cauiton abat duton lekhu.
Paseguc equin hura con mthaco besta handi
entariac bat. Nun nahico jendeac basiren
espea ikhoriac Jerusalemrat nacione
quicitariac.

Piarac badotcha espea jendexucaron
edinat, eta bere boçac unan ahala equiten
dote bere lehombiric jendissa. Lehen icp,
hinc mila arima eduan berean kuirichtic
belhacazton ditic. Mintocan da bizaron
aldic, eta bertic bortz mila arime galkitun
duta bathaiatuac igaitic. Handic goiti
icin khonda ditoguc haron hutz badhotchac
gombulitcon diticon jendeac. Urrati bathot-
chean miraculua dario. Azquencostz jendea
ohartcon da Piarac apostoluaron itzalac
berac hilac jizton dituela, eta inguruntaco

populu quicia haron ondotia dabila hit
 caccasion. Junde quicia Parrisson ondotie
 coratua dabilala iensiric. Legua zaharico
 aphez, carquidun, eta pintocac, elgar aicen
 dute Parrisson eta bere lagunon preso
 ecarteco. Baiman alferetan. Parrisson ez
 du heien betdurric, quicia ahalcarayton
 ditu, eta ichelic quidvarayton. Hien
 ontaiu quicia alfer dicit quethateon Apoc-
 tolu handi horren galtico.

Parris badoha aintaina, henz, heni,
 eresumaz eresuma. Nun oro baitie hiri
 nansi handionac eta harat doha ausartian
 Ez da nehun sabantie eta puchantie bere
 bidian, bere lanian, bere hitetan traba
 dezaguenic. Nola holaca badoha luoma-
 raine. Mundu quiciari manaticen dion
 emperadorearen phalacioraine. Orotan
 aguerrien da duceren ahalgueric gabe
 eta mintzatzen halloqui quicia bere arpie
 balite bicala. Hic junde handi, Emperado-
 rearen familiar berean, asco quizon sabant
 haron hitza dituric Guirichlino equiton
 dicit. Erromaco Emperadoreac jaguitor du
 nola Apoc tolu horreac hari dion ecartarayton
 populu quicari ereque bat, ereque eta empera-
 dore quicia baino quichagocac, nola haron

orreuma; hidatzen den lekhu quietan, bere
 honuaren herian, bere phalacia eta gortean
 gaudica, jadanu numbestic ethorricas-
 quicon/honec allcharace duen botez erresuma
 bat puchantua quiciz goragoia. Bero
 honec emaiten du Emperadore julesor eta
 batzay bida bera batharric-nausi nahi hori
 orrala inzarri batcan: eta bechela-manatan
 du Turritino quicac izan ditocen marmuratan
 Jondoni Petrii zaió lehembuirió jazartean
 eta Jondoni Petrii hellean da gurutea batan
 gurean. Baian hura helic ere, impude-
 rearen buruac ar nahi equinac ere, Apósto-
 luaren obra: bethi handituz bethi hazcartuz
 zoha: eta hura orai hemezortzi chun urthe
 Jondoni Petrii emendutzat duen Eliza honec
 munduan bethi irauten, hura nun hain-
 berte erresuma ocytaturic ere batzay quic-
 tan, hura nun dagoen Jondoni Petrii
 bere esay allchalu uen erresuma, bethi
 bere lekhuari, bethi chutic, oro inguruntan
 eruric ere, bethi hazcar, oro Zemberaren
 borchay flacaturic ere. Hura hemezortzi
 chun urthe Erromac hiziaron barnean
 hadagola Jondoni Petriion ondorioz quicon
 bat munduaren pharta quhicorari manatan
 diona.

Eta orai alhabatzearequin, galdetcon
 vauzquet, one Baitzaile maiteac, Aoro
 equin du egundaino Jondoni Petri gure
 herri humlaco Patrean Sainduac equinduen
 begalaco balentiaric? Car dicque orai,
 hastean coro balentcat quinagocan Auras
 quison erimus hartaz. Ican olhe da
 mundua mundu deno querlari puchantec
 erriquet samaturic, bere esuec indarraren
 hartza lurraren gainean Jondoni Petri
 begalac finatu duenic.

Cura graciac du, one Jainco ona, hain
 gora allehatu Saindu handi heri. Gure
 indarra cen haron baithaer sartheu, eta
 haron equin deor quietacon, haron handita
 sunear, hara coru gorenear inquiratua
 dagocan loria da dectasun coragueri
 hartan, cu baithaer Jainco handia
 cu castigu adoratcon. Olhoi iguce
 Saindu miragari honen aractecotasunaren
 berthutec, olhoi iguce quieru partalio-
 rianitea haron saindutasunear eta quere
 haron Cruce corionear. Kalabiz.

[JONDONI PETRI]
(Senperen egin predikua)

*Quæ stulta sunt mundi elegit Deus ut confundat sapientes et infirma mundi elegit
Deus ut confundat fortia*

Nor ere baitire munduaren begietan zuhurtzia gutienik daukatenak eta hek ditu Jainkoak hautatu zuhurtziarik gehiena duteneri nausitzeko ; eta nork ere baitute indarrrik gutiena eta hek ditu hautatu indarrrik gehiena dutenen garhaitzeko.

(Hitz hauk aurkitzen dire Jondoni Paulok Korintiarreri iskribaturikako lehenbiziko Epixtolan.)

Girixtinoak,

Duela hemezortzi ehun urte mundu hau ikus eta orai ikus : nork erran liro¹ mundu hura bera dela ? Ez natzaitzue hemen mintzo preseski, denboratik denborarat, gerla edo erreboluzione batzueri ondotik darraizkoten higialdura² edo kanbiamenduez. Gertakari horiek egun zueri aipatzeko ez zaizkit aski espantagarriak.

Batzueri balentria zaiote, talendu, puxantzia, armada eta tresna ainitzekin bazter guzien itzulikatzea eta beren nausitasuna noranahi hedatzea. Eta bizkitartean heiek duten ahal eta indar berarekin nornahik egin liro ⁽¹⁾ hainbertze. Alabainan, bada, elgarri nausitu nahi direnen artean beti txarrenak amor emaita gauzetan den naturalena zait. Begozi³ beraz beren gisa mundu hau noiznahi horrela itzulika derabilaten gertakariak.

Nik orai zueri begiztarazi gogo dautzuedan balentria, fida naiz segurki bertzerik idurituko zaitzuela.

Huna gizon bat bere bizia errumesean⁴ daramana ; bere familiaren hazteko gauaz eta egunaz sare txar batzuekin arrantzan dabilana ; gizon bat ofizio ahul hortan salbu deusetan ere aritzen ez zaiona ; bere herritik kanpo zerbaiten ikasten, mundua zertsu den jakiteko dina⁵ bederen nehun ez ibilia ;

gizon bat jadanik bere adinik ederrena iraganik ilauntzen eta herbaitzen hasia, bihotzez eta izpirituz egundainotik ahul eta herabetzat ezagutua. Eta gizon hori halako aldi batez, bertze gizon baten erranari fidatuz, horra bet-betan nun abiatzen den bai eta behar duela mundu hau guzia azpikoz goiti itzulikatu. Bai eta behar diotela jende suerte guzieren zernahi erronka⁶, talendu eta kargutakoeri, lege berri bat, guzien gogoaren kontrako lege bat, ezagutarazi eta amodiorekin besarkarazi. Berak baizik nehork oraino sinesten ez duen gauza batzu behar diozkatela⁷ izpiritu hezgaitzeneri sinetsarazi.

Erhoa ahal da gizon hori, erranen dautazue guzietan. Eta bizkitartean, girixtino maiteak, zuek oro hemen ikus eta gogoan erabiltzen badut zertarat zareten hunat etorriak eta noren ohoretan dituzuen adiarazten alegrantziazko kantu eder horiek, doi-doia aipatu dudan gizon hura zait bada preseski heldu begien bixtarat.

Bai ene aditzaile eta herritar maiteak, badakit eta ezagutzen dut hura eta bera dela aldare horren erdian itxuraz bederen ikusten duguna. Urrezko jauntzi eta distira horrek ez nau trabatzen Galileako arrantzari errumes⁸ hartaz orhoitzetik. Eta zer ? Gizon ezdeus harengatik hunenbertze edergailu ? Hari buruz urte oroz hainbertze lehiarekin zebratzen ohi duzuen besta hau ? Aixtian⁹ oraino, ez zarete orhoit, gizon erho batentzat ginakala ? Eta zer ? gizon erho batentzat hunenbertze ohore ? Bai naski eta behar ere ; zeren eta horren delako erhokeria hura nausitu baitzaio mundu huntako zuhurtzia aipatueneri. Ez, ez senpertar maiteak, ez gare enganatuak izan gisa hortako gizon bat, errege eta printze guziak baino gehiago ohoratzen hasi garenean. Eta ez gare bakarrak. Galda zozue eia Erromako hiriarri, hiri guzieren erreginari, zerk daukan egungo egun hunekin hain lorios, hain ikusgarri, hain zoragarri ! Noren orhoitzapenak duen hura ere urte oroz sarrarazten ezin erran daitekeen alegrantzia hartan ! Erromaren oihuak eta zuen oihuak, oro berdin, oro hitz bereko ditut kausitzen, orok izen bera dautate adiarazten.

Beraz ni ere Jondoni Petriz behar natzaitzue mintzatu. Jadanik ene xedea zertaratsu zohan ezagutu bide duzue... Bainan orai prediku luze bati lotzeak lotsatzen nau eta bertzenaz ere ez zintuzketet nahi zuek ere den gutienik lotsarazi¹⁰, sobera ausartzia hartuz zuen borondate eta atenzione jenerosaren gainean.

Laburzki beraz behar dautzuet begien bixtan ezarri gizon flako, errumes eta erresurtsarik¹¹ gabeko gizon baten balentria, indar eta erresurtsa suerte guziak berekin zituen etsai edo partida¹² bati buruz.

Ave Maria...

Duela mila zortzi ehun eta zenbait urte zertan zen mundu hau eta denbora hek zertsu ote ziren ? Eia eman diezotegun¹³ begi kolpe bat.

Aditzea baduzue naski ainitzek lehengo Erroma zahar eta famatu hartaz, Erroma hura eta hango enperadoreak egundaino ez ziren halako indarrean, halako puxantzian aurkitu nola orai aipatu dugun denbora hortan. Ezen egundaino ez da ikusi eta ez naski gehiago ikusiko ere erresumarik, ala eremuz, ala armadaz, ala gizon sabantez¹⁴ hain aberatsik. Egundaino ez da ikusi ez ikusiko ere orduan bezala erresuma bat lurreko bazter guzien jabe eta enperadore bakar bat lurreko populu guzien nausi.

Gure Frantzia hau, Espainia hori, orai gurekin gerlan ari den Rusia hura¹⁵ eta bertze zenbat holako ez ziren Erromako puxantzia haren parte edo aldaxka batzu baizik.

Orduan orduan zabiltzan usu gizon talendu handitakoak, izpiriturik erneenaz, jakitaterik hedatuenaz berreginduak¹⁶. Oraino egungo egunean ere gizon jakintsun guziak harrituak dagozi denbora hetako gizonen jakitate eta antze¹⁷ espantagarriari.

Gizonaren mihia ez da egundaino orduan bezalako lenguaia baino ederragoz mintzatu. Orduko mintzatzaille zoragarriari eta iskribatzaille famatuari, geroztik ez zaiote¹⁸ nehor oraino nausitu.

Bertzalde oraino munduaren bazter guziak aberastasun edergailu eta aisia suerte guzien erdian igeri zagozin. Ez zuten jende gehienek asmurik beren plazer eta atseginez baizik. Ez zuten ezagutzen bertze jainkorik ez eta amesten ere beren naturalezaren gutizien eta bizioen¹⁹ aldekorik baizik.

Horra zer mende zen mende hura. Puxantziako jakitate eta talenduzko atsegin eta biziozko mende bat : zernahi zilegi zitzaiona enperadoreari dretxoak pagatuz geroz.

Bixtan da mende aipatu hartako puxantziari nausitu nahiko zenak behar zukeela berak ere, bederen indar bereko puxantzia bat [izan]. Bixtan da mende hartako jende argitu eta gizon talendudunen aintzinean ohorezki agertu nahiko zuenak, behar zukeela erakutsi orok baino talendu, izpiritu, jakitate eta abilezia gehiago. Bixtan da, bere atsegin eta bizio tzarrerari josia zagoen mundu hura, bere ondotik abiarazi nahiko zuenak, behar zukeela eskaini eta jastarazi atsegin plazer eta gozamen frango.

Eta gero ? Eta gero... Kontu²⁰ huni, ene aditzaile maiteak.

Huna orai gizon bat puxantzia ezin garhaituzko horri nausitu nahi zaiona ; huna gizon bat, gizon jakintsun eta talendudun horieri deus ere ez dakitela aitorrarazi gogo diotena ; huna gizon bat, mundu atseginez ezin asea den horri, atseginak eta biziorik maitatuenak higuinarazi eta ostikarazi behar diozkana²¹.

Diozue, menturaz, ez dela gizonik holako lanik egin dezakeenik. Nik erraiten dautzuet berriz baietz, badela bat. Zagozte²² begira eia gizon hura iduritzen zaitzuen bezalakoa ote denetz.

Munduaren bazter guziak zoragarritzko estatu hortan zirelarik, Judeako probintziaren zoko batean, hor sortzen da haur bat neguko gauik minenean, heia txar baten leihorraren²³ azpian. Geroztik hogoita hamar urte iragaiten dire eta nehor ez da kasik gehiago orhoitzen mandio²⁴ pobre hartan egundaino haurrik sortu denetz ere. Hogoita hamar urte heien buruan Jesus ilkitzen²⁵ da Nazaretetik eta norapait zohan Galileako itsas bazterretan gaindi. Itsaso hartarat begira dagoelarik ikusten ditu bi arrantzari, sare txar batzuek urean hedatzen ari direla. Bi arrantzari hek, bi anaia ziren : batek zuen izena Andres, bertzeak Simon, geroztik izengoitia Piarres. Jesus gelditzen da eta erraiten diote : « Zatozte nerekin, nik egingen zaituztet gizon arrantzari.»

Ez bat eta ez biga, hor uzten dituzte beren gisa sare, untzixka eta dituzten zurruburu²⁶ guziak eta abiatzen dire Jesusen ondotik eta hiru urtez ezagutzen dute beren nausitzat.

Jesusek hola holaka²⁷ biltzen ditu zenbait dizipulu, oro kasik erronka²⁸ hortakoak. Heien artean berexen ditu hamabi hoberenak bere apostoluztat ; eta nor uste duzue diotela²⁹ aintzindaritzat emaiten ? Nor uste duzue duela hautatzen bere gizontzat ?

Piarres ! Bai Piarres, arrantzari errumes hura ; Piarres deusetan ere aditzen ez zaion³⁰ gizon ilaun hura !

Halako egun batez Jesusek erraiten dio Piarresi, zertako hautatu duen apostoluen buruzagitzat eta bere Elizaren harrokazko zimendutzat.

« Adi zak Piarres : ene burua erregetzat mundu guziaz eta erregeez berez ere behar diat errege nausitzat ezagutarazi eta, hik bai hik, behar dautak³¹ ene erresuma lurraren bazter guzietarat hedatu. Nehork oraino bizkitartean ez naik³² ezagutzen. Aski diat munduaren bixtan agertzea, nehork ez ikusi nahi izaiteko. Guziek higuin ditek nik gizoneri basarkarazi nahi nioketen legea. Neroni³³ ere hainbertzetarainokoan naitek higuinduko eta hastiaturen³⁴ nun hilaraziko bainaitek³⁵ gaixtagin, ohoin, jende enganatzaile eta gizon hiltzaile bat bezala. Horiak guziak aintzinetik dauzkiat erraiten, jakin dezakan, niri jarraikitze kotz, hik ere beharko dukala zer bait pairatu. Eta orai galdetzen daiat : baduk bihotzik hainbertze nahigabe eta nekeren enekin jasaiteko ?»

« Bai eta, Nausia, zurekin hiltzeko ere.»

« Piarres, hi haiz ene Elizaren zimenduetako lehenbiziko harria. Jakin zak, bada, ni mundu huntarik joan eta, hik beharko dukala ene legea eta ene Ebanjelioa jendaia suerte guzietari besarkarazi ; hik beharko ditukala ahalkarazi mundu hunek jakintsuntzat dauzkan guziak. Hik beharko diotek, bekoz beko eta haltoki erran, printze, errege, enperadore handieneri ez direla hauts eta herrauts porro³⁶ bat baizik, ni naizela heien nausi, hein errege, heien enperadore. Hik beharko diotek mundu huntan atseginez atsegin dabilzneri

uko eginarazi, heien gostua gehienik perekatzen dioten bizioeri, gero amodiorekin har bezate ene gurutzea eta datortzila³⁷ ene ondotik sofrikariozko bidean gaindi. Eta baldin galdegiten badautek³⁸ nor naizen ni, horrela ororen nausi jartzeko, ihardetsiko diotek, ni naizela preseski gurutze baten gainean ohoin bat bezala hilarazi zuten hura eta ene partez hatzaiotela³⁹ mintzo. Ez haute aditu ere nahiko. Preso hartuko haute. Zer nahi pairatu baharko duk nornahirenganik. Ez duk alde guzietan etsairik baizik kausituko. Bainan halarik ere hoa beti aintzina ; zernahi trabarengatik⁴⁰, heda zak heda bazter guzietarat ene erresuma.»

Zer lana, girixtino maiteak, eta zer hitz bihotz altxagarriak⁴¹. Eta gero holako lan bati Piarres behar zaiola lotu ! Piarres duela zenbait denbora oraino Galileako zoko batean arrantzatik doi-doia bizi zen gizon funts gabeko⁴² hura !

« Bai ordean menturaz, erranen daut norbaitek, hiru urtez bizi zelarik Jesusen konpainian zerbait bederen ikasi bide zuen.» Ez da dudarik, hain nausi on eta maitagarriaren azpian, harekilako batasun hertsia hartan ez da dudarik Piarres arras bertze bat bilakatu bide zela : zernahitako on zena, deuseren ez nehoren beldur gehiago ez zena. Gizon bat, hitz batez, Jesusek bere lan handiarentzat behar zuen bezalakoa. Edo bertzenaz Piarres ontsa bihotz eta buru gogorrekoa⁴³ behar zen. Ordean bihotz eta buru gogorrekoa gertatu izan balitz Jesusek aise ezagutuko zuen aintzinetik eta ez zion sekulan emanen gisa hortako kargurik.

Dugun bada ikus hiru urte heien buruan Piarres, bere bihotzeko eta izpirituko indarra gehienik erakusterat eman behar zukeen kasuan. Gizona zer den okasioneak behar du eman erakusterat.

Gaixtaginezko oste⁴⁴ zikin batek herrestan zerabilan Jesus tribunalez tribunal, oihuka eta orroaz galdegiten zuelarik haren hilaraztea. Piarres urrundarik begira zagoen bere nausiari azkenekotz zer behar ote zitzaion bada gertatu. Jarraitzen zaio Kaifasen etxeraino eta Kaifas lekuko gezurti batzuen entzuten ari delarik, nun dagoela uste duzue Piarres ? Hantxe tribunaleko ezkaratz batean jarria eta, alegia deus ez, supazterrean dago berotzen zenbait guardiako soldadurekin. Kaifasen neskato⁴⁵ bat ohartzten zaio eta iduriturik gizon hori lehen ere Jesusekin zabilala ikusi zuen hura bera dela ; erraiten dio : « Adi zazu gizon, zu ere, ene ustez, Jesus Nazaretakoaren lagunetarik zare...» Piarres izitzen da, ikaretan, dardaran dago emakume ezdeus horren aintzinean eta hor ukatzen dio zernahi juramentu dariolarik⁴⁶ bai eta ez duela egundaino gizon hura ezagutu, ez dakiela nortaz, ez zertaz ere mintzo zaion.

Horra, Jaunak Piarres. Egundainoko Piarres, neskato batek izitua bere nausi maitea ukatu arterainokoan. Zer zaitzue, girixtinoak ?

Hori dea bada mundu huntako puxantzia⁴⁷ guzien aintzinean kopeta haltorik⁴⁸ agertzeko gizona, hori dea bada hainbertze miliun etsai bentzutu behar dituen?

Goazen beti aintzina. Kaifasen neskatoak halako izialdura eman zionetik indar guziez goragoko lan hari lotu arteraino, zenbat denbora uste duzue iragan behar zaiola Piarresi : hamar urte ? Hogoi ? Guardia emazue gero jadanik zahartzen abiatua ere dela.

Girixtinoak, ez da ez hogoi urterik ez eta hamarrik ere. Oro konda, bere preparailu guzien egiteko ez zaio gelditzen berrogoita hamabi egun baizik. Horra izaitekotz ere noiz behar den gizon flako eta herabe hori lehoin baten pare bilakatu, mundu guzia betan haren kontra altxaturik ere deusek ikara ez lirona⁴⁹. Gagozin⁵⁰ begira.

Berrogoi eta bi egunen buruan gure Salbatzailea, ordukotzat hilen artetik pizturik, dakizuen bezala, leheneko leku beretan zabilana, igaiten da Olibetako mendiaren gainerat Piarresekin eta bertze apostolu eta dizipulu guziekin. Han mintzatzen zaiote azken aldikotz erraiten diotelarik : « Botere guziak emanak izan zaizkit, bai zeruan, bai lurrian eta orai zuek zoazte nik emaiten dautzuedan boterearekin ; barrea zaitzete nazione guzien erdian, erakutsozute⁵¹ nik erakutsi dautzkitzuedan guziak, bataiatzen ditutzuelarik Aitaren eta Semearen eta Izpiritu Sainduaren izenean. Emazue mundu guzia ene legearen uztarriaren azpian. Bizkitartean oraino zenbait egun egon behar duzue Jerusalemetik urrundu gabe agindu⁵² dautzuedan Izpiritu Saindua zerutik zuen gainerat jautsi arteraino.»

Hitz horiek erraiterekin Jesus igaiten da zeruetan gora eta emeki emeki suntsitzen⁵³ bere dizipuluen begietarik.

Nun zare orai, Piarres ? Nausiak utzi zaitu bakar-bakarrik lurrian zure apostolu lagun aintzindari, segi dezazun berak hasirikako lana. *Tu es Petrus*. Orai orai haste zure lana. Orhoit zaite Nausiak zure gain utzi dautzula bere erresumaren munduko bazter guzietarat hedatzea. Orhoit zaite zer eman dautzun egiteko. *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.*

Eta Piarres badoha Olibetako mendiari behera, gogoa kexurik, bihotza ilunik. Badoha Jesusek erran bezala Jerusalemeko hirirat, han behar duela iguriki⁵⁴ Izpiritu laguntzaile zerutikako hura. Apostolu eta dizipulu guziak jarraikitzen zaizko eta oro elgarganat bildurik badagozi otoitzean etxe baten barnerik gorenean.

Iduritzen zait, ene aditzaile maiteak, ikusten dudala Piarres egun oroz, arratsalderat, bakarrik joaiten Olibetako mendi haren gainerat. Handik begi kolpe zorrotz bat emaiten diote ikus ahalikako bazter guzietari. Mundu hunek zenbat eremu duen neurtu nahi balu bezala.

Piarres, zeri zaude begira ? Nahi zinueke naski ikusi nun gaindika ibili beharra zaren eta zure Nausiaren Ebanjelioa nun gaindika behar duzun predikatu ?

Bai beha zozu mundu hunen hedadurari... Beha zazu iguzki ateratzeko alderat, beha zazu iguzki sartzeko alderat, beha zazu iparrerat, beha zazu hegorat. Ikusatzu nazione guziak, horra hor, hara han, guziak bizioaren ustelduraz gorputz hil batzuen iduriko bilakatuak, guziak herioaren itzalaz estaliak eta haren urrinaz usainduak. Hots, orai Piarres : *Vaticinare Petre, insufla super interfectos istos et reviviscant.*

Hots, Piarres, mintza hakiote gorputz hil horieri, igor zak hire hatsa horien gainera, eta pitz beitetz⁵⁵. *Vaticinare Petre...* Mintza hadi Jainkoaren partez mundu galdu horri, ezagutaraz zok bere Nausi egiazkoa, ilkiaraz⁵⁶ zak bere ilunpe lodi horietarik. Zerk izitzen hau ? Egin zak zeru gorenetik hiri begira dagoenak erran daukana.

Eta horra hamargarren egunean, goiz alderat, nun aditzen den harrabots handi bat haize bortitz batekin. Dizipuluak dagozin etxea bere zimenduetaraino dardaritzen da. Suzko mihi batzu jausten dire zerutik eta Apostolu bakotxari bat gelditzen zaio bere buruaren gaineko aldean. Horra horra Izpiritu Saindua ! Horra orai nun agertzerat dohatzin haren dohainak eta haren bertuteak. Hasteko hor abiatzen dire linguaia suerte guziez trebeki mintzatzen sortzetik ikasiak izan balituzte bezala. Ilkitzen⁵⁷ dire beren bilkuretako leku hartarik eta badohazi bakotxa bere alde Jerusalemeko karrikaz karrika, jenderik gehiena kausitzen ahal duten lekura. Preseski egun hura zen urteko besta handienetarik bat. Nun-nahiko jendeak baziren osteka etorriak Jerusalemearat nazione guzietarik.

Piarres badoha osterik jendetsuenaren erdirat, eta bere bozak eman ahala egiten diote bere lehenbiziko predikua. Lehen kolp[ean] hiru mila arima, orduan berean, girixtino bilakarazten ditu. Mintzatzen da bigarren aldikotz eta bertze bortz mila arimek galdetzen dute bataiatuak izaitea. Handik goiti ezin konda daitezke haren hitz bakotxak konbertitzen dituen jendeak. Urrats bakotxean mirakuilua dario. Azkenekotz jendea ohartzten da Piarres apostoluaren itzalak berak hilak pizten dituela, eta ingurunetako populu guzia haren ondotik dabila hil karraion⁵⁸. Jende guzia Piarresen ondotik zoratua dabilala ikusirik, Lege Zaharreko apez, kargudun eta printzeek elgar aditzen dute Piarresen eta bere lagunen preso ezartzeko. Bainan alferretan. Piarresek ez du heien beldurrik, guziak ahalkarazten ditu eta ixilik geldiarazten. Heien entsaiu⁵⁹ guziak alfer dire gertatzen apostolu handi horren galtzeko.

Piarres badoha aintzina, herriz herri, erresumaz erresuma. Nun ere baitire hiri nausi handienak eta harat doha ausarkienik⁶⁰. Ez da nehun sabantik, ez

puxantik, bere bidean, bere lanean, bere hitzetan traba dezakeenik. Hola holaka⁶¹ badoha Erromaraino. Mundu guziari manatzen dion enperadorearen palazioraino. Orotan agertzen da deuseren ahalkerik gabe eta mintzatzen haltoki guziak bere azpiko balitu bezala. Asko jende handi, enperadorearen familian berean, asko gizon sabant, haren hitza aditurik, girixtino egiten dire. Erromako enperadoreak jakiten du nola apostolu horrek ari duen ezagutarazten populu guziari errege bat, errege eta enperadore guziak baino gehiagokoa, nola haren erresuma hedatzen den leku guzietan bere tronua hiritan, bere palazio eta gortean gaindika, jadanik nunbaitik etorritikako gizon horrek altxarazi duen bertze erresuma bat puxantzia guziez goragokoa. Berri horrek emaiten du enperadore jeloskor eta, baitezpada bera bakarrik nausi nahi hori errabia izigarri batean : eta berehala manatzen du girixtino guziak izan daitezen masakratuak. Jondoni Petriri zaio lehenbizikorik jazartzen eta Jondoni Petri hiltzen da gurutze baten gainean. Bainan hura hilik ere, enperadorearen buruegok zernahi eginik ere, apostoluaren obra beti handituz, beti azkartuz doha, eta huna orai hemezortzi ehun urte Jondoni Petri zimendutzat duen Eliza harek munduan beti irauten ; huna nun hainbertze erresuma ezeztaturik ere bazter guzietan, huna nun dagoen Jondoni Petrik bere eskuz altxatu zuen erresuma, beti bere lekuan, beti xutik, oro ingurunetan eroririk ere, beti azkar, oro denboraren bortxaz flakaturik⁶² ere. Huna hemezortzi ehun urte Erromako hiriaren barnean badagoela Jondoni Petriren ondorioko gizon bat munduaren parte gehienari manatzen diona.

Eta orai akabatzearekin galdetzen dautzuet, ene aditzaile maiteak, nork egin du egundaino Jondoni Petri gure herri huntako patroin sailduak egin duen bezalako balentriarik ? Zer diozue orai, hastean zoro batentzat ginaukan Piarres gizon errumes hartaz ? Izan ote da, mundua mundu denetik, gerlari puxantik, errege famaturik, bere eskuko indarraren hatza lurraren gainean Jondoni Petrik bezala finkatu duenik ?

Zure graziak du, ene Jainko ona, hain gora altxatu saildu handi hori. Zure indarra zen haren baitan sartu eta haren egintza eder guzietan, haren handitasunean ; hara zeru gorenean inguratua daukan loria eta edertasun zoragarri hartan, zu bakarrik Jainko handia zu zaitugu adoratzeko.

Otoi iguzu⁶³ saildu miragarri horren arartekotasunaren bertutez, otoi iguzu guziari partalier izaitea haren saildutasunean eta gero haren zeruko zorionean.

Halabiz.

-
- 1 lezake
  - 2 aldaketa handi
  - 3 beude, batuaz
  - 4 pobreki, xuhurki, eskasean
  - 5 doia
  - 6 maila(ko)
  - 7 dizkiela, batuaz
  - 8 pobre
  - 9 lehentxeago, oraintsu
  - 10 nekatu, unhatu, akitu...
  - 11 bizipiderik
  - 12 arerio
  - 13 diezaiegun, batuaz
  - 14 jakintsu(n)
  - 15 Gure kontra ala gure alde ? Noizkoa da predikua, 1855 ?
  - 16 indarberritua
  - 17 jeinu, abilezia
  - 18 zaie, batuaz
  - 19 ohitura txarren
  - 20 kasu huni
  - 21 dizkiona, batuaz
  - 22 zaudete, batuaz
  - 23 aterbean, gerizan
  - 24 borda txar bat, parte taulaz egina...
  - 25 jalgitzen/ ateratzen
  - 26 puska xehe
  - 27 gisa berean
  - 28 maila
  - 29 diela, batuaz
  - 30 deusetan aditua ez den
  - 31 didak, batuaz
  - 32 nau, to-ka
  - 33 nihaur
  - 34 hastiatuko, arbuiatuko
  - 35 bainaute, to-ka Senperen
  - 36 porroska, puska ttiki
  - 37 datozela, batuaz
  - 38 badauiate (badiate, batuaz).
  - 39 hatzaiela, batuaz
  - 40 traba izanik ere
  - 41 gogo pizgarriak
  - 42 deusen jabe ez dena ala funts gabea ?
  - 43 hezgaitza, ikasle txarra
  - 44 Ala « ospe » (fama)? Ademak « ospe » ezartzen du maiz gaurko gure « oste »-ren orde. Bi formak bereizten ote zituen ? Hemen « oste » erran nahi izan duela uste dugu.
  - 45 sehi
  - 46 sakreak burrustan jalgitzen zaizkiolarik
  - 47 mundu huntako boteretsu handi
  - 48 goraki, ozenki
  - 49 lezakeena

-
- 50 gauden, batuaz
51 erakutsazkiezue, batuaz
52 hitzeman
53 desagertzen
54 igurikatu, goaitatu, zain egon
55 bitez, batuaz
56 jalgiaraz/ ateraraz
57 jalgitzen/ ateratzen
58 garraioan
59 entsegu
60 gehienik, lehenbizikorik, ausart
61 holaxe
62 arras ahuldurik
63 emaguzu, erdiets iezaguzu

Certamen forte dedit illi Dominus ut vinceret et
 sciret quoniam omnium potentior est sapientia.
 Juntas igitur mensuram quidam iugum baten dicitur.
 hinc de quatuor aliter candis, et jaquin cezan
 nolaz den bethuta in rahi baine hancar rogo.
 Culantelaron biteraric. X^{ta} cap. 1ta

(Lirichloric)

Palentia handiac usco nti cusi icandis
 usro jonda abal handiaceri mundu huc tan equitum
 Tualari sumate bat, cusi, biteria, qui ton circumiten
 Et r casu hucaz mint, caton ad itica. ider, casio
 gura naturalasa hinc jaquitas qui sum dicitur
 hec gura naturala calicaco, gura artificiosa combit
 seralar hinc handitas unac casu queroni handitran
 baguinta becala, et queroni hec bentalo rerbiteu
 equitica casu beretan qui baguina becala.

. . . Bende balentria suets hie eta hien
 equitaci. Dues ez saizquit equingo equo huntan
 queri naphaloco. Berulacovic, handichagovic
 behar dautmet idiarui. — Bai egun Jondoni
 Juliano, uen patroin lortosari behar dautmet
 beharnei, inastess nolacoe diron) Berthut eoz
 equiten daquizean balentria sainduac, nolacoe
 diron) berthutac inemaiten dituen bitoriac. . .
 Causo dohnacuri ider caista; der zoi Jairocari
 berari halaco inuaguerieri behatoca. Thentia
 beraz que becalaco mundu huntaco querthacari
 hien vidian biri diron batzuei?

O Juliano dohnacua, Kanche da luanitoluna
 nohan? Egun, ure laudatocet eta laudatocem)
 ant, utrat huntat bitruac zaiden quiechtino
 hanc quicac behar dautet, utaz nola behar natzi
 eton mintzatu, eta ni beritj behar nago, ure
 hian, ure heristocan inhoueri eta elgaroen

gaizca agurtzen, caiz quidan bertutuari, esom-
 plu miragarriari, eta miraculuz handiari . . . .
 Behatuz eta harrituz, losalua naiz jada
 esen harlu dudan, ustaz mintatzen argua.
 Othoi Jainku handia, ez guphidats ene nola, pira
 laudorio haue, othoi ene ditzaile maitea, ez
 guphidats, uese ene gurea, huen aruntas ura.
 Curi Maria, adre, calen, gure gurea, uidei
 ditza, gurea, dize, pira, jainko, esen argua.
 Ave Maria.

Ena hamabertzi bat chun urte, turicki
 tinolatu, ena langarri, mede, ena, Antiocheo
 hirian, denha, amagte, ubera, bat, uese, bapiten,
 seme, bat, battharra, Juliano, ena, haren, esen,
 dena, hura, haue, haue, alchale, eta, esolatu,
 pitea, ez, uese, ut, gure, becu, handi, gure, beren,
 heren, pichant, esen, arabera, adimendu

goyta haren (uen) hartea orv eta harriteco
 (corro) tas unaren arabera), bainan oroz gainetie
 juinearen lequei sainduaren arabera.

Ar Burasoa: Kasin jende handi elaric ipahi
 eta ez juten estimeric beren harditasun quicic
 ez juten estimeric beren semearen mundua
 heronquetaric goronatarat altchateaz, ez bues
 ten hartaric equitron oroz gainetie quicichtie
 bat ona, eta bethutez gainditua.

Kala hala, haur huro berritecar equin, ez can
 hiri quicican aipetu, haren monera quicacoey,
 haren exemplo eta calitate ederey bairon. . .
 Goyta elaric, bere aberatasunari esquet mundu
 co asequin quicic: esuro cituzquealaric, buagon
 apart compraria quiciblotaric, eta ez citicacion
 laltat lequos jrestu eta quicison bethutezun
 butuequin bairon. . . Korrelaco quicim goyta bat
 more ez (uen) estimatico? eta more ez Tili orat

ire bere estimuan gora altchate on hura becala.
 soac? . . . (Bi gaurca Derra dela Guirich tinsac
 Berthutean qui laic gaztetasuna). Gaztetasuna
 lili Derra, buinac Berthutea haron coloric
 Derrera, berthutea da haron usain on guica.

Gura Juliano beraz homoportu urthe
 xitaren; hura con a equin adal baituen beharquitu
 Bere citas amec eruditio te ez eruditio behar
 dela. Certaco erresaca hori Guirich tinsac?
 Con eta buraco jainco lar hec baitraguiten
 gaztetasuna ucin ten erocet; eta huc erbeten
 baituren beron semearentzat.

Hec ere beten? Juliano becalaco seme
 bat izagui eta beten? Er ufunta hura
 becala berthutean fincua con guison gazte
 batentzat erian lita hucen umbitec?

Beraz uran lis erobat bertea bates,
 beraz Juliano erri aita amac, ez eren oraco

Damborelaco neno buraso bezala), behi fida
 beren unua gaitzari; fida aso occasione eta
 compainiatan dabiltzalaric ere), fida aso erre-
 lacione eta engatamendutan barna sartuac
 dirolaric ere), fida cer nahi loquitan eta cer
 nahi tenorez.

Hor harrite Juliano gaitza harrite hui-
 nita amen ganic aditu aranean ez wida behar
 dela, eta arduetz Juliano garbitasunaz co-
 botua jadanis equivar, arduetz bere baithan
 deliberatua ez dela ez widuco. Eta bere botuari
 icin arnaja, bere deliberatua alochiqui
 behar; eta dambora berian ez nahi jararic
 equin bere burasoeni. Cer equivan otho du?

Gaitzic lan dita, çaz jic equin bere plenda
 menduentzat eta Jaincoari gaitzicilico argui
 eta contseila. Çaz jic equin eta çaz huc badana-
 matza othoitsean. Dirolaric. « Jauna othoi.

eronea quida eta beira naçaze halaw motez
 biteri nun. ene burasom nahiaran contra juan
 gabe, atehiquis baitet hausi gabe ene birjina
 late eta garbitasun seculacoz equin tautzida
 balua.

Çaz pigaren gaua quon horrela othoizuan
 eta banuraren bortxoaz flacalua lellharli
 cusan. Lo dagolaric horra nun aquerlean
 çain Jesu Kristo, eraiten diolaric equin
 Decan bere uita amon errona, bainan seque
 çan adila, ezondura ere beurturen duela
 osoric bere garbitasuna, eta hartu behar
 çuen emaglea ere bardin birjina nahie çaiola
 egon.

Juliano bere uita amon eraiten diote
 bere erropotua, eta berehala Sacramentuan
 unaxitan abiatzen da Basilea hiri hartaso
 atabea alaba balthar; presta eta abera batellin.

Cericeo garroa icam bide, con Quirihtinon
 bai lurreo leltuce ont, cat bai ceruleo hiesi
 beba, condimentat. Bi anima, bi bihotz, bi
 goyphutz, hee vidu arteraino hain garbi zomas
 eta quere ere hain garbi egaiterat behatuac
 iustea, ceulicaco lollharri sacratu hartaz
 elgarri juntutcan. Cein sauduqui eta cein
 chida garbiz!

Behatu espes Jainuotianac, atdarean
 aintarat. Sacramentu hardi hartarat hur.
 belteu dironac, bihotz garbiric, ceuco
 bendicionac nasaiqui ardiesteo gizon,
 eta ez jaunaren madaricionac aintelatic
 mercedu ondcan, eta ez belhatuan ihausa
 belhatua bea becin desuetagari beron buru
 Jainuaren bequielan ecarri ondcan.

Bue ahade, adichoude gucin etdcan,
 beun espes egureo alegantiaaren urtic

Juliano da Basilea Jainosaren amodioz
 sustatuak, caidan. Bizunnekoz atduruten
 dia biac, da noiz ere etheitecan hasi baste
 sendilcan. Dule arrosa usain goyo bat.

Car da usain bu hori, dia Basileac, samin
 huntan ez da bada nehun arrosario.

Julianoc ihardasten dio, hori da arina
 garbier esposaren usaina. Jesukristo hola
 da egiten beren birjinitatea consecratean
 distinequin. Que ere nahi baucio oneguin
 batean. Bate hori eguin Jainosaren comple
 sentia guciet gurecat litoz que.

Bai eta gogutic, dia Basileac, gurequin
 batean ulha egiten dut herreco arequin
 gucieri que arequin balthassa icau dadin
 Jesukristo.

Uthoi Jaino Jauna, diele oduan biac,
 finca gaitcat, que chide sandu huntan.

Kainbertonarequin heo dautem gamba
 illharatenda; argui der bates inguratem
 titeu, eta Joutriste hor agurtem saite
 bere ama sabetean eta doharusso ospe
 handi baten edian.

Dehatsu hien artele Bizinac beren
 boz eztiac altchatuz hasten dira cantatem
 Julianaren eta Brasiliaren laudarisac,
 eta demora beren Jesuse eta Mariac
 berenacem Pituzte beren amodioaren
 quindusa quecarquin.

Cor da questhacari hau hularori, Guirich
 tinone? Cor, bi espas, bi presuna horien
 galie Cor quisa casio bere let. huti hequitia
 Ez she da sobera?.. Ez ceon ceua becin
 terricaco eta garbificaco arimas eta berthu
 leac, ceenda ceulimrez cean daiten
 bicitatua.

[JONDONI JULIANO]
(Ortzaizen egin predikua)

*Certamen forte dedit illi Dominus ut vinceret et sciret quoniam omnium
potentior est sapientia.*

Jaunak igorri zuen gudu izigarri baten erdirat handik garhaitiar¹ atera zadin
eta jakin zezan nolaz den bertutea zernahi baino azkarrago.
(Zuhurtziaren hitzetarik, 10. kapitulutik)

Girixtinoak

Balentria handiak asko aldi² ikusi izan dire asko jende ahal handikoeri mundu huntan egiten. Gerlari famatu batzueri, bitoria gaitzak eremaiten. Eder zaiku hetaz mintzatzen aditzea ; eder zaio gure naturaleza huni jakitea gizon aipatu hek gure naturalezatikako, gure artetikako zenbait zirela, heien handitasunak kasik geroni³ handitzen bagintu bezala eta geroni heiek bezalako zerbaiten egiteko, kasu beretan, gai bagine bezala !

Beude balentria suerte hek eta heien egileak. Deus ez zaizkit egungo egun huntan zueri aipatzeko. Bertzelakorik, handixagorik behar dautzuet adiarazi. Bai egun Jondoni Juliano zuen patroin loriosari behar dautzuet beharazi, ikusteko nolakoak diren bertuteak egiten dakizkan⁴ balentria sainduak, nolakoak diren bertuteak emaiten dituen bitoriak. Zeruko dohatsueri eder zaiote, eder zaio Jainkoari berari halako ikusgarrieri behatzea. Pentsa beraz guk bezalako mundu huntako gertakari hitsen erdian bizi diren batzueri !

Oi Juliano dohatsua, hauxe da lanari lotzerat nohan ! Egun zure laudatzerat eta laudatzen entzuterat hunat bilduak dauden girixtino hauk guziak beha daude zutaz nola behar natzaioten mintzatu, eta ni berriz beha nago, zure bizian, zure heriotzean inhairri⁵ eta elgarren gaizka⁶ agertzen zaizkidan bertuteeri, etsenplu miragarrieri eta mirakuilu handieri. Behatuago eta harrituago, lotsatzen naiz jada zeren hartu dudan zutaz mintzatzeko kargua. Otoi, Saindu handia, ez gupidets⁷ ene nolazpeiko laudorio hauk ;

otoi, ene aditzaile maiteak, ez gupidets zuek ere prediku hunen arruntasuna. Zuri, Maria, adrezatzen⁸ gare guziak, ardiets dietzaguzun izpiritu jainkozkoaren argiak.

Ave Maria...

Duela hamabortz bat ehun urte, girixtinotasunaren laugarren mendean, Antiokiako hirian senar emazte aberats batzuek bazuten seme bat bakarra : Juliano zen haren izena. Seme hura haur haurretik altxatu eta eskolatu zuten egin zitekeen bezain handizki, beren erronka⁹ puxantaren arabera, adimendu gazte harek zuen hartze on¹⁰ eta harritzeko zorroztasunaren arabera, baina oroz gainetik Jainkoaren lege sainduaren arabera.

Zer burasoak ! Hain jende handietarik izanki eta ez zuten estimurik beren handitasun guziaz, ez zuten estimurik beren semearen munduko erronketarik gorenatarat altxatzeaz, ez bazuten hartarik egiten oroz gainetik girixtino bat ona eta bertutez gainditua.

Hala hala¹¹, haur hura larritzearekin, ez zen hiri guzian aipu haren manera gisakoez, haren etsenplu eta kalitate ederrez baizik. Gazte zelarik bere aberastasuneri esker, munduko atsegin guziak eskuko zituzkeelarik, bazagoen apart¹² konpainia gaixtoetarik eta ez zitzaion laket lagun prestu eta gizon bertutedun batzuekin baizik... Horrelako gizon gazte bat nork ez zuen estimatuko ? Eta nork ez ditu orai ere bere estimuan gora altxatzen hura bezalakoak ? Oi gauza ederra dela, girixtinoak, bertutearekilako gaztetasuna ! Gaztetasuna, lili ederra, baina bertutea haren kolorerik ederrena ; bertutea da haren usain on guzia.

Gure Julianok beraz hemezortzi urte zituen ; hura zenarekin ahal baitzuen behatzaile ! Bere aita amek erraiten diote ezkondu behar dela. Zertako erresaka¹³ hori, girixtinoak ? Zeren eta girixtino Jainkotiar heiek baitzakiten gaztetasuna zein den erorkor eta hek ere beldur baitziren beren semearentzat.

Hek ere beldur ! Juliano bezalako seme bat izanki eta beldur ! Zer afruntua hura bezala bertutean finkatua zen gizon gazte batentzat, erran lirote¹⁴ hemen zenbaitek !

Beraz, erran liro¹⁵ orobat bertze batek, beraz Julianoren aita amak ez ziren oraiko denboretako asko buraso bezala, beti fida beren ume gazteeri ; fida asko okasione eta konpainietan dabilzalarik ere ; fida asko errelazione eta engaiamendutan barna sartuak direlarik ere ; fida zernahi tokitan eta zernahi tenorez.

Nor harritu, Juliano gaztea harritu bere aita-amenganik aditu zuenean ezkondu behar zela, eta ordukotz Julianok garbitasunezko botua¹⁶ jadanik egina ; ordukotz bere baitan deliberatua ez zela ezkonduko. Eta bere botuari ezin arnega¹⁷, bere deliberazionea atxiki behar, eta denbora berean ez nahi penarik egin bere burasoeri ! Zer eginen ote du ?

Galdegiten ditu zazpi egun bere pentsamenduentzat eta Jainkoari galdegiteko argi eta kontseilu. Zazpi egun eta gau hek badaramatza otoitzean, dioelarik : « Jauna, otoi zeronek¹⁸ gida eta begira nazazu halako moldez bederen nun, ene burasoen nahiaren kontra joan gabe atxikiko baitut hautsi gabe ene birjinitate eta garbitasun sekulakoaz egin dautzudan botua.

Zazpigarren gaua zuen horrela otoitzaren eta baruraren bortxaz flakaturia lokartu zenean. Lo dagoelarik horra nun agertzen zaion Jesukristo, erraiten diolarik egin dezan bere aita amen errana, bainan segur izan dadila ezkondurik ere begiraturen¹⁹ duela osorik bere garbitasuna, eta hartu behar duen emaztea ere berdin birjina nahiko zaiola egon.

Julianok bere aita ameri eremaiten diote bere errepostua, eta berehala sakramenduaren urratsetan abiatzen da Basilisa hiri hartako etxeko alaba bakar, prestu eta aberats batekin.

Zer ikusgarria izan bide zen, girixtinoak, bai lurreko lekukoentzat bai zerutik heieri beha zaudenentzat. Bi arima, bi bihotz, bi gorputz hek ordu arteraino hain garbi egonak eta gero ere hain garbi egoiterat dohatuak ikustea zerutikako lokarri sakratu hartaz elgarri juntatzen. Zein sailduki eta zein xede garbiz !

Dohatsu espos Jainkotiarrek aldareen oinetarat, Sakramendu handi hartarat hurbiltzen direnak, bihotza garbirik, zeruko benedizioneak nasaiki ardiesteko²⁰ gisan, eta ez Jaunaren madarizioneak aintzinetik merezitu ondoan, eta ez bekatuan ihauska, bekatua bera bezain desgustagarri beren buruak Jainkoaren begietan ezarri ondoan.

Bere ahaide, adixkide, guzien erdian beren espos eguneko alegrantzian artetik, Juliano eta Basilisa Jainkoaren amodioz sustatuak zauden. Azkenekotz aldaratzen dire biak, eta noiz ere otoitzean hasi baitire senditzen dute arrosa usain gozo bat.

« Zer da usain hori, dio Basilisak, sasoin huntan ez da, bada²¹, nehun arrosarik ? »

Julianok ihardesten dio : « Hori da arima garbien esposaren usaina. Jesukristo hola da egoiten beren birjinitatea kontsekratzen diotenekin. Zuk ere nahi bazinio enekin batean botu hori egin Jaunaren konplimentzia²² guziak guretzat litezke. »

« Bai eta gogotik, dio Basilisak, zurekin batean uko egiten dut lurreko atsegin guzietan, gure atsegin bakarra izan dadin Jesukristo. »

« Otoi, Jainko Jauna, diote orduan biek, finka gaitzatzu xede saildu huntan. »

Hainbertzenarekin hek dauden ganbera ikaratzen da, argi eder batekin inguratzen ditu, eta Jesukristo hor agertzen zaiote bere ama sahetsean eta dohatsuzko ospe handi baten erdian.

Dohatsu heien artetik Birjinak, beren boz eztiak altxatuz, hasten dire kantatzen Julianoren eta Basilisaren laudorioak eta denbora berean Jesusek eta Mariak besarkatzen dituzte beren amodioaren gairidura guziarekin.

Zer da gertakari hau holakorik, girixtinoak ? Zer ? Bi espos, bi presuna horiengatik zeru guzia kasik bere lekutik higitua ! Ez ote da sobera ? Ez, ezen zerua bezain ederrikako eta garbirikako arima eta bertuteak, zuzen da zerutiarrez izan daitezen bisitatuak.

Bildumagilearen oharra. Prediku hunek bazukeen segida bat baina ez dugu aurkitu ahal izan.

-
- 1 garaile
  - 2 aldiz
  - 3 guhaur
  - 4 dakizkien, batuaz
  - 5 ihaurre (ugari)
  - 6 elgarri gaizka ≈ zein gehiago(ka)...
  - 7 ez gaizki har, ez gutiets
  - 8 zuri buruz itzultzen... eskatzeko)
  - 9 maila
  - 10 ikasteko erretasuna
  - 11 halaber
  - 12 bereiz, aparte
  - 13 presaka
  - 14 lezakete
  - 15 lezake
  - 16 Jainkoari zinez hitzemaitea
  - 17 uko egin
  - 18 zuhaurk (zuk-en indargarria)
  - 19 begiratuko, zainduko
  - 20 erdiesteko, batuaz
  - 21 alta bada
  - 22 egitate on

Quae est ista quae accendit & Pasce
 — Felicitis affluens, unice superlectum
 — sumus.
 Quae Pasceculis hinc gratia utlibet
 — Ven hinc: neque unquam igitur, etas
 — bene commiserit quicquam hermetica.
 — Antiquum cultum. 2. cap.

Quis chelonia maitrac,

Familia balentat bekivora
 caritatem Valuzos, suorum equum bat,
 hura das ama balent, huius equum.
 Peron equum equum huius equum
 quae ama Jaius ac bene gaudet Dele
 vorantur, et hura, nunc huius caritas
 gaudet equum huius quae nolent.

«*Car gara bada zu holacaria?*
Deharic missionac Duriz ja behar luke
gure bihotzaz, eta ez ingur egortean
alagantiarac bacean... Ez ohi,
ingur bada bihotzic?»

Bai. Guirichtinac, baduguz
 bihotz bat, eta presuguz bihotz gure
 gurelariatz, hozlariac gure ingur
 egun huntan.

Gure ama onak hitz jarri; bai
 ardean piztu ez. Gure ama onak hitz
 jarri... ardean ez heriotza gozan
 ez heriotza miraguniaz, ez heriotza
 ardean... Urtean urtean heriotza
 huntan heriotza heriotzan aurtiki.
 Urtean ohi diran itxura ez gurean.

«*Perquin hartu euen Marcan*
heriotza ardean, Deo baten itxuran
et haren itxurac) erititac:»

«*Ora abhabe dire gure dostenac*
egunac. Coaz, libre care, hogatza
gaita; horra unac gure) Jomac maita
horra unac carea puchantec gureac
heldu carea gurean biderat.»

«*Phurta, Guirichtinac, ez oharac*
ez biamfas, ez heriotza itxurac gurean

amas bere mequinarrentzat, bita).
 etimatau bere alabarentzat, Some
 jainuac bere amarentzat, I. piritu
 gauduac bere esposarentzat.

Tor da aizen gas bolaco gurey
 mintzatzen?

Correo ainguru bat jaxe batari
 gure arterat, Kararion ceusat egar-
 teaz lathues aizen i. piritu hux
 helice bat, helice balitanciu que-
 thari laris hartaco berion amantat,
 ethe laquique bere ainguruz ca
 mistrician berion nola Dicaraz,
 michteris hartaco chohetason gurey
 miragarric?

Eta mi ceulat alhorri natu-
 tene bada? eta nola natute, atrebi
 ainguruz bere exorton ez laquique
 ten gurey hotez mintzatzen.

Losaturic, ehilic egon behar
 nundegus, bairan one gain hartu
 didan egumbida saratuac ez daut
 alhogu ez ten ehilic one egotza.

Amintaturon natutze beraz,
 ez egungo michterisari ez lathuquea
 (berala), ez norene nahi ainguruz

Portatzen, Apostoluen, beren
 oraini dibinon berenguidan, biltzen
 guchiago ez inoiz, Sagutan) harte
 hualan, seguria Mariaren inoiztenen
 beharra.

Kala kala) dauz ez gutan
 egiten Mariari beren buruagut.
 hri, beren ereguinari hualta behatzen
 baitan.

Cor nahi traha, nahizabe,
 eta esaiaren ganonico Desmansi akutu.
 Klu) edizio hien bidean, Maria)
 gutan) belhi beren iheslelikan).
 Maria gutan) beren bihotz altzat gai-
 lan, beren conceluat, beren arguia)
 eta guida.

Hambortea behar o) duen, quiaz
 jasmaren nahi inoiztuen behatzen,
 ama in hira) gogotie azon hurrea
 bere unia hien inoiz.

Vero o) duen eta cor) ahantzen
 haren bihotzari, seruat izama, et-
 quion seme maite hira) ?

Cor) sacrificioa unia eregui-
 narentzat bere cartatic hain unia
 Destinatua) egiten). Cor) unibersa).

Hainak ere munduaren erantzulak. Causa
 Jansenian bera semea izaniz. eta
 horren aliantza eta unibertsitate
 harenen hari ez behar.

Causa Jansenian ere ez da aliantza
 abal erantzul mundu haren. haren
 beharera fuita benediktoen bidea
 tan gorat jantzen zuzen zuzen.

Causa Jansenian ere ez da aliantza
 abal erantzul unibertsitate haren. haren
 berriz zuzen beharera, haren
 unibertsitate gorat behar.

Jansenian ere ez da aliantza
 beharera ez behar. Causa Jansenian
 erantzul zuzen zuzen zuzen zuzen,
 erantzul zuzen zuzen zuzen zuzen
 benediktoen bidea haren bidea
 beharera zuzen zuzen zuzen zuzen
 erantzul zuzen zuzen zuzen zuzen
 erantzul zuzen zuzen zuzen zuzen
 erantzul zuzen zuzen zuzen zuzen
 erantzul zuzen zuzen zuzen zuzen

Mundu harenen erantzul zuzen zuzen
 berriz unibertsitate zuzen zuzen zuzen
 zuzen zuzen zuzen zuzen zuzen
 erantzul zuzen zuzen zuzen zuzen
 erantzul zuzen zuzen zuzen zuzen

-aundia guzuz, lurren anima justa
 eta Nharan guzuz, Jaincoaren abar
 Pitarren aundia guzuz, bitartean
 eguzkia bester aundia bat; guzuz
 aundia ez bi izan horietan bat
 eguzki, sar bitartean bitartean, bat
 eta aundia, Guirichlinaco, eta cer
 bitartean? . . . Nun da naturalaco
 creatura, horrelan bitartean, horre-
 lan su bat atchia locacionen?
 Ca baitan, Maria, conuicton
 duan indar miraculuzco hari . . .
 Aundia horren baino aragaco balen,
 suac creatura hari conuicton, eta halan
 ere bitartean conuicton. Beharcon abar
 edo conuicton, conuicton naturalaco guzuz
 miraculuzco orbatian conuicton, eta
 creatura bati emanaue izan da guzuz-
 conuicton bitartean guzuzco hazortua, conuicton.
 Conuicton conuicton guzuzcon
 guzuzcon bere aguzien balsa guzuz
 guzuzcon aundiaqui conuicton.
 conuicton chulic atchigui conuicton? . . .
 Seme maite heria bera, gu horren
 ulerico iguzuzcon conuicton, conuicton
 atchigui conuicton bitartean? Anbit

eguin handia/ ciren/ Gabriel ainguruar,
 erian/ gacel/ gurean. / Jaungoak/ aron
 betheren/ canon/ mihuela/ pure/ sustanga
 eta/ estalqui. / Et virtus altissimi abun-
 dabit tibi.

Bainan/ balinbaicen/ lurrean/
 Maricaron/ beharra/ zutenac, / et othe
 ciren/ ceruan/ Maricaron/ nahia/ pelen-
 nac. / . . . / Ezitza/ Edehasu/ hartarat
 edueaty/ hiltuac/ ciren/ sainduac/ eta/
 hanga/ ainguruar/ guacac, / aspiti/ ion/
 beren/ ersequina/ jausi/ nahia/ zogorin.
 E, / ezitza/ ion/ ichillien/ jainguar/
 gaitelacis, / othei, / bere/ hurbil/ se-
 lionu/ huts/ haron/ guinac, / lehen/ bai
 lehen/ jarraraz/ ceben/ bere/ ama/
 larista).

« Klotas/ eite/ jauna: / lehenago/
 bere/ eracitan/ gabriacis/ eta/ ducan-
 saci/ gaitien/ birjina/ miragari/ hura/
 gure/ behe/ dago, / othei/ agher/ saguz/
 quigula/ bide/ elgaraghiin. / Surge/
 Domine: / in requiem/ tuam, / tu / et / arca/
 sanctificationis / tuae.

Lehenago/ lurreac/ othei/ eguin/
 puru/ eta/ jainguar/ bera/ jausi/ et/ gairin

salbatzenat. Orai ezuzo Tobatzen
 guciac, amonari oihuz dardae, sal-
 batzenaren ama! beron artean gozatu
 beharrez. Beron gozo eta zelquin
 gaintzicaco guciin/arditic, corion)bat
 Tula, uscas oraino. Maria) bere ko-
 nurat egaiten icustea, eta hari
 corte afuita. . . . Ci cois/gogotic
 entzuten) bide cituen, jathicac) haion
 gaiter eta suspiria) hunguicarricac,
 Ez Tira ez, iz pititico) hute eta
 arima) justia) hec) balt) harrac) Mari-
 ari, celuce) altheac) zabaten nahiac
 dardonaac. . . . Aita eternalac) ez
 ahal) dageca) gutingo) gozoran) bere)
 alaba) maitebron) berba) amateca),
 profetaren) hitz) hauc) uion) arabera):
 « Aiti) saçu) ene) alaba) caruca) mola)
 dagon) enre) gutiez, beba) saçu) kumat
 du) iuis) hamen) car) dagocid) en) paratut,
 Bai) laster) ez) ten) eta) ahang) ten) ahal
 duzu) enre) ber) lekhuac). Jaquien
 saçu), enre) burren) orre) quon) borad) eta)
 enre) dertasunaz) dona) hartea) eta)
 oras) qu) nahitua). Idid: filia) et) vidi,
 et) inclina) animum) tuum) et) obliuiscere!

populum tuum et domum patris tui, et
concupiscit uxorem tuam.

Tome Jainkoa, ne bere aitortu, ez
ahal Dagoga, ahantziak, bideratzi
elhabetoz garmatu, ceteri unni sacata
hee. u. Si, in honorat, jasi nirelloana
bertoz erubhat, unni barthas gozaraci
guztana), gati ama, cala, basto, uss
latoz para, hegetia gati unni gant.
Durga amica mea, columba mea et unni.

Agurite sainduak, berriz, orolth
Dagoga) bere espez hautosi arditgat.
Lhia), amdit eta suspiria), e. (Dian)
unni espez gati eta sainduak, unni
Destaru hortan) unniak minhartoon
hazala du, unni bihotzgat. Vulturati unni
meum soror mea sponsa. Gati (Dian)
gati unni lili Des, eta maitea), humen)
unni gaitat unni burbit neronee)
laidata. Veni in hortum meum soror
mea sponsa)

Vi. Quirichlinac), Cauteroguna
Cristate odonagaria, horn), horrela)
Norra) horun gant) hilacari nation-
lun) dionaz) gueroz, unni beha egon)
beharrae othe gant?

Non eundem Mariam? . . . Et Duzel
 inuolent enim etia uortaz berantesta
 garen? . . . Inguiteris cura dextera han-
 tate equum et decagualt queringa
 iuan).

Ita inbertenarequin, viti auter
 sainda batguss. Inguiteris bat jausten
 cais Mariari cerulic. Gabriel.
 bethalaco atcion Jaincoaren ama
 elaco berris et hauri cion aingueru
 hura bera. Craico huntan. cerothe
 Vathargue buri? . . . Mariac bera
 agguen orama hui bithua dula), etia
 haren bithgaren autenon intjuna
 iuan dula).

Dumbora berris entulent dicit
 die. San Jeronimo, boy etia sinu goss
 etia pragari batgu). Mariac bera
 Descansacion hartan. Inguen bethuan
 etia cerulicaco argui batic bethoem
 hura hura quia.

Craicote Apostolica et dicit
 Vidaris berris ama dethasua bethoem
 tela. . . Bethoem bethoem, etia nigama
 loquian hui bithuan caizos, haren etia
 bithoem dicitur, etia, hui benedictione

baten gaitz egiterat. Othoitz egiterat
 Dute, bere lorizen/ erititiz eg Dutzan
 ahautz, mundu hantza/ horrisuan
 artean/ ezten Ditzan urtean.

Banber, ihaitesten Dite Hasiac,
 meo: ama: othoizta: Buzinon/ ez gaitz-
 tela loza. Erai artean/ becala/ guero
 era/ qun/ ama/ izanen/ naiz. Bithi
 era/ bihotzean/ garras/ alera/ gaitz/ let/
 si/ nohan/ laltan/ zorian/ ez/ hartari/ ez
 gaitz/ era/ bethi/ hain/ urtean/
 izanen). Era/ pidera/ guero/ lagunduen/
 gaitz/ let/ era/ ganat/ hiltan. Izan/
 gaitz/ let/ benedictum/ era/ haur/ mitius/
 era/ seme/ quincan/ vicipulu/ pdaet.
 Xuna/ era/ ispasan/ boca...

Alacia/ ihiltan/ da, haren/ bequid/
 gaitz/ beha/ pharac/ dize. Cor/ izuten/
 otho/ du. Bndiz/ ez/ eta/ zorian/ ez/
 quindiduen/ baten/ sira/ lan/ agueri/ du/
 hira/ arphagici/ quian/... Xanhe/ da/
 itchura/ mirag/ ricia/ Aera/ egundaino/
 bere/ bor/ casidre/ goconean/ izan/ othe/
 du/ holacore. Othe/ da/ ceuan/ bican/
 Dohaxuris/ hein/ butra/ azeguir/ ez/ bihotze/
 gaitz/ egiterat/ dionit/.

Aposteluan beran, irakatsi beha
 Dagoz, ez duti hitz bat egiten, ez
 Dira inaguitan, ez Dagoz kasin onen
 Dira.

Cui egozte behar, o Salitena
 guizomac? E, Duxer entzun) aisklian
 errii sacratu haion colatio atheratean,
 has beharagor bat quiz, azlia, stagozoi
 Koshcheragan haiegun, batan urate
 Du Marcoran anima) beru semearen)
 behateat.

Seizbeit Aposteluan ehortzen
 Dira, ez dutela beren heguen biktan
 gorpuiz biraiz gabelli bat balen.
 Dhat duten artha guccareguin altibat.
 con Dute, amediar asun) abalicare)
 chora quiza equiten Digoz, eta
 egartien Dute) hobi Der balen).

Churichtinac, antecirago juan
 gaber bira gatten, combit anconinam.
 Du laburren equiten.

Konstia, baltatua on gortigua
 baltatua, on roma da. Baltatua
 on) ez baltiz, ez con xpanon baltatua.
 Der peccatum mors, die Jandoni Pauli.

Jesu Kristo berez eon hil gure beltza.
 leuz bere gain hartu eituratorty baitan.
 Baitan Maria ostero hil behar
 eon. Egunerino beltzatu eon itzalat
 hiru gutu ere eon creatura gurez
 galti heura, nola hil itzatu. Cer
 itadecia dugu horri?

(Tahi dit herioac eon esquetla)
 Herioacquin equitacore. Baitan
 Jesu Kristo hilez gurez hie, herioac
 gurez bat itzatu) gurez. Dena eta
 gurez gurez. Tahi gurez baitz bide
 ama. Herioac horre, gurez gurez
 bere seme eon durrez eon.

(Baitz nahi eon Jaincoac).
 creatura bat eon gurez, murez eta ga
 bere herioac baitz, nothariz gurez
 sacrificio bat eon eon gurez. Tahi
 eon Jaincoac, itzatu eon gurez.
 linoz. Herioac eon dola beltz eon
 beltz eon hilt eon durrez eon baitz.
 baitz dola gurez eon. Tahi gurez eon.
 gurez gurez gurez, sacrificio eon
 herioac Jaincoac eon eon eon
 hilt eon durrez eon, eon eon hilt
 Maria begalaco durrez eon.

Jaincoak hura. herenon guaian guinetic
 maite dutenentzat. . . .

Estu eta phentisaco manara beiaz,
 mundu huntuaco ilhuan, elaric roico
 beiaran adorat juañ nahieco erresaca
 beiaz, beate combat sainduecy diti
 guoztio era aditi nahi eulen guinetic
 adiaraci . . . Combat cy diti beiaz
 beiaz dieracac, herietec, saindu bat lehen
 hai lehen cy nio nahiac, eta goinac
 beiaz caralton baitiac) orhoitecy beiaz
 herenon dambora) eundon laburac)
 eta laster herenon cy nio atxerit hake
 ditala) . . . Bai eren baititeque,
 mathur mitalcaron beiaz)
 gabe. Saindu huntuaco erenac)
 guinetic) erenac) dala herietec
 saindu baton orana. mundu huntu
 ja ita deteguer) placaric) goceorac) ayten
 haxa) Jesus maiteac) beiaz) ayzen)
 laric) emaitac).

O Maria, que das que me,
 aqun horren berri. Gure herietean
 cy diti) ayten) ay diti) ayten)
 erenac) erenac) ay diti) ayten)
 beiaz) ayten) ayten)

equin abal siven! bere (euzkaila eta)
 semeac?
 Inuau orai beate gauza bat...
 Dorrelaco anima balaguir bizi egindan
 gorpikutga! Jaincoan ulcico elha du
 berice hellan direnon gorpikutga!
 becala hericaren esculan eta thombas
 thumpetari... jainco semeac bere
 gorpikutz adordagaita! berequin carnat
 eraman duera! Hericaren gorpikuteti
 atheratua duunaz queroz, utz alha
 pegaguet bere gorpikutecaren qui garbi
 eta nobha gabico hura larracari ustel
 leerat?... Ez balimba?... Ez, jaina!
 ez, jaino puchant hinc: scullan mira
 cula bat egutecoty, egundaino ez
 du casu gustucago bat ecan, ez bazu
 ez nihola ere ulcico gorpikutz maile
 hura, gorpikutz condobitu, eta hazi
 quiticari hura! bere arimari juitatu
 gabe. San Vabis carctum luum edere
 arruptione
 Kala hala. Quirichlinocari eor
 questhalen da?... Bel helan curu
 quicari inharcotem, eta bere lathutic
 atdoracion becala da.

Apostoluan bera erequinaren
 thombaren atetik egin gharatua danda
 e, gaito ikundio ora diciten thomba
 hastantegarek diciten han leue egon
 ditelueela, eta noiz nahi ezberit miran
 ezitari beha duguei.

Xan bertolanarequin, argi dot
 biter gauaren diciten inguratzen diti
 han berean, eta cantu alegrantziaz co
 baten diciten dituzte cerues atetik...
 Gaiti beha pharalteen dira. Horra nun
 hiten gaiten hiten diciten baten beha
 jarriaren semca, bue mayestale
 quicarenquin, aingueruz co eta sanduz co
 cepi handi baten inguratua.

Dembara buean thombaren thomba
 diciten da, eta bequico dei dora
 jasan dugueten diciten baten baltira
 horra nun allchatean den am buren
 arequinan, eta airtaten bue semca on
 bebestarino. Badoha gueso sem
 maiti hari bue cantia, mela miltan
 aingueruz inguratua, ipositi diciten
 heu gueso landoriz erropican hari
 cantiarico. Badoha cantian garrita
 ingueruzco, allchate diti apostoluan

oralarari: Maria berein Derrigor
 berio eta sainduar. Haren egutuan
 eman euen complasentiar eta ipan
 gure gogori behar die iraurarai
 haren sarstatian. Emaitan die bere
 bothercan, bere pushantian, bere
 unceluan berean, parte bat, urubat
 egundaino eg aingurere et sainduar
 ean eta ipanen eg tulan becalica.

Semai bere amadun, eta bere ama
 egutian, urubat othe du maite?...
 Emaita behar die unean ametan hobe-
 rena maite dieguren becombat...
 Sama Jainca den taler, Maria becalica
 ama bat maite bat den dieguren
 becombat. Beraz a Maria unean
 aran behar die gure esue diegure...
 Berak die gure esue haren maite diegure
 unean unean diegure eg gure diegure,
 Sama maite diegure behar diegure
 diegure?

Diegure sainduar Maria bere
 diegure diegure maite eta hunde diegure
 diegure diegure diegure haren diegure
 bere amadun diegure diegure diegure
 diegure bere behar diegure diegure diegure.

Guirichtinac, Causo ainguruan
 eta Pothuan quidequin quere egun
 boz caria quidecon, caron que ama oca
 Jainuac hain gora Pothuan albhati.
 Puri egotia, nahiz unuen duon qu
 quiden Pothuan huntacis, haren
 amditacac badagui qu ganarminketen.
 Habi hainic egia quetizat. Maria
 can Pothin ahali goren jauriacen
 der hastan, can Pothin jauriacen
 behar ditugun goren ihuc buruen
 ahali hurbelona. Bera orai beret
 galdecaric Puri eg Puri quetizat
 biaz haren albhoiz quideci que
 fagretanda biaz baliatho Jan
 naren lasoren gauracis comen can
 onic con comen. Guir gaurac galde
 can duon hain da. Albhoiz quiden bethi
 nur digun eta un digun que ama
 (Pothuan) seculan eguin ama saindu
 hura en begalaco haurren comen
 ahali caraz Pothuan. Huc ha deten
 que hain malthata detenac, hain
 hain hiquin citacion, haren unuen
 quiden que unuen malthatiz, hel.

gaiterren hura; heldu eman deniguitza
 corienzeo hastarat; eta gutaria
 balhatchay eman dion borremerari
 a. Ernan inuenen quidam quoniam helki
 beirala ditut. eta nichor? Helmeri ez gait
 galdue; baitz bada guttu mihi comit
 borreor. Quae vidisti mihi ostendi, et
 nemo ex eis perit, nisi filius preditionis.
 Oi Atencia: fida gara: cuius ex dancuscula
 hute equinens; Othoi beira gait gait
 cuius hute equitatic. Erat hute aguntay
 balia. gutra insequitur gora. Hauri
 boquinta ut hura? Kalabii.

[ANDREDENA MARIAREN HILTZEA ETA HAREN ZERURAT ALTXATZEA]¹

Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens innixa super dilectum suum.
Nor da desertutik hoin gora altxatzen den hori atseginean igeri eta bere
semearen gainean bermatua.
(Kantiken kantikan, 2. kapitulua)

Girixtino maiteak,

Familia batentzat behin ere izaitekotz doluzko, nigarrezko egun bat, hura da ama baten hil eguna.

Arren² egungo egun hunekin gure ama Jainkoak bereganat deitu zaukun eta huna nun bozkarioak gaindi egin duen gure artean !

Zer gare, bada, gu holakorik ? Dolurik minenak iduriz jo behar luke gure bihotza eta ez dugu agertzen alegrantzirik baizik... Ez ote dugu, bada, bihotzik ?

Bai, girixtinoak, badugu bihotz bat eta preseski bihotzdunak garelakotz bozkariatzen gare egungo egun huntan. Gure ama ona hil zaiku : bai ordean piztu ere. Gure ama ona hil zitzaikun... ordean zer heriotze gozoa, zer heriotze miragarria, zer heriotze arraia³! Urrun urrun heriotze huntarik bertze heriotzetan aurkitzen ohi diren itxura izigarriak.

Atsegin hartu zuen Mariak herioa aingeru eder baten itxuran etorri zitzaionean erraiterat :

« Orai akabo dire zure desterruko egunak. Zoaz, libro zare, hegaldaz zaite ; horra nun zure Seme maitea, horra nun zeruko puxantzia guziak heldu zaizkitzun biderat.»

Pentsa, girixtinoak, zer ohoreak, zer trionfa, zer bestak ahal zauzkan zeruak bere erreginentzat, Aita eternalak bere alabarentzat, Seme Jainkoak bere amarentzat, Izpiritu Sainduak bere esposarentzat !

Nor da ordean gai holako gauzez mintzatzeko ? Zeruko aingeru bat jauts baladi gure arterat, Mariaren zerurat igaiteaz lekuko ziren izpiritu huts hetarik bat, heldu balitzaiku gertakari lorios hartako berrien emaiterat, ote

lakike bere aingeruzko mintzairan berean nola adiaraz mixterio hortako xehetasun guziz miragarriak ?

Eta ni zertarat etorri natzaitzue bada ? Eta nola naiteke atrebi aingeruek berek erraiten ez lakiketen gauza batez mintzatzerat ? Lotsaturik ixilik egon behar nindeke ; bainan ene gain hartu dudan eginbide sakratuak ez daut zilegi uzten ixilik ere egoitea.

Mintzaturen natzaitzue beraz ez egungo mixterioari zor litzaiokeen bezala, ez neronek⁴ nahi nukeen bezala, bainan ene ahalen flakotasunaren arabera. Jadanik zuen atenzionearen seinaleak, zuen ixiltasunak eta zuen egoiteko molde ederrak, norapait ere alimatzen⁵ naute.

Zuk ordean, Maria, zure tronu distirantaren gainetik, beha iezaguzu eta onets zatzu zertaz ditugun laudorio hauk. *Dignare me laudare Virgo sacrata*. Otoi lagun, argi eta gida gaitzatzu.

Ave Maria...

Salbatzailea zerurat igan zen ondoan, bere ama saindua gelditu zitzaion oraino zenbait denborarentzat, apostoluen eta lehenbiziko fededunen erdian ; ezen Eliza sortu berriaren urratsak nork hobeki lagun zetzakeen Jesus haurrenak bertze orduz lagundu zituenak baino ?

Bertzalde, apostoluek beren nausi dibinoa berekilan ibiltzen gehiago ez ikusiz, bazuten haste hartan segurik Mariaren ikustearen beharra. Hala hala⁶ deus ez zuten egiten Mariari beren buruzagiari, beren erreginari bezala behatuz baizik.

Zer nahi traba, nahigabe, eta etsaiarenganikako desmasia aurki zadin heien bidean, Maria zuten beti beren iheslekua, Maria zuten beren bihotz altxatzailea, beren kontseilua, beren argia eta gida. Hainbertze behar-orduri, guziz Jaunaren nahi sainduari behatuz, ama on hura gogotik zagoen lurreko bere ume heien artean.

Nork ordean eta zerk ahantzaraz haren bihotzari zerurat igana zitzaion seme maite hura ? Zer sakrifizioa, zeruko erreginarentzat, bere gortetik hain urrun desterratua egoitea... Zer oinazea Mariaren amodioarentzat, zeruko Jainkoa bere semea izanki eta lurreko ilunpe eta urruntasunetik baizik hari ez behatzea !

Zer desterrua, zer zoko iluna ahal zitzaion mundu hau, bere sabeleko fruitu benedikatua hedoietan gora joaiten ikusiz geroztik ! Zer hasbeherapenak igortzen ahal ziozkan ume dibino hari, hura berriz ikusi beharrez, harekin eternitatean gozatu beharrez !

Jainkoaren nahiak eta Elizaren beharrak ez balute estekan bezala iduki⁷ gu gauden egoitza huntan, zer izanen ote zen ama on hura bere semearen ondotik hegaldatzetik trabatuko zuenik ? Amodioaren indarrak ez ote zioten berehala zart eginaraziko haren biziaren lokarrieri ? Nun da naturalezarik halako amodio baten suari ihardok lezakeenik ?

Mundu huntako ama guziek beren umeentzat dituzketen amodio guziak baterat bildurik egizue amodio bat. Zeruko aingeru eta saindu guziek, lurreko arima justu eta kartsu guziek Jainkoarentzat dituzten amodio guziak bildurik, egizue bertze amodio bat : gero amodiozko bi itsaso horiek bat eginik, sar beitez⁸ bihotz batean.

Zer amodioa, girixtinoak, eta zer bihotza ! Nun da naturalezak kreaturik horrelako bihotz bat, horrelako su bat atxik lezakeenik ? Zu baitan, Maria, kausitzen dugu indar mirakuiluzko hori... Amodio horren baino areagoko baten suak erretzen ari zintuen eta halarik ere bizirik zinauden ! Behartzen ahal zitzaizun zure naturaleza guzia mirakuiluz orhatua izaitzea, eta kreatura bati emanak izan dakizkoen⁹ bertute guziez azkartua izaitzea. Zure seme maiteak gurutzearen gainetik bere azken hatsa zure gainerat aurdiki zautzunean, zerk xutik atxiki zintuen ?

Seme maite hura bera, zu hemen utzirik igan zenean zerurat, zerk atxiki zintuen bizirik ? Nunbait egia handia zioen Gabriel aingeruak erran zautzunean, Jaungoikoaren boterea izanen zinuela zure sustengu eta estalki. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi.*

Bainan balin baziren lurrean Mariaren beharra zutenak, ez ote ziren zeruan Mariaren nahia zutenak ? Egoitza dohatsu¹⁰ hartarat ordukotz helduak ziren sainduak eta hango aingeru guziak aspaldian beren erregina ikusi nahiak zagozin.

Ez zitzaizkon ixiltzen Jainkoari galdetzetik, otoi bere hurbileko tronu huts haren gainean lehenbailehen jarraraz zezan bere ama loriosa. « Altxa zaitte Jauna : lehenago bere erraietan garraiatu eta deskantsarazi zaituen Birjina miragarri hura zure beha dago, otoi ager zakizkigute biak elgarrekin. » *Surge Domine in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae.*

Lehenago lurra otoitz egin zuen eta Jainkoa bera jautsi zitzaion salbatzerat. Orai zeruko dohatsu guziak Jainkoari oihuz daude, salbatzailearen ama beren artean gozatu beharrez. Beren gozo eta atsegin gaindizkako guzien erditik, zorion bat dute eskas oraino : Maria bere tronurat igaiten ikustea eta hari gorte egitea... Oi zein gogotik entzuten bide zituen Jainkoak heien galde eta suspira¹¹ hunkigarriak !

Ez dire ez izpiritu huts eta arima justu hek bakarrak Mariari zeruko atea zabaldu nahiak daudenak. Aita eternalak ez ahal dauka gutiago gogoan bere alaba maitearen bereganatzea, profeten hitz hauen arabera : « Adi zazu, ene alaba, zerua nola dagoen zure galdez, beha zazu hunat eta ikus hemen zer daukadan zuretzat. Bai laster uzten eta ahanzten ahal duzu zure sor lekua. Jakin zazu zeru lurren erregea bera dela zure edertasunaz dena hartua eta arras zu[taz] nahitua. » *Audi filia et vide et inclina aurem tuam et obliviscere populum tuum et domum patris tui et concupiscet rex decorum tuum.*

Seme Jainkoak ere bere aldetik ez ahal dauzka ahantziak bederatziz hilabetez garraiatu zuten errai sakratu hek. « Oi zu, lurrerat jautsi nintzenean bertze zeru bat zure baitan gozarazi zinautana, zato ama, zato, laster uso baten pare hegaldaz zaite enegantat. » *Surge amica mea, columba mea et veni.*

Izpiritu Sainduak berriz zer ote dauka bere espos hautetsiarentzat : lehia, amodio eta suspira : « Ordean ene espos garbi eta saindua, zu desterru hortan ikusteaz minartzen bezala du ene bihotzak. » *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa.* Zato ordean, zato ene lili eder eta maitea, hemen nahi zaitut niri hurbil neronek¹¹ landatu. *Veni in hortum meum soror mea sponsa.*

Oi, girixtinoak, zerutiar guziak Trinitate adoragarria bera horrela Maria berenganat helarazi nahikatuak direnaz geroz, zeri beha egon beharrak ote gare ? Nun zaude Maria ? Ez duzu ikusten nun eta nortaz berantetsia zaren ? Ingoitirik¹² zure desterru huntako egunek ez dezakete gehiago iraun.

Hainbertzenarekin, diote autore saindu batzuek, aingeru bat jausten zaio Mariari zerutik, Gabriel, behialako¹³ aldian Jainkoaren ama zelako berria ekarri zion aingeru hura bera. Oraiko huntan, zer ote dakarke berri ? Mariak bere azken orena hurbildua duela eta haren bihotzaren auhenak entzunak izan direla.

Denbora berean, entzuten dire, dio San Jeromiok, boz eta soinu gozo eta zoragarri batzu, Maria bere deskantsuaren hartzen dagoen lekuan, eta zerutikako argi batek betetzen [du] barne hura guzia.

Oraikotik apostoluek ez dute dudarik, beren ama dohatsua badohakotela...¹⁴ Bihotza tristerik eta nigarra begian hurbiltzen zaizko haren azken hitzen aditzerat eta azken benedizione baten galdegiterat. Otoitz egiten diote, bere loriaren erditik ez detzan ahantz mundu huntako irriskuen artean uzten dituen umeak.

« Banoha, ihardesten diote Mariak, ene orena etorria da ; bainan ez zaiteztelesa lotsa¹⁵. Orai artean bezala gero ere zuen ama izanen naiz ; beti ene bihotzean garraiatuko zaituztet ; ni nohan leku zorionezko hortarik ez zarezte zuek ere beti hain urrun izanen. Ene podore guziez lagunduren¹⁶ zaituztet enegantat heltzen. Izan zaitezte benedikatuak, ene haur maiteak, ene Seme Jainkoaren dizipulu fidelak ! Huna ene esposaren boza... »

Maria ixiltzen da, haren begiak goiti beha paratzen dire. Zer ikusten ote du ? Amodiozko eta zorionezko gaindidura baten seinalea ageri du bere aurpegi guzian... Hauxe da itxura miragarria ! Norik egundaino bere bozkariarik gozoenean izan ote du holakorik ? Ote da zeruan berean dohatsurik hoinbertze atseginez bihotzak gaindi egiten dionik ?

Apostoluak berak zoratuak beha dagozko, ez dute hitz bat egiten, ez dire mugitzen, ez dakite kasik nun diren. Zeri zagozte beha, o Galileako gizonak ? Ez duzue entzun aixtian¹⁷ errai sakratu heien zolatik ateratzen hasbeherapen¹⁸ bat guziz ezitia eta gozoa ? Hasbeherapen harekin batean airatu da Mariaren arima bere semearen bihotzerat.

Noizbait apostoluak ohartzen dire ez dutela beren begien bixtan gorputz biziaz gabetu bat baizik... Ahal duten arta guziarekin altxatzen dute ; amodioak asma ahalikako ohore guziak egiten diozkate eta ezartzen dute (hil) hobi eder batean.

Girixtinoak, aintzinago joan gabe, trika¹⁹ gaitzen zenbait arrazoinamendu laburren egiten. Heriotzea bekatuaren gaztigua, bekatuaren ume da. Bekaturik izan ez balitz ez zen izanen heriotzerik. *Per peccatum mors*, dio Jondoni Paulok. Jesukristo bera ez zen hil gure bekatuak bere gain hartu zituelakotz baizik.

Bainan Maria zertako hil behar zen ? Egundaino bekatuaren itzalak hunkitu ere ez zuen kreatura guziz garbi hura, nola hil zitekeen ? Zer ihardetsiko diogu horri ?

Nahi dut herioak ez zukeela Mariarekin egitekorik. Bainan Jesukristo hilez geroztik, heriotzea gauza bat zitzaion guziz ederra eta gutuziagarria²⁰. Nahi zuen baitezpada ama dohatsu harek gauza guzietan bere semearen iduriko izan.

Bertzalde nahi zuen Jainkoak, kreatura bat izan zadin, merezitu gabeko heriotze batez, notarik gabeko sakrifizio bat egin ziezokeena²¹. Nahi zuen Jainkoak, ikas zezaten girixtinoek, heriotzea ez dela beldurtzekoa bekatuan hiltzen direnentzat baizik, bainan dela gauzetan daitekeen atsegingarriena, sakrifizioetan errexena, Jainkoaren amodioan hiltzen direnentzat, zerurako lehia Mariak bezalakoa dutenentzat...

Ez naiz harritzen egundainoko²² saindu handi guziek adixkide eta zerbitzu egilerik hoberenari bezala behatzen balin bazioten herioari. Ez naiz harritzen errege profet baten auhenez ikusten zuenean bazukeela oraino denbora luze bat mundu huntan egoiteko. *Heu(?) mihi quia incolatus meus prolongatus est !* Eta bizkitartean errege zenaz geroz nehoentzat mundu hau laket-leku izaitekotz, harentzat bide zen. Bainan zeruari zion hemendik maiz behatzen eta gero ez zuen onik hango zorion eternala jastatu beharrez.

Jondoni Paulok berriz, jakinez geroz zerukotzat egina zela, zer desgustu ez zuen mundu hunentzat ? Norik libratuko ote nau gorputz hilkor huntarik ? *Quis me liberabit de corpore mortis hujus ?* Ai zer irabazi ederra hiltzea enetzat. *Mihi mori lucrum*. Bizitzeak lotsatzen bezala zuen, hain zuen berantetsia bere azken orena ; baitzakien apostolu handi harek bertze mundu, bertze bizitze hartan zer zaukan Jainkoak hura hemen guzien gainetik maite dutenentzat...

Gostu eta pentsa[tze]ko manera berak mundu huntako ilunpeetarik zeruko loriaren erdirat joan nahizko erresaka²³ bera bertze zenbat sainduk ez dute geroztik ere, aditu nahi zuten guzieren adiarazi... Zenbat ez dire orai ere bizi direnak, heriotze saindu bat lehenbailehen egin nahiak eta zoinak bozkariatzen baitire orhoitzeaz beraz hemengo denbora zein den laburra eta

laster hemengo egonaldia akabo dutela... Bai erran baitaiteke makur mintzatzearen beldurrik gabe : mundu huntako orenik atsegingarriena dela heriotze saildu baten orena ; mundu huntan jasta daitekeen plazerrik gozoena, azken hatsa, Jesus maiteak besarka gauzkalarik emaita.

O Maria ! zuk dakizu zuk, atsegin horren berri. Zure heriotzean ez dugu aurkitzen, ez dolorerik, ez eritasunaren oinazerik, ez ikararik. Bertzeak sofrikarioak hilarazten dituen bezala, zu hilarazi zintuen amodioaren atseginak eta atseginaren indarrak. Behatu diogu, girixtinoak, Mariaren heriotze ezti, gozo eta dohatsuari. Eta orai zer behar ote dugu ikusi ?

Mariaren arima hegaldatu zenean bere Seme Jaunaren besoetarar, nork erran heien bien artean zer pasatu bide zen, nork aipa umearen eta amaren arteko amodiozko mixterio hura ? Ez da lenguaiarik gai denik adiarazteko, dio Jondoni Paulok, zer entrada eta besarkatze gozoak egiten daizkon²⁴ Jainkoak zeruan sartzen den arima justu bati, edozoin izan dadin arima justu hura. Bainan huna Mariaren arima bere edertasunaz, bere saildutasunaz arima justu izan eta izanen diren guzien nausi dena. Jainkoak bere amatzat hautatu duenaren arima... Desafiatzen ditut zeruko aingeru guziak ez lakiketela erraiten zer entrada eta besarkatzea egin ahal zion bere Kreatzaile eta Semeak !

Huna orai bertze gauza bat... Horrelako arima batekin bizi izan den gorputza, Jainkoak utziko ote du bertze hiltzen direnen gorputzak bezala herioaren eskuetan eta tonbako ilunpeetan ? Jainko Semeak bere gorputz adoragarria berekin zerurat ereman duena, Mariaren gorputzetik ateratua duenaz geroz, utz ote dezake bere gorputzaren gai garbi eta notagabeko²⁵ hura lurrean usteltzerat ? Ez balinba ! « Ez, Jauna, ez, zure puxantziak sekulan mirakuilu bat egitekotz, egundaino ez du kasu gostukoago bat izan, ez duzu ez nehola ere utziko gorputz maite hura, gorputz kontzebitu eta hazi zaituen hura, bere arimari juntatu gabe. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

Hala hala, girixtinoak, zer gertatzen da ? Bet-betan zeru guzia inarosten eta bere lekutik aldaratzen bezala da. Apostoluak beren erreginaren tonbaren aldetik ezin apartatuak²⁶ daude. Ez zaiote nehundik ere iduritzen tonba hartan ezarri dutena han luze egon daitekeela eta noiznahi zer bait mirakuiluri beha dagozi.

Hainbertzenarekin argi eder batek gauaren erdian inguratzen ditu han berean eta kantu alegantziatzako batzu aditzen dituzte zeruko aldetik... Goiti beha paratzen²⁷ dire. Horra nun heldu zaioten, hedoi distirant batzu[etan] behera, Jainkoaren Semea, bere majestate guziarekin aingeruzko eta sailduzko ospe handi batez inguratua.

Denbora berean Mariaren tonba idekitzen da eta begiek doi-doia jasan dezaketan distira batez beztitua horra nun altxatzen den zeru lurren erregina eta airatzen bere Semearen besoetaraino. Badoha gero Seme maite hari

besarkatua, mila miliunka aingeruz inguratua, izpiritu dohatsu hek guziak laudorioz errepikan ari zaizkolarik, badoha zeruetan gora eta azkenekotz itzaltzen dire guziak apostoluen begien bixtatik. Bainan zeruko atetarat hurbildu denean Maria, han haren begira²⁸ dauden dohatsu guziek betan beren bozak altxatu dituzte.

« Nor da hori diote, lurreko desterrutik altxatzen zaikuna, hemen sartu gabe, hemengo atseginetan jadanik igeri eta bere seme maitearen gainean bermatua ? *Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum.*» Mariari gorte egiten diotenenk ihardesten diote : idek, zabal, kenatzue²⁹ zeruko ate horiek, huna nun heldu den horko erregina. *Attollite portas principes vestras et introibit rex gloriæ.*

Zerua zabaltzen da eta ezin erran daitekeen alegrantzia eta aparailu³⁰ baten erdian sarrarazten du Jesusek bere ama hango ontasun, puxantzia eta zorionik handiengan.

Trinitate Sainduak, bere tronu eternalaren gainetik, idekitzen diozka bere amodioaren erraiak, bere tresorik³¹ aberatsenak. Aitak bere alaba du, ez da egundaino haren eskutik atera kreaturarik Maria bezain ederrik, garbirik eta saindurik. Haren egitean eman zuen konplasentziari³² eta izan zuen gozoari behar dio iraunarazi haren sarizatzean. Emaiten dio bere boterean, bere puxantzian, bere kontseiluan berean, parte bat, esku bat egundaino aingeruek eta sainduak izan eta izanen ez duten bezalakoa.

Semeak bere ama du eta bere ama egiazkoa. Zenbat ote du maite ? Semerik bihotzdunenak ametan hoberena maita dezakeen bezainbat... Seme Jainko den batek, Maria bezalako ama bat maitatzen dakikeen bezainbat. Beraz, O Maria, zure semearen bihotza zure eskuko duzu...

Bertzalde gu ere zure haurrak gaitutzu, sekulan ahantziko ez gaitutzunak, zure Seme Jainkoaren bihotza zure eskuko duzuno. Izpiritu Sainduak Maria bere esposa du, espos maite eta hautetsia. Orai orai dauka hedatua haren gainerat bere amodioaren gozo guzia, orai dauka igeri bere bertutezko atseginetan.

Girixtinoak, zeruko aingeru eta dohatsu³³ guziekin gu ere egun bozkaria gaitezen, zeren gure ama ona Jainkoak hain gora daukun altxatu. Bere egoitza nahiz urrun duen gu gauden desterru huntarik, haren amodioak badaki guganaino heltzen.

Hobe baizik ez da guretzat Maria izan dadin ahalik gorena jarria zeru eder hartan, izan dadin zuek eta nik behar ditugun grazien iturburuari ahalik hurbilena. Berak orai beretzat galdetzekorik deus ez du ; guretzat beraz haren otoitz guziak ; gure fagoretan da beraz baliatuko Jaunaren tresoren gainean emanak izan zaizkon eskuez. Gureganik galdetzen duena hau da. Orhoit gaitezen beti nor dugun eta nun dugun gure ama. Ez dezagun sekulan egin

ama saindu hura gu bezalako haurren izaiteaz ahalkaraz dezakeenik. Maita detzagun hark maitatu dituenak ; haren urratsen gainean gure urratsak moldatuz, hel gaitezen hura heldu izan den egoitza zorionezko hartarat ; eta gutarik bakotxaz erran diezon bere Semeari : « Eman zinazkidan guziak beti begiratu ditut, eta nehor hetarik ez zait galdu, baitezpada galdu nahi zenik baizik.» *Quos dedisti mihi custodivi et nemo ex eis periit nisi filius perditionis*. Oi Maria, fida gare zuk ez daukuzula³⁴ hutseginen ; otoi begira gaitzatzu zuri hutsegitetik³⁵. Orai zure laguntzez balia, gero zurekin goza. Horiek baginitu zer loria !

Halabiz.

---

¹ Prediku luze honek merezi bide zuen lehenago emaiten zitzaion titulu osoa. Gaur laburkiago diogu : Adredena Mariaren zeruratzea (*Assumption*).

² ≈ alta (bada)

³ alegera

⁴ nihaurk

⁵ animatzen

⁶ halaber

⁷ ≈ atxiki

⁸ bitez, batuaz

⁹ dakizkiokeen, batuaz

¹⁰ zoriontsu

¹¹ hasperen

¹¹ nihaurk

¹² engoitik ≈ dagoeneko

¹³ ≈ aspaldiko

¹⁴ badoakiela, batuaz

¹⁵ ez zazuela kemena gal

¹⁶ lagunduko

¹⁷ lehentxeago

¹⁸ hasperen

¹⁹ geldi

²⁰ desiragarria

²¹ ≈ egiten ahal ziona (ziezaiokeena, batuaz)

²² ≈ betiko

²³ presaka

²⁴ diozkan, lapurteraz ; dizkion, batuaz.

²⁵ lohikeriarik deus gabekoa

²⁶ ezin urrunduak, ezin bereziak

²⁷ goiti beha jartzen

²⁸ zain, aiduru

²⁹ ken itzazue, batuaz

³⁰ apailu : sekulako prestakuntza

³¹ altxorrik

³² egitate ezin gehiago onari

³³ dohatsu guziak = sainduak eta dohatsuak (*les saints et les bienheureux*).

³⁴ diguzula, batuaz

³⁵ ≈ zain gaitzatzu zure begietan gaizki litzate keenaren egitetik

Ahsit a me hoc presentium in Dominum et cessant
 oras pro vobis, et vobis vos viam bonam et rectam.
 Jainosa hura napala, quantat, ohsit, equitatu
 hereticis, da hida ma eta merna' m' dant, quet
 in amica. Reg. 1. cap.

Pla Jainosa miragari baita bere
 sainduelan, miragari saindueri eman dicitur
 gura ganaco' amdidao, miragari sainduen
 biday emaiten dicitur, quicquid laquintuelan, pla
 asquin baita guretat jaquilia. Cernan, jain-
 sonen, gorthoro Dohauclan badicula gular
 orhoit dicitur, quicquid gaiter tenaci, da
 guretat ohsitocan dandanae!... (sue ore)
 Lohondar quicquid dicitur, quicquid egoitza
 corionys hartar. Corionys ineguaren Dich-
 quidur inironclan, baducus anarico bereci
 bat, sequitur beholclio alchiquitcon dant qu-
 ena. Bere puchantiarum editio beba dago
 igur hardi huntan hericqui quori, quon
 potioin lorida. Bere corthea sequatua dula
 eta orai monaz da khechu tyriem dhaaia.
 Hanc quicquid misicari behatien dion becala
 quicquid beba dago quon hanc dicitur, quicquid

beha decagon) bereigui erui deo hartarant
 helleco ignin dituen urraresi, bide on eta
 quon/hura jaquinez tredequingo idel gaituen
 quicac, eta hobegui balia/saindu handi
 harric/ gure salbatanduarantgat duen lehiaz.

Eguno egun hantun jina natzaitze
 ez jesusqui peditu handi balon harrabozaz
 eliza deo huren inharra, terat, bainan
 chotqui eruen orhoitzapensen/oreberuticrat
 Jordon Gyprienen biceca eta herulesco
 combicit chelatasun. Jadanic/uen/urhiltasun
 eta eguitic manera edardic/ozaguticndut
 chharic/ozagutic/une solastatidaren/onhe
 terat. (Baina) hasi baint/lehon orhoitz
 decagon) saindu quicac/erocquina/ardicic
 dicitaguer quicac/ sainduac/egiten dituen
 Jypiritic Jainco/eracen asgeicac.

Ave Maria.

Baccu biter/oduz African hiri
 famala bat Carthago dituen ura, eroma-
 nem partidari/quitic/lehonago icati
 ondean, Erromaco puchantiaran/edasca
 ido quider bat belhacatua. Gyprien/uen
 patricin loriosa/ hiri handi, hartaco actoren
 semetaria sorthic/er, hiru/etan hogoi
 eta balcar.

Cuius Eligii non viduan' orains baxter
 quistorat héditean hasi beria con. Jondoni
 Salire ez con hil zaharras, haren ordoce aita
 sainduac beritiz aguelis ordoce casio hiltcon
 utrofulacoz paganoce. viz nahi beriaccon.

Cyprien bera ore orains pagano con.
 Carthagoce hiri handian' euzguduon nauzi
 orain' zutenan. Cuius' gogte' etherguiz eta
 fortunaz becombat, izpiritoz, jaquitaloz ab-
 rax eta puchanta, bera loquico jende quiez
 maithatia eta estimatia.

Demibera helant' qui' on' sabantac, izpiritu
 conoty eta héditean handitacoc usu eta non
 nahi baxion. Cyprien hien artean' behen-
 bicicolaric aiphatcon' zuten.

Kalace aiti' batoz Cyprien sabant' euzgu-
 duon handi' eta pagano' horec' euzguta' e'
 equiten ditio' Cuitio' dicitcon con' aphez qui-
 richtino' batoguin. Aphez' saindu' huncce
 bera bizi' maneraz, bera' bethulez eta' d'anjelis
 iracuz' penez' hanturic' atchiguitcon' du
 Cyprien', eta Cyprien' ez' d'agocue' quiche' ago
 qui' richtino' bethacatu' g'abe. Cuitio' aphe-
 rantzat' eta haren' bidez' jaureac' equin
 dion' jager' carantzat' hain' ta' esquet' oniz
 bethica, nun' bathaica' orres' bethacarequin'
 bera' iconari' junt' atcon' bethic' bera' on' quie' b' b' b'

sionari, Dioclarico? Ez naiz ni gurekiago dituen
 Cyprian, baina ni Caecilio Cyprian. »
 — Sun garo, lo oraino Demboretako
 izpirituek ahul arin eta ingana hercebae?
 Arso eta campo herri herietan entenei,
 asco manera icusiz, asco esompluri behatiz
 Erlijionetik urruntzen guretzat. Erlijionea
 jonde chohe, izpirituek flaco eta deus ez Jaqui-
 tenautat baceen ez Delauste Duzmona? »
 Beha coque Cyprien aberna, eta jaguinteun
 famatune nola duon besar caten gure
 Ebangeliaco, eta coim der caion bea fortuna
 bere carqui handiari ustho equine ere
 quiritino-bilhacateca. Jaguin coque
 jonde chohe, jonde handi in artean ez
 letaguala Erlijione gaberie, ez baliz
 Ebangeliaco manateon dituen guretan
 naturalica mimbera thuni ateh equinaraz
 teccie. Jaguin coque Erlijionea jonde
 handi eta sabant quierie onca der litene.
 quetela baluta Cyprien toricea becala
 fortuna eta jacuitate mundano bicombat
 adimendu, bihotz curage da succentauri.
 Cyprien balhaiatua da hai, beha pha-
 sateen caio, bere etherqui, primantoa eta
 gradu berriari. Dehen aitoren seme, orai
 Jaincoaren haur, lehen kurue ontasuntan

ignori, orai Carico primu. Ichan Eromac
 emperador caren/gortico; orai oru berren
 eraguar n' adich quida min. Ichanico
 bere handitasunt/chora; fortuna quia dous
 ez caizeo'ra iwen aldean. Nola halaz
 d'ozague quelingo munduari beha mispre-
 ciaroguen baircan; munduo ganga quia oc
 phocheli caizeo bere jaincoaz gopateen
 hasiz quioz tic. Comendalen ditia bere
 ony tea eta bere haurac taitia a phozai
 uzten ditia; iderqui bicitacoen, gaineraco
 ontasunac ematen ditia pobrer, eta bere
 abiatcon das lbanjelico legue saindora ren
 berteen coagular uzten eta ahal duen
 quicri bisacera uzten.

Noloco othe das aditzate maiteac,
 quirichtinotacoenaz quidugun estimua?
 Egin othe quincogaque jaincoaren ut gut
 horren bertea sacrificio? Aha ez othe caicu
 iduriteen co' orahi asqui dela haurbera
 gurecat eguin duen jainco hurrentzat?
 Ez othe caicu maiz quethateen; lurrico
 abantari, azq' min; fantasia; colpe baton
 gatic, qui conticantiarren; qui ceuro
 primant caren; nola nahi sacrificat coa?

Carthagoz quirichtinoc laster
 coagulu euten car quison arguitia eta

Ahoak hulea: 1. n. theu utziaten beren artean
 Auzinberteean oquien hilleen caisti beren
 a/phetz juma. Berchala/quirico bay batzuz
 ga/Dequiten dule/lyrien/aphes jicutzat.
 Cyprion/icitonic/badocha/ohara eta cargu
 horren chesi. Aihora ez dezan harrapa.
 etchian heairic gordoa dago. Bai nahi bada
 jendia campotic oihuz dagoen. a Cyprion/
 aqur casti. on nahi castic u aphes jicut u
 Auzinberteean/ore justa u E naitz gai,
 ez dut mercei; utz naenque/ethei naitz guisa:
 hadis/hainitz hortaco ni baino hobet ditsen.
 oraino sobera: hainitz pagano bat uintzen.
 - jendia beritiz oihu. u Debat de da, ez
 castic u utico: zu behar castic u aphes jicut
 - Auzinberteean etchian bertchala nahi dicit.
 Sei bait Cyprionne amor emaiten du eta
 ezten bere burua eronaitasat jaincoaren
 horondatari eta propulsiaren uindarri.
 O combat gure artean/ohara eta
 cargu gese dironac. Uta castaric hiden
 othe da/egunco egunecan/jendeen artean
 hainberteean naitz dura. Guinac garen
 baino garago alchahu nahi izaitetie,
 bat bertcearen naitz eta nitor/ez az piceo
 ican nahi izaitetie: nitor bere ahaleraren
 ez eragutetie do bidere/ez uithortetie.

Cyprien/gardcon zabilan, eta guci berritz
Dunitan caicu sculan ez gacela asqui
agusi.

Udean nere orcan Guirichtinca,
nolaco apher picua/althera con, enen patien
loriosa? (er artzain/ornca) jaunaren nethal
dearen cainteco? (er aintzindari subarra)
Erligionearen ezaten gudu atesco. (er bibotea
eta bibotez hastan/er sua/eta Nharra),
bua haurren/maitzaleco. loquinteco eta
haiericor nahi onguiren/eguitico? . . . .

Aphigui bat bozun hain ezlia,
behalco bat hain amulaua, eguitate batze
hain citien/aezquinac haincon chebia
eta heruecha, nun hain guin/er best eguitico
zuten/guicac/ikharan bait cogocin betdurez
ez izan harentzat amedicoaren icarico
erespetua. Jonda beharazuntzat, nahigata
erbitit ententzat ez con haren/ericoal-
menduaran jareric. Xitiz batz, guicac/
baiton/Cyprien/minduaran bait han
nusi on bat, artzain/orthraw bat, nita/
maite bat, sustenguta idichguda, eguit
bat, eta guiciz/ezompila bat miragarria.

Aita ama, elakelaco aintzindari,
maceri/er haureri do az picoseri buruz
apher picutasun batz bezala bezlituac

careyle. Cucc ore jaunac balt hotehari
 fidatu dautzen arthate phochiari buruz
 jaunaron arthainac careyle. Artha, gain
 eta haz, beraz, cum gomendico dironen
 ez cheitqui gorpuitzoei, hainan oraino
 adimendua, bihotzoei eta arimac. Gain
 mhor ez dadin horietarat hurbil gaitzia
 iracuseo dironic. Gain gazte horie,
 phendura sutar eta hez gaitz batzue ez
 doten gaina has. Haz tipidanic horien
 adimendua, breligionearon iracuspun
 salbagariez, eta horien bihotzoei sendi-
 mendu edo jauncoaren hauzeri dotaze-
 ten bezalazoz. Garigaitz burac eta ethe
 buruzqui ezempulu gaitzta emaitari. . .
 Corigaitz buron azpicoen aintzinean
 behiner, ethe on, solas quirichtino, hitz
 orlizonuz, bat aiphatien ez duteneri.
 Quirichtinac, nor da munduan
 noiz do noiz hule bat quatha ez dogue.
 quenic. Cyprieni ore noybeit bada bat
 quathatu setacion. Malthusteu equin-
 can fitasainduarequin, eta hinarantan
 can malthus quic. Cypriencia eta suan
 pagano baten quenic iracbetaricaco
 bathainac ez, cueta) balio. San Echlebe
 aitasainduan adiaraz ten die bairty.

jurgano batec behar den manerara ba-
 thiatuicaco jindea equivoce qui rich-
 tino dela. Cyprien horren gairatic
 arrocainca abiatzen da, bainan baster
 ichillen eta bere hobenaz ahaleaturic
 eta bere thomaz uniguituric. Athortean
 du nigarroz bainan gogotic eta mundu
 quicaren bichitan qui qui equivoce dela.
 Sumentituen da bichoty esoz eta bethi-
 oreroty. Pitosainduaren orian quicari
 eta ez du nikun onic bere hutsarraz
 ahantzaraci arteraino.

Othala. Aditzaite maiten. horrela
 questhaten balitea ieu gure artea ma-
 thurctan. "elgarequin nabusi orduec
 uniguiten icaiten, win lehenago batez
 biderei loten, gure hutsen hain gogotic
 athortea, eta nikora borthuric equivo-
 gabe est, hain dergui erparaten? ...
 Curi gure quiten dauten. casu holare-
 orbitolan questhaten care tenac, hauri-
 tan dicitu chahuten orabili care tenac,
 malhur egoiten equivoce emandante
 probeturic? eta haurten equivoce bida-
 gaberio? Azuian Cyprien sainduaren
 esampela balituen care quicari?

Baion judanic/ cambit urtha
 Judoni Cyprien/ gylhoz quim cela eta
 Carthagois quiriichtinose baquesa cutela.
 Baque/ harrequilan/ quiriichtino/ hea
 morapit ora/ banclie/ circen/ eta hainitza
 bianten are/bai hasi.

Cyprien bot botan/ o/huca abiaten
 zai/ bere populuar/ ezan daiten erro
 eta prest. Demora/ labur/ gale/ paga
 non/ puchantia/ quia/ allchatera/
 dohata/ quiriichtinose/ hilaratzo. . . . .

Cyprien/ urana/ chuchen/ quethat.
 con/ da. Judanic/ baz/ ter/ quicelari/ emp
 radore/ paganoren/ maney/ quiriichtinose/
 saras/ yntan/ unaiten/ hari/ dituz/ . . . .
 Artcan/ du/ horree/ zozotie/ uran/ logat/ he
 ber/ adela/ zozotie/ azuer/ beque/ bere
 buca/ empredorearen/ buce/ zeri/ bai
 nan/ Jaincaron/ iz/ iur/ uac/ manat/ con/
 dia/ goide/ dadi/ alar/ querochago/ ipanen/
 dula/ ocacione/ ideragoa/ bere/ adolaren/
 ichurtie/ con/ arte/ harlan/ culti/ handia/
 litogueta/ althadear/ ontzat/ artcanaren/
 galtea. — Beraz/ quie/ saindu/ handia/
 goidet/ con/ da. Burreyore/ nihun/ ez/ diti

harrara. Pusca numbeit ditua quicor
 bahituen dioz cate. Lehainac jathatuen
 hari disclarie Carthagois placa batuan
 pagano quicor oihuz bagaci. Cyprien
 Cyprien, auidit beçale leho inuordira
 Cyprien:u

Saundu hundi horrei goidea dago-
 clario bere equinbideac aintina dara-
 matca. Batcu bathaluz carzatur
 badahaco, eta loquunt con dita penitencia
 equiton; bertea batcu bharacumuan
 menturaz martir hit beharraç, hazca
 teon dita herioçoron gozotio pneratca.
 Ean quicor igortcan dita deliberatuenac
 equunaz hitaç izan diren quiriçhtinac
 gorphutç quata, eta tormentatario biria
 alhera direnen lotcorat eta arthateerat.

Deius emperadorea hillcon da.
 Quichtoquin tura hillca requim huna
 bernitz quiriçhtinac entçat haguea, eta
 Cyprien orduan badaha bere eligarat
 hillcon duclarie bere arthate barmintan.
 Orai bidere descantsatus ahal da. Ez
 hunaç querta icigari bat mun pizten
 den Africaç bagtaren. Cyprien her
 hazi da soldadu horien edian. Colpation
 arthacon, eta presenten erosten eta

libratzen, paganoac baidin fidedunac
beçala; quieritat badu lathu bere
bihotzean. Quierla hosi atthubatean
da; orai bidere gatuac horec, coindue
eta arthatus ahal du Cyruenec bere
arthatua. E.

Kuna, iquerite) ilharogari bat
Africa quierat eta onur da gure art qain
ona. Kamen, han, oriac dion lathu
quieratan, gaurac egun equinez oratarat
haturat oraren) sodhorre eta latal qate.
Ordian pagano hortec, haren xai bethi-
bi atthatu izan dion hortec bidere
utero ahal diti bere quier. E, bereac
batitu beçala, horec ora arthadu.

Orai Cyruen suindua descantac qate,
hainbete obrac onoz paganoac berec aindu
nean ure xai ciruac qate eta qain
ditelque.

Hainbeteonac quier quier huleinda
Casthaquis herian aintandari Aspase
diten den quier bat. Aspase hore jelaing
hiraten hari da iusiz hie hartan Cyruen
cain den mea iusca. Hilarac le gogote.
bairan bidere dat, eta manulien die
dehala hiritie camporat eta handie
arrunches?

Jondoni Zipriano obediencia die quiron
 hiltuazti horri eta hantatzen du bere egon
 lathulzat Carubos hiria.

Urtu baten burua jaguilen du Aspasi
 ez dela quehiago aintzindari Carthagoa eta
 haren aindas bertea bat dela Valeris Maximo
 ditzen dena. . . . . Aphaz pieu haudi heri orduan
 hurbiltzen da Carthagoa hirirat, eta hantcha
 dago a di goiderie begala, lehenago berac
 satenicara lur batzuetan. Lur heien jaboa
 hotez gaitas tas legui hura quia emaiten
 dia Zipriani beretent dehaizien. Zarat quia
 helta vitzaizon icustera bere eagan eta
 haren beharretan ciren quina.

Adichquide batzuec emiten diete
 hoba leguetas ez hain hiritei hurbil egotea,
 eta hiriseatzen duela Carthagoa prefetaz
 preso altcharacia eta hiltzerat eridunatia
 izaita. . . . . Bai nahi badus ihardosten diete
 sinduac, ez naiz hundeic urrundua,
 preso hartzen berrute, hoba. hilazten
 berrute arec hobegui. . . . . ean orduat
 arec mastys hit nabia eagan.

Adichquidec orana questhatzen da
 prefetaz jaguilen du mun dagoen eta
 combat jonda dabilan haren mintzaten
 Zipriandite combat sordadus, eta Zipriani

lastor huen esuetunda. Kirikal sarana-
telaric, hainbeste jende hitu pais bidoral
nua) eran baitesteguen hiri gucia jendez
hustu dela. Opo handi haren ordian haren
presuna goyfe batzu haren benedictionean
galdiz hitu eronan). Cyprion saintua
chartrean da hainbeste sotsadueria eta
jende sartzen) artean haren handitan
ditogueta huen bertutea, eta esgaiten
ditu quiritilinc batzu guardia emaltiaz
niko) deus behar ez) deus ez) deus eguin.
Ore haren baina) besteiz) theochungo) ...
et) bhotca) et) spiritus) presentia) ...

Valerius Maximus Carthago prefeta
ere hiritic alheratua con) handi) letko
bat bidoral. Jundoni Cyprion alheratzen
ditu aintzinerat. Ermiten die sainduari:
« Cu case Cyprion quiritilinc) a) aphez pios
do delaco hura. » « Bai si eta bera naiz
die Cyprion. » Prefeta berriz) « Badaguit
nasqui) Emperadoreen) manatien) duden)
becala) ez) baliu) badituten) haren) jaincoen)
adoratzen) eta) eue) jaincoen) ez) bndicere) utka.
taen) uue) bicine) eguin) dula. » Cyprion
erupusta. « Bai) badaguit) emperadoreen)
manuen) berri, badaguit) haren) jaincoen)
deus) ez) dila) nere) jaincoen) dala) baltharic)

eguiag con). Kiklu nair, one sinhestea
 ut. hatuco dudau baino lehuaga. Baisan
 ez nauca hilaraco que nahi iniquen
 herieto guisaz. ure eta cu becala icon
 jostagari lehuin batuen datzagarretan
 ez nair nota nahi hilaraz ditaz guenetaria
 em. aphetz pientas unusi of badicou casuric
 equin nahi; erropetaren abal ducu
 bedere one aitorans con lasuna.

Aitorans con taric colaratz beraz
 cyprion condentalua icon con oypala batez
 laphon picatua igaiterat.

Aforasta hori emananda bat populuz
 xpe huragucia oihuz abal con da. Qui
 one hori becala laphon pica diezagutela u
 Jondoni cyprion bera bilyton da
 bera aphetz pion anopetario. bera plegatcen
 dita eta emaiten diazo bati. Jonsan
 ayten dita hargatic bera eliza alhorra
 eta denga kipia, eta bera burraguari
 emanuz ten diezca hogoi eta bartzome
 haren gauis erribitu behar duen burio
 lee colpearen saritcat quro guisac bera
 inqueunetan nigaroz dagozolaric.
 bera oihal batez estalton dita bera
 boquiac, belhaunicat con da. et burrago
 emaiten dia bera colpea.

Kora Cyprion hila... Baquin
 hartu du. eta ez ahal lea gues orai eman
 beru herietean, mundu huntu co fortunari
 Dorenentan huc. Kora Cyprion herioqui
 hila. Beha coque cer amonca sainduarctin
 buruqueac beru ez pata culpa eman. Dues
 ero haru dero hareru idol purustan lurrea
 Dohantzen biltzen, beha coque lathago
 fidedun guiceo cer chore harditsoquin
 chortan duten beren aphez piew, beren
 aitaran gorphutza. Odean ceri beha
 gacci, Cyprion saindua ez da hori, ez da
 hori. Quid queritis non est hic. Beha
 Daganun beru der hartat. Kora hegal
 Dala saiceu martir miragari horren
 anima). Kora eman cer aligantia requin
 ainguenec Dohaten guiceo carribitu duten
 beren artean. Kora eman cer amodio requin
 basacatu dagocan. Ceruo oroqueac bere
 soltatu bitaricosa, eta cer libere distianta
 ematen diu buruaren guicean eta cer
 asquinac eta cer gacac behotocan, eta
 cer pedoreac esustan. Cer ez die emanen
 oro eman diez canari. Jaincoaren outasun
 puchantia eta generositas un cer agerituz
 cooc. Baso bal ur jaunaren icentan
 emanari hily eman da lenco erresuma

eta Jauna Cyprien sainduac curtelat
 ichuri baitis bere dolguicia; nolaco sarica
 othe cinagocari horrentat? . . . . .

Craico orenca. Guirichtino-maitiac
 onen palavin larissa beha Dagocian. De
 balotic orai gozaleon duin corionari eta
 bertaldetic emai eta ni bezala lurrean
 bici celario Jaincoaruntat equin utioneri,
 ez ahal caio bere corionari. Nharisogui
 erasia, ez ahal du unigui hainbertea
 sacrificio equinici.

Cio othe dia gutaz, erai gorenatic
 ionsten dugurcan, que era protomitan
 dugulacoty? . . . . . hura bezala
 icaitica. hura bezala Jaincoaz saricatic
 icaitica. Saricaticac qui? eta cor equin
 dugulacoty? . . . . . Nasqui Jaincon bere quisa
 uterici belhi mundu huri estecatic
 igon garlacoty? . . . . . Jaincoz qui cerna
 saricatic oman eta nun eta certaz eta
 nola mereshituric? . . . . . nasqui mundu
 huntaco ohorez, aequin eta ontasunac
 quehiago estimatu ditugulacoty curusac
 baino.

Cyprien sainduac, bere Jaincon, oca gutaz
 quicaztic, corai, enen equin eta nola ez
 can bermatic haren gozocaco icaitico,

ez loaxa, ene. Aditeaile maiteac, Juirraac
 ez Dautzue) galdoguiten) adela martygo
 handi harren guisan ichurteoria, gald
 guiten) dautzue) baltharric) harren uztarri
 arinaron gogulic garraciatosa, harren ligu
 ezli eta hurrecharen uztarri fidel egoiten),
 galdoguiten) dautzue) harren atzerat beholez
 onco carez tela) phragatosa, ichurteon)
 dituteuen) icardiac, jasuten dituteuen
 nethe eta nahigabeac hari oficituz
 balatosa. Guec Lethondar) guirichitacac
 ene) nethearen lanaron) azpian bici
 carez tenac, jaunaron leguen belhi
 beholez besacatua) dagocazuelaric, ez
 beraz loaxa... Amaren irabaztoe ez ducen
 ez onsueta, ez sustengu ez laguntza
 escasie. Jondoni Cyprion) euentat
 othaitcan dago, balia caitez) harren
 aractocatasunaz, balia harren esompluz
 Beha maiz con ider hari, egun batez
 han ixanen. Da cuen egoitea belhierua
 Kalabiez.

[JONDONI ZIPRIANO] (Lekornen egin predikua)

*Absit a me hoc peccatum in Dominum ut cessem orare pro vobis et docebo vos viam
bonam et rectam*

Jainkoak begira nazala otoitz egitetik baratzetik¹ eta bide ona eta zuzena
nik dautzuet erakutsiko.

(Erregeen liburutik ? 1. kapitulua)

[Girixtinoak,]

Ala² Jainkoa miragarri baita bere sainduetan, miragarri saindueri eman dioten gureganako amodioan, miragarri sainduen bidez emaiten dauzkigun laguntzetan ! Ala atsegin baita guretzat jakitea, zeruan Jainkoaren gorteko dohatsuetan badirela gutaz orhoit direnak, gu maite gaituztenak, eta guretzat otoitzean daudenak ! Zuek ere, Lekondar girixtinoak, zuek ere egoitza zorionezko hartan, zeruko Erregearen adixkiderik minenetan, baduzue ararteko berezi bat segurki bihotzetik atxikitzen dautzuen. Bere puxantziaren erditik beha dago egun handi huntan, bereziki zueri, zuen patroin loriosa. Bere zortea seguratu duela eta orai zuenaz da kexu³ Ziprien dohatsua. Harek gure miseriari behatzen dion bezala beha guk ere diezogun haren distira zoragarriari, beha dezagun bereziki zeru eder hartarat heltzeko egin dituen urratsari, bide on eta zuzen hura jakinez trebekiago ibil gaitezen guziak eta hobeki balia saindu handi harek gure salbamenduarentzat duen lehiaz.

Egungo egun huntan jina natzaitzue ez preseski prediku handi baten harrabotsaz eliza eder hunen inarrosterat, bainan xoilki zuen orhoitzapenean erreberritzerat Jondoni Ziprienen biziko eta heriotzeko zenbait xehetasun. Jadanik zuen ixiltasun eta egoiteko manera ederretik ezagutzen dut ekarriak zarezela ene solasaldiaren onesterat. Bainan hasi baino lehen otoitz dezagun saindu guzien Erregina, ardiets dietzagun guzieren sainduak egiten dituen izpiritu jainkozkoaren argia.

Ave Maria...

Bazen bertze orduz Afrikan hiri famatu bat Karthago deitzen zena, erromanoen partidarik⁴ gaitzena lehenago izatu ondoan, Erromako puxantziaren aldaxka edo gider bat bilakatua. Ziprien, zuen patroin loriosa, hiri handi hartako aitoren semetarik sortu zen, hiruretan hogoita batean⁵.

Gure erlisionea orduan oraino bazter guzietarat hedatzen hasi berria zen. ~~Jondoni Petiri ez zen hil zaharra~~⁶, haren ondoko Aita Sainduak berriz agertu orduko kasik hiltzen zituztelakotz paganoek, noiznahi berriak ziren.

Ziprien bera ere oraino pagano zen, Karthago hiri handian kargudun nausi ezarri zutenean. Gizon gazte etorkiz eta fortunaz bezainbat izpirituz, jakitatez aberats eta puxanta, bere tokiko jende guziez maitatua eta estimatua.

Denbora hetan, gizon sabantak, izpiritu zorrotz eta hedadura handitakoak⁷ usu eta nun-nahi baziren. Ziprien heien artean lehenbizikoetarik aipatzen zuten.

Halako aldi batez Ziprien sabant kargudun handi eta pagano horrek ezagutzak egiten ditu Zezilio deitzen zen apez girixtino batekin. Apez saindu hunek bere bizi manieraz, bere bertutez eta Ebanjelioko erakaspenez harriturik atxikitzen du Ziprien, eta ez dagoke⁸ gehiago girixtino bilakatu gabe. Zezilio apezarentzat eta haren bidez Jainkoak egin dion fagorearentzat hain da esker onez betea, nun bataioa errezebitzearekin bere izenari juntatzen batio bere ongi egilearen izena, dioelarik : « Ez naiz ni gehiago deitzen Ziprien, bainan Zezilio Ziprien.»

Nun zarezte oraiko denboretako izpiritu ahul, arin eta engana errexak ? Asko elhe kanpo herri horietan entzunik, asko manera ikusiz, asko etsenpluri behatuz, erlisionetik urruntzen zareztenak ? Erlisionea, jende xehe, izpiritu flako⁹ eta deus ez dakitenentzat baizik ez dela uste duzuenak ?

Beha zozue Ziprien aberats eta jakintsun famatuak nola duen besarkatzen gure Ebanjelioa eta zein eder zaion, bere fortunari, bere kargu handiari uko eginik ere, girixtino bilakatzea. Jakin zazue jende xeheak, jende handien artean ez litekeela erlisione gaberik, ez balitz Ebanjelioak manatzen dituen gauzetan naturaleza minbera huni atx¹⁰ eginaraztekorik. Jakin zazue erlisionea jende handi eta sabant guziera ontsa eder litzaioketela balute, Ziprien loriosak bezala, fortuna eta jakitate mundano bezainbat adimendu, bihotz, kuraia eta zuzentasun.

Ziprien bataiatua da bai, beha paratzen zaio bere etorki, primantza eta gradu berriari. Lehen aitoren seme, orai Jainkoaren haur ; lehen lurreko ontasunetan igeri, orai zeruko primu¹¹. Lehen Erromako enperadorearen gorteko ; orai zeru lurren erregearen adixkide min. Leheneko bere handitasun, ohore, fortuna guziak deus ez zaizko oraikoen aldean. Hala hala¹², ez diezoke gehiago munduari beha mespretxurekin baizik ; munduko gauza guziak poxolu¹³ zaizko bere Jainkoaz gozatzen hasiz geroztik. Gomendatzen ditu

bere emaztea eta bere haurrak Zezilio apezari, uzten diote ederki bizitzekoa, gainerako ontasunak emaiten ditu pobreeri eta bera abiatzen da Ebanjelioko lege sainduaren bertzeri ezagutarazten eta ahal duen guziera besarkarazten.

Holakoa ote da, aditzaile maiteak, girixtinotasunaz guk dugun estimua ? Egin ote ginezake Jainkoarentzat horrenbertze sakrifizio ? Ala ez ote zaiku iduritzen zernahi aski dela, hainbertze guretzat egin duen Jainko harentzat ? Ez ote zaiku maiz gertatzen, lurreko abantail, atsegin, fantesia kolpe batengatik, gure kontzientziaren, gure zeruko primantzaren nola nahi sakrifikatzea ?

Karthagoko girixtinoek laster ezagutu zuten zer gizon argitua eta bertutetsua sartu zitzaïoten beren artean. Hainbertzenarekin hiltzen zaiote beren apezpikua. Berehala guziek boz batez galdegiten dute Ziprien apezpikutzat. Ziprien iziturik badoha ohore eta kargu horren ihesi. Nehork ez dezan harrapa etxean hetsirik gordea dago. Bai, nahi badu, jendea kanpotik oihuz dagoko¹⁴: « Ziprien, ager zaite, zu nahi zaitugu apezpiku ! » Harek barnetik errepusta : « Ez naiz gai, ez dut merezi ; utz nazazue otoi nere gisa : badire aintz hortako ni baino hobe direnak ; oraino sobera berriki pagano bat nintzen.» Jendeak berriz oihu : « Debalde¹⁵ da, ez zaitugu utziko, zu behar zaitugu apezpiku.» Azkenekotz etxea bortxatu nahi diote. Noizbait Ziprienek amor emaiten du eta uzten bere burua eremaiterat Jainkoaren borondateari eta populuaren indarrari.

Oi zenbat gure artean ohore eta kargu gose direnak ! Eta zertarik heldu ote da egungo egunean jendearen artean hainbertze nahasdura ? Guziak garen baino gorago altxatu nahi izaitetik, bat bertzearen nausi eta nehor ez azpiko izan nahi izaitetik ; nehor bere ahal eskasa ez ezagutzetik edo bederen ez aitortzetik. Ziprien gordeka zabilan eta guri berriz iduritzen zaiku sekulan ez garela aski ageri !

Ordean nork erran, girixtinoak, nolako apezpikua atera zen, zuen patroin loriosa ? Zer artzain ernea, Jaunaren artaldearen zaintzeko ! Zer aintzindari suharra erlisionearen etsaien gudukatzeko ! Zer bihotza eta bihotz hartan zer sua eta karra, bere haurren maitatzeko, laguntzeko eta heieri zernahi ongiren egiteko !

Arpegi¹⁶ bat bazuen hain ezitia, behatze bat hain amultsua, egitate batzu hain zituen atseginak, hain zen xehea, eta errea, nun harekin zerbait egiteko zuten guziak ikaran baitzagozin beldurrez ez izan harentzat [zuten] amodioaren izariko errespetua. Jende behararentzat¹⁷, nahigabe zerbait zutenentzat, ez zen haren urrikalmentuaren parerik. Hitz batez, guziek bazuten Ziprien sainduaren baitan nausi on bat, artzain artatsu bat, aita maite bat, sustengu eta adixkide segur bat, eta guziz etsenplu bat miragarria.

Aita amak, etxeetako aintzindariak, zuek ere zuen haurreri edo azpikoeri buruz apezpikutasun batez bezala beztituak zarete¹⁸.

Zuek ere Jaunak bakotxari fidatu dautzuen artalde poxiari buruz Jaunaren artzainak zarezte. Arta, zain, eta haz beraz zuen gomendioko direnen, ez xoilki gorputzak, bainan oraino adimenduak, bihotzak eta arimak. Zain, nehor ez dadin horietarat hurbil gaizkia erakutsiko diotenik. Zain, gazte horiek pendura¹⁹ suhar eta hezgaitz batzuek ez diezoten gaina har. Haz, ttipidanik horien adimenduak erlisionearen erakaspén salbagarriez eta horien bihotzak sendimendu eder Jainkoaren haurrerri dohazkoten bezalakoez. Zorigaitz, buraso eta etxe buruzagi etsenplu gaixto emaileri ! Zorigaitz, beren azpikoen aintzinean behin ere elhe on, solas girixtino, hitz erlisioneazko bat aipatzen ez duteneri !

Girixtinoak, nor da munduan, noiz edo noiz huts bat gerta ez dakiokenik ? Ziprieni ere, noizbait, bada bat gertatu zitzaion. Makurtu egin zen Aita Sainduarekin ; eta huna zertan zen makur guzia : Ziprienek uste zuen pagano batenganik errezebiturikako bataioak ez zuela baliorik. San Eztebe Aita Sainduak adiarazten dio baietz pagano batek behar den maneran bataiaturikako jendea egiazko girixtino dela. Ziprien horren gainetik arrazoinka abiatzen da, bainan laster ixiltzen ere bere hobenez ahalkaturik eta bere temaz urrikiturik. Aitortzen du nigarrez bainan gogotik eta mundu guziaren bixtan gaizki egin duela. Sumetitzen²⁰ da bihotz osoz eta betierekotz Aita Sainduaren erran guzieren eta ez du nehun onik bere hutsa arras ahantzarazi arteraino.

Oxala, aditzaile maiteak, horrela gertatzen balitzaiku gure arteko makurretan ! Elgarrekin nahasi²¹ orduko urrikituak izaitea, zoin lehenago bakezko bideari lotzea, gure hutsen hain gogotik aitortzea eta nehorik bortxarik egin gabe ere, hain ederki erreparatzea ! Zueri galdetzen dautzuet, kasu holako zerbaitetan gertatu zareztenak, auzitan diru xahutzen ibili zareztenak, makur egoiteak egundaino eman dautzue probetxurik ? Agian Ziprien sainduaren etsenplua baliaturen zaiku guzieren !

Bazuen jadanik zenbait urte Jondoni Ziprien apezpiku zela eta Karthagoko girixtinoek bakea zutela. Bake horrekilan girixtino hek norapait ere banotu²² ziren eta ainitzak biziitzen²³ ere bai hasi.

Ziprien bet-betan oihuka abiatzen zaio bere populuari, egon daitezen erne eta prest, denbora laburrik gabe paganoen puxantzia guzia altxatzerat dohala girixtinoen hilarazteko.

Ziprienek errana xuxen gertatzen da. Jadanik bazter guzietan, enperadore paganoaren manuz, girixtinoak sarraskitan emaiten ari dituzte. Artzain on horrek gogotik eman lezake bere odola, gogotik ager lezake bere burua enperadorearen burregoen, bainan Jainkoaren izpirituak manatzen dio gorde dadila, geroxago izanen duela okasione ederragoa bere odolaren ixurtzeko, arte hartan kalte handia litekeela artaldearentzat, artzainaren galtzea. Beraz

gure saindu handia gordetzen da. Burregoek nehun ez dirote harrapa. Puska nunbait dituen guziak bahitzen diozkate. Lehoinak jokutzen ari direlarik Karthagoko plaza batean pagano guziak oihuz dagozi : « Ziprien, Ziprien, aurdik bezate lehoinen erdira, Ziprien !»

Saindu handi horrek, gordea dagoelarik, bere eginbideak aintzina daramatza. Batzu bekatzuz kargatuak badohazko eta laguntzen ditu penitentzia egiten ; bertze batzu biharamunean menturaz martir hil beharrak azkartzen ditu herioaren gogotik pairatzeko. Gau guzietz igortzen ditu deliberatuenak²⁴ egunaz hilak izan diren girixtinoen gorpuzketa²⁵ eta tormentetarik²⁶ bizirik atera direnen lotzerat eta artatzerat.

Dezius enperadorea hiltzen da. Gaixtagin hura hiltzearekin huna berriz girixtinoentzat bakea eta Ziprien orduan badoha bere elizarat biltzen duelarik bere artalde barreiatua. Orai bederen deskantsatuko ahal da. Ez, huna gerla izigarri bat nun pizten den Afrikako bazterretan. Ziprien zer ari da soldadu horien erdian ? Kolpatuen artatzen eta presonieren erosten eta libratzen, paganoak berdin fededunak bezala ; guzientzat badu leku bere bihotzean. Gerla hori akabatzen da ; orai bederen gostuan, haziko, zainduko eta artatuko ahal du Ziprienek bere artaldea. Ez.

Huna izurrite ikaragarri bat Afrika guzian eta nun da gure artzain ona ? Hemen, han, eriak diren leku guzietan, gauak egun eginez, orotarat heldua, ororen sokorri eta tratatzaile. Ordean pagano horiek, haren etsai betitik altxatu izan diren horiek, bederen utziko ahal ditu bere gisa. Ez, bereak balitu bezala horiez ere arta du.

Orai Ziprien saindua deskantsa zaitte hoinbertze obra onez paganoak berak, aintzinean zure etsai zirenak, zure alde ezarri ditutzu.

Hainbertzenarekin gertatzen da Karthagoko hirian aintzindari Aspase²⁷ deitzen den gizon bat. Aspasia hori jelsiaz hiratzen ari da ikusiz hiri hartan Ziprien zein den ontsa ikusia. Hilaraz liru²⁸ gogotik bainan beldur da, eta manatzen dio dohala hiritik kanporat eta handik urrunxko.

Jondoni Ziprienek obeditzen dio gizon bekaizti horri eta hautatzen du bere egon lekutzat Kurubeko hiria.

Urte baten buruan jakiten du Aspasia ez dela gehiago aintzindari Karthagon eta haren ondoko bertze bat dela Valerio Maxime deitzen dena. Apezpiku handi hori orduan hurbiltzen da Karthagoko hirirat eta hantxe dago erdi gorderik bezala, lehenago berak saldurikako lur batzuetan. Lur heien jabea heldu zaio eta toki hura guzia emaiten dio Ziprieni beretzat dohainik. Harat, gero, heldu zitzaizkon ikusterat bere ezagun eta haren beharretan ziren guziak.

Adixkide batzuek erraiten diote hobe lukeela ez hain hiritik hurbil egoitea eta irriskatzen duela Karthagoko prefetaz²⁹ preso altxarazia³⁰ eta hiltzerat

kondenatua izaita. « Bai nahi badu, ihardesten diote sainduak, ez naiz hemendik urrunduko ; preso hartzen banaute, hobe, hilarazten banaute are hobeki.» Ezen ordukotz arras martir hil nahia zagoen.

Adixkideek errana gertatzen da. Prefetak jakiten du nun dagoen eta zenbat jende dabilan haren mintzatzen. Igortzen ditu zenbait soldadu eta Ziprien laster heien eskuetan da. Hirirat daramatelarik, hainbertze jende heldu zaio biderat nun erran baitzitekeen hiri guzia jendez hustu zela. Oste handi haren erdian baziren presuna gazte batzu haren benedizionearen galdez heldu zirenak. Ziprien saindua ohartzen da hainbertze soldadueria eta jende suerteren artean irrisku handitan daitekeela heien bertutea eta kargatzen ditu girixtino batzu guardia emaitiaz, nehork deus behar ez denik ez diezoten egin. Bere buruaz baino bertzeez kexuago...

Zer bihotza, zer izpirituko presentzia ! Valerio Maxime Karthagoko prefeta ere hiritik ateratua zen handik leko³¹ bat bidetarat. Jondoni Ziprien ekartzen diote aintzinerat. Erraiten dio sainduari : « Zu zare, Ziprien, girixtinoen apezpiku edo delako hura ?» « Bai, ni eta bera naiz, dio Ziprienek.» Prefetak berriz : « Badakizu naski, enperadoreek manatzen duten bezala, ez balin badituztu heien jainkoak adoratzten eta zure jainkoa ez baduzu ukatzen, zure biziak egin duela.» Ziprienek errepusta : « Bai badakit enperadoreen manuen berri ; badakit heien jainkoak deus ez direla, nere Jainkoa dela bakarrik egiazkoa. Hilen naiz ene sinestea ukatuko dudan baino lehenago. Bainan ez nauzu hilaraziko zuk nahi zinukeen heriotze gisaz, zure eta zu bezalakoan jostagarri lehoin batzuen aztaparretan, ez naiz nola nahi hilaraz daitezkeenetarik. Ene apezpikutasunari ez badiozu kasurik egin nahi, errespetaturen ahal duzu bederen ene aitoren semetasuna.»

Aitoren semeatarik zelakotz beraz Ziprien kondenatua izan zen ezpata batez lepoa pikatua izaiterat.

Arrasta hori emana da bai, populu oste hura guzia oihuz abiatzen da : « Guri ere, horri bezala, lepoa pika diezagutela.»

Jondoni Ziprien bera biluzten da bere apezpiku arropetarik, berak plegatzen ditu eta emaiten diakre³² bati. Soinean uzten ditu hargatik bere eliza atorra eta denga ttipia eta bere burregoari emanarazten diozka hogoita bortz urre harenganik errezebitu behar duen heriotze kolpearen saritzat, gero guziak bere ingurunetan nigarrez dagozkolarik³³ berak oihal batez estaltzen ditu bere begiak, belaunikatzen da eta burregoak emaiten dio bere kolpea.

Horra Ziprien hila... Atsegin hartu du ! Eta ez ahal lezake orai eman bere heriotzea mundu huntako fortunarik ederrenean truk ! Horra Ziprien lorioski hila. Beha zazue zer erresaka sainduarekin burregoak³⁴ bere ezpata kolpea eman orduko oro ari dire haren odol, purrustan lurrerat dohanaren biltzen, beha zazue Karthagoko fededun guziek zer ohore handirekin

ehorzten duten beren apezpiku, beren aitaren gorputza. Ordean zeri beha gaozi³⁵? Ziprien saindua, ez da hori, ez da hor : *Quid quæritis non est hic*. Beha dezagun zeru eder hartarat. Harat hegaldakatu³⁶ zaiku martir miragarri horren arima. Nork erran zer alegantziarekin aingeruek, dohatsu guziek, errezebitu duten beren artean... Nork erran zer amodiorekin besarkatua daukan zeruko Erregeak bere soldadu bitoriosa eta zer koro³⁷ distiranta emaiten dion buruaren gainean eta zer atseginak eta zer gozoak bihotzean, eta zer podoreak eskuetan ! Zer ez dio emanen, oro eman diozkanari : Jainkoaren ontasun, puxantzia eta jenerostasun ezin agortuzkoak. Baso bat ur Jaunaren izenean emanari, hitzeman zaio zeruko erresuma eta, Jauna, Ziprien sainduak zuretzat ixuri baitu bere odol guzia, nolako saria ote zinaukan³⁸ horrentzat ?

Oraiko orenean, girixtino maiteak, zuen patroin loriosa beha dagoenean alde batetik orai gozatzen duen zorionari eta, bertzaldetik, zuek eta ni bezala lurrean bizi zelarik Jainkoarentzat egin zitueneri, ez ahal zaio bere zoriona karioegi eresia, ez ahal du urriki hainbertze sakrifizio eginik !

Zer ote dio gutaz zeru gorenetik ikusten dugunean, guk ere pretenitzen dugula egun batez hura bezala dohatsu izaita, hura bezala Jainkoaz saristatuak izaita. Saristatuak gu ? Eta zer egin dugulakotz ? Naski Jainkoa bere gisa utzirik beti mundu huni estekatuak egon garelakotz ? Jainkoak guri zerua saritzat eman eta nun eta zertaz eta nola merexiturik ? Naski mundu huntako ohore, atsegin eta ontasunak gehiago estimatu ditugulakotz zerukoak baino ?

Ziprien sainduak, bere Jainkoa ezagutuz geroztik, zer ez zuen egin eta nola ez zen bermatu haren gogorako izaiteko bizi bat hain mortifikatua, hain garbia, hain gurutzezkoa, hain lehegarria, gero heriotze bat hain miragarria, sakrifizio bat hain oso eta bihotzetikakoa, odol bat hain jeneroski, hain gogotik ixuria, eta halarik ere iduritzen zaio zerua dohainik, urririk duela. Eta guk zerurat joaita pretenitu behar dugula, hain nagi, hain uzkur, hain hotz, hain gogor garelarik Jainkoaren zerbitzuan ; eta guk zerua pretenitu behar dugula, harat joaiteko kasik oro sobera zaizkigularik ! Eta guretzat Jainkoa hain jeneros behar dela izan, gu harentzat hain zikoitz garelarik ! Mintza bedi zentzu komuna³⁹ duena eta erran beza zer dretxo dugun. *Regnum calorvm vim patitur et violenti rapiunt illud*, dio Ebanjelioak. Zeruko erresuma ez da emana beren egin ahal guziez bermatzen eta beren naturalezari zernahi bortxa egiten dioteneri baizik.

Zer lana ! Girixtinoak, zer lana emana zaikun egiteko ! Lan bortitza, kasik lotsagarria, Ziprien dohatsuaren urratseri nahi bagare jarraiki. Ez gaude hura bezalakoturik ! Bizkitartean ez lotsa, ene aditzaile maiteak, Jainkoak ez dautzue galdegiten odola martir handi haren gisan ixurtzerik ; galdegiten dautzue bakarrik haren uztarri arinaren gogotik garraiatzea, haren lege ezti eta

errexaren alderat fidel egoitea, galdegiten dautzue haren alderat bihotz oneko zarezela frogatzea, ixurtzen ditutzuen izerdiak, jasaiten ditutzuen neke eta nahigabeak hari ofreituz baliatzea. Zuek, lekondar girixtinoak, zuek nekearen, lanaren azpian bizi zareztenak, Jaunaren legea beti bihotzez besarkatua daukazuelarik, ez beraz lotsa... Zeruairen irabazteko ez duzue ez erresurtsa, ez sustengu, ez laguntza eskasik. Jondoni Ziprien zuentzat otoitzean dago, balia zaitzte haren arartekotasunaz, balia haren etsenpluez.

Beha maiz zeru eder hari, egun batez han izanen da zuen egoitza betierekoa.

Halabiz.

¹ emekitzetik, gelditzetik,

² hitzaren harrotzeko molde bat dateke (*emphatisme*)

³ axolatua

⁴ etsairik, areriorik

⁵ Bildumagilearen oharra : ez da xuxen ezarria : Jondoni Zipriano 200. urte inguruan sortu zen eta 258.ean zendu.

⁶ Ikus aitzineko oharra.

⁷ handikoak

⁸ ezin egona du

⁹ ahul

¹⁰ mina adierazteko onomatopeia

¹¹ ontasun baten oinordekoa

¹² ≈ aldiz, berriz

¹³ traba

¹⁴ dagokio, batuaz

¹⁵ Alferretan

¹⁶ aurpegi

¹⁷ pobrearentzat

¹⁸ Esaldi harrigarria, beharbada Ademaren lanean aurkitu dudana ohargarrienerarik bat. H.D.

¹⁹ jaidura

²⁰ amore eman, bertzearen iritzia onartu

²¹ makurtu, samurtu

²² lazotu, axolagabetu

²³ ohitura txarrak hartzen

²⁴ ausartenak

²⁵ gorpu(tz)aren bila

²⁶ torturetarik

²⁷ Aspasia ?

²⁸ jezake

²⁹ prefet kargua duenaz

³⁰ atxilotua

³¹ Jeko : distantzia jakin bati dagokion hitza

³² apeztasuna baino maila bat beheragoko eliza gizona ; apeztasunerat heldu aitzineko gradua.

³³ dagozkiolarik, batuaz

³⁴ hiltzaile ordainduak

³⁵ gagozi lapurteraz ; gaude, batuaz

³⁶ hegaldatu

³⁷ korona

³⁸ zeneukan, batuaz

³⁹ Iritzi sanoko jendea (?)

ilhunya hauy uien ordian? Apce motoz
 Guicclitracac. Behin e behin tomboraz
 berac, quiron equinico gura ortean bere
 egon atrea equin moncan). Bercocto berac
 oraino bere michterison lanko adragacion
 astelic. Berac oraino bere obra miragacion
 bere legue saint uaron bidez. Berac oraino
 noicula noicera mundu huntan / aquera
 raytan dituen quiron saintu, quiron
 miraculuz is batuen bidez.

Cor quironac ahal dion, jaincoac
 bere arguz, bere saint ulasunaren distiruz
 herrela beylituen dituenac? Cor quirona
 ahal von Jordon Mastina, cor argu ider
 cor argu handia! Jaincoac equidaino
 bere Elian piztu ipan duen distiragari
 antaria bat.

Bauntan sequerqui Jondese halaco
 baten beharra: hein bilt ilhun bunt eanden
 baytarac beihalaco boryfanen mende
 hartan, hainbetez quirlala hainbetez
 nahas menducan ordian.

Paganen mundu caharrac, mundu
 berri bati equin behar eon bidez. Jaincoac
 ehichita equin ciolala, iphar aldis estha

batucularis, basiren) jenda: gaitz batuz, jaca.
 ethoricas. Francin barna hortaco erumiez
 jabelenat.

Jendain basa eta hez gaitza: oro horrauei
 ditien hira bidean. Noz orai arleraino orrac
 lehorina: baino aragocoa, noro hacin othe
 hau? nor canon) othe due hitario equinon)
 vicana) jainco ez laron) arthata bat. tran
 as populuaron isona) morcillo duon)
 populo bat, eta nacione bat munduar)
 viron) quiritino metaric?.. Oro libaricis
 ditien hira) adimenduaron) begnic) bidearion)
 arguian). Athoraco die bai numbeitic)
 jaincoac) hi hecece) hi arguitaco) hi bue)
 loque) sainduarion) arabera) mitelaco) hauna)

loque) parte) beraz) Jondoni) Martine).
 Borta) eduz) mundu) gucia) zuri) beha) jagoen)
 becalat) gu) oro) orai) beha) gaitzetpu). (Cura)
 Jend) orataco) jenduari) beccin) idar) quicu) viculac)
 nolaco) bicia) cineraman). orax) balhol) deon)
 casio) miraculaco) jacc) aitpula). Baina) orain)
 quehiago) boz) caciaco) quita) madac) orho) itoa)
 qu) jarela) oruan) hori) hualaco) unosen) arar)
 taca) hualatua) jainco) oron) a) Deon).

Jandoni. Martini gure julesina den
 becala, gure ama, zara, zu a Maria. Beraz
 elhai lagun zaitzazu. J. gureta laudaren
 gario adicaten, orai nire eta ene ditzaite.
 hau behar ditugun arguiac. J. or Maria.

Jandoni. Martini esethu con Tula
 hamalau elhu nitharon inguria itingriac
 herri batean, eta bere usolac equin citien
 Italian. Tabiaco herian. Huen buracac
 jenda handi batan eta paganoac niran. . .
 Aita gure Enomaco enjaratoroan harma
 dan cargo handitan, eta aita heren
 guticia gucia con somia ere equin cation
 soldatu. baiuan egon gadin behi huan
 becala pagano.

Martinez ahal baituan besterici
 gogean. Hamao uthe bicec of citien
 dchelic escapaluc gan concan eliza
 batan eta han adicaci juerican querech-
 lino gaien heroncan sartcea.

Jagun behanque. Ditcaile maituan
 querechline gaien cirila. Denbora hotan
 paganotasunari uthe equin eta oraino

vumbat Tembora: vobat vumbat ulthe bathai.
 earen quat egiten airon ac, vras aphaz
 gaitac aphaz te bame lehen mundatic buecti
 vic egiten diron bogalaxa.

Kandio bi: ulthean buecti. Martin/
 abiaton dal munduan cocudacoly uteri c/
 gaur behar duola desertuan eaint uterat.
 Basnan adin vcasez quietita behar rian con.

Kanditanga eta Kharenago, beu bi helga/
 guerango eta apartago pagacan munduco/
 guerelacio, eta haren dimondua baidini
 guerango eta gueligo eharuz, cohan lar/
 huntaco hamitacan enganisoni. Kala kala/
 ez men onic Jainasarihin eta Justinianekin
 haiceni. Bi gaztetosunaron idorra horrela/
 bethules eta Jainos lio? deno! Oritasun/
 suarta haren mundu beu paretaciri. Oritasun/
 gazteac: cor castus? ...

Kainbertconaraguin Constantis imperado-
 rreac gadequit en dila guerharat soldadu/
 caharon jama guetas. Martin ore badoha/
 nalitez. Karmadan sactconaraguin jada/
 argulan bida con: acor bapion corbit cari/
 bat, eta osana da corbit cari hura tratatcon

erata bere onnia; bat becala) ascotan bere
 haron-muthit ipatu balitz becala). Nahiz
 hain aberaxi bidekat ez zuen casio eum
 gastario. Citien quiciz ordian gabiteen
 cen naiz nahi bere az jico soldadu, eta
 isesten ahal ulion jende erumes quicem
 solheritoco.

Berim neque haly handi balez
 Amiensco partaletan cagon bere soldadu
 lagun balcuquin. Marten da; probe bat,
 Tona bilucia; halez; Valerian; ohoi carbit
 eman doten bezlitoco. Bese nihore
 casuic ez equitan eta cor equitan du
 Martinec. Khonten du seintie bere opa
 ez patay jicalcon du hartario ordia eta
 bertario ez ulhancz ematen dio probaria
 eta bere ahal duen becala estaltien debuta
 ordiaz. Lagume bazteretie herri, bainan
 jamco a cerulie beha...

Ordio gauran cor quethalcon da; jenu.
 Nisto aingueru tropa baloquin aguercon
 quic Martine bere ohe aintzinerat dicalario.
 «Beha; cor Martine; scagutcon duan etz
 ere seintee hau. » Martinec behatcon du

sta chaiton da bez poran pobraci eman-
 arco sapia vidi hura d'ela Jusu k'it'oc
 scincan. Biduar' d'alt'at'ell'one erraiton
 vial' bene aingueruori. Beha' arco; iucese
 no la Martines' araino qui' r'ichtino gai
 beccio ez' (caog'it'ela' nola' nauen' cap'a
 huntaz' biz'fite. »

Baguinagui bada onca' Guirichitinoas;
 Jainas' car' eterna' handia' equiten' duen'
 j'ente' beharraren' at'oneas' caritalez' eta
 bertea' guineras' obra' on' guiez'. Baguinati
 onca' Juy' d'eternala' re' khordua' g'at'oge-
 mo' dauz' guigun' equen' balez'. Beac' qui
 mundu' huntan' emanicas' ontasunen'
 empleguaz'. Prai' beretic' dambora' d'oro
 ez' ol'he'du' balez' guic' horri' casu' equitea' ?

Idiphatu' dugun' quert'haran' hortasie
 basto' Marten' bal'hai' alua' i'can' cent' . . . .
 Guirichitino' da' hui' ez' caie' d'usit'ian' g'ushi-
 ago' mundu' huntan' d'ela' are. G'at'equiten'
 du' bene' aint'andac'iori' ulz' d'ogatan' thar' m'ida-
 tie' j'ust'ora. Emperadorea' jagu'iten' du'
 horri'. P'esso' qui' hasan' biopac' behar' amun-
 suan' has' d'esse' acc' c'iron'. » Car' s'at' d'ua' hi
 erraiton' d'ic' emperadorea', Beha' suan'

harinda quicia hari behar eta hi bitur
 roz ihesi! u - u si bitur, die bastinac
 ne ihesi! Hari uslu fuzonaz queroz,
 egonen naiz ocaino, bainan nahi dut
 bihar! Deus harmonia gabe, one quutea-
 ren sinale cholarquin, eoz nazagun
 esaien aintzinan lehen lehen bisica;
 galen naicela bada ni, heien lerrocha-
 ariac hetaz bertatocaino. »

Uta euan Imperadoreac, Martin
 balentiaz mintoc eta hola. Banatu
 euan behar amuraino guardia cogaten,
 eta sua hasten fitoriduan phara cogaten
 becaz gatorla becala esai nun ne baiten
 haz arrenic eta heien aintzinan.

Behar amuraino ordean gic ean goiz
 hor hoteu caize imperadoreaci esaien
 embachadoreac baguaren gator elhaizea,
 eta suan hari gabe amor amaiterat.

Curien oz galen bertene phantatu
 haicic eua Martinen elhaicaci esguer
 Jaincoac quu hastan gambiatu cilueta
 esai bequien chedrac, eta Imperadoreaci
 onan deus gasta gabe abantail bat ide
 quin biteria haicic handingoa.

arbola bati, utrum quoniam Rhentisco, et
 hantibe. Tago catalaric amarratus; bates
 gadequitur Dio. n. Erac nos haicent. n.
 n. Si nary quicichline bat. n. iharduten du
 Martine. - a Badoo beturric; vate
 choince. n. - a Sic beturric; seculari som
 badaguit Jainosa nequin et a nre. ad
 Vidala. n. Hquenecoty bue sanfelaz
 bue ethe ony harriten ditu quicichaguin
 hee, nre nre bastula libro, Tense equin
 gabi, et a halaric bat biceaz gambatini
 handie laster sarthe basten frade.

Adlango hiritic haratchigo debua
 aqnesten caio quizon baten elchurand et a
 erratus, Dio. n. Torat sha Martine. n.
 Martine eropustar Jainosa norat ere
 quidaten baimaio et a harat. n. Debuca
 beruly a Torat nahi gan hadin, et a cor
 nahi equin deqacan, jaguin cao Debuca
 can ducala bothi partida. n. Martine
 viduan. n. Jainosa et can one ad de diat
 et diat hie beturric. n. Torat errat tenetun
 Debuca han bican sunaitu citacion.

Bise sor haurat hitea et a cor nahi
 cessi puen bue burascei acin gure Jainosa

vein epagutara cig. Bera oita secular ey
 cuen! atheratu ahal bera gogo labunclis.
 bainan! ama! eta bertee! franco! etuli ciron
 gura! Eligionorat.

Nardio Biantiarat etuli corraunt bera
 lichenbices lana equin guon! heragun cilien
 ceubert fraudemizat comula baton! equita.
 Brran hacem heien actean! Cuii chlen qui bot
 gura. sanduca! campancon atei! batoy! bet
 batan vltis eta hil eera! bathaiteas! Tomban
 vaie icon! gaba. Van Martin! hedu da
 choytera! caramatlaris. Behateen die helari
 eta atheraragton ditel! quicor! haun gamba
 tie camporat. Bertha! hesten dus! eta han
 batharrie! delaris. acatan! da! gophuly! hit
 hety! haren! guinon! cabal! ca! balat! othoy! ten
 duelarie! jesultriste! bicia! bihur! decon! hilari

Othoity! hani! athabatu! besuin! laster! hola
 hor! fizton! da! Nambuteen! asequin! gamba
 vaie! berthan! quait! sandonac! sarleson! vici!
 eta! nor! harrite! hee! harrite! iusca! her! dei
 Toia! choytera! caramatona! hee! besuin! onca!
 bicia. Berobala! bathaiteas! puton! eta! bici
 harric! icon! icon! oraine! asco! vitha.

Berlar! atei! batoy. Jaurr! hande! baton!

multela, orkhatua, caustica guten). Jondoni
 Martini, badaha, gorphutia, altchalia guten
 laltura, eta elkhaitaan, hazi den becin laltu
 hila, pifiric, chutitcan, das, hartcan du, bera
 piztaltua, acutic, eta suguiccan, etcha, haren
 uirtutera, bitua, zagon, popula, reporan,
 edian gairdi.

Temberaasi, hetan beretan, Gaurushia,
 sphazpica, baten beharretan, con. Guicci
 boy, balez, Jondoni, Martini, behar, Tutela.
 Oritan, nora, alhera, gura, cauidua, bece, comen-
 latic, quibago, tena, nora, harraraz, hazi
 sphazpicasunason, carqua. Guicci, bat
 bizquitartean, cargaleon, da, gaura, hortaz.
 Car, gurean, du? Badaha, comentico, alhera,
 emapen, eta Tutela, eta Jan, Martini, gaitaz,
 sagarala, uranaz, Alkhimazton, du.

Alkhi, bacer, alkhi, con. Popula, guicci,
 campico, atlean, ichil, solulas, eta, gord, coic,
 zagona, hetan, gais, cauiduari, bel, hetan, gai-
 nurat, eta, hura, nahitez, botlechaz, eta, niran,
 ornametan, dute, elizarat, eta, han, oro, post-
 gait, calasic, hartaco, Martini, comentico,
 dute, sphazpica.

Komen lan hardiqusa litigua
 Kuruktinoo, orastaa, nalassa con Jordani
 Kestunq aphuzpucunq quoziti' caraman
 bica. Koman bicholasa sua, haron bethula
 miragariasi, haron penitencia harogarian
 haron basno gauraly eta contorsaa, haron
 beu buruay qumtan qum) mespacion haron
 nor arabi con a Dornia antasura eta bictate
 amulosa.

Babin' beu Diosesaco haron bictateu
 gabitalari, qui thalu con bide bataan
 baltiarici, beu sequiduacon quibelaheo
 quelicunq. Justan' die heldu pasola menci
 surat uarsa bat colidunq betha. Kur
 bitu diransan, galaric' cutian' diti Kestun
 aphuzpucun' con aragpac, eta uihore ucin
 quethago uiluaric' qalzazque. Soliduacon
 samur con diti. Kestunan' contra, jaustan
 diti carnasali, eta mathila colpez cholan
 diti hiltic' bide heguian' uyloraino con
 con q' q'aculun' bataro nor' con, eta caida
 hardi' hoiseo beu are' hitz bat uran gaba
 uylan' cutian' uahi' cutan' qui' arq' uinculon'
 uoi' but' hargali' beu sequiduga aphuzac'

hiltzen gaizto. Haur apalaren dala uonatu
ardi hila dena adolelan, eta nolaz pit ez
hauetiqui upalcan dala bere mandacari
quirinat.

Bizquitartean soldadua hantake, ondu
buen cattedici cein urra; bat urquinaraiz
Ezagutuen Jainone punituen utuola,
galdoguin eulen nor cen pobre hala
bez leturicaco hura. Erantolun hura
ela San Martin famalua. Pideuoz ez
cen uhor' aphez piciu saindu haren famaz
ad itoca ez usuni. Hori jaquin eulen
bai, badoluzco quicac Barthamondic
escaterat belhamnicatuen. San Martin
gozole barthata uelen, berac beuareus
chulicacaci eiten, eta bere otloitey hura
caldine aintinat abiaraci.

Randic laster, paganoric baicen ez
cen let hura batean pasalcan celaric, abialic
utpaitin peditacian, eta bere peditacari
nahiz andor quiliago eman, altharacaci
notari haur bat bezperan hila, eta haur
hura oron bichtan piztuen eman uon
bere amari soirera. Quicac aduan

pharatu ut qaej con) oihusa bathaisoren,
galdoy.

Thilcon con loquistan eudem bazuon
jains salawic: eta haion: charotan: equinas
carbit aldare, ez: man) onic: hec: eoz: tati
artia.

Kalaco aldi batoy manatu cion bera
cerbitzari eliza quison) bati, barraia: cezan)
Forre bat dena harri picatuz equina) eta
pagancon jains bati consacratia. Hantec
Tombararow curruer jaguer puer Jondoni
Martinec: tisona eta languila escasey oraino
harri atessa pagola Forre hura. Ar eguita
Tuv, gau bat b) Dago othoitsean, et b) haroma
nean horra nion) ihurtcuria ihurtcuriaron
quinerat oroz haice urimola bateguin)
cartcon den Forre famatua eta mila phor-
rossa queltitean imanduetaraino).

Berles horri batuan beuitz bason)
pene hondo inzagari bat, Fabruari consacratia
San Kastenec) galdelcon Tu pira eta audis
Fecatan): paganoc oidean) ez: nahi hurguita
era. Biz quitaitean baten oraiton Tio
quere) anduari. o) Kolo picatus Viagu),
bainan condicionerequin) erotcon Tenian)

pharaturen diocales hies biguana) orotzen
 dan altatilis. Kartaris aguerico due hies
 quinosac cer indar tuar. u. San Martines
 bechula baisty bari pharaturen dela gogotic
 eta non togaton) nahi duten esen altatilis.
 Probala: picala huren dutenison estacionen
 dute gungotic y dadiu ihusi abia. Probala
 carracon orotzen abiatcan da Martineson
 quinerat. Martine coinatcan da, eta hura
 coinatcan requin bat betan orotzen da hura
 esen altatilis, non lehenes baitatilen) picat
 caida beran. Dute berbis ingunhetaco
 jondiquia curichlinsen sichesterat et pule
 can) eta beki bat ez bide con hien artian
 prapna quetita.

Berba behin jondani Martines su emare
 ion) juno pleuon) temple bati. Bat betan
 haren haldi altatilis) da su hartaco phin.
 Tarras eta garra) pucateon) Titasona hurego
 etichatarab. Oro erretora) daci, etcha hien)
 jabsac) muntza) die) hit behatela. Martine su
 haren piztailea. Oritan) saindu haren) hiri
 igaiten) da) theilalitat. Hara) aguestu) daco
 sua) abiatcan) da) haren) contra) etcha) haren)
 ihes) becala) eta) complex) campo) ero) saltu) die).

Batca n'iti katey batca temple batca
 barasatcerat pohalaric, laborari tropa batca
 nahi ipan'uan' labatu. Bat edhoari citonion
 sabre-batey bekar ciola busubi n'iti equin,
 Saund'uar pharacem'io laphoa'ansa heluicic
 Gaichlaquima ulhad'icarem' emaitceobazanti
 bere mahimond'uarom hartren hari telara
 har' martem'da' aboz zora quibelam'quinat
 Batca kolaca casu batcan, batca gaichlaqua
 lati' aynta'sunaita'oit'caion' bere'cometarian
 Pacen'ombora helan' p'icim'irona'caion'
 antindari' hanti'bat. Batca quicai' nazi'nah
 carraquitar'omaiten' cition. Conuro' hucian
 sail'bu'can' hanga' juid'can' cheharateas. Pacin
 carraquia' hazi' bekar'can' k'ay'per'aco' g'uan'
 Jondoni' stactine'berac' haca' le'cayon' telahat
 ganis' of'feta' eta' gambiatu' quai' quicim' the'lt'pate
 fumatu' hosi, eta' biharamunian' hilt'can' p'esse
 oag'z'una' quicai' libraraci' o'oz'can'.

Maximo' emperatorene' bekin'ambidate
 quai' bere' mahimorat, Vaid'una' l'eman' quai'
 besequin' bere' regid'ara' ap'hoz' bat. Bazari
 ad'itani, et'ha'icem' d'ula' haco' hanti' bat' amoz
 bethea, eta' u'at'ar'aci' ambara'lelien' bica'ica'

presentatzen emperadoreari. Emperadoreak
 erantzen du Sphergicium saindua, lehenagotik
 eta dentan hasaraten dio Jondoni Martini,
 ostez guero ordaitik berari emanen uisla
 lehenia. Baina Jondoni Martiniak emperado-
 reari berri lehenago erantzen dio bere aldeko
 aplikazi. Emperadoreak afimula hattera-
 plagan, aitharta euen) equiaz qui hala behar
 oru eta; ez eta; compaima hartan nicho-
 Sphergiciumaz landa, aphez hura baino graduz
 altabaterio. Kandi laster emperadorearen
 aidiari berak mahainak erbitatu niri
 Saindu handi hazi.

Baina Erichliriac altabaterio, ez
 neque, ez berita uzten oraino guchienak
 erantzen. Ezqui dit guero hazi chotqui orai
 apheton, Lan liburu handitan Khandi abak
 miraculoi, oro Jondoni Martiniak berbituz
 guchitatu, ez erbita izanditu haren indio
 Sphergicium bates.

Korra nolasa con que casan Tuzan
 arboteca.

[JONDONI MARTINE]

*Nemo lucernam accendit et in abscondito ponit neque sub modio, sed supra candelabrum,
ut qui ingrediuntur lumen videant.*

Ez du nehork argi bat pizten gorderik edo gaitzuru¹ baten azpian atxikitzeko, bainan bai bere kandelera egin ahala agerian ezartzen, sartzen diren guziera argi egiteko.

(Jondoni Martinen bestako Ebanjeliotik)

[Girixtinoak]

Mundu huntako ilunpeen erdian gizona noiznahi trebes eta errebelatua, bere itsumenduaz beraz ilusitua, zoratua, norat ote lohake Jainkoak ez balio behatzen ? Beharrik ordean Jainko harek urrikari² baitu gizona. Urrikari bainan nola ? Bera argi, bera gidari gizonaren biderat ateratzerainokoan.

« Ni naiz mundu hunen argia », erran du Jainko gizon eginak berak. *Ego sum lux mundi*. Zer nahi huke, gizona, gehiagokorik ?

Zer moldez bada Jaunak agertzen ote dauku bere argiaren distira lurreko ilunpe hauen erdian ? Asko moldez, girixtinoak. Behinik behin, denboraz berak, gizon eginik gure artean bere egon aldia egin zuenean. Bertzalde, berak oraino bere mixterioen lanho³ adoragarrien artetik. Berak oraino, bere obra miragarrien, bere lege sainduaren bidez. Berak oraino noizetik noizerat, mundu huntan agerrarazten dituen gizon saindu, gizon mirakuiluzko batzuen bidez.

Zer gizonak ahal diren, Jainkoak bere argiz bere saindutasunaren distiraz horrela beztitzen dituenak ? Zer gizona ahal zen Jondoni Martine, zer argi eder, zer argi handia ! Jainkoak egundaino bere Elizan piztu izan duen distiragarrietarik bat.

Bazuten segurki jendeek halako baten beharra ; hein bat ilun baitzauden bazterrak, behialako borzgarren mende hartan, hainbertze gerlate⁴, hainbertze nahasmenduren erdian.

Paganoen mundu zaharrak, mundu berri bati egin behar zion bide. Jainkoak xixtu⁵ egin ziotela, iparraldeko zoko batzuetarik baziren jende gaitz⁶ batzu osteka etorriak Frantzia barne hortako eremuez jabetzerat.

Jendaira basa eta hezgaitza, oro errautsi dituk hire bidean ; hi, orai arteraino, otsoak, lehoinak baino areagokoa, nork heziko ote hau ? Nor izanen ote duk⁷ hitarik eginen dikana⁸ Jainko eztiaren artalde bat, Frantses populuaren izena merezituko duen populu bat eta nazione bat munduan diren girixtinoenatarik ? Nork trebaraziko ditik⁹ hire adimenduaren begiak fedearen argian ? Aterako dik¹⁰ bai nunbaitik Jainkoak hi heziko, hi argituko, hi bere lege sainduaren araberan moldatuko hauena.

Ager zaite beraz Jondoni Martine. Bertze orduz mundu guzia zuri beha zagoen bezala, gu ere orai beha gaudetzu. Zure denboretako jendeeri bezain eder zaiku ikustea nolako bizia zineraman urrats bakotxean, kasik mirakuilua zarraitzula¹¹. Bainan oraino gehiago bozkariatzen gaituena da orhoitzea zu zarella zeruan herri huntako umeen ararteko hautatua, Jainkoaren aldean.

Jondoni Martine gure patroina den bezala, gure Ama zare zu, O Maria ! Beraz otoi lagun gaitzatzu Izpiritu Sainduarenganik ardiesten orai nik eta ene aditzaile hauek, behar ditugun argiak.

Ave Maria...

Jondoni Martine sortu zen duela hamalau ehun urteren ingurua[n], Hungariako herri batean eta, bere eskolak egin zituen Italian, Paviako hirian. Haren burasoak jende handi batzu eta paganoak ziren. Aita zuen Erromako enperadorearen armadan kargu handitan eta aita haren gutizia guzia zen semea ere egin zakion soldadu bainan egon zadin beti hura bezala pagano.

Martinek ahal baitzuen¹² bertzerik gogoan. Hamar urte baizik ez zituen, etxetik eskapaturik, joan zenean eliza batera eta han ardietsi zuenean girixtino gaien erronkan¹³ sartzea.

Jakin behar duzue, aditzaile maiteak, girixtino gaiak zirela denbora hetan paganotasunari uko egin eta oraino zenbait denbora, orobat¹⁴ zenbait urte, bataioaren goait egoiten zirenak ; orai apez gaiak apeztu baino lehen mundutik berexirik egoiten diren bezalatsu.

Handik bi urteren buruan, Martin abiatzen da, mundua sekulakotz utzirik joan behar duela desertuan saindutzerat. Bainan, adin eskasez, gelditu behar izan zen.

Handituago eta kartsuago, bere bihotza geroago eta apartago zaukan munduko gauzetarik eta haren adimendua berdin geroago eta gehiago ohartzu zohan lur huntako banitateen¹⁵ enganioeri. Hala hala¹⁶ ez zuen onik Jainkoarekin eta Jainkotiarrekin baizik. Oi gaztetasunaren ederra horrela bertutos¹⁷ eta Jainkotiar deno ! Edertasun suerte horrek nun du bere parekorik, errazue gazteak, zer zaitzue¹⁸?

Hainbertzenarekin Konstantzio enperadoreak galdegiten ditu gerlarat soldadu zaharren seme guziak. Martin ere badoha nahitez. Armadan sartzearekin jada kargutan bide zen, ezen bazuen zerbitzari bat eta errana da

zerbitzari hura tratatzen zuela bere anaia bat bezala, askotan bera haren mutil izatu¹⁹ balitz bezala. Nahiz hain aberats [izan], beretzat ez zuen kasik deus gasturik. Zituen guziez ordean gabetzen zen noiznahi bere azpiko soldadu eta ikusten ahal zituen jende errumes²⁰ guzien sokorritzeko.

Behin, neguko hotz handi batez, Amiens-eko portaletan²¹ zagoen bere soldadu lagun batzuekin. Heldu da pobre bat dena biluzia, hotzez daldaran, otoi zerbait eman diezoten beztitzeko. Bertze nehork kasurik ez egiten eta, zer egiten du Martinek ? Kentzen du soinetik bere kapa, ezpataz pikatzen du hartarik erdia eta, bertzerik ez ukanez, emaiten dio pobreaki, eta bera ahal duen bezala estaltzen da bertze erdiaz. Lagunek bazterretik irri, bainan Jainkoa zerutik beha...

Ondoko gauean zer gertatzen da ? Jesukristo aingeru tropa batekin agertzen zaio Martini bere ohe aintzinerat dioelarik : « Beha zak, Martin, ezagutzen dukanetz ene soineko hau... » Martinek behatzen du eta ohartzen da bezperan pobreaki emanikako kapa erdi hura duela Jesukristok soinean. Orduan Salbatzaileak erraiten diote bere aingerueri : « Beha zazue, zuek ere, nola Martinek, oraino girixtino gai baizik ez izanki eta, nola nauen kapa huntaz bezitu. »

Baginaki bada ontsa, girixtinoak, Jainkoak zer estimu handia egiten duen jende beharraren²² alderako karitateaz eta bertze gainerako obra on guziez. Baginaki ontsa juje eternalak zer konduak galdeginen dauzkigun egun batez, berak guri mundu huntan emanikako ontasunen enpleguaz ! Orai beretik, denbora deno, ez ote du balio gauza horri kasu egiteak ?

Aipatu dugun gertakari hortarik laster Martin bataiatua izan zen... Girixtino da bai ; ez zaio iduritzen gehiago mundu huntakoa dela ere. Galdegiten du bere aintzindarieri utz dezaten armadatik joaiterat. Enperadoreak jakiten du hori. Preseski haren tropak biharamunean suan²³ aritzekoak ziren. « Zer soldadua hi, erraiten dio enperadoreak, bihar suan armada guzia ari behar eta hi beldurrez ihesi ? » « Ni beldur, dio Martinek, ni ihesi ? Hori uste duzunaz geroz egonen naiz oraino, bainan nahi dut bihar deus armarik gabe, ene gurutzearen seinale xoilarekin ezar nazazun etsaien aintzinean, lehen-lehenbizikoa, joaiten naizela bada ni, heien lerroak hautsirik hetaz bertzalderaino. »

Uste zuen enperadoreak, Martin balentriaz mintzo zela hola. Manatu zuen biharamuneraino guardia zezaten eta sua hasteko ponduan²⁴ para²⁵ zezaten berak galdetu bezala, etsaia nun ere baitzen azkarrenik eta heien aintzinean. Biharamunean, ordean, goizean goiz, hor heldu zaizko enperadoreari etsaien enbaxadoreak bakearen galdez otoizka eta, suan ari gabe amor emaiterat.

Guziek ez zuten bertzerik pentsatu baizik ere, Martinen otoitzeri esker, Jainkoak gau hartan kanbiatu zituela etsai heien xedeak eta enperadoreari eman, deus gusta gabe, abantail bat edozoin bitoria baino handiagoa.

Martinek orduan berean ardiesten du bere soldadugoren uztea eta, entzunik Poitiers-ko hirian bazela apezpiku saindu eta famatu bat Hilario deitzen zena, badoha abiaduran²⁶ harenganat, haren dizipulu izaiteko. Hilario sainduak Ebanjelioaz nahi izan zuen berehala ordenatu²⁷, baina Martinek ez zuen utzi, erranez sobera zitzaiola kargu hori, eta frango²⁸ zela, hura bezalako batentzat, zerbait gutxiago ere.

Hemendik aintzina, girixtinoak, Jondoni Martinen urratseri mirakuilua purrustan²⁹ dariote. Zein hauta, zein utz erran gabe... Hautatzeak berak lanak ditu... Eta denbora ere bertzalde xuhurko dugu. Goazen apur³⁰ bat hola hola.

Hilario apezpikuarekin zagoelarik Jainkoak manatu zion Martini egin zezan bidaia bat bere sor herrirat, bere burasoak oraino paganoak baitzituen, heien konbertitzerat. Alpes-etako mendietan barna dohalarik ohoin batzu heldu zaizko biderat ebatsi eta hil behar dutela. Bat sabre ukaldi bat emaiterat zohakon bere lagun batek ez balio besoa tratatu. Estekatzen dute arbola bati, zituen guzien kentzeko eta hantxe daukatelarik amarratua, batek galdegiten dio : « Errak nor haizen. » « Ni naiz girixtino bat » ihardesten du Martinek. « Baduk beldurrik ? » diote ohoinek. « Nik, beldurrik sekulan, ezen badakit Jainkoa nerekin eta nere alde dudala. » Azkenekotz bere sanfretaz³¹, bere elhe onez, harritzen ditu gaixtagin hek, nun uzten baitute libro, deusik egin gabe eta hetarik bat bizitzez kanbiaturik handik laster sartu baitzen fraide.

Milango hiritik haratxago, debrua agertzen zaio gizon baten itxuran eta erraiten dio : « Norat hoa, Martin ? » Martinek errepusta : « Jainkoak norat ere gidatzen bainaik³² eta harat. » Debrua berriz : « Noranahi joan hadin eta zernahi egin dezakan, jakin zak debrua izanen dukala beti partida. » Martinek orduan : « Jainkoa, ordean, ene alde diat³³, ez diat hire beldurrik. » Hori erraitearekin debrua han berean suntsitu zitzaion.

Bere sor herrirat heldu eta, zernahi ikusi zuen bere burasoeri gure Jainkoa ezin ezagutaraziz. Bere aita sekulan ez zuen ateratu ahal [izan] bere gogortasunetik, baina ama eta bertze frango itzuli ziren gure erlisionerat.

Handik Frantziarat itzuli zenean, bere lehenbiziko lana egin zuen berekin zituen zenbait fraiderentzat komentu baten egitea. Arren³⁴ bazen heien artean girixtino gai bat gure saindua kanpoan zen aldi batez, bet-betan eritu eta hil zena bataiatzeko denborarik izan gabe. San Martin heldu da ehorzterat zeramatelarik. Behatzen dio hilari, eta aterarazten ditu guziak haren ganbaratik kanporat. Borta hesten du eta han, bakarrik delarik, etzaten da gorputz hil hotz haren gainean, zabal-zabala, otoizten duelarik Jesukristo bizia bihur diezon hilari.

Otoitz hori akabatu bezain laster, hila hor pizten da. Hainbertzenarekin, ganberako bortan goait zaudenak sartzen dire eta nor harritu, hek harritu,

ikusirik heiek doi-doia ehorzterat zeramatena, hek bezain ontsa bizi. Berehala bataiatu zuten eta bizi harek iraun zion asko urte.

Bertze aldi batez, jaun handi baten mutila³⁵ urkatua kausitu zuten. Jondoni Martine badoha gorputza altxatua zuten lekurat eta, otoitzean hasi den bezain laster, hila pizturik xutitzen da, hartzen du bere piztailea eskutik eta segitzen etxe haren aintzinerat bildua zagoen populu ostearen erdian gaindi.

Denboratsu hetan beretan, Tours-eko hiria apezpiku baten beharretan zen. Guziek boz batez Jondoni Martine behar dutela. Ordean, nork atera gure saildua bere komentutik ? Gehiago dena nork harraraz hari apezpikutasunaren kargua... Gizon bat bizkitartean kargatzen da gauza hortaz. Zer egiten du ? Badoha komentuko atera, emaztea eri duela eta San Martinen galdez dagokola erranez, ilkiarazten³⁶ du.

Ilki bazen, ilki zen. Populu guzia kanpoko aldean ixil-ixila eta gorderik zagoena heldu zaio sailduari bet-betan gainerat, eta berak nahitez, bortxaz eta airean, eremaiten dute elizarat eta han, oro prest zaudelarik hartako, Martin kontsekratzen dute apezpiku.

Hemen lan handiegia liteke, girixtinoak, erraitea nolakoa zen Jondoni Martinek, apezpikutuz geroztik, zeraman bizia. Haren bihotzeko sua, haren bertute miragarriak, haren penitentzia harrigarriak, haren barur garratz eta kontinokoak³⁷, harek bere buruaz egiten zuen mespretxioa, haren nornahiren alderako ontasuna eta begitarte³⁸ amultsua.

Behin, bere diosesako³⁹ herrien bisitatzen zabilalarik, gertatu zen bide batean bakarrik, bere segidakoak gibelaxko geldituz. Ikusten du heldu zaiola aintzinerat karrosa bat soldaduz betea. Hurbildu direnean, zaldia izitzen ditu Martin apezpikuaren arropak eta nehor ezin gehiago aintzinaraz detzakke. Soldaduak samurtzen dire Martinen kontra ; jausten dire karrosatik eta makila kolpez ehotzen⁴⁰ dute, hiltzat bide hegian uzterainokoa. Ezen ez zakiten batere nor zen eta saildu handi horrek berak ere hitz bat erran gabe uzten zituen nahi zuten guzia egin ziezoten. Noizbait, hargatik⁴¹ bere segidako apezak heltzen zaizko. Harrapatzen dute umatua⁴² erdi hila, odoletan, eta nolazpait, ez errexki, hupatzen⁴³ dute bere mandoaren gainerat.

Bizkitartean, soldaduak hantxe zauden beren zaldieri ezin urrats bat ere eginaraziz. Ezagaturik Jainkoak punitzen⁴⁴ zituela, galdegin zuten nor zen pobre hala beztiturikako hura. Erran zioten hura zela San Martin famatua. Ordukotz ez zen nehor apezpiku saildu haren famaz aditzea ez zuenik. Hori jakin zuten bai, badohazko guziak barkamendu eskatzerat, belaunikaturik. San Martinek gogotik barkatu zioten, berak, bere eskuz, xutiarazi zituen eta bere otoitzez heien zaldia aintzinerat abiarazi.

Handik laster, paganorik baizik ez zen leku batean pasatzen zelarik, abiatu zitzaizoten predikatzen eta bere predikueri nahiz indar gehiago eman,

ekarrarazi zioten haur bat bezperan hila eta haur hura ororen bixtan pizturik eman zion bere amari soinerat⁴⁵. Guziak orduan paratu zitzaizkon oihuka, bataioaren galdez.

Ibiltzen zen tokietan ikusten bazuen Jainko faltsurik edo heien ohoretan eginikako zerbait aldare, ez zuen onik⁴⁶ hek ezeztatu artio. Halako aldi batez, manatu zion bere zerbitzari eliza gizon bati, barreia⁴⁷ zezan dorre bat, dena harri pikatuz egina, eta paganoen jainko bati kontsekratua. Handik denboraren buruan⁴⁸ jakin zuen Jondoni Martinek tresna eta langile eskasez oraino barreiatzekoa zagoela dorre hura. Zer egiten du ? Gau bat badago otoitzean eta, biharamunean, horra nun ihurtzuria⁴⁹ ihurtzuriaren gainerat eroriz, haize zirimola batekin, erortzen den dorre famatua eta mila porroska[tua] gelditzen, zimenduetaraino.

Bertze herri batean, berriz, bazen pino ondo izigarri bat, debruari kontsekratua. San Martinek galdetzen du pika⁵⁰ eta aurdik⁵¹ dezaten ; paganoek, ordean, ez nahi hunkitu ere. Bizkitartean batek erraiten dio gure sainduari : « Hots pikatuko diagu, bainan kondizionerekin : erortzen denean paraturen diokala hire bizkarra erortzen den alderditik. Hortarik ageriko duk hire Jainkoak zer indar duen.» San Martinek berehala baietz bai paratuko dela, gogotik, eta pika dezaten nahi duten eskualdetik. Arbola pikatu hurren⁵² dutenean estekatzen dute zangotik, ez dadin ihes abia. Arbola karraskan erortzen abiatzen da Martinen gainerat. Martin zeinatzen⁵³ da eta hura zeinatzearekin, bet-betan, erortzen da bertze eskualderat, nun lehertzer⁵⁴ batzituen pikatazaileak berak. Ordutik beretik inguru hetako jende guzia girixtinoen sinisterat itzuli zen eta bihi bat⁵⁵ ez bide zen heien artean pagano gelditu.

Bertze behin, Jondoni Martinek su eman zion jainko faltsuen tenplo bati. Bet-betan haize handi [bat] altxatzen da su hartako pindarrak eta garra pusatzen dituen auzoko etxeetarat. Oro erretzerat dohazi ; etxe heien jabeak mintzo dire hil behar dutela Martin, su haren piztailea. Ordean, saindu handi hori igaiten da teilaturat. Han agertu deneko sua abiatzen da, haize kontra, etxe hetarik ihes bezala, eta tenploaz kanpo, oro salbu dire.

Bertze aldi batez, bertze tenplo baten barreiatzerat⁵⁶ zohalarik, laborari tropa batek nahi izan zuen trabatu. Bat etorri zitzaion sabre batez behar ziola burua bi erdi egin. Sainduak paratzen dio lepoa ontsa biluzirik ; gaixtagina ukaldiaren emaiteko azkarki bere mogimenduaren hartzen ari delarik, hor erortzen da erroz gora⁵⁷ gibelaren gainerat. Bertze halako kasu batean, bertze gaixtagin bati ezpata suntsitu zitzaion bere eskuetarik.

Bazen denbora hetan Adizien izena zuen aintzindari handi bat. Bazter guziak noiznahi sarraskitan emaiten zituen. Tours-eko hirian sartu zen hango jendeen xehakatzeko. Bainan sarraskia hasi behar zen bezperako gauean Jondoni Martinek berak hura lo zagoen etxerat joanik, eztitu eta kanbiatu

zuen gizon hiltzaile famatu hori eta biharamunean, hiltzeko preso zauzkan guziak librarazi ziozkan.

Maximo enperadoreak behin gonbidatu zuen bere mahainerat, sainduak ereman zuen berekin bere segidako apez bat. Bazkari erditan ekartzen dute baso handi bat arnoz betea eta, usaiaren arabera, lehenbizikorik presentatzen enperadoreari. Enperadoreak erraiten du Apezpiku saindua lehenago dela eta edaten hasarazten dio Jondoni Martin, ustez gero ondotik berari emanen ziola lehenik. Bainan Jondoni Martinek enperadoreari baino lehenago emaiten dio bere aldeko apezari. Enperadoreak, afruntu hartzeko plazan⁵⁸, aitortu zuen egiazki hala behar ere zela ; ez zela konpainia hartan nehor, apezpikuaz landa, apez hura bezain graduz altxaturik. Handik laster enperadorearen andreak berak mahaina zerbitzatu zion saindu handi hari.

Bainan, girixtinoak, akabatzerik ez nuke, ez banitu uzten oraino gehienak erraiteko. Aski dut zueri hau xoilki orai aipatzea : lau liburu handitan konda ahala mirakuilu, oro Jondoni Martinen bertutez gertatuak, izkribatu izan ditu haren ondoko apezpiku batek.

Horra nolakoa zen zuek zeruan duzuen arartekoa⁵⁹.

¹ Zurezko ontzi bat, *boisseau, demi-quart d'hectolitre*

² ≈ Jainkoa gizonaz urrikaltzen baita

³ lanbro, hodei

⁴ gerla urteak

⁵ dei egin

⁶ bihurri, bortitz

⁷ da, to-ka

⁸ duena, to-ka Senperen

⁹ ditu, to-ka

¹⁰ du, to-ka

¹¹ jarraikitzen zitzaitzula

¹² ≈ Martinek baitzukeen xede garrantzitsuagorik

¹³ mailan, lerroan

¹⁴ berdin

¹⁵ huskerien, ergelkerien

¹⁶ ≈ aldiz

¹⁷ bertutez aberats

¹⁸ ≈ zer diozue ?

¹⁹ izan

²⁰ pobre

²¹ *portails d'entrée de la ville.*

²² jende pobrearen

²³ gerlan

- 24 unean, mementoan
- 25 ezar
- 26 zalu-zalua, lasterka
- 27 Ez dakigu xuxen zer erran nahi duen. Ikus Bixintxo [3].
- 28 asko
- 29 ausarki, nasaiki
- 30 pixka bat
- 31 kopetaz, ausartziaz
- 32 bainau, to-ka Senperen
- 33 dut, to-ka
- 34 Zeren-eta, ezen
- 35 morroia
- 36 jalgiarazten/ aterarazten
- 37 jarraikiak, gelditzerik gabeak
- 38 aurpegi
- 39 elizbarrutiko
- 40 jo, zafratu
- 41 haatik, halere
- 42 zanpatua, ukaldien azpian lehertua
- 43 altxatzen
- 44 zigortzen
- 45 altzorat, besoetarat
- 46 ≈ ez zuen bakerik
- 47 desegin (urratu, Senperen)
- 48 denbora luze baten buruan
- 49 ortzantza, trumoia
- 50 motz, ebaki
- 51 aurtiki, bota
- 52 kasik, ia
- 53 gurutzearen seinalea egin
- 54 kasik lehertu
- 55 bihirik, bat ere ez
- 56 desegiterat (urratzerat, Senperen)
- 57 zangoz gora
- 58 orde
- 59 bitartekoa, bitartekaria

Cela pulchra et amica mea, et macula
non est in te.

Esma çare gucia: o çu hain' mairi piteidana;
da çure baithan' nahun eç da tathariaç.

Canliques' canliques' IV^{ta} çap.

Guirichtino maitiacs

Baldin' der bazaltque' comen' çur'
Inçuen' beçalaco' ama' baten' haur' çaitca';
baldin' ama' harron' icora' belhi' aasçingçuin'
intçuten' da' çorone' biçatelic' may' aiphalon'
baduçes'; baldin' Mariaron' laudon' çon' adun'
intçuten' da' boçaroris' çuin' çupiratçen'
çorinçurri' bazaltque'; çur' Guirichtinos' çur'
Mariaron' çorone' boçaria' çatçyçti' çu' çu' çu'
hauri' huntan' çur' biçotçee' çu' çu' çu'
beçate' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu'
çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu'
çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu'
çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu'
çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu' çu'

natura. batentzat asma ahaticae graduie
 loricosea ad dicitur. anima quicq. Deo quicq.
 garbi luna. equingo equum huncquim becala
 iunctura ipan con gorphuti bati. Oidean. cor
 gorphuti. anima miragari havi jehason
 becalae gorphuti garbi eta miragari bati.
 Oidean. cor gorphuti. anima gorenan dicitur
 i. p. i. t. i. c. a. a. n. g. u. e. r. i. c. i. u. s. u. l. t. h. a. n. j. e. l. u. r. i. e. d. e. h. a. t.
 s. u. e. n. a. e. l. o. r. i. c. o. s. e. n. a. e. g. o. r. g. o. r. i. s. i. m. n. e. b. e. r. e. q. u. i. t.
 l. a. e. n. n. a. g. b. e. r. e. s. c. i. e. n. t. i. a. s. u. n. a. g. h. a. i. n. t. i. g. e. l. a. n.
 a. p. h. a. l. a. g. o. e. t. a. h. a. i. n. t. i. b. e. r. a. b. a. i. n. o. q. u. i. b. e. l. a. g. o.
 m. p. e. n. d. i. t. i. o. n. g. o. r. p. h. u. t. i. b. a. t. i. . . . O. i. d. e. a. n. e. o. r.
 g. o. r. p. h. u. t. i. c. i. ? J. a. i. n. e. o. q. u. i. s. o. n. e. q. u. i. n. o. r. e. n. g. o. r.
 p. h. u. t. i. a. r. e. n. g. a. i. a. b. e. r. e. l. i. e. h. o. m. i. t. i. l. e. h. a. r. d. i. e. n.
 g. o. r. p. h. u. t. i. b. a. t. i. . . . O. i. d. e. a. n. e. o. r. g. o. r. p. h. u. t. i. c. i. .
 B. a. i. n. a. n. p. h. u. t. i. d. e. l. e. a. e. b. r. a. c. i. p. a. n. t. i. t. u. r. i. c.
 n. a. g. u. a. . . . A. s. t. a. s. m. i. t. t. a. q. u. e. h. i. a. g. o. e. q. d. a. g. u. i. t.
 E. t. e. a. n. d. e. q. u. i. n. e. o. r. d. i. e. n. t. i. e. q. u. i. b. e. l. l. a.
 E. r. o. m. a. c. e. h. i. r. i. a. n. b. e. l. d. i. c. i. t. i. c. o. c. o. n. t. r. i. b. u. t. i. o. p. r. o. n. a. l. e.
 D. i. o. A. n. a. n. e. S. u. r. e. S. a. l. b. a. t. e. i. l. e. a. r. e. n. a. m. a.
 b. e. h. a. r. a. c. o. n. t. r. i. b. u. t. i. a. i. p. a. n. c. e. l. a. b. e. r. e. a. m. a.
 A. m. m. e. n. e. r. a. i. e. t. a. n. t. e. q. u. i. b. e. l. l. e. n. o. r. n. a. b. i. b. e. l. a.
 e. q. u. i. d. a. m. o. s. o. q. u. i. e. n. e. b. e. g. a. l. a. i. q. q. u. e. l. e. h. o. n.
 b. u. r. a. s. o. n. e. n. d. e. r. e. l. a. s. u. n. t. i. c. a. c. o. l. e. t. p. o. h. i. g. u. i. n.
 h. a. r. e. q. u. i. n. t. e. q. u. i. b. e. l. l. e. n. o. r. n. a. b. i. b. e. l. l. e. n.

egundaineco guisac becala, que lehen
 burasoon belthaluaren galio, hobendun eta
 saionen esclabo. ez bertea nor nahie, bertea
 egundaineco guisac becala, ez madarioneko
 legue baten arziari, naturala. fisco: ori,
 ita eta belthi gaizguirat eltharua den
 bateguin. . . . Ez-eg-eg. Esta pulhira es
 amica mea et macula non est in te. ez da
 Kariarentzat holaco legueri, ez da Ka-
 riantzat holaco ardiolasun abateguari
 eta madarioneko ori. . . Ez da egundaino
 Karia bere amaren es beldari, antthitron
 ubirtea requiri, ez guero. ez seculari. Kari-
 aren bantian antthita den gutuneko notua,
 Karia, ez dion orai bi antthico Erromako
 contulione, hor: ez sintheli behar dugun
 Elizakon hano guico. . . Esta pulhira es
 amica mea et macula non est in te.

Dugun orai arzojinar munduz finca
 gure fidea.

Guisac sortecan hobendun gura, guisac
 mundu hientarat belthatoros eta madarioneko
 nguetcon gara, guisac que lehen burasoon
 bantian belthaltuztatua igan gara. Omnes
 mortui sunt, omnes in uno peccaverunt. . . .

'Si equia Dorychea', baina onduioz sobera
 equia! 'Si ligno gauratza', eta nihar onduioz
 sagria, ez Daguiogrua!

Ahurii phozatu bati Daziz con urchota
 guinea phozantia (Xira)... biki bat, bishon
 Da phozadura hartaz nahastecatia ez Daria,
 Orbat. Dain/belthatorosaron Daltic section
 Diran guinea, guinea zai beretic belthatoros,
 bati bat, bishon Da belthatoroson lertzon?
 beroguin ez Daltharguente! Euid intum est
 re carne caro est.

Elu Maria? Azen onduioz lantec
 caico Da? ... Fanda Hancaren Dolaran
 ethuria? ... Maria. Guirichino martean,
 quia eta nie bezala beru ethargua harte
 hasteti. Hancan guine Da. Maria quia
 eta ne bezala asta ama hatuan hatamuti
 orthua Da? ... Coi erian dut hada nie
 aichlian! Maria bertec niharoz bezala
 contec beluarigan Delat, belthaturic, eta
 belthaturon/arraste Dore menduoniz gabe?
 Bai erian dut... etamaint usargui
 beritiz oranen ere... eta corigatiz niri
 portela miulga baxadi... erigatiz bertec
 niharostec luguenari!

Maria e' Damon odal bisatutic' orthua
 eta bizquitartean bicio, haren dangutseneo
 entutic' salbu... Astoz bada hori... Cere
 ezarriro othe dauca bada Maria beha-
 lu, eo legue hortaric, madaracione, eo colpa
 hortaric quericean... Cere? onxa entzun
 magacut'. Cere?... Bere seme dibidicaren
 besone... Cere? egun batez Mariaren
 ganic orthe behar den Jaincoaren puehat-
 cic?... Cere? Jesus. Mariaren ganico
 haur bother eguzcoaren amodio turricom-
 du, eta merxinoridu' neguri gabeco.

Bainan dicque, Beltzatu' originibun
 toquea, legue eoin' hautsige bat da, helare
 legue baten' hautlea gaur' haridia da.
 - Bai nahi badu: eian bedi legue hori
 den baino oraino eoin' hautsigezagoa...
 - Or da oraino legue hori, ala Jainco?
 Eta Mariac' nozquin' da eguzicozuehigo
 legue horrequin' ala Jaincoarequin'. Haur
 comparacione bat... Inac bere leguea
 da or' deleguenaren erretica... Bizquitar-
 tean ezibatua da: halaw aldi batez
 enque unpis batez labozari batcan
 h'z'raillera' au' digui' etuela haur' haur

Jaincoen onoa moite ebitenae). . . . .
 Euzque hura harritu, charitu concan hinc
 haur hee demboraren buruan su lama
 heien erdian, jostola huri cirola suric
 don mendrea, talle hartan ican ez balitz
 bezala). . . . . Butea behin Jaincoaren
 populua juan behara can ur ibai hardi
 batez bertaldora). Jaincoac manaten
 dio bere profetari jo dezan ur hura. eta
 hainberten arsonin, ma qui belat abiaten
 dal, eta uzten dio populua quicari butea
 alderat juitico lekhu idora.

Etacur. hanelaco co. hit Jaincoac
 ez alhe deoque equin bere ama beharun
 jagortan, ororen sortaco lekhatuz eolegu
 ari hura? . . . . . E, alhe deoque orran
 legu madaricani jo harri? . . . . . Xida
 hadi nora nahi, eta mundu hunitarat
 sorten dion quicn quiverat, obedi zac
 ene solerun manna: hainan orri sortora
 dehan haur haur equi batez ene ama
 izanen baita, bego, bego: quidirie, ego
 hument garic urran, eta obidizac herren
 jaincoan haitlaric ene amediaran
 manna.

ere bere seme jaunaren heinoraino helduco.
 Semea garbi eta saindua bere batharic bere
 igarlay; ama garbi eta saindua bere semea
 equitendian graciarri esquit. . . . Cor; Maria
 bere seme baino orbeit gutiago dela uas-
 terat emaitaw; ez cinoguiquela cor erran
 batharic gubi contecbi tua dela erran den
 ondoan? . . . Cor Viet? Onna asequin aquet
 cor batharic homon creatura bat hain garbi
 hain innocua; Amm eta que Salbatpita
 aro garbiago et innoculago dela erran
 lundoria handiago bairic ez baita jaico-
 aruntzat.

Berleanaz ere oraino; cor aparantia;
 Maria seculari, aher bat batharic quon
 tha iteguiela batharic or estatuari; semea
 or estabatassuan; madariuic or legu
 baten azpian? . . . Nola sofituic quon semea
 deohore hori. bere amareu batharic. . . .
 Bainan die noberitec; Maria ez quon
 erduan oraino Semeic. . . Succura hori.
 Mariaren Semea; Crinitales bigarren
 presena erduoty haren; . . . Mariaren
 Semea bairic bere nua baino lehenago,
 eternitate bat lehenago. . . . Mariaren

Somea, gure Salbatzaile Dibino, behioren-
 ticacae, can, beraz seme on begala behioretie
 maite, gure bere ama; behi ordie seme-
 on harrac bere ama maitea, gogon gure
 behioretie berehia, gogon hura bere
 amutzat, berehia gogon harentzat
 gaurare bereciorae. Elmitate gure tie
 bequira, gogon gure ama maiteari,
 Oi Jesus maitea. Blasfemie bat hitzazquit
 maitea, gure bequira az gure eaciarie utz
 cinoguelat, colpatzerat. . . Egun, seculan
 seculan, gure onie utzi Don mendrean
 hurrentzerat. Beraz Maria, gure begala
 behioretie, contrebitea, ientia, gure ditagun
 gaurae bat da.

Egun orie, egun dechidat, egun
 marsumae egun Satan gure tie, gure
 lehen buracoe, engantze tie mudarientua,
 tie lehenbierie behioretie, eta egun
 orietie. Egun orie egun! . . . Egun
 min egun bat, gure onie hurrentzerat
 Diabolanen aditeac. . . egun, gure hurrentzerat
 orie urhin jagun, gure onie gure hurrentzerat
 tie, gure hurrentzerat eta hurrentzerat
 hurrentzerat eta hurrentzerat, eta

prosequi equivo equum huncquid becala
 Equis: az baitzue/ohara hunc quere
 anepica deagum/ hunc bates sortera
 qthalaria/ unan qacoon/ culpa: hic hie
 extina phrentiaz bertea quias becala
 hura sistata nahi, eta horae hiri aintun-
 dug hiri bimus lehortu... Orhoit haiz!
 eta costaz hobegui?... Bahuen dretcho
 bat, munduan lehonbiere bekhatura sar-
 raeiz guroz ticacoa, dretcho bat. Etamen
 doletie sorteen ciren quere gainerat
 hedatua hagsana... Oi bai hastaco
 nansi hunteen... Tuu huen era dretcho
 hura Maria Jaincoaren ama bereamun
 araitan gurethatu conean?... Nansi
 olhe hunteen orduan?... Ubi est victorintia
 ubi est stimulum tuu?... Hic conahi
 equivo gatio. Maria bekhatura gaba
 i;an dela/ contabitu, horae deagum
 quere fernugui conhesten.

Oi gure/oma era, qu badoy uigu
 bekhatur es loquaron/ az pian sorttu eta
 bekhatur es loqar: baten az pian becala hie
 gauda. Ulicat gauriz quitzu, eta loquun
 quitzatu/ gauriz loquon/ i arthetie/ hie/ dretcho

[*QUE SOY ERA IMMACULADA COUNCEPTIOU*]¹

Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.

Ederra zare guzia, oi zu hain maite zaitudana, eta zure baitan nehun
ez da tatxarik
(Kantiken kantiketan, IV. kapituluan)

Girixtino maiteak,

Baldin eder bazaitzue zeruan zuek duzuen bezalako ama baten haur izaitea ; baldin ama haren izena beti atseginekin entzuten eta zeronek² bihotzetik maiz aipatzen baduzue ; baldin Mariaren laudorioen, ardura entzutea, eta bozkariorekin errepikatzea loriagarri bazaitzue, zuek girixtinoak, zuek Mariaren umeak, bozkaria zaitetze egungo egun handi huntan. Zuen bihotzek gaindi egin bezate amodioz eta alegrantzia saindu batez ezen, huna urte muga bat, nehorri egundaino zor izan ez zaion bezalako. Ezen, egun hunekin bezala, Mariaren arima Jainkoak eman ahalikako grazia eta dohain berezienez berregindua³, Mariaren arima Jainkoak kreatura batentzat asma ahalikako gradurik loriosenerat deitua : arima guziz eder, guziz garbi hura, egungo egun hunekin bezala juntatua izan zen gorputz bati. Ordean, zer gorputzi ? Arima miragarri hari zohakon bezalako gorputz garbi miragarri bati. Ordean, zer gorputzi ? Zerurik gorenean diren izpiriturik, aingerurik, arkanjelurik dohatsuenak, loriosenak, zoragarrienak, bere garbitasunaz, bere saindutasunaz ainitzetan apalago eta ainitz bera baino gibelago uzten dituen gorputz bati. Ordean, zer gorputzi ? Jainko gizon eginaren gorputzaren gai beretik hornitu behar duen gorputz bati. Ordean zer gorputzi... Bainan pentsatzeak berak espantiturik nauka. Nola mintza gehiago ez dakit.

Entzun dezagun zer dioen egun bi urte⁴ Erromako hirian bildurikako Kontzilio jeneralak. Dio, Maria, gure Salbatzailearen Ama beharra, kontzebitua izan zela bere ama Añaren errailetan, ez bertze nornahi, bertze egundainoko guziek bezala ; ez gure lehen burasoen ondoriotasunetikako

lertzo⁵ higuin⁶ harekin ; ez bertze nornahi, bertze egundainoko guziak bezala, gure lehen burasoen bekatuarengatik, hobendun⁷ eta etsaiaren esklabo ; ez bertze nornahi, bertze egundainoko guziak bezala ez madarizione lege baten azpian ; naturaleza flako, eri, itsu eta beti gaizkirat ekarria den batekin... Ez, ez, ez. *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.* Ez da Mariarentzat holako legerik ; ez da Mariarentzat holako ondoriotasun ahalkagarri eta madarizionezkorik.. Ez da egundaino Maria bere amaren sabelean aurkitzen abiatzearekin, ez gero, ez sekulan, Mariaren baitan aurkitu den gutieneko notarik⁸. Horra zer dioen orai bi urteko Erromako Kontzilioak, horra zer sinetsi behar dugun Elizaren haur guziek... *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.* Dugun arrazoinamenduz finka gure fedea.

Guziak, sortzean, hobendun gare ; guziak mundu huntarat bekatoros eta madarikatu agertzen gare ; guziak gure lehen burasoen baitan bekatuztatuak izan gare. *Omnes mortui sunt, omnes in uno peccaverunt...* Ai, egia dorpea ! Bainan ondikotz sobera egia ! Ai lege garratza, eta nehor, ondikotz, eskapa ez dakiokena !

Iturri pozoindatu bati darizkon⁹ ur xorta guziak pozoindatuak dire... Bihi bat¹⁰, bixtan da, pozoindura hartaz nahastekatua ez denik. Orobat Adam bekatorosaren odoletik sortzen diren guziak, guziak gai beretik bekatoros ; bihi bat, bixtan da, bekatuaren lertzoa berekin ez dakarkeenik *Quod natum est ex carne caro est.*

Eta Maria ? Noren ondoriotasunetikakoa da ? Nun da Mariaren odolaren iturria ? Mariak, girixtino maiteak, zuek eta nik bezala bere etorkia haste hastetik Adamenganik du. Maria, zuek eta ni bezala, aita ama batzuen batasunetik sortua da. Zer erran dut, bada, nik aixtian ? Maria bertze nehor ez bezala kontzebitua izan dela, bekatuarekin, eta bekatuaren arrasto den mendrenik gabe ? Bai erran dut eta oraino ausarki¹¹ berriz erranen ere... Eta zorigaitz niri bertzela mintza banindadi¹². Zorigaitz bertze sinisterik lukeenari !

Maria Adamen odol biziaturtik¹³ sortua eta bizkitartean bizio haren den gutieneko kutsutik salbu... Nolaz, bada, hori ? Zerk ezarriko ote dauku, bada, Maria bekatuzko lege hortarik, madarizionezko kolpe hortarik gerizan ? Zerk ? Ontsa entzun nazazue. Zerk ? Bere seme dibinoaren besoak... Zerk ? Egun batez Mariarenganik sortu behar den Jainkoaren puxantziak¹⁴. Zerk ? Jesus[en], Mariarenganikako haur botere guzizkoaren amodio, urrikalmendu eta merezimendu neurrigabeek.

Bainan diozue, bekatu originalaren legea, lege ezin hautsizko bat da, holako lege baten haustea gauza handia da... Bai, nahi bada, izan bedi lege hori, den baino oraino ezin hautsizkoagoa... Nor da nausi : lege hori ala Jainkoa ? Eta Mariak norekin du egiteko gehiago : lege horrekin ala

Jainkoarekin ? Huna konparazione bat... Suak bere legea du : erre daitekeenaren erretzea... Bizkitartean izkribatua da : halako aldi batez errege inpio¹⁵ batek labe gorri batean kiskailtzerat aurdiki zituela hirur haur Jainkoak ontsa maite zituenak. Nor harritu, errege hura harritu, ohartu zenean hiru haur hek, denboraren buruan, su lama heien erdian josteta ari zirela, surik den mendrena¹⁶ labe hartan izan ez balitz bezala... Bertze behin Jainkoaren populua joan beharra zen ur ibai handi batez bertzalderat. Jainkoak manatzen dio bere profetari jo dezan ur hura eta, hainbertzenarekin, ura gibelerat abiatzen da eta uzten dio populu guziari bertze alderat joaiteko leku idorra.

Eta zer ? Horrelako zerbait Jainkoak ez ote dezake egin bere ama beharraren fagoretan, ororen sortzeko bekatuzko legeari buruz ? Ez ote diezoke erran lege madarizionezko horri : « Heda hadi noranahi eta mundu huntarat sortzen diren guzien gainerat, obedi zak ene koleraren manua, bainan orai sortzerat dohan haur hau egun batez ene ama izanen baita, bego, bego geldirik ! Hago hunenganik urrun eta obedi zak horren gainean bakarrik ene amodioaren manua.»

Sobera ote zaitzue, ene aditzaile maiteak, Maria bekatuaren legeaz gisa hortan bazterrerat utzia izaitze hori ? Zeren beldur zarezte ? Beldur zarezte lege horren dispentsa¹⁷ batetik bertzerat, behin hasiz geroz, emeki emeki heda dadin eta, Mariarentzat bezala, bertze ainitzentsat hola holaka ezeztatua izan dadin ? Bainan nor kausi, Mariaz bertzalde, kasu edo kondizione berekorik ? Erakuts diezadazue bat bakarrik, bai lurrean, bai zeruan, Jainkoaren ama izaiterat Maria bezala deitua izan denik ? Erakuts diezadazue¹⁸ bat bakarrik zoinaren baitan naturalezaren lege guziak Mariaren baitan bezala barreiatuak, itzulikatuak, izan baitire ? Bego, bego, bera bakarrik ! Urrun dire, urrun, bertze kreatura guziak Kreatzailearen amarenganik.

Beldur zarezte menturaz Maria hain gora altxatuz Jainkoari zerbait afruntu egin ? Ez, ez holako beldurrik izan. Maria nahi bezain gora altxaturik ere, Mariarenganik Jainkoarenganat gelditzen zaiku arte bat izaririk¹⁹ ez duena. Nahi duen bezainbat izan bedi ama, sekulan ez da, hurbiltzeko ere, bere seme Jaunaren heineraino²⁰ helduko. Semea garbi eta saindu da bere baitarik, bere izaitez ; ama garbi eta saindu da bere semeak egiten dion graziari esker. Zer ? Maria bere semea baino zerbait gutiago dela erakusterat emaiteko, ez zinakikete zer erran bekatuarekin gabe kontzebitua dela erran den ondoan ? Zer diot ? Ontsa atsegin agertzen baitzait hemen kreatura bat hain garbia, hain inozenta ; zeren eta gure Salbatzailea are garbiago eta inozentago dela erranez, laudorioa handiago baizik ez baita Jainkoarentzat.

Bertzenaz ere oraino, zer aparantzia²¹ [du], Maria sekulan apur bat bakarrik gerta zitekeela bekatuzko estatuan, etsaiaren esklabotasunean,

madarizonezko lege baten azpian ? Nola sofrituko²² zuen semeak desohore hori bere amaren baitan ? Bainan dio norbaitek, Mariak ez zuen orduan oraino semerik... Gezurra hori ! Mariaren Semea, Trinitateko bigarren presuna ordukotz bazen ; Mariaren Semea bazen bere ama baino lehenago, eternitate bat lehenago... Mariaren Semea, gure salbatzaile dibinoa betieretikakoa zen ; beraz, seme on bezala, betieretik maite zuen bere ama ; betieretik seme on harek bere ama maitea gogoan zuen ; betieretik berexia zaukan hura bere amatzat, berexiak zauzkan harentzat graziarik berezienak. « Eternitate guzitik begira zinagokon²³ zure Ama maiteari, oi Jesus maitea, blasfemio bat litzaiket²⁴ erraitea, zure begien azpian, etsaiari utz zinezakeela kolpatzerat. Ez ez, sekulan sekulan, ez zinon utzi den mendrena hunkitzerat. Beraz, Maria, gu bezala bekatuan kontzebitua izaitea ez daitekeen gauza bat da.»

Egik orro, egik deihadar, egik marruma egik, Satan gaixtoa, gure lehen burasoen enganatzaile madarikatua ! Hi, lehenbiziko bekatu egilea eta eginarazlea, egik²⁵ orro, egik ! Eiki²⁷ min egiten baitauk orai hemen aipatu diatanaren²⁶ aditzeak... Eiki, ez baitzaik eder nornahik jakin dezan zer gertatu zitzaion duela hemezortzi ehun eta hiru hogoita hamabi urteren ingurua[n], eta preseski egungo egun hunekin bezala. Eiki, ez baitzaik ohore hemen guziek errepika dezagun haur batek sortzerat zohalarik eman zaukan kolpea ! Hik, hire ezten pozoindatuaz bertze guziak bezala hura sistatu nahi, eta harek hiri aintzinduz hiri burua lehertu... Orhoit haiz ! eta zertaz hobeki ? Bahuen dretxo bat munduan lehenbiziko bekatua sarraraziz geroztikakoa, dretxo bat Adamen odoletik sortzen ziren guzien gainerat hedatua haukana...²⁸ Oi bai hartako, nausi hintzen... Nun huen, errak, dretxo hura Maria Jainkoaren Ama bere amaren erraieran gertatu zenean ? Nausi ote hintzen orduan ? *Ubi est victoria tua ubi est stimulum tuum ?* Hik zernahi eginagatik, Maria bekaturik gabe izan dela kontzebitua, horra zer dugun guziek fermuki sinesten.

Oi gure Ama ona, gu, badakizu, bekatuzko legearen azpian sortu eta bekatuzko lege baten azpian bezala bizi garela. Urrikal gakizkitzu²⁹, eta lagun gaitzatzu graziazko legeari artoski ihardesten.

¹ Ama Birjinaren hitzak, « Bigorre » eskualdeko okzitanieraz : ≈ « Ni naiz, Bekaturik gabe sortua ».

² zuihaurk (zuek-en indargarria)

³ indartua, apaindua, dohatua

⁴ 1854 :*Dogme de l'Immaculée Conception* ; prediku hau, 1856koa dateke.

⁵ glaire

⁶ arbuiagarri

⁷ errudun

⁸ bekaturik

- 9 ≈ ateratzen zaizkion (darizkion, batuaz)
- 10 ≈ bihirik ez
- 11 ausartziarekin (?)
- 12 banendi, batuaz
- 13 ≈ (bekatuaz) kutsatutik
- 14 ahalak, botereak
- 15 pagano, sinesgabe
- 16 den gutiena
- 17 ez betetzeko, jasaiteko faborea
- 18 erakuts iezadazue edo erakutsadazue, batuaz
- 19 neurririk
- 20 mailaraino
- 21 zer kanore, zer itxura...
- 22 pairatuko, jasanen
- 23 zinagozkion (zengozkion, batuaz)
- 24 litzaidake, batuaz
- 25 egin ezak
- 26 segurki, egiazki
- 27 dutanaren, to-ka, Senperen
- 28 heukana, batuaz
- 29 ≈ zakizkigu

O quoniam pulchra est casta generatio cum
 claudat. Immortalis est enim memoria illius
 quoniam et apud Deum nota est et apud homines.

O' eon den d'orra' chahutasi' iz arguileon'
 Dulson' araza. Eon quidua' izaren' da' heion' or
 hoizapana, eta ehore' hantian' behi' izonen' dita
 bai' jaime' on' aintiran'. bai' eta' eiz' quizon' otian.
 Zuhutiran' lib. IV Cap.

Eder' zaizco' inviduasi' gurlari' gaitz
 batzen' balentian', izpiritu' hundi' batzen'
 edicimoras', jende' hantian' carguas' shoran,
 aberast' asunac', heion' banitac' as' beran'. Ho
 laceri' behatuz' combales' ez' dita' quere' equitan'
 hant' herupen' hant' : « Ph. ni' ere' kala' banintz' is

Huna' nun' nahi' daut' quetan', hure' chline'
 mantec', nio' egun' iracuai' hant' ditasun' bat
 eta' idetasun' bat' banitac' on' eta' organico'
 gabecoa' : tuseco' eon' hinaracia' immortalis

est enim. Huni, huni behar^ozioque behalio
 eta quere erran: Ah! ni ere hola banintz!
 O Santa Lucia, birjina eta martir
 miragarcia, egun baita eru ider hortan
 begala, que artean ere zure triumfaren
 iguna, zu baitzabogu hemen que patien
 maite eta loriosa, zure boquedo eta zure
 izpirituaren pausa beletz othoi orai que
 gainean. Ixeu batzu baccare eta ilhuen
 hetan, iguztu othoi zure arguia eta zure
 bichta. Dezagun ixeu zoin gaizki etanibel
 zoin zoro gabiltzan munduso izpirituari,
 eta organoari jarraituz, dezagun izagut
 behtutearen bertasuna, behtutearen balen
 eta behtutearen esquinia.

Santa Lucia con serausero hiran
 jonde handi eta aberas batzuetaric, ama
 alhangun balen alaba bakhura. Xaur
 hauritico quiritino con lu hauritico
 eta bere quiritinotasuncon lalkhetago
 eta tharauago. Xargatic^oombora hetan
 quiritino izaita asti con hiltcera conde-
 natia izaitico. Lucia hori bagakien.

Orai. gure loti hartan sequeie, ez da
 gure Etichionca; persecutalia Santa Lu-
 ziaron Tomboran bezala. Orai bathean eta
 Dues lanjeric gabe jratira. Dzutlegu gure
 Etichionca, ez dabil harigatis naiz artemina.
 Orai Etichionca; ohore du, eta hularci
 oru ez othe Dira; gutartean nethay, onaa
 nethay, bertohay bezala, eta ahal becin
 achalitic eta arinthi Dira; ac quierichino.
 Bathe Tomboran bathe ches, casic deserta;
 menturay caisurken; gureken baino aror.
 Lago; gurela baltiz phena; or soltadua.
 Santa Luzia ez zaiu asti edo zoin
 heintan quierichino izateo, ez zaisasti
 sabbateo asti ere den fidelitate hura.
 manaturac baino quehiagone nahi Dita
 equin). Obedientia chosita chuhur equi
 zaiu Juinea bezalaco nansi balentzat..
 Kundiagui du bichotza izari justu eta
 chuhur hartan egoileca. Porfet izan nahi
 da. Cor equiten du.

Lehen lehen gauza, gurelaturon oru
 lehen urhetan delaria bere berthutari
 bere chahutaturari casu equitral. Ber-
 thute honen bequirateo hastitai eta bethi
 prudent izateo; jenuu izateo, mimbear

eta Delicatu izatea, modest izatea:
 Adi gazte eliza hunkan zaretan gazteak,
 Modest izatea: ch. hori batak Lucia
 obligacione eta nesario dela eta zain
 presuma gazteentzat; batak modestia ha-
 ri gabe nescatxa bat gaitua dela Jain-
 coaren amotioentzat bari eta ere jentzen
 arteko choreaentzat.

Nor cen / scitia gucian Lucia gaztea
 bezalacoric? Naturalazaren behin onte
 gucian, munduaren bequiac quchicnic
 admiratzen dituen abantailac oro bere
 cituan. Numbit bere ueste gabiz do bor-
 tachaz aguesten conean admiracioneekin
 bezala, errespatakin baicen iz esten be-
 haten. Ch. presuma gazte baten bere
 modestiaz munduaren artean maratzen
 behinean errespate hori nora iz du estimu
 eta admiracione handi bat izanen harantz.

« Ez dugu erusten Lucia mundua zuri
 « beha. Pagan? nola desiratzen zaituen? eta
 « hancor jurehantziak... eta zuretzat? »

Bainan Lucia behatzen du. Arriari..
 Jainosari... Jesu Kristori... Luis me sega-
 rabit... Nor ulkamen dit hori baino es-
 per maitagarria?...

« Ets horra nusi Lucia onakentzen
 « duen. secularetz Jainosari bere bizjini.
 « lara... »

Luciaren amak ez zuten lehenbizi
 bote horren berri. Erusten dio ulabari
 Syracusako lehen eliseo semea hitz
 eman diola Lucia bere esperizat. Pagan
 du oraino, bainan quere... »

Lucia ez du dene holacori entzun
 nahi. Jainosari hitz eman du, eta con-
 non dosten hoberie... boma imprudente!

Kainberteanar hiru ama eriten zio.
 Luz mithe irusten dio odol galtee batak.
 Lucia azpuzatzen erusten dio, nola den
 Catanaco hirian Santa Agatharen tumba.

« Antosi beila hartara. « Obhoctean han
 « Tagelari gau zuzia Luciani agustien
 « gaco Santa Agatha. Orante... apparuit...
 « Consolabatur eam. - Lucia virgo quid a me

patris quod ipsa poteris prestare continuo matris
tua. . . . Terte Lucia virgo civitas Syracusana
decorabitur à D. J. C.

Luciac othoitz equiten die Jainuari. Ama
sordalua gara. . . . Othoitz bihotz garbieraren
botherea. . . . Huc ere othoitz equiten dugu
holaco behar oituetan. . . . bainan noluar
dise gara bihotzaz, gara cheteac. . . . Orsi
interius certan balintean ditugu Jaincon
ganis atihana. . . .

Ama alabac itzultzen die Syracusac.

« Ama ez niri orsi alpha guchiago omendu
« huentaco esocic. Enatazu ene bothea. . .

« gar dist ene cerues esposari.

- « Kaurazaga lehenic ni hil ondian, eta
« guero equinen dugu placor duguna.

- « Otean ama hil ondico obra orac
« barlehaz orac die, ez gara situan gurey
« ari. Ez duta haubertea balio.

- Ama jauletan da alabaren arrojoina.
eta situan oro Luciac emaiten ditu pobren.

Jakiten du gurea hori Luciacekin
esposate gogo zuen jaun gazteac. E, du
guchiago ez Luciacen ez haren fortunaren
esperantzaria. Oituan bere disputa a-
guntien du eta Lucia tenontz atem.

Pascal Syracusaco paelitac aquerracrafta
 Tu Lucia bene tribunatirat.

« Entz, un dut Guirichitico zarella. Arren
 « batadizue gura conperatorem leguaa . . .
 « hox darme da zu bezalaco presuma bat
 « izan dadien elichione triste hortaco . .
 « Ellha zage, eta libro zara.

- « Ez, ez dut ulhatere ene Jaincoa. Ene
 « religioea da aguiagosa, eta zure Jaincoari
 « jainco falacu batzu dire. Ene Jaincoari
 « sacrificatu ditut ditudan gucciac, arren
 « placen equitem die pobrem eta mundu
 « huntan malurus direnen solhorretaco.

- « Necalaha gatu bat zara, eta hain.
 « beste ontasun ez duttezu chakutu tyo.
 « Herian eta inguluan beicic.

- « Ez naiz presuma gatu bat, eta ene
 « ontasunaz ez ditut gatuac bainan bat
 « mundu huntaco imbeit esustari opact
 « lethe segurean plazatuac. Ezundaitic
 « garbi izan naiz haraguiaren anequin
 « lizunetariac, eta aborite ditut hetan
 « bizi direnac.

- « Horico oro elhe batzu dire, eta laste
 « jatuerenduz horien ondico zafraoa.

-n Elhe horree erramanazten Farozki.
 «Tana da Dypreata Saindua, zomaren
 «templo bairraig ene chahustusua eta
 «bi-jinitatea Dela-medio.
 -n Abi: hori hola bada, badihal bai
 «nola khua Dypreata Saindu hori zua
 «baitaia. Ezarrazten zaitut jesus, ber-
 «jinitatea seque galdueo duzun lekhu
 «bataen.

-n Ey, ez duzu hortase poderie asti.
 «Porthatem baintuzte ere ene mitia-
 «ren contra, ene anima badien qurbi la-
 «gote.

«Udian jureac manatem de Lucia
 «nahitey oronau d. gaten lekhu infame
 «batna. Burrayo bates haiten du beso-
 «tiy, Dite moquiaraq, bia loten zaiyo,
 «ez Dite moquiaraq, hiru, lau, edgar
 «rekin enaiatam Dite, ez Dite moqui-
 «araq. Votaz amarratey equitem Dite
 «berin equin abalac, ez Dite moquiaraq.
 «Di pare bat elharazten Dite, eta ez
 «Dite moquiaraq. Columna es immobilis eta.

-n Abi: ez haxela moquitara! bai!
 «bai, atemansen Dinal bai hire hortie
 «moquiaraqtes moyena.»

Jucear maraicon du, alce quicelaris,
 ingura de jaten, egur eiharrez, erresima, bi-
 kha eta elioaetion nahastaca, eta queia
 su eman de jaten. Bainan suaren erdi.
 an ere Lucia hantche dago duso ez baldi
 bezala, eta suac deus ez dio equiten. Or.
 duan erracten die Juceari « Elia itz egun
 diot Jesu Kristo kole jaunari su hunc ez
 nintzan erre, eta ene martirioa erraun
 dezan luceago. ni hula heman icusi ez
 quierichtinosec fernu izan diton beren
 fedean, eta ez diton tormentu loxa izan.
 bai eta dembora berean infidel queiar
 con funditu auzan zitezten. »

Berturic ecin egulinez jucear lapho-
 tie partean part jasaratu zionoz pata
 bat.

[SANTA LUZIA]
(Atharratzen egin predikua)

*O quam pulchra est casta generatio cum claritate ! Immortalis est enim memoria illius
quoniam et apud Deum nota est et apud homines*
O zein den ederra xahutasunez argitzen dutenen arraza ! Ezin galdua izanen
da heien orhoitzapena eta ohore handiak beti izanen ditu bai Jainkoaren
aintzinean, bai eta ere gizonen artean.
(Zuhurtziar liburutik, IV. kapitulua)

Eder zaizko munduari gerlari gaitz¹ batzuen balentriak, izpiritu handi batzuen edireimenak², jende handien karguak, ohoreak, aberastasunak, heien banitateak³ berak. Halakoeri behatuz zenbatek ez dute gero egiten hasbeherapen⁴ hau : « Ah, ni ere hala banintz ! »

Huna nun nahi dautzuedan, girixtino maiteak, nik egun erakutsi handitasun bat eta edertasun bat banitaterik eta enganiorik gabekoa : deusek ezin hitsarazia *Immortalis est enim*. Huni, huni behar diozue behatu eta gero erran : Ah, ni ere hola banintz !

O Santa Luzia, birjna eta martir miragarria, egun baita, zeru eder hortan bezala, gure artean ere, zure trionfaren eguna, zu baitzaitugu hemen gure patroin maite eta loriosa, zure begiak eta zure izpiritua pausa beitez⁵ otoi gure gainean. Itsu batzu baikare eta ilunpetan, iguzu⁶ otoi zure argia eta zure bixta, dezagun ikus zoin gaizki eta errebel⁷, zoin zoro gabiltzan munduko izpirituari, eta enganioari jarraikiz, dezagun ezagut bertutearen edertasuna, bertutearen balioa eta bertutearen atsegina.

Santa Luzia zen Sirakus-eko hirian jende handi eta aberats batzuetarik, ama alargun baten alaba bakarra. Haur haurretik girixtino zen eta, handituago eta bere girixtinotasunean laketago eta kartsuago. Hargatik⁸ denbora hetan girixtino izaitea aski zen hiltzerat kondenatua izaiteko. Luziak hori bazakien.

Orai, gure toki hautan segurik, ez da gure erlisionea pertsekutatua Santa Luziaren denboran bezala. Orai bakean eta deus lanjerik gabe pratika dezakegu gure erlisionea ; ez dakit hargatik⁹ noiz arteraino. Orai, erlisioneak

ohore du eta, halarik ere, ez ote dire gutartean nekez, ontsa nekez, bortxaz bezala, eta ahal bezain axaletik eta arinki direnak girixtino ? Bake denboran beti ihes, kasik desertor, menturaz etsaiarekin gurekin baino akortago ; gerla balitz, pentsa zer soldaduak [izan litezkeen]...

Santa Luziari ez zaio aski edozoin heinetan girixtino izaita ; ez zaio aski salbatzeko aski ere den fidelitate hura. Manatuak baino gehiagoak nahi ditu egin. Obedientzia xoila xuhurregi zaio Jainkoa bezalako nausi batentzat... Handiegi du bihotza izari¹⁰ justu eta xuhur hartan egoiteko. Perfeta izan nahi da. Zer egiten du ?

Lehen-lehen gauza, gaztetasuneko lehen urteetan delarik, bere bertuteari, bere xahutasunari¹¹ kasu egitea. Bertute horren begiratzeko, hastetik eta beti, prudenta izaita, fermu izaita, minbera eta delikatu izaita, modest izaita. Adi zazue, eliza huntan zarezten gazteak, modest izaita ! O hori badaki Luziak obligazione eta neserario¹² dela edozoin presuna gazterentzat ; badaki modestia¹³ hori gabe neskaxa bat galdua dela Jainkoaren amodioarentzat bai eta ere jenden arteko ohorearentzat.

Nor zen Sizilia guzian Luzia gaztea bezalakorik ? Naturelezaren dohain suerte guziak, munduaren begiak gehienik admiratzen¹⁴ dituen abantailak oro bere zituen. Nunbait, bere ustegabez edo bortxaz agertzen zenean admirazionerekin bezala, errespeturekin baizik ez zioten behatzen. Ah ! presuna gazte batek, bere modestiaz, munduaren artean manatzen dakienean errespetu hori, norik ez du estimu eta admirazione handi bat izanen harentzat ?

« Ez duzu ikusten, Luzia, mundua zuri beha dagoela ? Nola desiratzen zaituen ? Eta han zer puxantziak [eta, diren] zuretzat ? »

Bainan behatzen du zeruari... Jainkoari... Jesukristori... *Quis me separabit...* Nor ukanen dut hori baino espos maiteagorik ? Eta horra nun Luziak kontsekratzen duen sekulakotz Jainkoari bere birjinitatea...

Luziaren amak ez zakien, lehenbizian, botu¹⁵ horren berri. Erraiten dio alabari Sirakus-eko lehen etxeko semeari hitzeman diola Luzia bere espostzat. Pagano da oraino, bainan gero... Luziak ez du deus holakorik entzun nahi. Jainkoari hitzeman da, eia emanen dioten hoberik... Ama inprudenta¹⁶!

Hainbertzenarekin ama eritzen zaio. Lau urte irauten dio odol galtze batek. Luziak azkenekotz erraiten dio, nola den Katana-ko hirian Santa Agataren tonba. Badohazi beila hartara. Otoitzean han dagoelarik gau guzia, Luziari agertzen zaio Santa Agata. *Orante... apparuit... consolabatur eam. Lucia virgo quid a me petis quod ipsa poteris prestare continuis matri tuæ... Per te Lucia virgo civitas Syracusana decorabitur a D.J.C.*¹⁷

Luziak otoitz egiten dio Jainkoari. Ama, sendatua zare... Otoitz bihotz garbikoaren boterea ! Guk ere otoitz egiten dugu holako behar orduetan... bainan nolakoak dire gure bihotzak, gure xedeak ? Orai arteraino, zertan

baliatzen ditugu Jainkoaganik ukanak ? Ama alabak itzultzen dire Sirakuserat.

« Ama, ez niri orai aipa gehiago mundu huntako esposik. Emadazu ene dotea... zor diot ene zeruko Esposari.»

« Haurra zaude lehenik hil nadin eta gero eginen duzu plazer duzuna.»

« Ordean, ama, hil ondoko obra onak bortxazkoak dire, ez gare orduan gurez ari. Ez dute hainbertze balio.»

Ama jausten da alabaren arrazoinerat eta orduan oro Luziak emaiten ditu pobreeri. Jakiten du gauza hori Luziarekin esposatu gogo zuen jaun gazteak. Ez du gehiago, ez Luziaren, ez haren fortunaren esperantzarik. Orduan bere despita¹⁸ agertzen du eta Luzia denontzatzen¹⁹. Paskal, Sirakus-eko prefetak agerrarazten du Luzia bere tribunalerat.

« Entzun dut girixtino zarela. Arren²⁰ badakizu gure enperadorearen legea... Hots damu da zu bezalako presuna bat izan dadin erlisione triste hortako... Uka zazu eta libro zare...»

« Ez, ez dut ukatuko ene Jainkoa. Ene erlisionea da egiazkoa eta zure jainkoak jainko faltsu batzu dire. Ene Jainkoari sakrifikatu ditut ditudan guziak, ezen plazer egiten dio pobreen eta mundu huntan malurus direnen sokorritzeak.»

« Neskaxa galdu bat zare eta hainbertze ontasun ez dukezu xahutu tzarkerian eta urguluan baizik.»

« Ez naiz presuna galdu bat eta ene ontasunak ez ditut galduak bainan bai mundu huntako zenbait eskutarik apart leku segurean plazatuak²¹. Egundainotik garbi izan naiz, haragiaren atsegin lizunetarik, eta aborritu²² ditut hetan bizi direnak.»

« Horiek oro elhe batzu dire eta laster jakinen duzu horien ondoko zafrakoa.»²³

« Elhe horiek erranarazten dauzkidana da Izpiritu Saindua, zoinaren tenplo bainaiz, ene xahutasuna eta birjinitatea dela medio.»

« Ah ! hori hola bada, badakit bai nola kasa Izpiritu Saindu hori zure baitarik. Ezarrarazten zaitut preso, birjinitatea segur galduko duzun leku batean.»

« Ez ! Ez duzu hortako podorerik aski. Bortxatzen baninduzu ere, ene nahiaren kontra, ene arima berdin garbi lagoke.»

Orduan jujeak manatzen du Luzia nahitez ereman dezaten leku infame batera. Burrego batek hartzen du besotik, ez diro mogiaraz ; biga lotzen zaizko, ez dirote mogiaraz ; hiru, lau, elgarrekin entsaiatzen dire, ez dirote mogiaraz. Sokaz amarratuz²⁴ egiten dituzte beren egin ahalak, ez dirote mogiaraz. Idi pare bat ekarrarazten dute eta ez dirote mogiaraz. *Columma es immobilis, etc (?)*

« Ah ez haizela mogituko ! bai ! bai atzemanen dinat bai hire hortik mogiarazteko moiena.²⁵»

Jujeak manatzen du alde guzietarik ingura dezaten egur eiharrez²⁶, errexina, bike eta olioarekin nahasteka eta gero su eman diezoten. Bainan suaren erdian ere, Luzia hantxe dago deus ez balitz bezala eta suak deus ez dio egiten. Orduan erraiten dio jujeari : « Otoitz egin diot Jesukrito ene Jaunari su hunek ez nintzan erre eta ene martirioak iraun dezan luzeago. Ni hula²⁷ hemen ikusiz girixtinoak fermu izan daitezen beren fedean eta ez daitezen tormenten lotsa izan. Bai eta denbora berean infidel guziak konfondituak²⁸ izan zitezten²⁹.»

Bertzerik ezin eginez jujeak lepotik, partean part, pasarazi zion ezpata bat.

-
- 1 gogor, bortitz
  - 2 kausitzeak, aurkikuntzak
  - 3 ezdeuskeriak, espantuak
  - 4 hasperen
  - 5 bitez, batuaz
  - 6 ≈ emaguzu
  - 7 ≈ galdua / bihurri
  - 8 haatik/ alta bada
  - 9 haatik
  - 10 neurri
  - 11 garbitasunari
  - 12 beharrezkoa
  - 13 apaltasuna, xumetasuna, *pudeur*
  - 14 miresten
  - 15 Hitzematea Jainkoari
  - 16 zuhurtziagabea, antsiagabea bizi molde berezi bat
  - 17 *Dominum Jesum Christum*
  - 18 atseginarene aurkakoa...
  - 19 salatzen
  - 20 alta (bada)
  - 21 ezarriak
  - 22 higuindu, gorrotatu
  - 23 zanpakoa, jipoia
  - 24 lotuz
  - 25 ahalbidea
  - 26 idorrez
  - 27 ≈ horrela
  - 28 gezurrean atzemanak
  - 29 zaitezten ala daitezen (?)

Espantagari gaizoa marduri, behalaco quizon
 famatu eta gaurini handi batzuen balentria. Xoroni
 ontzutasun gura iguriltza jostakari du; baina gura
 munda hantari/atorritakera uenara guti gudaian.
 Xoroni aiphar, espantia eta hauranantzu gura bat.
 handi guti gura, gut amara haren probetkua. Anterico
 du uenatuz equitau du aipharora. Xoroni bira eta
 heritara gutari bat hatikarantzu esampia batzu dira,
 hatz orkitara beraz gaitakari erantzen du uenatara
 en uenat. eta mardu belha kolatzen. Xoroni uen
 mahi araguri du erantzen; ez marta igar Alentia
 Xoroni eta Xoroni bat bezala gurelari muntuaran in
 hantara. Bai Xoroni uen mahi erantzen. Xoroni
 talde daita Xoroni talde bezala. Talde uenatara hura
 bezala; gutiara Xoroni hantara presetti equin nauera
 Xoroni. Xoroni bezala Xoroni. Xoroni talde
 gutiara uenatara uen. Xoroni equin uen gura franc
 gura era equitara Xoroni, eta ez du gura uenatara Xoroni
 uen hantara; hura heritara gutiara. Xoroni hura
 esampia Xoroni taldearen leithan; hant behatuz
 ices Xoroni uenatara eta uenatara behar gutiara Xoroni
 Xoroni uenatara eta uenatara; si zu, gura
 gutiara Xoroni talde belha uenatara; hant
 Xoroni bezala gura era gura. Belha gutiara gura
 behatza; argi gura; etai gura Alentia; Xoroni
 zu mahi gutiara Xoroni uenatara gura aratara.
 Xoroni Xoroni.

Vallat galea munit egarret, d'z p'rtia d'v'ntua
 jant barria con Apostoluen gairerat. Apostolu hoi
 ez bagabiltzan/ th'ofel'auon/ p'nt'ic'ion, pagano
 con munda hartatu behar gutola equi' munita bat
 quirit'it'ioa. Cor lara: Oro p'rtida e'ituz ten. Dem-
 hora hartan intar guten lagua quiciai, p'nt'ic'ion u'lt'io
 s'nt'ic'ite usata/ p'nt'ic'it'ioa munita, natural'ag'ent
 p'lagu eta intar quicia. Cor lara: eta cor lara, eta
 antan: erit, nichal'it'io, p'nt'ic'it'io, d'eban: eta ta-
 l'om'it'io qu'it'io qu'ic'ioa s'nt'ic'it'io. Apostolu: b'nt'ic'ion
 eta b'nt'ic'ion s'nt'ic'it'ioa s'nt'ic'it'io, eta b'nt'ic'it'ioa
 munita/ b'nt'ic'it'ioa s'nt'ic'it'ioa qu'it'io.

D'nt'ic'ion con l'ion d'nt'ic'ion qu'it'it'ioa h'nt'ic'ion
 f'ida s'nt'ic'ion, h'nt'ic'ion el'g'it'ioa h'nt'ic'ion eta s'nt'ic'ion
 Cor l'ion j'nt'ic'ion, b'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa qu'it'io
 l'ion s'nt'ic'ion eta h'nt'ic'ion s'nt'ic'ion p'nt'ic'ion
 b'nt'ic'ion s'nt'ic'ion. D'nt'ic'ion qu'it'it'ioa
 h'nt'ic'ion qu'it'it'ioa l'ion s'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa h'nt'ic'ion
 l'ion bat h'nt'ic'ion con Apostoluen b'nt'ic'ion equi'
 et c'it'ioa. B'nt'ic'ion d'nt'ic'ion h'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa
 con p'nt'ic'ion h'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa, h'nt'ic'ion h'nt'ic'ion
 th'ofel'it'ioa/ h'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa.

D'nt'ic'ion Apostoluen h'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa, eta s'nt'ic'ion d'nt'ic'ion
 b'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa p'nt'ic'ion. eta b'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa
 con h'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa/ th'ofel'it'ioa/ th'ofel'it'ioa
 s'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa. D'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa, eta s'nt'ic'ion
 con b'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa/ th'ofel'it'ioa/ th'ofel'it'ioa
 h'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa, eta d'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa/ th'ofel'it'ioa h'nt'ic'ion/ th'ofel'it'ioa

bettere noiz, nahi amor^o onaktar^o usala haatia?^o
 Eta Jondoni lehtabei ethe zuon^o enaia^o Valtbatzutean
 beraz izan zuon^o hainbertea^o, halaric guthienac omnia
 bira eiaen^o, huc beraz eta bera azo haticatitaco jitean
 Jondoni lehtabei ber^o enaia^o; hala behar na^o bai....
 Bortconaz ere mundu huntuac usala da, usala
 bira guthenaz legue bat da Evangelioan beraz
 ethe haria^o Jesukristoan^o Virgulea, omnia bethulidun
 eta justia ethe^o Valtzutean^o ethe ausarti^o ethe haria
 Nola utellan beraz, ethe haria^o gabe lehtabei
 justia? Beraz bethulidun^o exemplum^o sin punituz
 haren omnia^o foma^o omnia^o haria^o, haren hitza
 usala^o zuon^o usala^o Jesukristoan^o leguearen ha-
 dataco, erabiam^o justia^o justia^o zaku^o eta harram
 heu. Bai hitz^o beraz beraz arzojinetan^o nahuacac
 beharaz, Jondoni lehtabei^o ethe haria^o eta hitza^o
 beharaz, azo lehtuac^o ethe gona^o bethulidun^o sine
 goguetaco^o qui^o omnia^o abiten^o eta sabentia^o abiten
 gogoa^o hantia^o eta hantia^o hitza^o eta arzojinea.
 Bai baina^o eta baina^o partida^o harenaz^o hantia^o
 hantia^o hantia^o ethe hantia^o ethe hantia^o lehtabei.
 can^o zuhentia^o, eta hantia^o omnia^o omnia^o can
 Jy punita^o dicitur^o. Et non poterant resistere sapi-
 entia^o et spiritui qui loquebatur. . . Eraguz^o hantia^o
 dicitur^o maita^o, zu hantia^o bat da dicitur^o
 Etlysonac^o ethe hantia^o hitza^o, zu gona^o zu Jesu-
 Kristoan^o eguz^o solido^o, eguz^o da Jondoni^o,
 eguz^o amor^o amor^o hantia^o hitza^o hitza^o hitza^o
 Et hantia^o baguz^o gona^o que^o ethe^o gona^o alimna^o, gona^o sua

zure otolas, zure biktatu, urea comprainca suetaton
 quia: Elijionan con alda altakalca: Oihala, eg haqvia
 ascatan zurea bacia: hanab eta baltanti quia Elijio
 onay quitzia de malicia: minto: Tiran: haca bictan
 bethula de: mitalca: calpacion: Tutan haca bictan?

Eam, quicichlona: hura: orain: Tumbatela: quiz,
 guta: con: quothalca: Tuz: quiza: Deshoragani bat.
 Jongfa: hura: compraincarat: For: Ta: hura: quichica:
 asarhica: minto: Tona: Kula: eta: haca: orat
 Taktiyagant: auzo: jain: bat: jura: gale: Elijionca: de
 hethula: haqvia: haitan: Tona: For: Tona:
 alha: Elijionca: de: bethula: minto: Tona: mitalca:
 mahi: eg: Elijionca: auzo: jain: suata: hatza: Eia: zu:
 Tura: hura: orat: hura: jura: hat: Tona: aka: chikara:
 belar: abal: abal: Tona: laudatca: hura: gata:
 eta: mitalca: Tona: eg: Tuz: eta: Tona: compraincarat:
 eg: Tona: chora: haca: jago: Tona: mitalca: bethula:
 jaitza: bethula: bethula: jura: compraincarat: eta: mitalca: quia:
 hura: mitalca: Tutan: quiza: jura: Tona: jura: jura:
 jura: quicichlona: eta: mitalca: Tona: jura:
 Tona: hura: jura: mitalca: mitalca: mitalca: mitalca:
 Tona: mitalca: mitalca: mitalca: mitalca: mitalca:
 jura: eg: hura: eg: mitalca, eg: jura: zu: quiza:

Jura: bethula: laster: charta: Tona: jaitza: Tona:
 hura: auzo: jain: mitalca: eta: hura: jaitza: con: Tona:
 Tona: Tona: Tona: Tona: hura: hura: hura: hura:
 hura: Tona: hura: eg: jaitza: hura: hura: hura:
 hura: jaitza: eta: bethula: mitalca: mitalca: mitalca:

Fortuna beana, Quirichitinos, ovinolaris asthi
 battugy, agyuticas, corbatatarainos amotia, zvon
 Jondoni Lehtelur bea cantu, qm' l'om' iddar hantico
 othoity, hillorawans agyim, juncans, juncans. Labilly
 byalar, juncans, outjuc behar igan, zvon, caritalesis.
 Kharocumantotchi, hantid' hura.

Ela que cant' bat' edo horta, Dugurawans, norbicans
 quincans, quichitales, caritales, hantitales, qm' juncans
 manas, si cant' q'om' ovinolar, hura, ala ovinolaris
 gosa'. Dugurawans, juncans, hantitales, hantitales, othoity
 hantitales, miraculo, bat' agyutan, Dugulas, Dugulas
 oz mularis, halaris, ovinolar, agyim, Dant, hantitales
 Dant, oz Dant, quichitales, Dant, oz Dant, Dant
 othoity, cant' ala, q'om' agyim, Dant, hantitales
 Dant, ala, Quirichitinos, caritales, cantu
 Dant. Kala, frango, juncans, ala, hantitales, hantitales
 Dant, quichitales, quichitales. Dugurawans, hantitales, Dant, Dant
 hantitales, oz, hantitales. Cantu, hantitales, bat' Dant, hantitales
 Dant, ovinolar, cant' hura, ovinolar, ala, ovinolar, Dant, quichitales
 phragatis, ala, ovinolar, hantitales, ovinolar, agyim. Dant, hantitales
 ala, ovinolar, hantitales, ovinolar, hantitales, ovinolar, hantitales, oz
 Dant, hantitales, ovinolar, hantitales, Dant, ovinolar.

Jondoni Lehtelur, cantu, juncans, bea, ovinolar, hantitales
 ovinolar, quichitales, ala, hantitales, hantitales, hantitales, ovinolar
 quichitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales
 Ala, ovinolar, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales
 hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales
 hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales
 hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales
 hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales, hantitales

[JONDONI EZTEBE]

Stephanus plenus gratia et fortitudine faciebat prodigia et signa magna in populo.

Jainkozko dohainez eta indarrez betea Extebek mirakuilu handiak zituen obratzen jendeen artean.

(Apostoluen egintzen liburutik, seigarren kapitulutik)

Girixtinoak,

Zein miragarri den Jainkoa saildueri emaiten dituen dohainetan ! Zein miragarri diren sailduak, bertuteak emaiten diozkaten indarretan ! Dohain, bertute eta indar handinez dohaturikako saildu hetarik bat huna Jondoni Extebe, herri hunen patroin loriosa, zoinaren ohoratzerat egun, guziak etorriak baikare hunat.... Jondoni Extebe Elizaren lehen mendeko lehenbiziko diakre eta martira. Ez daukute eiki guti aipatzen eta guti laudatzen apostoluen beren liburuek, nun iduri baitu Izpiritu Saindua loriatzen dela liburu saildu hetan hartaz mintzatzen... Mintza gaitzen gu ere gure maneran. Egungo egunari badohako¹, zerk hoin handi, zerk hoin bozkariotsu egin daukun erraitea. Dugun² beraz ikus nolakoak ziren Jondoni Exteberi Jainkoak eman ziozkan dohainak eta saildu hori nola zen hetaz baliatu. *Stephanus plenus gratia et fortitudine faciebat prodigia et signa magna in populo.*

Espantagarri zaizko munduari behialako gizon famatu eta gerlari handi batzuen balentriak. Heien entzuteak gure izpiritua jostatzen du, bainan gure mundu huntarik eternitaterako urratsak guti gidatzen. Heien aipua, espantu eta harramantza³ puska bat ; handik goiti guretat amets baten probetxua. Bertzerik da sailduetz egiten den aipamena. Heien bizia eta heriotzea, gutarik bat bakotxarentzat etsenplu batzu dire. Hetaz orhoitzeak berak gaixtoari emaiten dio sendimendu on zerbait eta, ona du beti hobetzen. Gutartean nornahik arrazoin du erraitea : ez naiteke izan Alexandre, Zesar edo Napoleon bat bezala gerletan munduaren inarrosle. Bai ordean nornahik erran dezake : izan naiteke saildu, Jondoni Extebe bezala ; salba naiteke hura

bezala ; gehiago dena hartako preseski egin nau ene Jainkoak. Kuraie beraz, girixtinoak, Jondoni Extebe gutartekoetarik zen. Jankoak egin zion grazia frango ; guri ere egiten dauku eta ez du gure salbatzen laguntzeko harentzat baino borondatu gutiago. Dugun har etsenplu Jondoni Exteberen baitan ; hari behatuz ikus dezagun zertan garen eta zertan [izan] behar gintezkeen.

Izpiritu Saindua eta saindutzaila, oi zu, zure gairididuraz Jondoni Extebe bete zinuena, haren Jainkoa bezala gurea ere zare. Bete zatzu gure bihotzak, argi zazu otoi gure adimendua. Bainan zu nahi zaitugu, Maria Saindua, gure ararteko.

Ave Maria

Salbatzailea zerurat iganik, Izpiritu Saindua jautsi berria zen Apostoluen gainerat. Apostolu horiek bazabiltzan Ebanjelioaren predikatzen, paganoa zen mundu hartarik behar zutela egin mundu bat girixtinoa. Zer lana ! Oro partida⁴ zituzten : denbora hartan indar zuten lege guziak, jendeen arteko sineste, usaia, pentsatzeko manera, naturalezaren plegu eta intres guziak. Zer lanak eta zer trabak ! Eta halarik ere, mehatxu, presondegia, debeku, eta tratamendu gaixto guzien artetik, Apostoluak beren obran eta beren bidean beti aintzina eta girixtinoen nonbrea⁵ beti emendatuz joaki.

Ikustekoa zen lehen denboretako girixtino heien fede suharra, heien elagarrekilako batasun eta amodioa. Zerbaiten jabe zenak bere hura ekartzen zuen Apostoluen eskuetarar eta heien eskuz partitua izaiten zen, beharretan ziren guziera. Bainan girixtinoak bazter guzietan laster emendatzearekin, hori bera lan bat bilakatu zen Apostoluek burutziarik egin ez zirotena⁶. Bereziki denbora hetan emazte alargunen zortea baitzen guziz urrikalgarri, heieri buruz Elizaren karitateak bazuen asko egiteko.

Hamabi apostoluak biltzen dire eta erraiten diote fededuneko populuari : « Ez da zuzen guk Jainkoaren hitzaren predikatzea utz dezagun, horrenbertze zerbitzuri buru egiteko ; ikusazue anaia maiteak, zoin dituzketzuen zuen artean zazpi gizon hobekienik ikusiak eta Izpiritu Sainduaren dohainez bai eta ere zuhurtziaz beteak : halakoen eskuetarar utz dezagun aldaretako zerbitzua eta pobreen eta emazte alargunen kargua.»

Baietz, hori guziera ontsa zaiotela, hautatzen dituzte zazpi gizon prestuen hek, orotarik lehena Extebe fede bizi batez eta izpiritu jainkozko batez betea. Eremaiten diote Apostolueri aintzinerat. Apostoluek eskuak pausatzen diozkate buruaren gainerat eta emaiten diote diakretasunaren ordena.

Miretsazue, girixtinoak, gauza hau : Jondoni Extebe, saindurik baizik ez zen populu baten artean guzietarik sainduena bezala berexia, zeren zen bere fedean hain kartsu eta Izpiritu Sainduaz hala betea, nehor ez zen hura bezain ontsa ikusirik. Joan dire denbora hek... Orduan, girixtinoek arrazoinatzen zuten girixtino gisa ; orai girixtinoek mundutar pentsatzeko manerak dituzte.

Gutartean, orai ere, badire gizon prestuak eta jendeez ontsa ikusiak bainan zenbat ez ote litezke hobeki ikusiak eta jendeen gogorakoago, balute erlisione gutixago eta ez balire hain Jainkotiar eta hain kartsu beren girixtinoetasunean. Nundik heldu ote da gutartean hainbertze loriatzen baitire halako heieri huts edo itzal zerbaiten atzemaiteaz ? Munduaren izpirituak gure baitan gaina hartzetik, arren⁷, munduaren izpirituak ez du maite Jainkotiarrik, bere gogorakoago ditu beren fedean hotz eta erlisionean lazo direnak. Nehor ez hil, deus ez ebatsi, horra munduaren gogorako prestutasuna ; ez da gaitz⁸, bainan girixtino batentzat ez da aski. Jondoni Eztebe bezala suhar izaita fedean, kartsu erlisionean, Jainkoaren Izpirituz betea, munduko goiti-beheiti guzietan, horra gutartean zeri behar ginioken eratziki estimurik eta ohorerik gehiena.

Nork erran dezake zer artarekin Jondoni Estebek zituen begiratzen eta probetxarazten Jainkoak eman ziozkan dohain hek ? Liburu Sainduak, zenbait lerrorik barnean, espresuki bezala hiruretan egiten daukute haren bertutearen aipamena. *Viros boni testimonii*, jendeen begieten gizon prestu... *Plenos Spiritu Sancto*, dohain guzien emaleaz, Izpiritu Sainduaz betea. Beraz, jendeen estimua bezain ontsa Jainkoaren konplesentziak merezi zituena... *Et sapientia*, zuhurtziarik handienaz dohatua. Zer nahi duzue gehiagokorik, ederragokorik, gizon batek dituzkeen dohainetan ? Preseski ez zaio bada aski oraino erran duela⁹ hartaz mintzo zaikun izpiritu jainkozkoari. Berriz oraino dio, behin erraitea eskas balitzaio bezala, Eztebe hautatu zuten hori zela, *virum*, gizon bat arras gizon, adinez gazte izanagatik, bertze zernahi gisaz gizon bat egina, gizon bat konplia, *virum plenum fide*, fedez eta fedearen sendimenduz betea, ezen ote da egiazko gizontasunik fedea gabe ? *Plenum fide et Spiritu Sancto*, ez xoilki fedez bainan Izpiritu Sainduaz beraz betea.

O saindu handia, horra beraz nolakoa zinen jada diakretasunaren ordena sakratua errezebitu baino lehenago ere. Eta gero zure kargu delikatuaren urrats eta harat hunatetan, hainbertze enbarazu¹⁰, hainbertze neke, eta buru-hausteren erdian ez ote ziren kordokatzen¹¹ edo hingatzen bederen hasi zure bertuteak ? Ez, girixtinoak ez ! Huna galde horri zer errepusta emaiten dion Izpiritu Sainduak... *Stephanus autem plenus gratia et fortitudine*. Eztebe sainduaren baitan Jainkoak eman grazia hek beti gaizkizka zauden ; ikustekoa zen haren bertuteen azkartasuna ; hala hala mirakulu handiak egiten zituen jendean artean, *faciebat prodigia et signa magna in populo*.

Zer etsenplua gutarik bakotxarentzat, girixtino maiteak ! Guri ere bertze orduz eman izan zitzaikun fede hura, Jainkoaren grazia hura, Izpiritu Saindu hura. Orhoit gaitezen bataioak zer estatu ederrean ezarri gintuen ; orhoit gaitezen lehen komunione hartan nola bat egin ginuen Jesukristorekin ; orhoit konfirmazionearen dohain miragarri hetaz ; orhoit gu, Jainkoaren minixtroak,

gure ordena saindua errezebitu ginuen egun hartaz. Oi geroztik hunat, girixtinoak, zerk haizatu ote ditu gure baitarik dohain eta sendimendu eder hek ? Zertako ez ditugu hobeki begiratu eta, artatzearen medioz, gure baitan emendarazi grazia hek guziak Jondoni Extebek egin zuen bezala ? Oi zein ahul eta herbail garen hainbertze urte huntan girixtino izanki eta ! Hainbertze sakramendu errezebitu eta ! Oi zein indar guti aski duten gure etsaiek gure garhaitzeko ! Zenbatek gutartean ez dute ja aspaldi etsai heiekin adixkidantzazko paktu bat egin ? Edo bederen noiznahi amor emaiteko usaia hartua ? Eta Jondoni Extebek ote zuen etsairik ? Salbatzaileak berak izan zuen hainbertze, hetarik gehienak oraino bizi ziren, hek berak eta bertze asko heiekilako, zituen Jondoni Extebek, bere etsaiak, hala behar ere bai... Bertzenaz ere mundu huntan usaia da, usaia baino gehiago, lege bat da Ebanjelioan berean ekarria Jesukristoren dizipulu arima bertutedun eta justu aski dela izaita etsai ausarki¹² ukaiteko.

Nola zitekeen beraz etsai aintzik gabe Extebe justua ? Haren bertuteen etsenplua ezin pairatuz, haren mirakuiluen fama ezin iretsiz, haren hitzak zer indarra zuen ikusiz Jesukristoren legearen hedatzeko, errabian zauden judu zahar eta herratsu hek. Bere hitzetan, bere arrazoinetan nahasarazi beharrez, Jondoni Extebe ixilarazi eta ahalkarazi beharrez, asko lekutarik elgarganat bildurik, sinagogetako gizonik abilenak eta sabantenak¹³ abiatzen zaizko handik eta hemendik hizka eta arrazoinka. Bai bainan uste baino partida¹⁴ azkarragoari buruz hasi baitziren, nehundik ez ziroten ihardok Exteberen zuhurtziari eta haren mihiz mintzo zen Izpiritu Sainduari. *Et non poterant resistere sapientiae et Spiritui qui loquebatur...* Emazu hor, Saindu maitea, zu bezalako bat da eder ikustea erlisionearen etsaieri ihardokitzen ; zu zare zu, Jesukristoren egiazko soldadua ! Ezagun da jadanik ; ez duzu amor emanen hiltzerainokoa, ez hiltzean ere. Oxala baginauka guk ere zure alimua¹⁵, zure sua, zure odola, zure bihotza, asko konpainia suertetan gure erlisionearen alde altxatzeko ! Oxala, ez bagine askotan garen bezain herabe eta beldurti gure erlisioneaz gaizki edo makur mintzo diren heien bixtan, bertutea edo karitatea kolpatzen duten heien bixtan !

Ezen, girixtinoak, huna oraiko denboretan guziz gutartean gertatzen den gauza desohoragarri bat. Zohazte hulako¹⁶ konpainiarat : nor da han gehienik, ausarkienik¹⁷ mintzo dena ? Hulako edo halako, orok dakizkagun arrazoin batzuegatik, erlisionea eta bertutea begietan hartua duena. Zer derasa¹⁸ ote ? Erlisionea edo bertutea maite duenak aditu nahi ez lituzkeen arrazoin suerte batzu. Eta zu, girixtinoa, zer ari zare hor ? Haren aho xilorat beha, ixil-ixila ? Haren laudatzen ? Irriz, gostuz eta kontentik ? Deus ez dakien eta deus konprenitzen ez duen xoro batek zauzka lilluratua ? Trufatzen zaitzu, bekoz beko, zure errespetua eta amodioa gehienik merezi duten

gauzez, zure fedez, zure Jainkoaz, zure girixtinotasunaz eta aski flako izanen zare trufa horien jasaiteko, aski burugabe, ergel, elhe horieri zer ihardets ez jakiteko, menturaz aski flako zure girixtinotasunaz ahalke izaiteko ? Beraz, ez duzu zuk ez bihotzik, ez zentzurik ! Ez zare zu gizona !

Judu bekaiztiak laster ohartu ziren Jondoni Exteberen arrazoinamenduak eta haren fedea, hek ezin kordokatuzkoak zirela, doi-doa hura bere hitzetan xerkatuz beren desohorea baizik ez zutela irabazten. Arrazoinaz ezin garhait eta, bertze nolazpait nahi dire mendekatu.

Hilarazi behar dutela, biltzen dituzte lekuko faltsu batzu eta beren alde altxarazten jende xehearen parte bat ere ; ezen odukotz jadanik Lege Zaharreko bai apez bai kargudunekin elgar adituak ziren. Tribunaleko kontseilua bildurik, agerrarazten dute Extebe beren aintzinerat. Han akusatua da, aditu izan diotela zernahi izigarrikeria erraiten, Moises profetaren eta Jainkoaren berarentzat ; mintzatu ere izan dela Jerusalemeko hiriarren funditzeaz. Apezen printzeak galdegiten dio egiak direnez horiek. Extebe saindua orduan mintzatzera doha ; guziak beha paratzen zaizko ; haren begitarteak iduri du osoki aingeru batena. *Et intuentes eum omnes qui sedebant in consilio viderunt faciem ejus tanquam faciem angeli.*

Abiatzen da eta, bere mintzo miragarriaz, denak harrituak dauzka. Emaiten diozkate begien bixtan guziak ; orhoitarazten ditu nola izan den egundainotik juduen jenerazionea Jainkoaren alderat gogor eta esker gabe ; nola hilarazi izan dituzten Jainkoak igorriarikako profeta hek. Azkenekotz, heien ezaxolatasunaz asalaturik, hau erraiten diote : « Ez zazuela uste izan zuek lehenagoko judu hek baino hobeak zareztela. Profetak balin bazituzten hek hilarazten, zuek hil duzue Jainkoaren Semea bera ; eta zuen gogortasunean, zuen bihotz sorhaioarekin¹⁹, oraino ere Izpiritu Sainduak ezin hez, ezin mugiaraz zaitzazkete. *Dura cervice et incircumcisis cordibus, vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Zer erreportxu²⁰ saminak !

Erreportxu horiek berak zenbatak gure artean, zenbatak ez lituzkete merezi ! Juduek baino are hobeki... *Dura cervice et incircumcisis cordibus, vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Bai, girixtinoak, badu hainbertze denbora Jainkoaren minixtroak adiarazten dautzuela hainbertze egia salbagarri, esplikazten hainbertze mixterio hunkigarri ; badu hainbertze denbora tribunal sakratu horietan zuen bekatuen barkamenduarekin batean ukaiten dituztuela abisurik zuhurrenak. Bataioan, konfirmazionean, hainbertze komunioetan, meza sainduko sakrifizioan, Sakramendu Sainduaren benedizione hetan, Jainkoak zernahi egin du zuek aldebat²¹ beretu nahiz ; halarik ere zuek hain hotz oraino Jainkoarentzat ! Hain bero munduarentzat ! Hain nagi zuen salbamenduaren egiteko eta bizkitartean hain erne jarraikiak lurreko aferentzat ! Beti bekatu berak, beti bizio berak, beti berdin eskergabe

Jainkoarentzat, beti berdin sorhaio ! Jondoni Extebek konfonditzen²² zituen judu hek ez ziren gu bezain hobendun beren gogortasunean ; ez zuten guk bezainbat arrazoin, judu zirelakotz, girixtinoki pentsatzeko. Gu, ordean, girixtinotasunean haziak eta haur haurretik hala altxatuak, izan gaitezen funski noizbait girixtino eta guardia eman dezagun Izpiritu Sainduari gehiago gogorrarena egitetik. Balia gaitezen izaiten ditugun graziez, Jondoni Extebe baliatu zen bezala, halarik ere lanik aski izanen dugu, ifernuari eskapatzeko.

Bazakien Extebe sainduak zer xedetan ekarrarazia zuten tribunalerat. Beldurrik gabe agertu zen, beldurrik gabe mintzatu zen, eta nehor ez zitzaion menturatu ixilarazterat erran gogo zituen guziak erran arteraino. Haren azken[ik] aipatu ditugun hitz horiek izan ziren ihurtzuri²³ kolpe baten pare. Bera ixildu zenean juduek hitz bat ez ziezoketen ihardets ; despitez eta errabiaz bihotza porroskatzen ari zitzaioten : *dissecabantur cordibus suis*. Errabia hura ezin gordez hortzez karraskaka zauden : *et stridebant dentibus in eum*. Holatsu dire gutartean ere frango : egia suerte batzuen aditzeaz pena hartzen, eta errailearen kontra maiz bihotzari errabia lotzen.

Tribunaleko jujeak mutu bainan hortz karraskaz eta errabian... Zer ikusi behar du gure saindu amultsuak ? Begiak zerurat altxatzen ditu eta zerua hor idekirik zaio agertzen eta han Jainkoa bere loriaren tronuan eta Jesus bere Aitaren eskuinetik xutiturik beha dagokola bere soldaduari, Jondoni Exteberi. *Jesum stantem*. Hauxe da ikusgarria ! Jainkoaren Semea, zeru lurren erregea, xutik paratua, bere zerbitzariaren guduari hobeki behatzeko, xutik, beharrik balu ere hari kuraia emaiteko, xutik, lehenbailehen Extebe bitorios bere besoetan besarkatu beharrez. Hala-hala gure saindu miragarria oihuz abiatzen da dioelarik : « Huna nun dudan ikusten zerua idekia eta Jainkoaren Semea xutiturik niri beha bere Aitaren eskuinean. *Ecce video caelos apertos et Filium hominis stantem dextris Dei*. » Orduan tribunal guzia oihuz eta orroaz haren bozaren estaltzeko, beharriak tapatuz haren ez aditzeko, guziak betan saltatzen zaizko gainerat, herrestan baderamate eta aurdikitzen dute hiritik kanporat, han behar dutela harrikatuz hilarazi gaixtagin handienetarik bat bezala. Lege Zaharrean ez bide zen suplizio izigarriagorik. Jondoni Extebe ez da lotsa ; beti zeruari beha dago eta jadanik berantetsia noiz burregoeak aldebat kenduko dioten bizia... Hauxe da kuraia, hauxe da indarra ! *Stephanus plenus fortitudine*. Ote dugu guk holako indarririk mundu huntako nahigabeeri ihardokitzeko ? Ezdeus batek lotsatzen gaitu salbamenduko bidean. Hain ausarki eta errecki bekatu egin dugun ondoan, bihotzak eskas egiten dauku, barnea ttipitzen²⁴ zaiku, penitentziari gure hutsen erreparatzeari²⁵ lotu behar garenean. Oi zein nekez uko egiten dugun usaia zahar eta okasione heieri ! Munduari beti josiak, zeruari sekulan funski behatu gabe, hola hola deramagu gure denbora nehun deskantsu onik gabe eta gero heriotzeak aise eta arrazoinekin gaitu izitzen.

Burregoak prepara zaitzte. Extebe saindua zuen kolpeen beha dago. Oraikotik masakrea hasterat doha ; burregoen indarra, furia eta ukaldiak deusek ez bide ditu behar trabatu. Beren soineko arropak kendurik, atxikitzerat emaiten diozkate, bazterretik beha hantxe dagokoten²⁶ gizon gazte bati. Gizon gazte hura, askok diotenaz, Jondoni Exteberen ahaide zen, Saul zuen izena ; gizon gazte, zitekeen suharrena, Lege Zaharraren alde eta girixtinoen kontra biziki eta itsuski bere burua noiznahi erakusten zuena. Ez zen harentzat ez ahaiderik, ez bertzerik ! Exteberi preseski bide zen aiher²⁷ gehienik.

Burregoen kargua ezin izan eta bederen heien arropen atxikitzaile paratu zen. Burregoak berehala lotzen dire zoin lehenka beren harrieri, eta besoak eman ahala Jondoni Exteberi hasten dire harrika. Hain firrinda gaitzean dohazi harri hek Exteberen gainerat eta hain usu, nun airean elgar jorik frango puskatzen ere baitire. *Saxorum crepitantium turbine quatebatur*. Laster Extebek buru hezurra pusketan du, gorputz guzia hola hola behar diote umatu²⁸ eta xehatu. Huna nun harria harriaren gainerat etxatzen²⁹ diotelarik boz ezti bat entzuten duten ateratzen sainduaren ahotik : « Ene Jesus Jauna, orizu ene bizia » *Domine Jesu suscipe spiritum meum*. Hori erran eta belaunikatzen da eta harrien harrabotsaren artetik guziek aditzeko gisan huna oihuz zer dioen : « Ene Jainko Jauna ez zazula otoi jende hauen gain ezar ene gainean egiten duten bekatu hau ; otoi barka zozute, ni hilez zerua idekitzen dautate.» *Domine ne statuas illis hoc peccatum*. Otoitz hori akabatu eta gure martir loriosa lokartu zen Jainkoaren eskuetan.

Girixtinoak, zer zaitzue heriotze hori ? Ote daiteke miragarriagorik ? Zer diozue guziz Jondoni Exteberen azken otoitz hortaz ? Noiz ere beretzat baitzagoen otoitzean, oraino xutik zagoen. Bainan bere etsaiez barkamendu galdegin behar du, bai ; xutik ez zaio aski otoitz egitea, emaiten da belauniko. Ahoz ez zaio aski, oihuka dago bere oihuez bortxatu nahi balu bezala Jainkoa gaixtagin heieri barkatzera. Ez da kasu ari³⁰ heien harri ukaldiez, heientzat duen amodioak oro ahantzarazten diozka. Bederen bederen, haren otoitzaren medioz, hetarik nor edo nor salbatzen balitz !

Zuk baino hobeki, nork daki hori, Jondoni Paulo Apostolua ! Zu, Eliza guzian hain handi, hain lorios aipatua zarena ! Zuk Ebanjelioaren hitza munduaren bazter guzietan predikatu zinuena, nun bertze apostolu guziek baino gehiago inarrosi baitzinen zeronek³¹ mundu hau. Ez zinen ez beti apostolu izana ; ez zinen ez sortzetik Jondoni Paulo deitzen. Aintzinean otso, gero bildots. Extebe saindua harrikatu zutenean, Saul zen zure izena ! Zu, bai, zu eta bera zinen burregoen arropen atxikitzaile ! Zu eta bera zinen, gerozago oraino girixtino atzemaiten ahal zintuen guzien preso hartzaile eta hilarazle. Azkenekotz, ordean, Jondoni Exteberen azken otoitzak egin zuen bere indarra

eta zu, Saul, Jesukristoren etsairik errabiatuena, bilakatu zinen Jondoni Paulo, Jesukristoren apostolurik suharrena eta Elizan gertatu den gizonik mirakuiluzkoena.

Hortan berean, girixtinoak, seinalerik aski badugu ezagutzeko zenbatetarainoko amodioa zuen Jondoni Extebek bere etsaientzat, hain indar handiko otoitza hiltzerakoan egin zuenean Jainkoari. Nahitez bezala Jainkoak entzun behar izan zuen karitaterik kartsuenaren oihu handi hura.

Eta guk etsai bat edo bertze dugunean, norbaitenganikako gaixakeria zerbaitez hunkituak izan garenean, oi zein garen minbera, herratsu eta mendekio gose ! Iduritzen zaiku barkatzea, baina xoilki barkatzea, mirakulu bat egiten dugula : « Hobenik ez nuelarik holakoak zernahi egin daut, barkatzen diot ; ez diot gaizkirik desiratzen, ez dut deusetan xerkatuko³²; akort eta apart uzten du[t] bere gisa.»

Horra asko girixtinoren karitatea zertaraino dohan. Hola frango zaiote eta debalde³³ hartarik deus gehiago galdegitea. Ebanjelioak berriz dio hori ez dela aski. Etsaiari barkatzea bat da, behar da oraino etsai hura maitatu, eta maite dela gogotik frogatu, eta amodio haren frogak agertu. Barkatzea manamenduaren konpliztearen erdia baizik ez da. Barkatzean eta maitatzean da osoa.

Jondoni Extebek ikusten zuen bere etsaien tratamendu gaixto eta harri ukaldi heieri esker zuela zerua irabazten ; heien krudelitateak ziola zeru eder hura zabal-zabala idekitzen. Guk ere berdin behar ginuke arrazoinatu, miretsiz gure etsaien egitate gaixtoek merezimendu ainitz gehiago daukutela irabazarazten gure adixkideen pereka, konplimendu eta maina guziek baino. Beraz, girixtinoki pentsatzen balin badakigu, ezagutuko dugu zor diotegula gure etsaieri ez xoilki barkamendua, baina zerbitzurik handienaren saritzat bezala, gure amodioa. Ez baginitu maite gure adixkideak baizik, zertan gintezke paganoetarik diferent ? Holako amodio baten izaiteko ez ginukeen Ebanjelioaren beharrik. Baina etsaien beren amodioa da egiazko girixtinoaren seinalea. Hala hala Jainkoak ez du deus errefusatzekorik amodio hori duenari ; hori duenak Jainkoaren amodioa seguru du eta haren konplimentari³⁴ handienak bere ditu zeren eta amodio horrek emaiten baitio Jainko Semearen iduria.

Cum hæc dixisset obdormivit in Domino. Jondoni Extebek bere etsaientzat otoitz hori egin zuen bai³⁵, lokartu zen Jainkoaren baitan. Hil zela erraita beltzegi, tristeegi zaio Izpiritu Sainduari. Bizkitartean, ez du bada iduri harrikatuz hiltzea hain ezti ere badaitekeela³⁶. Jondoni Exteberentzat ordea Jainkoak herioaren kolpeari kendu zion bere garraztasun guzia ; haren karitateak hori bederen merezi zuen.

Etsaiak berak hain maite zituenari, ez zen sekulan herioa menturatuko min egiterat. Beraz Jondoni Exteberen azken hatsa izan zen amodiozko

hasgorapen eta suspira gozo bat ; Jesus zitzaion lotu besarka, sekulakotz bere lorian gozarazteko...

Agian guk ere, girixtinoak, merezituko dugu amodiozko heriotze hura, Jesusen besoetan.

Halabiz.

---

¹ badoakio, batuaz. « Joan » aditzarekin baino nahiago dute gaur askok « egon » aditzarekin jokatu : (ba)dagokio... Baina kasu huntan segurik « joan » aditzetik datorrena hobeki doakio...

² dezagun

³ harrabots

⁴ etsai/ arerio

⁵ kopurua

⁶ zezaketena, batuaz ; ezin kudeatua lan gehiegiz

⁷ zeren-eta (?)

⁸ neke, zail

⁹ duena (?)

¹⁰ oztopo, eragozpen

¹¹ zalantzan, dudan jartzen, ahultzen, hausten

¹² ugari

¹³ jakintsuenak

¹⁴ arerio

¹⁵ animua, kemena

¹⁶ holako, gisa hortako

¹⁷ gehienik

¹⁸ ≈ Zer dio ote (gaiztakeriaz ari den) horrek ?

¹⁹ sentiberatasunik gabearekin

²⁰ erasia, aurpegira botatze...

²¹ betiko(tz)

²² gezurrean harrapatzen

²³ ortzi, trumoi

²⁴ ≈ gogoia iluntzen, lotsa batek hartzen

²⁵ erreparatzea : ebatsiak ordaintzea, gaizki eginak xuxentzea...

²⁶ dagokien, batuaz

²⁷ etsai

²⁸ xehatu, zafratu

²⁹ botatzen

³⁰ ≈ ez du kasu egiten, ez da kexu

³¹ zuhaurk (zuk-en indargarria)

³² liskarrik bilatuko

³³ aferrik, alferretan

³⁴ ≈ egitate on

³⁵ bai : berehalakotasunaren adierazlea da hemen.

³⁶ izan daitekeela.

